ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ

(ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಡಿ.
ಸಂಶೋಧಕ

ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಶಾಸನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ- ೫೮೩೨೭೬
೨೦೧೪

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ

(ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಡಿ.
ಸಂಶೋಧಕ

ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಶಾಸನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ – ೫೮೩೨೭೬
೨೦೧೪.

ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ **ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಡಿ.** ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
ದಿನಾಂಕ: 13/02/14

ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

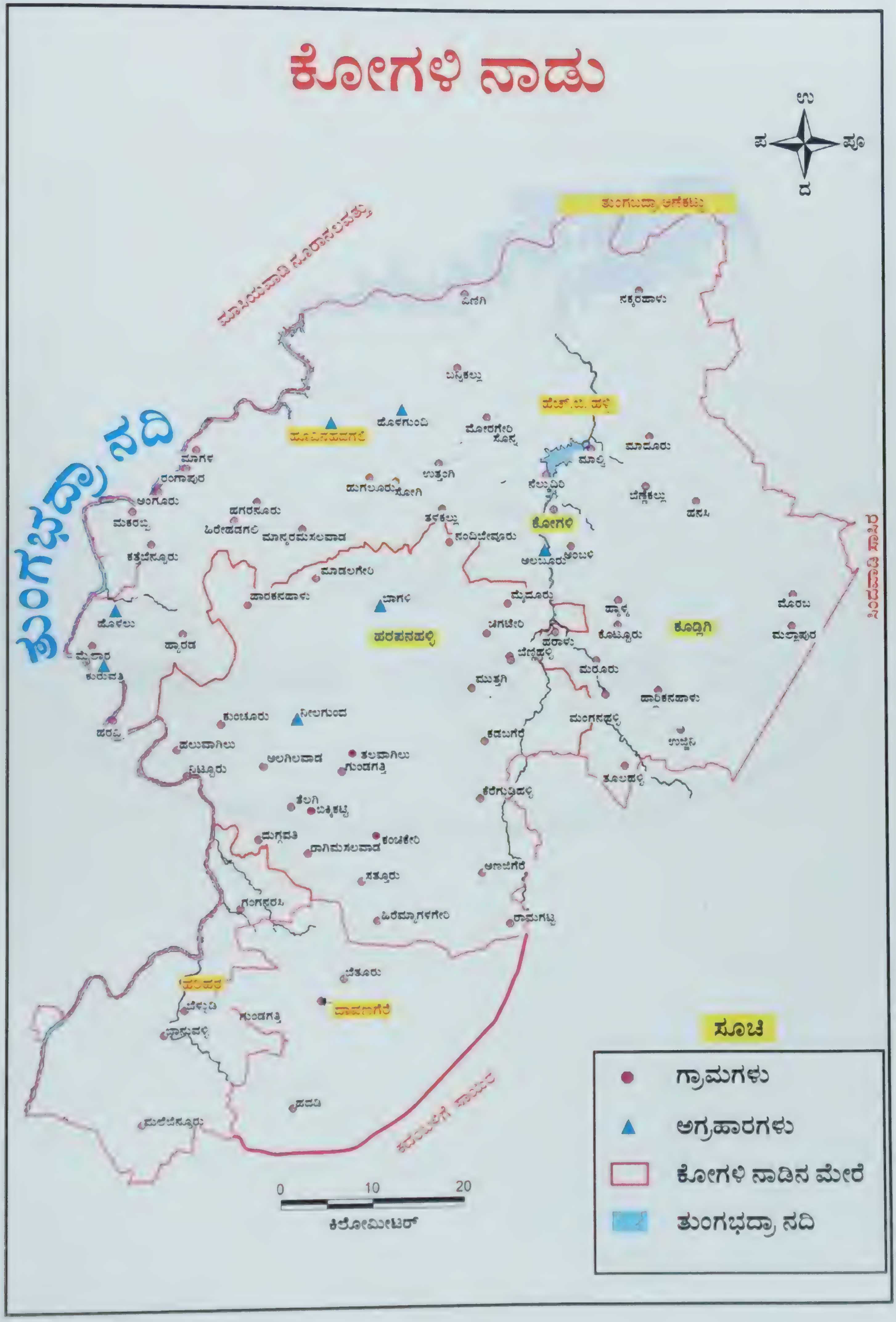
ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು **ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ** ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
ದಿನಾಂಕ:

ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ. ಡಿ.
ಸಂಶೋಧಕ

ಪರಿವಿಡಿ

ಕೋಗಳಿ ನಾಡು
ಉ
ಪ
ಪೂ
ದ
ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ
ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು
ಹೆಚ್.ಬಿ. ಹಳ್ಳಿ
ಕೋಗಳಿ
ಹರಪನಹಳ್ಳಿ
ಕೂಡ್ಲಿಗಿ
ದಾವಣಗೆರೆ
ಸೂಚಿ
ಗ್ರಾಮಗಳು
ಅಗ್ರಹಾರಗಳು
ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಮೇರೆ
ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ
0
10
20
ಕಿಲೋಮೀಟರ್

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ: ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆಯು ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದವರಿಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಮಾನವ ಸಾಗಿಬಂದ ಹಂತಗಳು ಅಗಾಧವಾದುವು ಕಾಲಾಂತರದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ನಾನಾ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಹರಿದು ಬಂದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೌಖಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಲಿಖಿತ ದಾಖಲಿತ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನ ಬದುಕಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಉಳಿದು ಕೊಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದು ನಾಡಿನ ಜೀವಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಹೌದು.

ಒಂದು ನಾಡು ಎಂದರೆ ಅದನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ ಜನ. ಹೀಗೆ ಬದುಕಿದ ಜನರ ಒಂದು ಗಣನೀಯವಾದ ಭಾಗ ಆ ನಾಡನ್ನಾಳಿದ ರಾಜಸಮೂಹ, ಒಂದು ದೇಶದ ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಆ ಜನತೆಯ ಇತಿಹಾಸ. ಆ ಜನತೆ ಬದುಕಿದ ರೀತಿ, ಅನುಸರಿಸಿದ ಧರ್ಮ, ಕಟ್ಟಿದ ಕಲೆ, ಅದರ ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಅದರ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆಯೇ ಆ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ[೧] ಇಂತಹ ವಿವರಣೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತ ಚರಿತ್ರೆ, ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದುವಾಗಿವೆ. ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಗಳು ಯಾವುದೇ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ನಿಖರವಾದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳು, ಲೋಹ ಶಾಸನಗಳು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆ ಶ್ರೀಮಂತವಾದುದು, ಈ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಶಾಸನಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಅಪಾರವಾಗಿವೆ. ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಆಯಾ ಕಾಲದ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾನವನ ಶ್ರೀಮಂತ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ **ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ** ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಎನ್.ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾವ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಎಸ್.ಪಂಚಮುಖಿಯವರ 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು', ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರ 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಗತವೈಭವ', ಎಸ್. ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ 'Sources of Karnataka History I', ಕರ್ಮರ್ಕರ್ ಅವರ 'Cultural

History of Karnataka' ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರ 'The Heritage of Karnataka' ಮುಂತಾದವು ಆ ಸರಣಿಯ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ ಅಗರವಾಲಾ ಅವರ 'India as knows to panini' ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದೆ. ಕೆ.ಕೆ. ಹಂಡಿಕಿಯವರ 'Yashastilaka and Indian Culture', B.N. ಪುರಿಯವರ 'India in the Time of Patanjali', B.S. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಅವರ 'India in Kalidas' ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರ 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ 'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು' ಹಾಗೂ 'ಶಾಸನವ್ಯಾಸಂಗ', ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿಯವರ 'ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು' ಬಿ.ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ ಅವರ 'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು', ಎಸ್.ಕೆ. ಕೊಪ್ಪಾ ಅವರ 'ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ'. ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ 'ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು'. ಇದರಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿಯವರ 'ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ', ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಅವರ 'ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ', 'ಚನ್ನಕ್ಕ ಪಾವಟೆಯವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೋಧ', ಹೊರ ರಾಜ್ಯದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು, ಕೆ.ಆರ್. ಗಣೇಶ್ ಅವರ 'ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ', ಮಂಜುನಾಥ ಅವರ 'ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳು' ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಎಚ್. ಜಯಮ್ಮ ಅವರ 'ನೊಳಂಬರ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ನಾಡಿನ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿವೆ.

ಉದ್ದೇಶ: ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಅವರ 'ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ' ಎಂಬುದು ವಿಜಯನಗರ ಪೂರ್ವದ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಚನ್ನಬಸವಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ ಅವರ 'ಕುರುಗೋಡು ಸಿಂದರು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನವು' ಕುರುಗೋಡಿನ ಸಿಂದರನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡು ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ರವರ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ ೧ ಎಂಬುವು ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕುಂಬಾಸ ಅವರು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ 'ಬಳ್ಳಾರಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಮತ್ತು 'ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು' ಎಂಬುವು. ಎಚ್.ಎಸ್. ವಸಂತರವರ 'ಕೋಗಳಿ ನಾಡು: ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ',

ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ ಕೆ. ಯರಬಾಳ ಅವರ 'ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಕೋಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎರಡು ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜರು, ರಾಣಿಯರು ಇತರರು ಯಾವ ರೀತಿಯ, ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವರ್ಗದವರು ಇದ್ದರು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಂಘರ್ಷ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಎಷ್ಟಿದ್ದಿತು, ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳೇನು, ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷ ಹಾಗೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯದ ಮೂಲ, ತೆರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಡಳಿತ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು, ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಗತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಭಾಷಿಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಾಮಪದ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಕವಿಗಳು ಯಾವ ಛಂದೋಬಂಧಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಾಸನ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತು ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ಅವರ ಮಹತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು ನಿಸಿಧಿಗಲ್ಲುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗುವುದು.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಭಾಷಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಈ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಪ್ತಿ: ಕರ್ನಾಟಕವು ತನ್ನದೇ ಆದ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ನಾಡಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಪಾರ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಹೋಗಿವೆ. ಈ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಿಂದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೊಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತೆರೆಮರೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೋಗಳಿಯೂ

ಒಂದು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ತಾಲೂಕುಗಳು: ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಹಡಗಲಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಹರಿಹರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨,೦೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಗಂಗರಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರವರೆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದ್ದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂರು' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೫, ಕೋಗಳಿ ೧೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨; ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨ ದಾವಣಗೆರೆ ೧೨೬ ಮೊದಲಾದವು).

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೋ ಆ ಊರಿನ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನೋ ಅನ್ವಯಿಸಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಮವೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿರುವ 'ಕೋಗಳಿ' ಹೆಸರಿನ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಾಮವಾದ ಕೋಗಳಿ ಹಿಂದೆ ೫೦೦ ಹಳ್ಳಿಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಸುಮಾರು ನೂರೈವತ್ತುಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ಊರಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಗುಳಿ, ಕೋಗುಳಿ, ಕೋಗಳಿ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಗದ್ಯಕೃತಿ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ 'ಕೋಗಳಿ' ಎಂಬ ರೂಪವಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೋಂಟ, ಬೇಂಟೆ, ಮೊದಲಾದ ಸಬಿಂದುಕ ರೂಪಗಳು ನಂತರ ಅಬಿಂದುಕಗಳಾಗಿ ತೋಟ, ಬೇಟೆ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕೋಂಗುಳಿ > ಕೋಗುಳಿ > ಕೋಗಳಿ ಎಂಬ ರೂಪವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು.

'ಕೋಯಿಲ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಅಥವಾ ದೇವಾಲಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದ್ದು, ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಗುಡಿಗಳಿಂದಾಗಿ ತಮಿಳು ಬಲ್ಲವರು ಆ ಊರನ್ನು 'ಕೋಯಿಲ್' ಎಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದು. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಕೋಗಿಲ > ಕೋಗಲಿ > ಕೋಗಳಿ ಆಗಿರಬಹುದೇ ಎಂದನಿಸುತ್ತದೆ[೩]. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಳ್+ಗುಳಿ > ಬಾಳ್ಗುಳಿ> ಬಾಗುಳಿ > ಬಾಗಳಿ ಆದಂತೆ ಕೋಗು ಎಂದರೆ ಒಂದು ಭಾಗ, ಗುಳಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶ ಕೋಗುಳಿ ಎಂದರೆ

ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭೌಗೋಳಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಹೆಸರಿಸಿದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨ರ ಮೇವುಂಡಿ[೩] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕೋಗಳಿ' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನೇ ಬಳಸಿರುವ ಕಾರಣ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಲಾದ ಘಟನೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಗಂಗ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಬಸದಿ ಅಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಕೋಯಿಲ್ ಕೋಗಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮೊದಲಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಕೋಯಿಲ್ ವಸದಿ' ಎಂಬ ಪದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ (ಕೋಯಿಲ್ – ದೇವಾಲಯ) ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಪದ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಮೇಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಇರುವಂತೆ ತೋರದು[೪] ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಡಾ॥ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು.

ಹಿಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಕುಂತಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕುಂತಲ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಎಂಬುದು ಒಂದು. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕಡಬಗೆರೆ ೧೦೦೦, ಸಿಂಧವಾಡಿ ೧೦೦೦, ಕುಕ್ಕವಾಡಿ ೩೦೦, ಕಣೆಯಕಲ್ಲು ೩೦೦, ರೊದ್ದ ೩೦೦, ಅತ್ತಿಗೇರಿ ೧೨ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಕೂಡಾ ಒಂದು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ತುಂಬಾ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ತುಂಬಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಿಂಧವಾಡಿ–೧೦೦೦, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ ಗಡಿ ರೇಖೆಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಕೋಗಳಿಯ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಹಗರಿ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಹಗರಿ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೋಗಳಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಾಲ್ವಿ ಆಣೆಕಟ್ಟು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಾಣ ಕೋಗಳಿ. ಇದು ಕೊಟ್ಟೂರು, ಅಂಬಳಿ, ಅಲಬೂರು ಮತ್ತು ಬೆಣಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರವಾಗಿ ೫೦೦ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೨೯ – ೫೭೦ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಗಂಗ ದೊರೆ ದುರ್ವಿನೀತ ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ

ಬಸದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಕೃತಿಯ ಕಾರ್ತಿಕ ರಿಷಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತ ಈ ನಾಡು ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳ, ದೇವಾಲಯಗಳ, ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತನ್ನೊಡಲೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶವು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ದ ಒಂದು ಉಪವಿಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಆಯಾ ವಿಭಾಗದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ಅಥವಾ ಒಟ್ಟು ಮನೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸಿದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿವು ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.[೫]

ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಸ್‌ರವರು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತ ಸಾವಿರ (೧೦೦೦) ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ನಾಡನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಬನವಾಸಿ ೧೨೦೦೦ ಹನ್ನೆರಡು ನಾಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦ ತೊಂಬತ್ತಾರು ನಾಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದೂ, ಆ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಬರುವ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.[೬] ರೈಸ್‌ರವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾವಿರ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಡು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ[೭] ಆದರೆ ಆ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಆ ವಿಭಾಗವು ಒಳಗೊಂಡ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಆದರೆ ಆ ೫೦೦ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಮಗ್ರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦, ಮುತ್ತಗೆ ೩೦, ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨ ಜೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ ಎಂಬ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಂತರ ಹೆಚ್.ಜಿ. ಸಂಕದ ಅವರು ಜೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ೧೨, ಸೋಗಿ ೧೨ ಮತ್ತು ಕುಂಟನೂರು ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹಲವು ಆಕರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಶಾಸನಗಳಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ – ೧ (ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ), ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳು(E.C. XI), ಇತ್ಯಾದಿ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫ರ ಮೋರಿಗೆರೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

"ವಾರಿಧಿ ಪರಿವೃತ ಧಾತ್ರಿ
ನಾರಿಯ ವದನದ ವೊಲೆಸೆವ ಕೆವಗಳಿ ನಾಡೋಳ್
ಮೋರಿಂಗೆರೆ ತಿಳಿಕಾಳಿಲ
ಕಾರಮನುಕರಿಪುದೆನೆ ಜನ ಬಣ್ಣಿಸದೇಂ"

ಇಲ್ಲಿ ಕೆವಗಳಿ ನಾಡೊಳ್ ಎಂದು ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆವಗಳಿ – ಎಂದರೆ ಕೇವಲಿಗಳು, ಎಂದರೆ ಜೈನಯತಿಗಳು ಅಥವಾ, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು.

ಕೇವಳಿಗಳ – ಉಳಿ – ಕೇವಗಳಿ – ಜನರ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೌಗಳಿ – ಕೋಗಳಿ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದು[೮]. ಈ ವಿವರಣೆ ತುಸು ದೂರಾನ್ವಯದ ಪ್ರಯತ್ನದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ಮಾನ್ಯಖೇಟದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳೂ, ಹಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಜಿನಬಸದಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಗಂಗರಾಜ ದುರ್ವಿನೀತನ ಕಾಲದಿಂದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೫೫–೬೦೫) ಹಿಡಿದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಈ ಗ್ರಾಮ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಜಿನಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಕದಂಬರ ನಂತರ ನೊಳಂಬರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡು ನಂತರ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯ ವಶವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನ: ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ–೧, ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಸ್ ಅವರ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ ಸಂಪುಟ XI ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪೂರಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಡಾ. ಎಸ್.ಕೆ. ಕೊಪ್ಪಾ ಅವರ ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಡಾ. ಚನ್ನಬಸವಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ ಅವರ ಕುರುಗೋಡು ಸಿಂಧರು : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಭಾಷಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ನಂತರ ಆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸಾಮ್ಯತೆ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಇತಿಮಿತಿಗಳು: ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಗಡಿಭಾಗ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂದವಾಡಿ ಸಾಸಿರ ಗಡಿಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ ಈ ಭೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಭಾಷಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧.

೨. ವಸಂತ ಹೆಚ್.ಎಸ್. ಕೋಗಳಿ ನಾಡು: ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ) ಪುಟ. ೩.

೩. ಎಸ್.ಐ.ಐ. XI (೧) ಸಂಪುಟ ೨೮, ಮೇವುಂಡಿ, ಮುಂಡರಗಿ ತಾಲೂಕು, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ.

೪. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ವಾಗಾರ್ಥ, ಪುಟ ೨೯.

೫. ವಸಂತ ಎಚ್.ಎಸ್. ವಸಂತ ಉದ್ಧೃತ ಪುಟ ೫.

೬. ಅದೇ

೭. ಅದೇ

೮. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಪೆಂಡಕೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು, ಪುಟ ೩೩.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೨

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ – ೨

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ೧೪.೩೦' – ೧೫.೫೦' ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ ಮತ್ತು ೭೫.೪೦' – ೭೭.೧೧' ಪೂರ್ವ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಹೀಗಿರುವ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲೂಕುಗಳೆಂದರೆ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಿರುಗುಪ್ಪ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಸಂಡೂರು, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಹಡಗಲಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಾಗ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಬರುವ ಐದು ತಾಲೂಕುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ತಾಲೂಕುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯದಿರುವುದು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಆಣೆಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿವೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೊರೆತಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಯಾದರೂ ಗಡಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆಳರಸರು ಅಂದು ಹಾಕಿಸಿರುವ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಸಿಂದವಾಡಿ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಮಾಸಿಯವಾಡಿ ೧೪೦ ಈ ವಿಭಾಗಗಳೊಂದಿಗಿರುವ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಕೂಡ ಒಂದು. ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧] 'ಕುಂತಳ ದೇಶದೊಳ್ಮನಂಗೊಳಿಪ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ನಾಡೊಳಗಿದು ದ್ರಿಷ್ಟಿ ತಾನೆನಿಪ ಕೋಗಳಿ ನಾಳ್ಕತಿರಮ್ಯಮಾಗಿರೆ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಂತಳದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿಯು ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಹಡಗಲಿ, ತಾಲೂಕುಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಡಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹರಿಹರ, ಕುರುವತ್ತಿ, ಏಣಗಿ, ಅಂಗೂರು ಮಾಗಳಗಳು ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಈ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕಹಗರಿಯು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಣಜಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಸನಗಳು ಕೂಡ ನದಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಜಗಳೂರು, ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಡೂರು, ಹೊಸಪೇಟೆ ಗಡಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೋಗಳಿನಾಡು: ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ

ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ದ ಒಂದು ವಿಭಾಗವೇ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦. ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಉಪವಿಭಾಗಗಳೊಳಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨: ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨ರ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟೂರು ಕಿರಿಯ ಕೊಟ್ಟೂರೊಳ ಹೆರಪ್ಪನಹಾಳು, ನಾಗನೂರು, ಮರಯೂರು, ನೆರಲಕೆರೆ, ತೆಗಡಿಯಹಳ್ಳಿ, ಮಾವಿನಮೊಗೆ ಹಿಟ್ಟಿಯಗೋತನಹಳ್ಳಿ, ಚಿಕ್ಕಮೊರಂಬ, ಹಳ್ಯ ಎಂಬುವುಗಳನ್ನು ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ[೧೮] ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮರಯೂರು ಇಂದಿನ ಮರೂರು ಎಂದೂ ಹಳ್ಯ, ಹ್ಯಾಳ್ಯ ಎಂದೂ ಆಗಿವೆ. ಹಗರಿಗುಡಿಹಳ್ಳಿಯ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಿಲಾ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೯] 'ಕೊಟ್ಟೂರೆರಡು ಹಂನೆರಡಱೊಳಗಣ ರಹಟದ ವ್ರಿತ್ತಿಯೊಳಗಣ ಸಾತಗವುಡನಹಳ್ಳಿಯಂ..... 'ಅಡೆಕೆಯ ಹಳ್ಳಿಯ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨ರಲ್ಲಿ ಸಾತಗವುಡನ ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅಡೆಕೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಇದ್ದವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಿಕ್ಕಿಗ೭೦: ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಉಪ ವಿಭಾಗವಾದ ಇದನ್ನು ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನ ಗಂಗನರಸಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಿಗವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಅನುಪಮವಾದ ಸಂಮೆಯಳು ರಂಜಿಸುತಿಪ್ಪನೊಳಂಬನಾಡಿಯೊಳು
ಜನನುತವಾಗಿ ರಂಜಿಪುದು ಕೋಗಳಿನಾಡದರ ಕಂಪಣಂ
ಘನತರವಾಗಿ ರಂಜಿಸುವ ಬಿಕ್ಕೆಕ್ಕನೆರ್ಪ್ಪತರೊಳು ಮೊಗಕ್ಕೆಮೂ
ಗಿನ ತೆರದಿಂದೆ ಚಲ್ವನೊಳಕೊಂಡುದು ನಿರಂತರಂ ಒಪ್ಪಿತೋರುಗುಂ[೨೦]

ಇಲ್ಲಿಯ 'ಬಿಕ್ಕಿ' ಎಂಬುದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಎಂಬ ಮನ್ನೆಯನು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳ ಯಾವುದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಗ್ರಾಮ ನಾಮವನ್ನಾಧರಿಸಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ತೆಲಗಿಗ್ರಾಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ 'ಬಿಕ್ಕಿಕಟ್ಟೆ' ಎಂಬ ಊರೇ ಅಂದಿನ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು.[೨೧]

ಇದು ದುಗ್ಗವತಿ, ತೆಲಿಗಿ, ತುಂಬಿಗೆರೆ, ಗುಂಡಗತ್ತಿ, ಅರಸೀಕೆರೆ, ನೀಲಗುಂದ ಮೊದಲಾದ ೭೦ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು[೨೨] ಇವಲ್ಲದೆ ಇಂದಿನ ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕಿನ ಬಿದರೆಯೂ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ಕ್ಕೆ

ಸೇರಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.[೫] ಬಿಕ್ಕಿಗ ನೆಂಬುವನು ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಬಿಕ್ಕಿಗನೂರು > ಬಿಕ್ಕಿಕಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಿದೆ[೬].

ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಊರುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಾಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ತೆಲಿಗೆ[೭], ತಲವಾಗಿಲು[೮], ನೀಲಗುಂದ್[೯], ದುಗ್ಗವತಿ[೧೦], ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕಿನ ಬಿದರೆ[೧೧] ಮೊದಲಾದವು. ಇದರಿಂದ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬೆಣ್ಣೆವೂರ೧೨: ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨] "ಬೆಣ್ಣೆವೂರ್ಪನ್ನೆರಡುಮಂ ಸುಖದಿನಾಳುತ್ತಿಮಿರೆ ಆ ನಾಡೊಳಗ್ರಹಾರಂ ...... ಭೂ ನಿಧಿ ಕುರುವರ್ತ್ತಿ" ಎಂದಿದೆ. ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೩] 'ಶ್ರೀ ಮಧುವರ್ಮ್ಮದೇವರ್ ಬೆಣ್ಣೆವುರಂ ಪನ್ನೆ...' ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೯೪ರ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೩ಅ] 'ಬೆಣ್ಣೆವೊರ್ಪ್ಪಂನಡಜ ಬಳಿಯ ಬಾಡಂ ಮುಕುರಬ್ಬೆಯಂ ಸರ್ವ್ವನಮಶ್ಯದತ್ತಿಯಾಗಿ' ಎಂದೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೫ರ ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪] 'ಶ್ರೀಮದಾಹವಮು......ಬೆಂಣ್ಣೆವುರ್ಪ್ಪಂ' ಎಂದೂ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕುರುವತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪ಅ] 'ಬೆಣ್ಣೆಯೂರ್ಪ್ಪನ್ನೆರಡಜ ಬಳಿಯ ಬಾಡಂ ಹಜುಹೆಯಿಂ ಬಡಗಲು......' ಎಂದಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪ರ ಕುರುವತ್ತಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಬೆಂಣವೂರು ಹನ್ನೆರಡಜ ಪ್ರಭುಗಾವುಣ್ಡಗಳ ನೀರಗುಂದ ಎರಡುಂ ಹಡಂಗಿಲೆ ಮಾಂಗೊಟದ ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿಯ ಹಹನೂರ ಹೊನ್ನವತ್ತಿಯ ಕುರುವತ್ತಿಯ ಬಾಳ್ಗುಟೆಯನ್ತು ಎಂದಿದೆ[೧೫] ಮೈಲಾರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೬] 'ಕೋಗಳಿಯ್ಯೂಱುಮಂ ಅಗ್ರಹಾರನಜಿಗುಂದಮುಂ ಬೆಣ್ಣೆಯೂರ್ಪ್ಪ......' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಬೆಣ್ಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆವೂರ ೧೨ ರಲ್ಲಿ ಕುರುವತ್ತಿ, ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು, ಮುಕುರಬ್ಬೆ, ಹಜುಹೆ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳು ಸೇರಿದ್ದವು.

ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು೧೨: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಹಿಂದೆ ಇದು ೧೨ ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೭] 'ಕೋಗಳಿಯಯಿನೂಱಜ ಬೆಂಣೆಕಲ್ಲು ಹಂನೆರಡಕ್ಕಂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಂಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಬೆಂಣೆಕಲ್ಲು ಹಂನೆರಡಜೊಳಗಣ ಹಳ್ಳಿ ಮಾನಿಲಿಯುಂ' ಎಂದಿದೆ. ಇದೇ ಈಗಿನ ಮಾಲ್ವಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಿಂಚಘಟ್ಟ, ಬಡಗಹಾಳ ಮಾಡೂರು (ಮಾದೂರು), ಜೊಟ್ಟಿಯಹಳ್ಳ, ಮಲ್ಲನಮೊರಡಿ, ಗುಯ್ಯಲಗದ್ದೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ೧೨ರಲ್ಲಿ ಇವು ಸೇರಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಮಾಂಗೊಳ೧೨: ಹೂವಿನ ಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೭] 'ಕೋಗಳಿ ಅಯ್ನೂಱಱ ಕಂಪಣಂ ಮಾಂಗೊಳ ಪನ್ನೆರಡಱ ಬಳಿಯ ಬಾಡಮಗ್ರಹಾರಂ ಪೂಲಿಕೆಱೆ' ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪೂಲಿಕೆರೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಮಾಗಳದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹನ್ನೆರಡು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮಾಂಗೊಳ೧೨ರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ಮೊಸ.ವದು ೧೨: ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೊಸ . ವದು ಉಪವಿಭಾಗವು ೧೨ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನ[೧೮]ದಲ್ಲಿ 'ಮೊಸ . ವದು ಪನ್ನೆರಡರ ಬಳಿಯ ಬಸಿಕೋಡುವಂ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೊಸಳೆವಾಡ೧೨: ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರರ ಉಪವಿಭಾಗವಾದ ಇದು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನ[೧೯]ದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮ(ಂ)ಣ್ಡಳೇಶ್ವರಂ ಮೊಸಳೆವಾಡ ಹನ್ನೆರಡುಮಂ ಮನ್ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸಂ ಸುಖಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಿಂದಂ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯುತ್ತಮಿರೆ' ಎಂದಿದೆ. ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಊರ ಮುಂದಿನ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನೀರಿನ ಮಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಜನರು ಮೊಸಳೆಮಡು ಎಂದು ಕರೆದರು. ಮಾನ್ಯರು ಎನ್ನಲು ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನೆಲಸಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಕರೆದಿರಬೇಕು.

ಮುತ್ತಗಿ೩೦: ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುತ್ತಗಿಯು ೩೦ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುತ್ತಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೦] 'ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂ ಱಱೊಳಗೆ ಮುತ್ತಗೆ ಮೂವತ್ತಕ್ಕಂ ಶಿರೋಮಣಿಯನಿಪ ಮುತ್ತಗೆಯ' ಎಂದಿದೆ. ಮುತ್ತಗಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಮುತ್ತಗೆನೊಳಗಣ ತಂಗೆಹಳ್ಳಿ[೨೧] ಎಂದೂ ಹಾರಕನಾಳ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೨] ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂಱಱೊಳಗ ಕಂಪಣಂ ಮೂಟ್ಟಿಗೆ ಮೂವತ್ತಱ ಬಳಿಯ ನಿಲ್ಲಜಿಗೆಯೂರೊಂದುಮಂ' ಎಂದಿದೆ. ಇದೇ ಇಂದಿನ ನಿಲುವಂಜಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೩] ಕೋಗಳಿ ಐನೂಱಱ ಕಂಪಣ ಮುತ್ತಗೆ ಮೂವತ್ತಱ ಬಳಿಯ ಬಾಡಂ ಶ್ರೀಮದರಸಿಕೆಱೆ ಎಂದೂ ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೪] ಮುರ್ತಗೆ ಮೂವತ್ತಱ ಕಂಪಣದ ಕಡಕೊಳನಂ ಎಂದೂ, ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೫] 'ಕೋಗಳಿಯೈನೂರರ ಕಂಪಣ ಮುತ್ತಗೆ ಮೂವತ್ತಱೊಳಗಣ ಬೆಣ್ಣೆಗನೂರಂ' ಎಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಮುತ್ತಗಿ ೩೦ರಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಗಿ, ತಂಗೆಹಳ್ಳಿ, ನಿಲ್ಲುಜಿಗೆ (ನಿಲುವಂಜಿ) ಅರಸಿಕೆರೆ, ಕಡಕೊಳ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆಗನೂರು ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳು ಸೇರಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಗಟಗೆರೆ, ಕುತ್ತಂಗಿ (ಉತ್ತಂಗಿ) ಹೊಳಗುಂದೆಗಳು ಈ ಮುತ್ತಗೆ ಮೂವತ್ತರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಮುತ್ತಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾರ್ತಗೆ ಎಂದು ನಂತರ ಮುಲ್ತಗೆಯಾಗಿ, ಮುತ್ತಗೆಯಾಗಿ ಈಗ ಮುತ್ತಗಿಯಾಗಿದೆ.

ಸುನ್ದವತ್ತಿ೧೨: ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೬] 'ಆದಿತ್ಯವರ್ಮರಸರ್ ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂಱುವಂ ಸುನ್ದವತ್ತಿ ಪನ್ನೆರಡುವನ್ನಾಳುತ್ತಿಮಿರೆ' ಎಂದಿದೆ. ಸುನ್ದವತ್ತಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಗ್ರಾಮಗಳು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಸೋಗೆ೧೨: ಈ ವಿಭಾಗದ ಉಲ್ಲೇಖ ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀ ಎನ್.ಎಸ್.ಕಮಲಾಪುರ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 'ಶ್ರಿಮತ್ಕೋಗಳಿ ಪಂಚಶತಿ ವಿಷಯೋಪಲಕ್ಷಿತ ಶ್ರೀಸೋಗೆದ್ವದ ಶಾಭ್ಯಂತರೆ ಹುಗ್ಗಿಲೂರ ನಾಮಗ್ರಾಮಂ ಹೊಂನ್ನೂರ ನಾಮಗ್ರಾಮಂ' ಎಂದು ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸೋಗೆ ೧೨ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಗಿಲೂರು ಮತ್ತು ಹೊನ್ನೂರು ಗ್ರಾಮಗಳು ಇದ್ದುದು ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸೋಗೆ' ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ 'ಸೋಗಿ' ಗ್ರಾಮವಾಗಿದೆ[೨೭] ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ(ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕು), ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೮] 'ಸೋಗೆಪನ್ನೆರಡರ ಬಳಿಯಗ್ರಹಾರಂ ತೊಣಕಲಿಯುಮಂ' ಎಂದಿದೆ. ಈ ತೊಣಕಲಿಯೇ ಇಂದಿನ ತಳಕಲ್ಲು ಆಗಿರಬೇಕು. ಸೋಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಹನಸೆ೧೨: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಹನಶಿ' ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹನ್ನೆರಡು ಗ್ರಾಮಗಳು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಹನಸೆ ೧೨ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಹನಶಿ ಶಾಸನದಿಂದ[೨೯] ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದು ಹೀಗಿದೆ.

'ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ಮಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಕಾಲ ೩೫ನೆಯ ವಿ.....ವತ್ಸರ ಶ್ರಾವಣ ಶುದ್ಧ ೫ ಲು ಸೋಮವಾರದಂದು ಕೋಗಳಿಯ ೫೦೦ ಬಳಿಯ ನಾಯಕ ವೃತ್ತಿಯ ಹನಸೆಯ ಶ್ರೀಪರಸುರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ ಸ್ನಾನ, ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕ ಅತಿಥಿಯಭ್ಯಾಗತರ ತಪೋಧನರ........... ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಪಾಶಯ ವಾಕ್ಯದ ನಂತರ ಹೀಗಿದೆ. 'ಹನಸೆ೧೨ ವೃತ್ತಿಯ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಯಂ ಪರಿಗ್ರಹದೇವರ್ಗ್ಗೆ' ಎಂದಿದೆ.

ಈ ಹನಸೆ ೧೨ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಲಬ್ಬೆಗೆರೆ ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಲುಮಯಿ೧೨: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೦] ಬರ್ಮದೇವನು ಕೋಗಳಿ ಐನೂರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 'ತೊಣಕಲಿಯುಮಂ ಹಲುಮಯಿ ಪನ್ನೆಱಡಱ ಬಳಿಯ ನಿಟ್ಟೂರಮುಂ ಎಂದಿದೆ. ತೊಣಕಲಿಯು ತಳಕಲ್ಲು ಆಗಿರಬೇಕು ಇದು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಹಲುವಾಗಿಲ೧೨: ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹಲವಾಗಿಲು ಅಂದಿನ ಹಲವಾಗಿಲು ೧೨ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಹಲವಾಗಿಲ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೧] 'ಹಲುವಾಗಿಲ ಪಂನೆರಡರಲ್ಲಿ' ಎಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬರುವ ಇನ್ನುಳಿದ ೧೧ ಗ್ರಾಮಗಳಾವುವು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨: ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ೧೨ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ವಿಭಾಗ ಕುರಿತು 'ಕೋಗಳಿ ಅಯ್ನೂಱಱ ಬಳಿಯ ಕಂಪಣಂ ಹಾಲ್ವೊಳಂ ಪನ್ನೆರಡಱೊಳಗಣ ಕೊಟಿಗನೂರಂ' ಎಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೨] ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಾಲ್ವೊಳ ಇಂದಿನ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹಾರ್ವಾಳ (ಅರಿವಾಳ) ಗ್ರಾಮವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ೧೧ ಗ್ರಾಮಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟವು[೩೩].

ಈವರೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾದ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿಯ ಉಪವಿಭಾಗಗಳ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ.

ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨ + ಬಿಕ್ಕಿಗ೭೦ + ಬೆಣ್ಣೆವೂರು೧೨ + ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು೧೨ + ಮಾಂಗೊಳ೧೨ + ಮಸ . ವದು೧೨ + ಮೊಸಳೆವಾಡ೧೨ + ಮುತ್ತಗಿ೩೦ + ಸುನ್ದವತ್ತಿ೧೨ + ಸೋಗೆ೧೨ + ಹನಸೆ೧೨ + ಹಲುಮಯಿ೧೨ + ಹಲುವಾಗಿಲು೧೨ + ಹಾಲ್ವಳ೧೨ = ಒಟ್ಟು ೨೪೪ ಗ್ರಾಮಗಳ ಲೆಕ್ಕಸಿಕ್ಕಂತಾಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಆಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಎಷ್ಟೋ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿವೆ. ಅವು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಈ ನಾಡಿನ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರೆ, ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಗ್ರಾಮಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಬಹುದು.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಂಖ್ಯಾ ನಿರ್ಣಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಭಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗಯ್ಯನವರು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೪೪ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨ + ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ + ಹಲುವಾಗಿಲು ೧೨ + ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ + ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ೧೨ + *ಲುರಯಿ ೧೨ + ಮೊಸ**ಮಡು ೧೨ + ಮೊಸಳೆವಾಡ ೧೨ + ಮುತ್ತಗೆ ೩೦ + ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ + ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ೧೨ + ಸುಂದವತ್ತಿ ೧೨ + ಸೋಗಿ ೧೨ + ಮಾಂಗೊಳ ೧೨ = ಒಟ್ಟು ೨೪೪ ಗ್ರಾಮಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ೧೨ ಮತ್ತು *ಲುರಯಿ ೧೨ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ಎಂಬುದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕಂಪಣ ಸೋಗೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ಮತ್ತು ಕಂಪಣಸೋಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

*ಉರಯಿ ೧೨ ಎಂಬ ಉಪವಿಭಾಗವು ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ-೧ ರಲ್ಲಿ (ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ) ಹಲುಮಯಿ ೧೨ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಗಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿದ *ಉರಯಿ ೧೨ ಎಂಬುದು ಹಲುಮಯಿ ೧೨ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ನಾಗಯ್ಯನವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ೨೮೪ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ: ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦, ಬಲ್ಲವಾಡಿ ೭೦, ಮುತ್ತಗಿ ೩೦, ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨, ಬೆಣ್ಣೆವೂರು೧೨, ಹಲುವಾಗಿಲು೧೨, ಸೋಗಿ ೧೨, ಸುಂದವತ್ತಿ ೧೨, ಮಾಂಗೊಳ ೧೨, ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨, ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ೧೨, ಮೊಸಳೆವಾಡ ೧೨ ಮತ್ತು ಆರುಂಬಾಡಗಳು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ೨೬೪ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದಾಗ ೨೮೪ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಉಪವಿಭಾಗಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಕಂಪಣ*ಮೊಗೆ ೧೨ ಎಂಬುದರ ವಿವರ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ, ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲುವಾಗಿಲು, ಹಲುಮಯಿ ಎರಡು ಒಂದೇ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಬಲ್ಲವಾಡಿ ೭೦ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಆದರೆ ಈ ಉಪವಿಭಾಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹನಸೆ ೧೨ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ಹನಶಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನವು ದೊರೆತಿದ್ದು ಹನಸೆ ೧೨ರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಲಬ್ಬೆಗೆರೆ ಎಂಬೊಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದೇ ರೀತಿ ಮುತ್ತಗಿ ೩೦ರಲ್ಲಿ ತಂಗೆಯಹಳ್ಳಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ರಲ್ಲಿ ಸಾತಗೌಡನಹಳ್ಳಿ, ಅಡಕೆಯಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳು ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಒಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ + ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ + ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ + ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ೧೨ + ಮಾಂಗೊಳ ೧೨ + ಮಸ . ವದು ೧೨ + ಮೊಸಳೆವಾಡ ೧೨ + ಮುತ್ತಗಿ ೩೦ + ಸುಂದವತ್ತಿ ೧೨ + ಸೋಗೆ ೧೨ + ಹನಸೆ ೧೨ + ಹಲುಮಯಿ ೧೨ + ಹಲುವಾಗಿಲು ೧೨ + ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨ = ೨೪೪ ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಬಲ್ಲವಾಡಿ ೭೦ ಮತ್ತು ಆರುಂಬಾಡ ಎಂಬ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು, ನಾವೂ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೩೨೦

ಉಪಗ್ರಾಮಗಳು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ೧೮೦ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸೀಮೆಗಳು: ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಖ್ಯಾ ವಾಚಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಸೀಮೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ.

ಕುಂಟೆನೂರು ಸೀಮೆ: ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಹಡಗಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಕ್ಕರಹಾಳ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೪] ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ "ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕನು ಕೋಗಳೆವಳಿಥದ (ಕುಂಟೆ)ನೂರ ಸೀಮೆವಳಗನ ನಗರೆ ಹಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಾಮವಾಗಿ ನಗರುರನು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಹಿಂದಿನ ನಗರೆಹಳ್ಳಿಯೇ ಈಗಿನ ನಕ್ಕರಹಾಳು ಎಂಬುದಾಗಿದೆ.

ಬಾಗಳಿಸೀಮೆ: ಬಾಗಳಿ ಗ್ರಾಮವು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೫] ಕೊಟ್ಟೂರು ವಳಿತಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಬಾಗಳಿಯ ಸೀಮೆ' ಎಂದಿದೆ. ಸದಾಶಿಯರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಡಪದ ಬಯ್ಯಪನಾಯಕನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ಹಳವಿನಾಯಕನು ಬಾಗಳಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹರಿಹರಸೀಮೆ: ಈ ಸೀಮೆಯು ಈಗ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಯಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೧ ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಕೊಟ್ಟೂರು ಚಾವಡಿ ಕೆಳಗಣ ವುಚ್ಚಂಗಿ ವೇಂಠೆಯೊಳಗಣ ಹರಿಹರ ಸೀಮೆಯೊಳಿಹ ಶಾಂಕರಿ ಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮ[೩೬] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ಪಾಂಡ್ಯ ನಾಡೊಳಗಣ ಉಚ್ಚಂಗಿ ವೇಂಠೆಯಕೆ ಸಲುವ ಹರಿಹರದ ಸೀಮೆಯೊಳಗಣ ಬೆಳವಡಿಗ್ರಾಮ, ಗಂಗನರಸಿ ಗ್ರಾಮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಹರಿಹರ ಸೀಮೆಗೆ ಸೇರಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳೆಂದರೆ, ಶಾಂಕರಿಪುರ, ಬೆಳವಡಿಗ್ರಾಮ, ಮತ್ತು ಗಂಗನರಸಿ, ಅಚ್ಚುತರಾಯಪುರ (ಬುಳ್ಳಾಪುರ) ಚಿಕ್ಕ ಹದಡಿ ಗ್ರಾಮಗಳು.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩.

೧ಅ. ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಭಾಗ ೧, ಪುಟ ೧೨೦.

೧ಆ. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಡಿ., ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಿಲಾ ಶಾಸನ ಪ್ರಜಾವಾಣಿ, ಪುಟ ೩,ನವೆಂಬರ್ ೧೧, ೨೦೧೨.

೨. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೮೪.

೩. ವಸಂತ ಎಚ್.ಎಸ್., ಕೋಗಳಿ ನಾಡು: ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೩೧.

೪. ಕುಂಬಾಸ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದರ್ಶನ, ಪುಟ ೧೯.

೫. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೧೦೩.

೬. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಪೆಂಡಕೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ಥಳ ನಾಮಗಳು, ಪುಟ ೪೯.

೭. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦.

೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪.

೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦.

೧೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೧೧. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೮೭.

೧೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೯.

೧೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೪೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೫.

೧೩ಅ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೪.

೧೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೫.

೧೪ಅ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೬, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪.

೧೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೧೭. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೭ಅ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೨.

೧೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨-೫೩.

೧೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೨೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೩.

೨೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭.

೨೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೬.

೨೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೨.

೨೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೯, ಕ್ರಿ.ಶ ೧೦೬೫.

೨೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮.

೨೬. ಅದೆ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨.

೨೭. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೧೮.

೨೮. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೪, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨-೫೩.

೨೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೩೦. ಅದೆ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨-೫೩.

೩೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨.

೩೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧.

೩೩. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೧೫.

೩೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮.

೩೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦.

೩೬. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೧.

೩೭. ಅದೇ ೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೩

ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೩

ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಆಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ರಾಜರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವೂ ಒಂದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇಂತಹ ವಿಶಾಲವಾದ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ನಾಡಿನ ಉಪ–ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಕೂಡಾ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ರ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆಳಿದ ರಾಜಮನೆತನ ನಂದ ವಂಶದ್ದು ಎಂದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧] ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರಾವುದೇ ಶಾಸನದ ದಾಖಲೆ ನಂದರ ಬಗ್ಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ನಂದರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮೊದಲು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ನಂದರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವರ ನಂತರ ಮೌರ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮೌರ್ಯರು: ಚಾಣುಕ್ಯನ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ, ನಂದರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ವಂಶದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೌರ್ಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆದರೆ ಈ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯವಂಶದ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಗಳು ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮೌರ್ಯರ ನಂತರ ಶಾತವಾಹನರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಶಾತವಾಹನರು: ಶಾತವಾಹನರ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಇವರ ನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪಲ್ಲವರ ಹಿರೇಹಡಗಲಿಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨] 'ಶಾತವಾಹನೀರಠ್ಠ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾತವಾಹನೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಚಿಲ್ಲರೇಕಕೋಡುಂಕೇ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಪಲ್ಲವ ರಾಜನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪಲ್ಲವರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಪಲ್ಲವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಶಾತಹಾಹನಿರಠ್ಠ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಲ್ಲವರು: ಶಾತವಾಹನರ ನಂತರ ಈ ನಾಡನ್ನು ಪಲ್ಲವರು ಆಳಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು, ಹಿರೇಹಡಗಲಿಯ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಚೀಪುರಾ ಅಗ್ಗಿಟ್ಠೋಮ

ವಾಜಪೇಯಸ್ಸಮೇಧಯಾಜೀ ಧಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜೋ ಭಾರದ್ದಾಯೋ ಪಲ್ಲವಾಣ ಸಿವಖಂದವಮೋ[೩] ಎಂದಿದೆ.

ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮನು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಲ್ಲವ ರಾಜನಾಗಿದ್ದು ಇದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಮಹಾರಾಜ ಬಪ್ಪಸ್ವಾಮಿಯ ಮಗನಾಗಿರಬೇಕು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜ ಬಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ ನೀಡಿದ್ದ ದಾನವನ್ನು ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮನು ಪುನರ್ದತ್ತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ[೪].

ಗುಪ್ತರು: ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರದು ಒಂದು. ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಕೋಳೂರಿನ ಶಾಸನ[೫]ದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೪೦ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡು ಕಂಚಿಯ ವಿಷ್ಣುಗೋಪನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ವಿವರ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸ್ತಂಭ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಧೀನರಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನು ತನ್ನ ವಂಶಸ್ಥರನ್ನು ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಪ್ತವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಶಾಖೆಯೊಂದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಶಾಸನಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅವರೆಂದರೆ ಗುತ್ತರು, ಗುಪ್ತರೆಂಬುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಗುತ್ತ ಎಂದಾಗಿದೆ......"[೬] ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೭] ಗುಪ್ತವಂಶದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಬೆಳಹುಗೆ ೭೦ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆವೂರು-೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಪ್ರಧಾನ ಸುಸಂಗದಣ್ಣಾಯಕನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯರಸನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಬಾಚರಸ ಮತ್ತು ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಹಾಜನಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹಿರಿಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಸಮೇತ ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆವೂರು-೧೨ ಗುಪ್ತರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುದು ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ[೮]. ಇದಾದ ನಂತರ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು: ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಳಿಕನಾಗಿದ್ದ ದಂತಿದುರ್ಗನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೩ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಇಮ್ಮಡಿಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮಾನ್ಯಖೇಟದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೨೨ರ ಕಡಬಗೆರೆಯ ವೀರಗಲ್ಲಿನಸಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭನ ಸಾಮಂತನಾದ ಬಿಜ್ಜನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಸವಾಡಿ ೧೪೦ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕದಂಬವಂಶದ ವೀರನೊಬ್ಬ ಸತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ[೯]. ಕಾಲ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭನನ್ನು, ರಟ್ಟ ಕಂದರ್ಪ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ[೧೦].

ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ[೧೧] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೪ನೇ ಗೋವಿಂದನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೪ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಕೃಷ್ಣನು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುವಾಗ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೨]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೬ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಉಲ್ಲೇಖ ಮತ್ತು ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ರೊಟ್ಟಯ್ಯನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಬಾಗಳಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಖೊಟ್ಟಿಗದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಗಂಗ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೩]. ಈ ಗಂಗ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಗಂಗ ಮಾರಸಿಂಹನಿರಬೇಕು[೧೪].

ಕಲ್ಯಾಣಚಾಲುಕ್ಯರು: ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಇವನನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಹವಮಲ್ಲ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಗಳಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇವನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕನ್ನರದೇವನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ದಾನವನ್ನು ಪುನರ್ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೧೫]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧ ಕೋಗಳಿಯ ಬಸದಿ ಮುಂದಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೬] ಆಹವಮಲ್ಲನು ರೊದ್ದದಿಂದ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಕದಂಬವಂಶದ ಆದಿತ್ಯ ವರ್ಮರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಸುನ್ನವತ್ತಿ ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಿಂದ[೧೭] ಆಹವಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾದ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೭ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಆಯ್ತುವರ್ಮನು ಕಿಸುಕಾಡು ೭೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[೧೮] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಾಮಂತ ನನ್ನಿನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೯] ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೦] ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೧] ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ವಂಶಾವಳಿ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ.

ತೈಲಪ
|
ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ
|
ವಿಕ್ರಮ, ಅಯ್ಯಣ, ಜಯಸಿಂಹ
|
ಆಹವಮಲ್ಲದೇವ
|
ಸೋಮ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ.

ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೨] ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಇವನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನೀಡಿದೆ[೨೩].

ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೫-೧೦೪೪)

೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ, ಆಹವಮಲ್ಲ (೧೦೪೪-೧೦೬೮)
ತಾಯಿ ಬಾಚಲದೇವಿ

ಮುಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ
ತಾಯಿ ಮೈಳಲದೇವಿ

ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ
ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ (೧೦೬೮-೧೦೭೬)

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ
(೧೦೭೬-೧೧೨೭)

ನಾಲ್ವಡಿ ಜಯಸಿಂಹ

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
(೧೦೫೧-೧೦೮೫)

ಈ ವಂಶಾವಳಿಯಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದವೆಂದೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯವನು ಈ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ[೨೪].

ಈ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ನಂತರ ಇವನ ಮಗನಾದ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನ[೨೫] ದಲ್ಲಿ ಇವನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ. ಇವನ ನಂತರ ಇವನ ಸಹೋದರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ (೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ) ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸರಲ್ಲೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಈತನು ೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಕುಮಾರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭ರ ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನ[೨೬] ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಈತನ ಸಾಮಂತ ಕದಂಬ ನಾಚಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಹಳ್ಯ ಶಾಸನ[೨೭] ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಸುಂಕಾಧಿಕಾರಿಯ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಅವನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೨೮]. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮನ್ನೆಯನಾದ ಬೊಪ್ಪಯನೆಂಬುವನು ಹೊಳಲು ಮುತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ ವಿಷಯ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನ[೨೯] ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಕಾಂಚೀಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಮಹೇಂದ್ರನು ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೩೦]. ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೧] ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಾಂಡಲಿಕ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸೇನಾಪತಿ ರವಿಗನ ಹೆಂಡತಿ ರೆಬ್ಬಲದೇವಿಯು ಹೂವಿನಹಡಗಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ

ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಘಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೩೨] ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ದಾನಶಾಸನಗಳು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ನಂತರ ಇವನ ಮಗ ೩ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ. ಕೆ. ಯರಬಾಳ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ[೩೩] ಈತನ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭ರ ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇವನು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೩೪]. ಈತನ ನಂತರ ಇವನ ಸಹೋದರ ೨ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩ರ ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೪ಅ] ಈತನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಯಷವಿದೆ. ೨ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಅಲಬೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೫] ಈತನು ರಾಜ್ಯ ವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ನಾಚಿದೇವರಸನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಲುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೩೬]. ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೭] ಈತ ರಾಜ್ಯವಾಳುವಾಗ ಮಧುವರ್ಮದೇವನು ಬೆಣ್ಣಿವೂರು ೧೨ ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು ರಾಜ್ಯವಾಳುವಾಗ ಇವನ ದಂಡನಾಯಕ ಪೊಳಲಮಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೩೮]. ೨ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜ್ಯ ವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಹಾಗೂ ಸಾಮಂತ ಉದಯಾದಿತ್ಯರೆಂಬುವರು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮತ್ತು ಗಂಗವಾಡಿ, ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೩೯]. ೨ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ನಂತರ ಮೂರನೇ ತೈಲಪನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ[೪೦] ಮೂರನೇ ತೈಲಪನ ಶಾಸನಗಳು ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪ರ ಹಳ್ಳ ಶಾಸನ ದೊರೆತಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ೩ನೇ ತೈಲಪನಿಂದ ಹಿಡಿದು ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನವರೆಗೆ ವಂಶಾವಳಿ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೪೧] ಮೂರನೇ ತೈಲಪನ ನಂತರ ೪ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಳಚೂರ್‍ಯರು: ಚಾಲುಕ್ಯರ ೩ನೇ ತೈಲಪನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಬಿಜ್ಜಳನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೭ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨ರ ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನ[೪೨]ದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಭುಜಬಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಿಜ್ಜಳದೇವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈತನ ಅಧೀನನಾಗಿ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ದೇವನು ಕೋಗಳಿ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ. ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೩] ಸ್ವಯಂಭುದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಳಚೂರ್ಯರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿವೆ. ಸೋಯಿದೇವನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೪೪] ಆತನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರು: ಕಳಚೂರ್ಯರ ನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ವಂಶದ ೩ನೇ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮ರ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲಾದೇವಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ವಚ್ಚು ಈಕೆಯ ಭಂಡಾರಿ ಸೋವರಸನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಉಲ್ಲೇಖ[೪೫] ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾಗಳ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯ರ ಶಾಸನ[೪೬]ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಬನವಾಸೆ ೧೨೦೦೦ ಮತ್ತು ಹುಲಿಗೆರೆ ೩೦೦, ಬೆಳವೊಲ ೩೦೦ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ನೀಲಗುಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೪ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೭] ಬಲ್ಲಾಳನು ಸೇವುಣರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೊರಟೂರಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ನದಿಯ ದಡದವರೆಗೂ ಓಡಿಸಿದನೆಂದಿದೆ. ನರಸಿಂಹನ ಉಲ್ಲೇಖ ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೮] ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೯] ದಾವಣಗೆರೆಯ ಶಾಸನ[೫೦]ದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ ನಂತರ ರಾಮನಾಥ ದೇವನ ಕಾಲದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬ರ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ[೫೧] ಇಲ್ಲಿಯ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಜಿನಭಕ್ತರು ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಗಳಿಯನ್ನು **ಕೋಗಳಿ ತೀರ್ಥ**ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೋಗಳಿಯು ಜೈನರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಯಾದವರು: ಸೇವುಣರು, ಯಾದವರು ಎಂದು ಇವರನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಕರೆದಿವೆ. ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರಾಗಿದ್ದರು. ಕಳಚುರಿ ವಂಶದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ ಇವರು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಜೊತೆ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸಿದರು. ಇವರಿಗೂ ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೂ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಸೇವುಣರಿಗೆ ಜಯವಾದರೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೆ ಜಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು[೫೧ಅ].

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫ರ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಯಾದವ ಸಿಂಹದೇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೫೨] ಏಣಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೩] ಕಂದರದೇವನು ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೩ಅ] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಚಿಮ್ಮಹಳ್ಳಿ, ಹ್ಯಾರಡ, ಉಜ್ಜಿನಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ[೫೪] ಕಂದರ ದೇವನ ಮಗ ಮಹಾದೇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮೈಲಾರ, ಕುಂಚೂರು, ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ[೫೫] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಲುವಾಗಿಲು ಶಾಸನ[೫೬], ಮಾಸ್ಯರಮಸಲವಾಡ[೫೭], ರಂಗಾಪುರ[೫೮] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೫೯] ಕಡತಿ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು: ಯಾದವರ ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾನ ಶಾಸನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಅರಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೊದಲು ದೊರೆತ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೨ರ ಶಾಸನ[೬೦] ಇದರಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ರಾಜಬಾವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ[೬೧]ದಲ್ಲಿ, ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೨] ಮತ್ತು ಮೈಲಾರ ಶಾಸನ[೬೩]ದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮೊರಬ[೬೪], ಅಲಬೂರು[೬೫], ಸೋಗಿ[೬೬], ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ[೬೭], ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ[೬೮] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ದಾನ ಶಾಸನಗಳಾಗಿವೆ.

ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೨ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಗಜಾಪುರ ಶಾಸನ[೬೯]ದಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನ[೭೦]ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ರಾಮರಾಜನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಛತ್ರದಹಳ್ಳಿ[೭೧] ಶಾಸನ, ಹಗರನೂರು[೭೨] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೫ರ ತಿಮ್ಮಲಾಪುರ ಶಾಸನ[೭೩] ದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ವಿದ್ಯಾನಗರದಿಂದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಜನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ನಕ್ಕರಹಾಳು[೭೪], ಬಾಗಳಿ[೭೫], ಮುತ್ತಗಿ[೭೬], ಮೈದೂರ[೭೭] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು: ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಬಾಗಳಿಯ ನಾಯಕರು ಎಂದೂ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಇವರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಮಾಚಿನಾಯಕನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೭೮] ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾಚಿನಾಯಕನ ಮಗನಾದ ವಾದಿನಾಯಕನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯ ಕೆಲ ಕುರುಬರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಮಾಚಿದೇವನಿಗೆ ದಾದನಾಯಕ, ರಂಗನಾಯಕ, ತಮ್ಮನಾಯಕ, ಓಬಣ್ಣನಾಯಕ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪುತ್ರರು.

ಮಾಚಿದೇವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನೇ ದಾದನಾಯಕ ಈತನು ಪರಮ ಶೂರನೂ, ಧೀರನೂ, ಧರ್ಮಪರನೂ, ಉದಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಮೂವತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು[೭೯] ದಾದಾನಾಯಕನ ಹೆಂಡತಿ ಹೊನ್ನನಾಗತಿ ಗಂಟೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು ಒಡೆದು ಹೋದಾಗ ರಂಗನಾಯಕನ ಮಗ – ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಮಗ – ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪ ನಾಯಕನು ಗಂಟೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ[೮೦] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ: ಓಬಯ್ಯ ನಾಯಕನ ಮಗನಾದ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮೈದೂರು[೮೧] ಕಸವನಹಳ್ಳಿ[೮೨] ಅರಸೀಕೆರೆ[೮೩] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ಕಾಣಬಹುದು.

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೇಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು: ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಎಂದರೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಮಿಗೆ ಅಥವಾ ವಿಭಾಗದ ಒಡೆಯ ಎಂದರ್ಥ. ರಾಜನು ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವುದು ಕಷ್ಟ ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮೀಯರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಂಥವರೇ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು.

ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪಾದಪದ್ಮೋಪಜೀವಿಗಳಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನ, ಪ್ರಧಾನ, ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ, ದಂಡನಾಯಕ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ಮಹಾಸಾಮಂತ, ಸಾಮಂತ, ಪೆರ್ಗಡೆ, ಗಾವುಂಡ, ಸೇನಬೋವ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳಿದ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರೆಂದರೆ ೧) ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವರು ೨) ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ೩) ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕದಂಬರರು.

ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವರು: ಇವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೬ರ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರವರೆಗೆ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರಾಗಿ ಆಳಿದ್ದಾರೆ. ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ದಾಖಲೆಯೆಂದರೆ ಹಿರೇಹಡಗಲಿ[೮೪] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಹೇಂದ್ರ ಎಂಬುವನನ್ನು. ಕಾಂಚೀಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಕೋಗಳಿಯೊಳಗಿದ್ದು ಮರಂದಲೆಗಡಿಯವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಉದಯಾದಿತ್ಯ: ಇವನು ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಮಾಂಡಳಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಈತ ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ ರಲ್ಲಿಯ ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕುದಿಹರವಿ ೭೦, ಎಡದೊರೆ ೨೦೦೦ನ್ನು ಕಂಪಿಲೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು[೮೫] ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ತೆಲಗಿ ಶಾಸನ[೮೬] ಮತ್ತು ತಲುವಾಗಿಲು ಶಾಸನ[೮೭], ಮೋರಿಗೆರೆ[೮೮], ಕಂಚಿಕೇರಿ[೮೯], ಚಿಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ[೯೦], ಸೋಗಿ[೯೧], ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನಿರ್ಮಡಿನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪರ್ಮಾನಡಿದೇವ: ಇವನು ಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗ. ಇವನು ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಮಾಂಡಳಿಕನಾಗಿದ್ದನು[೯೨] ಈತನು ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ರಾಜಧಾನಿ ಗಂಗತಿಯಿಂದ ಕೋಗಳಿ೫೦೦, ಕರಿವಿಡಿ೩೦, ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರದೇಶ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೯೩].

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನನ್ನಿನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ: ಇವನು ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗ. ಸತ್ತೂರಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೪] ಈತನನ್ನು ಪಲ್ಲವಾನ್ವಯ ಶ್ರೀ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಪಲ್ಲವಕುಳತಿಳಕನೇಕವಾಕ್ಯ ಕಾಂಚಿಪುರವರೇಶ್ವರಂ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾಡಿದೇವರು ಎಂದಿದೆ. ಇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಮತ್ತು ಕಣಿಯಕಲ್ಲು ೩೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಮಾಂಡಳಿಕನಾಗಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ನ್ನು ಬೀಳವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಇವನ ಅಧೀನನಾದ ಸಿಂದ ಅರಸ, ಬರ್ಮದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತೊಣಕಲಿ, ಹಲುಮಯಿ ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಳಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೯೫].

ತ್ರೈಲುಕ್ಯಮಲ್ಲನಿಜಿವನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾಡಿನಾರಸಿಂಘದೇವ: ಇವನು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬನ ಪುತ್ರನಿರಬೇಕು[೯೬] ನಾರಸಿಂಘದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ರಾಣಿಯಾದ ನೊಳಂಬ ಮಹಾದೇವಿಯು ಹೊಸಗೆರೆಯ ಮಹಾದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಪುನಬಗಟ್ಟ[೯೭] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈತನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦. ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಬಸದಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ[೯೮] ಇವನ ನಂತರ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಮಾಂಡಳಿಕರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲರಾಯಪಾಂಡ್ಯ: ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯ರ ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೯] ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಇವನು ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾಗಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಕಣೆಯಕಲ್ಲು ೩೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦೦] ಇವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಾದ ಕಾಂಚಿಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ, ಸುಭಟಚೂಡಾಮಣಿ, ರಾಜಿಗಚೋಳ ಮನೋಭಂಗ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.

ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವ: ಈತ ರಾಯಪಾಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಸೋಮದೇವಿಯರ ಮಗ. ಇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈತನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಘಟ್ಟಿದೇವರಸನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಿಂದ[೧೦೧] ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ದ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೦೨] ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಿಂದ ಈತ ಗಂಗವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೦೩].

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ: ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನ ಪುತ್ರನೋ, ಸೋದರನೋ, ಆಗಿರಬಹುದು[೧೦೪] ಇವನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿನಾಡು, ಕದಂಬಳಿಗೆ, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[೧೦೫].

ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ: ಈತನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೦೬]. ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ[೧೦೭], ಕೊಟ್ನಕಲ್ಲು[೧೦೮] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ: ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನ[೧೦೯]ದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಮಾಡಲಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಈತನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಹೆಮ್ಮಾಡಿ ಎಂಬುವನು ದಂಡಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೧೦], ಹೊಳಲು[೧೧೧], ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೨], ಈತ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಜಗದ್ದಳ ಪಾಂಡ್ಯ: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಉಜ್ಜಿನಿ ಶಾಸನ[೧೧೩]ದಲ್ಲಿದೆ. ಈತನು ೪೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೧೪].

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕದಂಬರರು :

ಮಹಾಸಾಮಂತ ಆಯ್ತವರ್ಮ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೭ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನು ಕಲ್ಯಾಣಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ತೈಲಪನ ಮಹಾಸಾಮಂತನಾಗಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕಿಸುಕಾಡು ೭೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೧೫], ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೬], ಈತನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಸುನ್ದವತ್ತಿ ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಘಟ್ಟಿಯರಸ: ಈತನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮೋರಿಗೆರೆ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೧೧೭]. ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ[೧೧೮].

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ನಾಚಿದೇವರಸ: ಈತನ ರಾಣಿ ಶ್ರೀಯಾದೇವಿ. ಇವರಿಗೆ ಘಟ್ಟಿದೇವರಸ ಮತ್ತು ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವ ಎಂಬ ಪುತ್ರರಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೧೧೯]. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಕೇಸಾಪುರದ ನೆಲವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಾಚಿದೇವರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು[೧೨೦]. ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಹಳ್ಯ[೧೨೧], ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ[೧೨೨] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಇಮ್ಮಡಿ ಘಟ್ಟಿಯರಸ: ನಾಚಿದೇವರಸನ ಮಗನಾದ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ[೧೨೩] ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಈತನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ[೧೨೪] ಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಚಿಬಿದೇವರಸ: ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೫] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಈ ರೀತಿಯಿದೆ. ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಕೊಟ್ಟೂರ ನಾಚಿದೇವನ ಮೊಮ್ಮಗನೂ, ಹರಿಹರದೇವನ ಪುತ್ರನೂ ಆದ ವೀರಜಗದಾಳ ಬಂಮಿದೇವರಸರು ರಾಜ್ಯಂಗೆಯುತ್ತಿರ್ದು.

ಸೋಯಿದೇವ ನೃಪಾಳ: ಈತನು ಬೊಮ್ಮಿದೇವರಸನ ಮಗನೆಂದು ಹಳ್ಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೬] ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನಿಂದ ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಂಶಾವಳಿ ನೀಡಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ನಾಚಿದೇವರಸನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ಯಳೆಹದ ಅಗಸ್ತೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈ ಸೊವಿದೇವ ನೃಪಾಳನ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬೇರಾವುದೇ ಶಾಸನ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಕೋಟೆಯ ನಾಗಾತ್ಯರಸ: ಈತನು ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೨೭]. ಈ ನಾಗಾತ್ಯರಸನು ಪೆರ್ಗಡೆ ಮಾಕಿಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರರೊಡಗೂಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಹುಳಿಬೆಯ ಘಟ್ಟದ ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟದ್ದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರ ವಂಶ, ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂಥವರ ಪಟ್ಟಿ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ:

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಮದುವರ್ಮದೇವ: ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರಿನ ಶಾಸನ[೧೨೮]ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ (ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಧುವರ್ಮದೇವನು ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸಿಂಘಣದೇವ: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಹಿರೇಮೇಗಳಗೆರೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೨೯]. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ರ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ಈತನು ಮೇಗಣಗೆರೆಯ ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಆರ್ಯದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮೂರುಜಾವಿ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕೊಂಗರಸ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬ ರ ರಂಗಾಪುರಂ ಶಾಸನ[೧೩೦]ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಶಾಸನ ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಗಂಗರಸ: ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಳಗುಂದಿ ಶಾಸನ[೧೩೧] ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಸನ ಮಗನಾದ

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಗಂಗರಸನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಾಳೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಭಟ್ಟರಸ: ರಾಮಘಟ್ಟ ಶಾಸನ[೧೩೨]ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲರಾಯ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆನೆಯ ಸಾಹಣಿಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನಿಗೆ ಒಳಿತಾಗಲೆಂದು ರಾಮಘಟ್ಟದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ಈ ಭಟ್ಟರಸನೂ ಕೂಡ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಬರ್ಮದೇವರಸ: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಸೋಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೩೩]. ಶಾಸನ ತೃಟಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಂಕರದೇವ: ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನ[೧೩೪] ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತನಾಗಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಶಂಕರದೇವನು ಸೇರಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸ: ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನ[೧೩೫]ದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಅಹಿಹಯಾನ್ವಯ ಪ್ರಸೂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಲಚೂರ್ಯ ದೊರೆ ರಾಯನಾರಾಯಣ ಆಹಮಲ್ಲದೇವನು ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ಮಾಂಡಳಿಕ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಗೋಮರಸ: ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೩೬]. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕನೊಬ್ಬ ವೀರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಈತನು ಹಾಜರಿದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಭೈರವದೇವರಸ: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೩೭]. ಯಾದವ ದೊರೆ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾವಂತ ಪಂಡಿತನ ಮಗನಾದ ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನು ಮೊಸಳೆವಾಡದ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ಈ ಭೈರವ ದೇವರಸನು ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ: ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು ರಾಜ. ಇವನ ಕೆಳಗೆ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು, ರಾಣಿಯರು, ಯುವರಾಜರು, ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರು, ಗಾವುಂಡರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ರಾಜ: ಸಮಸ್ತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವವನು. ರಾಜನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೇವತಾ ಎಂದೂ, ದೈವಾಂಶಸಂಭೂತ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ[೧೩೭ಅ] ಸಮಸ್ತ ಭುವನಾಶ್ರಯ[೧೩೭ಆ] ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ರಾಣಿಯರ ಆಡಳಿತ: ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಷ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದುದಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಶಿಷ್ಟ ಪರಿಪಾಲನ, ದುಷ್ಟ ಮರ್ದನದಂಥ ಉಭಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಕಾರ್ಯ ವಲಯವಾಗಿರುವ ಇದು ಪ್ರಜಾಹಿತಕ್ಕೋಸುಗ ವೈರಿಗಳ ಜೊತೆ ನಡೆಸುವ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿದೆ. ಅಂದು ದೇಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಶೀಲ ರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಇದು ಮಹಿಳೆ ನಿಲುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ, ನಿಲುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳೆ ಆಡಳಿತದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವಲ್ಲಿ ದೂರ ಉಳಿದಳು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲ ಮಹಿಳೆಯರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೧೩೮].

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸ-ಅರಸಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಬರುವ "ಇಷ್ಟ ವಿಷಯ ಕಾಮ ಭೋಗಂಗಳು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಮಿರೆ"[೧೩೯] ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುಖ ಸಂಕಥಾವಿನೋದದಿಂ ರಾಜ್ಯಗೆಯುತ್ತಮಿರೆ"[೧೪೦] ಎಂಬ ಅಂಶಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡನ್ನು ಅರಸರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ರಾಣಿಯರೂ ಕೂಡ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅವುಗಳ ವಿವರ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ.

ಪದುಮಲದೇವಿ[೧೪೧]: ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ೨ನೇ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಹಳ್ಳವುರ ಅಥವಾ ವಿಜಯ ಸಮುದ್ರದ ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ಬನವಾಸಿ ೧೨೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಹುಲಿಗೆರೆ ೩೦೦, ಬೆಳುವಲ ೩೦೦ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಹಿರಿಯ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಹೊಸಪಡಂಗಿಲೆಯನ್ನು ಸುಧರ್ಮದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪದುಮಲದೇವಿ[೧೪೨]: ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ) ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಮಾಂಗೊಳವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ರಾಣಿಯರು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಊರ ಪ್ರಮುಖರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು, ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಅಗ್ರಹಾರ ಮಾಗಳವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾಂಗೊಳದ ಊರೊಡೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಹಾಜನರ ಬಿನ್ನಪದಿಂದ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೧೪೩].

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭತ್ತ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೪೪]. ಭತ್ತಗ್ರಾಮದ ಬಗೆಗೆ ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರು Bhata is derived from the Sanskrit word bhakts. Which comes, from the root bhoja meaning to share enjoy; Hence we can interpret the expression bhattagrama as a village intended for one's own enjoyment as private mentainance[144ಅ].

ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾಚಲದೇವಿ ಎಂಬುವಳು ತಂದೆ ಮಹಾಪ್ರಭು ಕಾಲಿಯಮಗೌಡನ ಅರಸಿಕೆರೆಯ ಗೌಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಿದ್ದಾಳೆ[೧೪೫] ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮದವರೆಗೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ರಾಜಕುಮಾರರು: ರಾಜನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಈ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೇ ಯುವರಾಜ. ಇವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜಧಾನಿಗಳು: ರಾಜರು ಯಾವ ಊರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಜ್ಞೆ (ಶಾಸನ)ಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಆ ಊರುಗಳೇ ನೆಲೆವೀಡುಗಳೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೫ಅ]. ಸಮಸ್ತ ಭುವನಾಶ್ರಯಂ ಶ್ರೀ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯಕುಳತಿಳಕಂ ಚಾಳುಕ್ಯಾಭರಣಂ ಶ್ರೀಮತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವರ ವಿಜಯರಾಜ್ಯಮುತ್ತರೋತ್ತರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನ ಮಾಚಂದ್ರಾರ್ಕತಾರಂಬರಂ ಸಲುತ್ತವಿರೆ ಮನ್ನೆಯ ಕೆರೆಯ ನೆಲೆವೀಡಿನೊಳು ಸುಖ ಸಂಕಥಾವಿನೋದದಿಂದ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯುತ್ತಿರೆ' ಎಂದಿದೆ.

ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ: ರಾಜನು ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವರೆಂದರೆ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ[೧೪೫ಆ], ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ[೧೪೫ಇ], (ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಯು ಇಂದಿನ ವಿದೇಶಾಂಗ ಮಂತ್ರಿಯಂತಿತ್ತು) ದಂಡನಾಯಕ[೧೪೫ಈ] ಮತ್ತು ಸೇನಾಧಿಪತಿ[೧೪೫ಉ] ಎಂಬಿವು ಸಮಾನ ಪದಗಳು, ಬಾಹತ್ತರ ನಿಯೋಗಾಧಿಪತಿ[೧೪೫ಊ] ಎಂಬುದು ಸೇವುಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ನಿಯೋಗಿ ಎಂಬುದು 'ದೂತ' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಬಾಹತ್ತರ ನಿಯೋಗಿ ಎಂದರೆ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ನಿಯೋಗಿಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ ಶಾಖೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು[೧೪೫ಋ].

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಸಾಮಂತರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ[೧೪೫ೠ]. ಮುಂದೆ ಸೇವುಣರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾಸಾಮಂತ - ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರ ಬದಲಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳ ಆಡಳಿತ : ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಿಂದ ದೂರವಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧ, ಗಲಭೆಗಳಂಥ ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿ, ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದು ಮತ್ತು ಪಡೆಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಯವರು ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಸಾಕು ಅವರು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬದುಕಬಹುದಿತ್ತು.

ಗಾವುಂಡರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗಾವುಂಡರನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಊರೊಡೆಯರೆಂದು ಕರೆದಿವೆ. ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೫ಎ] 'ಊರೊಡೆಯ ನಾರಣಮಯ್ಯನ ಮಗ ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯನುಮಾತನ ತಮ್ಮ ವಿಷ್ಣಯ್ಯನು ತಮ್ಮ ಬೇವಿನಕೆಱೆ.....' ಎಂದಿದೆ. ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವೂರೊಡೆಯರಕೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೪೫ಬ], ಕುರುವತ್ತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೫ಐ] ಕುರುವತ್ತಿಯೂರೊಡೆಯ ಪ್ರಮುಖಮಶೇಷ ಮಹಾಜನಂಗಳು ನೂರಿಪ್ಪದಿಂಬರು ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾರಾಗಾವುಂಡ[೧೪೬] ಈತನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಸಳೆಮಡುವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕದಂಬಳಿಕೆ ೧೦೦೦ ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಾರಗಾವುಂಡನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಸಳೆಮಡುವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಸಂಕಗಾವುಂಡ: ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೭] ಈತನು ಹರಿಹರೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದ್ದು, ಬೇರಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೋಮಯ್ಯಗಾವುಂಡ: ಈತನು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುದಿಹದಡಿ[೧೪೮] ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ. ಗಾವುಂಡನೊಬ್ಬನು ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಮಾದಿಗೌಡನ ಮಗ ಮಾರಗೌಡ[೧೪೯]: ಈತನು ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ ರಾಮನಾಥನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಿನಭಕ್ತರೊಡಗೂಡಿ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಗಟ್ಟಿಗಾವುಂಡ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿಗೇತಗಾವುಂಡ[೧೫೦]: ಕಲಚೂರ್ಯರ ದೊರೆ ರಾಮನಾರಾಯಣ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಹಮಲ್ಲದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗಾವುಂಡ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿಗೇತಗಾವುಂಡ ಎಂಬುವರು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಮೊದಲು ನೀಡಿದ ದಾನವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮಾರಗಾವುಂಡ[೧೫೧]: ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮನಡಿಯು ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಾರಗಾವುಂಡ, ರಾಚಗಾವುಂಡ ಮತ್ತು ಮೂಕಗಾವುಂಡರು ಮೊಸಳೆಮಡುವನ್ನು ಗುರುದೇವನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾಂತಿಕವ್ವೆಗಾವುಂಡಿ[೧೫೨]: ಉಯ್ಯಲ್ವತ್ತಿಯ ನಾಡಪ್ರಭು ಸಿಂಗಗಾವುಂಡನ ಮಗ ಅಜ್ಜಗಾವುಂಡನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಸಿಂಗಗಾವುಂಡನಿಗೂ ತಾಯಿ ಶಾಂತಿಕವ್ವೆಗಾವುಂಡಿಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಕವ್ವೆಗಾವುಂಡಿ ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಆಕೆ ಗಾವುಂಡಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಆ ಹೆಸರು ಸೇರಿರಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾರಿಸಗೌಡ[೧೫೩]: ಯಾದವ ದೊರೆ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾವಂತಪಂಡಿತನ ಮಗನಾದ ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನು ಮೊಸಳೆವಾಡದ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಮಾಡಿದಾಗ, ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತನಾದ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಭೈರವದೇವರಸರೊಡಗೂಡಿ ಹಗರನೂರಿನ ಗೌಡನಾದ ಪಾರಿಸಗೌಡನು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಅಜ್ಜಗಾವುಂಡ[೧೫೪]: ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಕದಂಬ ಮಾಚಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಉಲುವತ್ತಿಯ ನಾಳ್ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದವನು ಅಜ್ಜಗಾವುಂಡನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಸಿಂಗಗಾವುಂಡ ತಾಯಿ ಶಾಂತಿಕವ್ವೆಗಾಮುಂಡಿಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಸೋವಯ್ಯಗಾವುಂಡ[೧೫೫]: ಈತನು ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮುದಿಹದಡಿ ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳ ಆಡಳಿತ : ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಧಪಟ್ಟಂತೆ ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೆರ್ಗಡೆ ಕಾವರಾಜ: ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೫೬] ಈತನನ್ನು "ಪಾಂಡ್ಯದೇವರ ಬೆಸದಿಂದಿಜ್ಬು ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗುಣಗಣಾಳಂಕಾರ ಚಾರುಚರಿತ್ರನಯವಿನಯ ಸೀಲಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತ್ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಕಾವರಾಜಂ" ಎಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ವಿನಯ, ಶೀಲವಂತನೆಂದು ಹೊಗಳಿ ಈತ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿರಾಜ: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹದಡಿ[೧೫೭] ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. 'ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನಿರ್ಮಡಿನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿಯ ಮನೆವೆರ್ಗಡೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿರಾಜರ್ಪ್ಪದಡೆವನ್ನೆರಡು

ಮನಾಳುತ್ತಮಿರೆ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ರಾಜರು ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಆಡಳಿತನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ರಾಜರಿಗೆ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾಗಿಸೆಟ್ಟಿ[೧೫೩]: ಹೆಗಡೆ ಬಸವಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ಈತನು ಹೊಯ್ಸಳದೊರೆ ರಾಮನಾಥದೇವನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಜಿನಭಕ್ತರೊಡಗೂಡಿ ಚೆನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆಜಂನಯ[೧೫೪]: ಈತನು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಲೋಕಾಭರಣಪಂಡಿತರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆತೊಮ್ಮ[೧೫೫]: ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸನ (ಹೆಸರು ಹಾಳಾಗಿದೆ). ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತನು ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತಾಗ ಈತನ ಹೆಂಡತಿ ಬಳಕ್ಕ ಎಂಬುವಳು ಈ ಶಾಸನ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಳು ಎಂದಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಹರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವಯ: ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಸೋಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ[೧೫೬] ಪಾಂಡ್ಯನಾಡಿನ ಸೋಗೆಯ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಪಾಂಡ್ಯನಾಡಿನ ಸುಂಕದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೨ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಲುಕೊಡೆಯಧಿಕಾರಿ ಬೊಪ್ಪಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ ಎಂಬುವನು, ಹೆಗ್ಗಡೆ ಹರಿಯಣ್ಣನೆಂಬುವನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ದಾನ ನೀಡಿದನು.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಬಸವಯ್ಯ[೧೫೭]: ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ರಾಮನಾಥದೇವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೋಗಳಿಯ ತೀರ್ಥದ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರಿಗೆ ಜಿನ ಭಕ್ತರು ಮತ್ತು ಹೆಗಡೆ ಬಸವಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮಗ ನಾಗಿಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬುವರು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಹೊಲ್ಲಣ[೧೫೮]: ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಳುಚೂರ್ಯದೊರೆ ರಾಯನಾರಾಯಣನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಯೈಚಣ[೧೫೯]: ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. "ಹೆಗ್ಗಡೆಯೈಚಣನುಂ, ಹೆಗ್ಗಡೆಯ ಹೊಲ್ಲಣನುಂ..... ಕಲ್ಯಾಣ ಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ ದೇವರ್ಗ್ಗೆ ಮು(೦)ನ್ನ ನಡೆವ ಭೂಮಿಯ ಪುನರ್ದ್ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂಮಾಡಿ" ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಲಿಂಗಯ್ಯ[೧೬೦]: ಚಾಲುಕ್ಯರ ದೊರೆ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಮಾಂಗೊಳ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಪದುಮಲದೇವಿಯು ನರಸಿಂಹ

ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಲು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಹೆಗ್ಗಡೆಯೊಡಗೂಡಿ ಉಳಿದ ನಾಯಕರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವೋಜ[೧೬೧]: ಹೊಯ್ಸಳ ೨ನೇ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನವೊಂದನ್ನು ಈತ ಕೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಅಣ್ಣಮ ಹೆಗ್ಗಡೆ[೧೬೨]: ಈತನ ಮಗಳು ಹೊನ್ನಿಯವ್ವೆಯು ಬಡ್ಡಿ ಹಣದಿಂದ ಹರಿಹರದೇವರಿಗೆ ಹೂಮಾಲೆ ಮತ್ತು ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಖರ್ಚು ನೀಡಿದ್ದಳೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹಡವಳ[೧೬೩]: ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತಾಂಬೂಲ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಶಾನಭೋಗ, ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಗೌಡರಂತೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೌಡ, ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮೊದಲಾದವರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಡವಳ ರಾಜಣ್ಣನೆಂಬುವನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ತಳವಾರ: ಗ್ರಾಮ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಸುಬಾಗಿರುವ ಇವರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ತೀರ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ತಳವಾರ' ಎಂಬ ಪದ ಅಧಿಕಾರ ಸೂಚಕವಾದುದು. ಈ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳು ಈಗ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿವೆ[೧೬೪]. ಆಡಳಿತದ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗ ಇವರದು. ಹಿಂದೆ ಇವರನ್ನು ತಳಾರ, ತಳವಾರ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರಿನ ರಕ್ಷಣೆ ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತಳವಾರನು ರಾತ್ರಿ ಗಸ್ತು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[೧೬೫].

ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೬೬] ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಕ್ಕಾರಹಾಳು ಗ್ರಾಮದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ದಸವಂದವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಸೇನಬೋವಿಕೆ ೩, ಗೌಡಿಕೆಮಾನ್ಯ ೩, ಜೋಯಿಸಮಾನ್ಯ೧, ತಳವಾರಿಕೆ ೨ .... ಎಂದಿದೆ.

ತಳಾರ ಚಂದಿಯಣ್ಣ: ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೯ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೬೭]. ನಾನಾಧರ್ಮದವರು ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದವರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ದಾನ ನೀಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಸೇನಬೋವ: ಸೇನಬೋವ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಕುಲಕರಣಿ. ಗಾವುಂಡರ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಈತ ಗ್ರಾಮಗಳ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ಈ ಸೇನಬೋವರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಾಸನಪಾಠವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಸೇನಬೋವರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು.

೧) **ಸೇನಬೋವ ಮಾಳಪ್ಪ:** ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಾಲನೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೮] ಮಾಲನೂರು ಮತ್ತು ಮಲ್ಲನ ಹೊಳೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೊಲಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ನೆಡುವಾಗ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮ ಪ್ರಮುಖರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೇನಬೋವ ಮಾಳಪ್ಪನು ಇದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

೨) **ಸೇನಬೋವ ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ:** ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹನಶಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೯] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ಈತನು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

೩) **ಸುರೇಯರಾಯ:** ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೧೨೦]. ಇಟಿಗೆಯ ಸೇನಬೋವ ವಬರಸೈಯನ ಮಗನಾದ ಸುರೇಯರಾಯನೆಂಬುವನು ಗಜಗೊಂಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

೪) **ಸೇನಬೋವ ಸಂಕಣ್ಣ:** ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೨೧] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕುರುವತ್ತಿಯ ಈಶ್ವರಭಟ್ಟರ ಮಗನಾದ ಈತನು ನೀಲೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ, ನಾಗರಾಸಿಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೨] ಈತನು ನೀಲೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆಂದು ತೋಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ.

೫) **ಸೇನಬೋವ ತಿಮ್ಮರಸ:** ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭ರ ನಕ್ಕರಹಾಳು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೩] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ನಗರೆಹಾಳದ ಅಧಿಕಾರಿ ಪೆದಪ ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಲುವೆಯ ದಸವಂದವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ಸೇನಬೋವ ತಿಮ್ಮರಸರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೬) **ಮೆದಯಿ ಸೇನಬೋವ:** ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರದಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೪] ಈತನ ಹೆಂಡತಿ ಜಕ್ಕವೆಯು ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸೇನಬೋವರು, ಗಾವುಂಡರ ಅಧೀನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಜನ ಸುಗಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ತಳವಾರರು ಕೂಡ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರು: ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡ ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದೇ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಾಳ್ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿ ಆಳಿದವರು ಗಾವುಂಡ ಮನೆತನದವರು. ಇವರು ನಾಳ್ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಗಾವುಂಡು ಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಭುವಾಗಿರುವ ಗಾವುಂಡರಿಗಿಂತ

ಹೆಚ್ಚಿನ ಹುದ್ದೆಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟೆ ಗ್ರಾಮಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯರು. ಈ ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಚಿಕ್ಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು, ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದವರನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯ, ಮಠ, ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಳಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು[೧೭೫].

ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಬಮ್ಮದೇವಯ್ಯ: ದುಗ್ಗವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೭೬] ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈತನನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾಳ್ಪ್ರಭು ದುಗ್ಗತಿಯೂರೊಡೆಯ ಬ್ರಮ್ಮದೇವಯ್ಯನಾಯಕರು ಎಂದಿದೆ. ಈತನು ಮಹಾದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಕೊಂಚಾಪುರದ ಯಿರುಂಗರಸ: ಕುಂಚೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೭೭] ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾನಾಳ್ಪ್ರಭು ಕೊಂಚಾಪುರದ ಯಿರುಂಗರಸನ ವೀರವಿತರಣ ಮಾಹೇಸ್ವೈರಿಕೆಯ ಎಂದಿದೆ.

ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಅಜ್ಜಗಾವುಂಡ: ಈತನು ಉಯ್ಯಲ್ವತ್ತಿಯ ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಸಿಂಗಗಾಮುಂಡನ ಮಗಂ ಅಜ್ಜಗಾಮುಂಡಂ ತಮ್ಮಾನ್ನಯ ಧರ್ಮ್ಮಶ್ರೀರಾಮೇಶ್ವರ ಎಂದಿದೆ[೧೭೮]. ಈತನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಸಿಂಗಗಾವುಂಡನಿಗೂ ಶಾನ್ತಿಕಂವೆಗಾಮುಂಡಿಗು ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲಿಯೆಂದು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಬಾಗವಾಡಿಯ ಚೌಡಯ್ಯ: ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೭೯] ಈತನು ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಬಾಗವಾಡಿಯ ಚೌಡಯ್ಯ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹ ದೇವರ ತೀರ್ಥ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿದೆ.

ನಾಳ್ಪ್ರಭು ಮಲ್ಲಿಗಾವುಂಡ: ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಳಗುಂದಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೮೦] ಮಲ್ಲಿಗಾವುಂಡನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈತನು ಜೀನೇಶ್ವರ ಅಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಒಟ್ಟಾರೆ ರಾಜಕೀಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಹಲವು ರಾಜವಂಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರು, ಪಲ್ಲವರು, ಗುಪ್ತರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ಯಾದವರು, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಈ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ ವಂಶಗಳು ಈ ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ, ಮಂಡಳೇಶ್ವರ, ರಾಣಿಯರು, ಯುವರಾಜರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಸೇನಾಧಿಪತಿಗಳು ಗಾವುಂಡ, ಹೆಗ್ಗಡೆ, ತಳವಾರ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜರು ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳ

ನಡುವೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು ರಾಜನ ಆಜ್ಞೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ಆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಬಳ್ಳಾರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.
೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೭, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.
೩. ಅದೇ.
೪. ಅದೇ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪುಟ XVIII.
೫. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.
೬. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೨೮.
೭. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೧.
೮. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೨೮.
೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೩.
೧೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.
೧೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧.
೧೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೪.
೧೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨.
೧೪. ಅದೇ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ XIX.
೧೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧.
೧೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨.
೧೭. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೦.
೧೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೭.
೧೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.
೨೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨-೫೩.
೨೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.
೨೨. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೬೪, ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪, ೨೭, ೧೦೫೩.
೨೩. ಅದೇ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ XXI.
೨೪. ಅದೇ.
೨೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮.
೨೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ೧೦೫೭.
೨೭. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪.
೨೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬.
೨೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪.
೩೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೪೯.
೩೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦.
೩೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧.
೩೩. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ ಕೆ. ಯರಬಾಳ, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೩೪.

೩೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭.

೩೪ಅ. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩.

೩೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.

೩೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೩೭. ಅದೇ ಹಗಡಲಿ ೪೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೫.

೩೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೧, ೨೨.

೩೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧, ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮.

೪೦. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ ಕೆ. ಯರಬಾಳ, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು ೩೪.

೪೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪.

೪೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೭.

೪೩. E.C.XI ದಾವಣಗೆರೆ ೪೩.

೪೪. ಅದೇ ದಾವಣಗೆರೆ ೩೫.

೪೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೬–೦೭. ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೧, ೧೬, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ, ೧೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೫, ೧೯ ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೧೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೩.

೪೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೯.

೪೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೪.

೪೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫.

೪೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೮.

೫೦. E.C. XI, ೨೫, ೩೭.

೫೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೫೧ಅ. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪು. ೫೧.

೫೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫.

೫೩. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೯.

೫೩ಅ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೦.

೫೪. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೫, ಹಡಗಲಿ ೪೨,ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೩.

೫೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೯.

೫೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭–೮೮.

೫೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೫೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫.

೫೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೫೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭, ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೩–೯೪.

೬೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೨.

೬೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೯೧.

೬೨. E.C. XI, ದಾವಣಗೆರೆ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦.

೬೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೨೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೬೪. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮.

೬೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೮.

೬೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬.

೬೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪.

೬೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭.

೬೯. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೨.

೭೦. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮.

೭೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೮, ಕಿರ.ಶ. ೧೫೫೯.

೭೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೭.

೭೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೫.

೭೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೨.

೭೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦, ೧೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೧, ೧೮೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೭.

೭೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೪.

೭೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮.

೭೮. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦.

೭೯. ಸದಾಶಿವಪ್ಪ ಕುಂ.ಬಾ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಪುಟ ೧೫.

೮೦. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೯.

೮೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೪೪.

೮೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೬೦.

೮೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೬೧.

೮೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂ. ೧, ಹಡಗಲಿ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೫೧.

೮೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮.

೮೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦.

೮೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪.

೮೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೮೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೯.

೯೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪-೩೫.

೯೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೮.

೯೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೮.

೯೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೮, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೯೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪.

೯೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨-೫೩.

೯೬. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ. ಪುಟ ೬೫.

೯೭. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨.

೯೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೯೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೦೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೧೦೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬.

೧೦೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೯೦.

೧೦೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೫.

೧೦೪. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೭೨.

೧೦೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೫೪ ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೦೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೦೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೧೦೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೪೧.

೧೦೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪.

೧೧೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧.

೧೧೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮.

೧೧೨. ಎ.ಕ.XI ದಾವಣಗೆರೆ ೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧.

೧೧೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ.

೧೧೪. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೪, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೧೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೭.

೧೧೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨.

೧೧೭. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೧೧೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧.

೧೧೯. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೩.

೧೨೦. ಅದೇ.

೧೨೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೫.

೧೨೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೯.

೧೨೩. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೩.

೧೨೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧.

೧೨೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೧೨೬. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪.

೧೨೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೩.

೧೨೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೪೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೫.

೧೨೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೯.

೧೩೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೧೩೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೩.

೧೩೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೧೩೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೨, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೩೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೨, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೩೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೧೩೫ಅ ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೩೫ಆ ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೯೭.

೧೩೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭, ೧೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨

೧೩೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೧೩೮. ಚನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪು. ೨೮೧.

೧೩೯. ಕೇಶವಭಟ್ಟ ಟಿ. ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೮.

೧೪೦. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧–೧೨ನೇ ಶತಮಾನ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧.

೧೪೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೧೪೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೧೪೩. ಅದೇ.

೧೪೪. ಅದೇ ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೧.

೧೪೪ಅ Desai P.B. Jainism in South India and Some Jaina Epigraphys P. 246, 1957.

೧೪೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೪೫ಅ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೧೪೫ಆ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೧೪೫ಇ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪.

೧೪೫ಈ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೧೪೫ಉ. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೧೪೫ಊ. ಅದೇ.

೧೪೫ಋ. ಕೊಪ್ಪಾ ಎಸ್.ಕೆ. ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ; ಪು. ೧೦೩.

೧೪೫ೠ. ಅದೇ ಪು. ೧೦೫.

೧೪೫ಎ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೧೪೫ಏ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೮.

೧೪೫ಐ ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭.

೧೪೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೧೪೭. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೩೫.

೧೪೮. ಅದೇ ೧೨೬,ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೧೪೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೫೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೧೫೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೧೫೨. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೧೫೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೧೫೪. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೧೫೫. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೧೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೧೫೫ಅ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೯.

೧೫೫ಆ E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೧೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೧೫೫ಇ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೫೫ಈ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭.

೧೫೫ಉ. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮-೦೯.

೧೫೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೫೭. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೫೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೧೫೯. ಅದೇ.

೧೬೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೧೬೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೬೨. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೫೭, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೬೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೧೬೪. ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ, ಪುಟ ೫೭, ಸಂಪುಟ ೪೨, ಸಂಚಿಕೆ ೨, ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೫೭.

೧೬೫. ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ಟಿ. ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೩೧.

೧೬೬. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೨.

೧೬೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯.

೧೬೮. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪ನೇ ಶತಮಾನ.

೧೬೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೧೭೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೭೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೧೭೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦.

೧೭೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೨.

೧೭೪. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೨.

೧೭೫. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಟ ೧೫೮.

೧೭೬. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೧೭೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೭೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೧೭೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೪.

೧೮೦. ಅದೇ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೪

ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೪

ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಲವಾರು ರಾಜವಂಶಗಳು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಂಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿವೆ ಅವರು ಹಾಕಿಸಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಿಗದಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಯಾವುದೇ ರಾಜವಂಶ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅಂತಹ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನರ ಮೇಲೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಕೂಡ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ: ವೈದಿಕಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪುರುಷನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಪರರೊಡವೆ, ಗಂಡು ಮಾತ್ರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವನು ಮತ್ತು ತಂದೆ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು ಮಗನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ[೧].

ಬಾಗಳಿಯ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಶಾಸನ[೨] ದಲ್ಲಿ ಚಿದ್ದಣನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು

ಸತಿರತ್ನಂ ಚಿದ್ದರಾಜಾಂಗನೆ ಪತಿಹಿತದಿಂ

ಸೀತೆ ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಂ ಪಾರ್ವತಿ

ನಿತ್ಯೈಶ್ವರ್ಯದಿಂ ಶ್ರೀ ವಧು ಮತಿಯೊದವಿಂ ಭಾ

ರತಿ ಕಾನ್ತೆಯೆನ್ಸು ಧೃತಿಯಿಂದಂ ಧಾತ್ರಿ .... ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ, ಅದು ತೋರಿಕೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರವಿರಲಿಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿಸುವ, ಪತಿವ್ರತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಗಂಡಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಅಂಶ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯೇ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯು ಪುರುಷನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೈದಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಗಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಅನಂತರ 'ನ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮರ್ಹತಿ" ಎಂಬ ಮನುವಿನ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಗೂ ಅನರ್ಹಳೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿತು. ಆದರೂ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೂಡ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಅನರ್ಹರು, ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಓದಿದವರನ್ನು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಲಲಿತ ಕಲೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳು ಶೂದ್ರರ, ಪಾತ್ರದವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಯರು ಗೀತ, ನರ್ತನ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು[೩].

ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನ[೪] ದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಕಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು 'ಸತಿಯೊಳು ಸರಸ್ವತಿ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫] ನಾಗವೆಯ ಮಗಳಾದ ಸಿರಿಯವೆ ಎಂಬುವಳು ಹಾಡುಗಾರಳಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದು ಇವರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ: ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೬] ಹೊಯ್ಸಳದೊರೆ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನು ಹಳ್ಳವುರ ಅಥವಾ ವಿಜಯಸಮುದ್ರದ ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ಬನವಾಸಿ ೧೨೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಹುಲಿಗೆರೆ ೩೦೦ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಆತನ ಹಿರಿಯರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿ ಪೊಸ ಪಡಂಗಿಲೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೭] ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಮಾಂಗೊಳ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮೃತಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಹಿಳೆಯು ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆ ಮಧ್ಯೆ ವಾಸವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯು ತುಂಬಾ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಜರಂತೂ ಯಾವಾಗಲೂ 'ಬಹುವಲ್ಲಭರು'. ರಾಜನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯಳೇ 'ಅಗ್ರಮಹಿಷಿ' ಅಥವಾ 'ಪಿರಿಯರಸಿ'[೮] ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯] ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು

ಬನವಾಸಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಹಿರಿಯರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮತ್ತು ದಾನದತ್ತಿ: ಸ್ತ್ರೀಯರು ಉದಾರ ಮನದವರಾಗಿದ್ದು, ಕೋಗಳಿಯ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಏಚಲದೇವಿ, ಚವುಡಾದೇವಿ, ಬನದೌವೆ, ಕಾಮವ್ವೆ ಮೊದಲಾದವರು ಬಸದಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ೧ ಗದ್ಯಾಣ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೧೦].

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೧] ಮಾಳಪಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ಚಿದ್ದಣನ ಪತ್ನಿ ಧರ್ಮವ್ವ ಎಂಬುವಳು ತಾನು ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪುನಬಘಟ್ಟ ಶಾಸನ[೧೨]ದಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಇರಿವನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ ನಾರಸಿಂಘದೇವನ ರಾಣಿ ನೊಳಂಬ ಮಹಾದೇವಿಯು, ಹೊಸಗೆರೆಯ ಮಹಾದೇವರ "ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ಪೂಜಿಸುವವರರ್ಗ್ಗೆ ಗ್ರಾಸಕ್ಕಂ ಬಿಟ್ಟ ಗಟ್ಡಿ ಮತ್ತರೊನ್ದು ಬೆದ್ದಲೆಮತ್ತರು ಪನ್ನೆರಡು ಪೂವಿನ ತೋಟವೊನ್ದು ಗಾಣವೊನ್ದು"ನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೩] ಬಾಗಳಿಯ ಪಟ್ಟಣ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಲಕ್ಕಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಎಂಬುವಳು ತನ್ನ ಮಗ ಲಿಂಗಯ್ಯನಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲೆಂದು ಕಲಿದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದಾನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಸೂಳೆಯರು: ಇವರನ್ನು ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಯರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇವದಾಸಿ ಎಂಬ ಪದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು 'ಸೂಳೆ' ಎಂಬ ಪದ ಬರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಸೂಳೆಯರ ಉಲ್ಲೇಖ[೧೪] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಗಣಿಕೆಯರೆಂದೂ ಅವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗೆ ಗಣಿಕಾಧ್ಯಕ್ಷನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನನ್ನು 'ಸೂಳೆವಾಳ'[೧೫] ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದ ಇವರನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 'ಭಾಮಿನೀ' ಎಂದು, ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ಮಂಗಳ ಮುಖಿಯರೆಂದೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂತಾಡುವ ಬಾಕನೆಂಗೆಯರೆಂದು ಇವರನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು[೧೬].

ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಗೌತಮ, ಮನು, ನಾರದ ಮುಂತಾದ ಮುನಿಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ[೧೬]. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೬ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಳೆ ಪದದ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿ ಪೊಣ್ಣಿ, ಪೋಟಿ, ಬೊಡ್ಡಿಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ

ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಭೋಗ, ರಂಗಭೋಗ ಸೇವೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ದೇವಾಲಯದ ಸೇವೆಗೆ ನಿಂತ (ಬಿಟ್ಟ) ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳು 'ಸೂಳೆ'ಯರೆಂದೇ ಕರೆದಿವೆ. ಇವರು ಮದುವೆಯಾಗದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಮ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ[೧೮].

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ದೇವದಾಸಿಯರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂಳೆಯರು (ಪಾತ್ರದವರು) ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೀತ, ನರ್ತನ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಸೂಳೆಯರಲ್ಲಿ ಕಂಬದ ಸೂಳೆ, ಪಾತ್ರದ ಸೂಳೆ, ಓಲಗದ ಸೂಳೆ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಂಬದ ಸೂಳೆ[೧೯]: ರಂಗಭೋಗದ ಸೂಳೆಯರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಒಂದಂಗ ಈ ಕಂಬದ ಸೂಳೆಯರು. ದೇವಸ್ಥಾನದ ರಂಗ ಮಂಟಪದ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೋಸುಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳ ಹತ್ತಿರ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಪೂಜೆ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುವುದು ಇವರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು[೨೦]. ನೊಳಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿರಾಜನು "ಕಂಭದ ನಾಳ್ವರ್ ಸೂಳೆಯರ ಮನೆವಣಮಂ ಕನ್ನಡಿವಣಮಂ ಬಿಟ್ಟ"[೨೧] ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂಳೆಯರಿಂದ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆ ತೆರಿಗೆ, ಕನ್ನಡಿ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾತ್ರದ ಸೂಳೆ: ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಾರ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗ ಮತ್ತು ರಂಗವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಲು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದವಳು ಪಾತ್ರದ ಸೂಳೆ[೨೨]. ಇಲ್ಲಿ 'ಪಾತ್ರ' ಶಬ್ದ ನೃತ್ಯ ಗೀತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಳಾದವರನ್ನೂ, 'ಸೂಳೆ' ಶಬ್ದ ರಂಗ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಳಿದ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದವರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ[೨೩].

ಓಲಗದ ಸೂಳೆ: ದೇವನ ಪ್ರೀತ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವವರನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಓಲಗದ ಸೂಳೆಯರೆಂದೂ 'ಪಾಡುವವರು' ಎಂದೂ ಕರೆದಿವೆ[೨೪]. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೫] ಕಲಿದೇವರತೊತ್ತು ನಾಗವ್ವೆಯ ಮಗಳು ಹಾಡುವ ಕಾಮವೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫ರ ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟರಸ, ಘಟ್ಟಿಯರಸ ಹಾಗೂ ಸೇನಬೋವ ಗೋವಿಂದಯ್ಯ ಎಂಬುವರು ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಸೂಳೆಯರಿಗೆ, ಸೂಳೆವಾಳಂಗೆ, ಪರಿಕಾರನಿಗೆ, ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತನಿಗೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೨೬] ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮ರ ಬಾಗಳಿಯ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ[೨೭] ಬಾಗಳಿಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಲೋಗೇಶ್ವರ ಪೊಲದ ಶ್ರೀಮೆಯಿಂದೊಳಗೊಳ್ಳ ಭೂಮಿಯಂ

"ಪನ್ನಿರ್ವರ್ ಸೂಳೆಯರ್ಗ್ಗಂ ಸೂಳೆವಾಳಂಗವಂಚಿಗಂಗಂ ಪಱೆಕಾಱರ್ಗ್ಗಂ ಪಾತ್ರಕ್ಕಂ ದೇಸಿಗಚ್ಛಾತ್ರರ ಬೋಜನಕ್ಕ" ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ಸೂಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂಳೆಗೇರಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಗದ್ಯಕೃತಿ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲೂ ಸೂಳೆಗೇರಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮುನಿಯು ಚರಿಗೆಗೆ ಹೋದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು[೨೮] ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸೂಳೆದೆರ ಎಂಬ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ: ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿದೇವರ್ಗೆ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಂ ಶ್ರೀಖಂಡದೂಪಕ್ಕಮಾಯೂರಲುಳ್ಳ ಘಾಣದೆರೆಯುಮ ಸೂಳೆದೆಱೆ...... ಎಂದಿದೆ.

"ಭೂಮಿಯಂ ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಂ ತಪೋಧನರ ಸತ್ರಕ್ಕಂ ಪನ್ನಿರ್ವರ್ಸ್ಸೂಳೆಯರ್ಗ್ಗಂ ಸೂಳೆವಾಳಂಗ ವಂಚಿಗಂಗಂ ಪಱೆಕಾಱರ್ಗ್ಗಂ ಪಾತ್ರಕ್ಕಂ ದೇಸಿಗಚ್ಛಾತ್ರರ ಭೋಜನಕ್ಕೆಂದು" ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ. ಇವರಿಗೆ ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೮ಅ] ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಸೂಳೆಯರು ಸಮಾಜಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ದಾನನೀಡಿದರುವುದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೯] ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಬಾಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರುಗಳಿಗೆ ಹಱಕಾಱ ದೇವಣನ ಮಗಳು ಸೂಳೆ ಬೊಂಮವೆ ಪಾದ ಪೂಜೆಯ ಕೊಟು ಅರವಂಟಿಗೆಗೆ ಶ್ರೀಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಕೆರೆಬಾಗಿನ ಎರೆಯಕೆಯಿ ಮತ್ತರು ೧ ಕಂಬ ೩೦೦ ಎಂದಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೂಳೆ ರಂಗಬೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಅವರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ತಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವರಿಗೆ 'ಸೂಳೆದೆರ' ದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ವಿಚಾರವು ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ: ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲ ಬಹುಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಇದರ ಉದಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ಚತುರ್ವರ್ಣಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಈ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದವು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು.

೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು: ಇವರು ತಮ್ಮ ವರ್ಣದ ವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಯಜನ, ಯಾಜನ, ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಜಾತಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯೇ ಉತ್ತಮವಾದುದು

ಎಂಬುದು ಪಂಪನ ಹೇಳಿಕೆ[೨೯] ಊರುಗಳನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರೆಂದು ಗೌರವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ[೩೦]. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಅಲಬೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೧] ಚತುರ್ವೇದ ಪಾರಂಗತರು ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ.

ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೩೨] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದದ್ದಕ್ಕೆ ರಾಜನು ಮನ್ನೆಯಬೊಪ್ಪನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೩೩]. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಪಾಪ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳ ಶಾಪಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು[೩೪], ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳು ದಕ್ಕಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯರು: ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಇವರು ತಮ್ಮ ತೋಳ್ಬಲದ ಮೂಲಕ ಜನರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅರಸನೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಶೌರ್ಯ ಇವರ ಗುಣಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ವೈಶ್ಯರು: ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಇವರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಅಥವಾ ವರ್ತಕರು, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಸೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠಿ, ಗವರೆ, ನಖರ, ಮುಂಮ್ಮರಿದಂಡ, ಬಣಂಜಿಗ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಇವರ ವಿವರಣೆ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ).

ಶೂದ್ರರು[೩೫]: ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಇವರು ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಮೂರು ವರ್ಗದವರು ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವರು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯವೇನೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಿಲ್ಪಿಗಳು: (ಕಲ್ಕುಟಿಗರು) ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಪುರುಷ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ವಾಸ್ತುವಿದ್ಯೆ, ಶಿಲ್ಪ, ಲೋಹ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಮೊದಲಾದ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೬] ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಿಯನ್ನು "ಬರಪದೊಳ್ ಹಸ್ತಿ ಸಿಂಗಂ ಹರಿಣಿಯ ರೂಹಗೆಯಕ್ಷರಾವಳಿಯಿಂದಂ ಬರೆಯಲತಿ ಜಾಣನೆಂದಡೆ ಪುರುಡಿಸವೆಡೆಲೆವೋ ರೇವಣಾರ್ಯ್ಯನೊಳೆಂದುಂ॥ ದೆಂಟಣಿಸಿ ಬರೆವನೆಲೆ ಜ್ಯಾತ್ಥಕ ನಿನ್ನಳವೊ ಚಿತ್ರದ ಕರದೊಳ್ಪಂ ಕಂಟ್ಕದೊಳ್ ಬರೆವ ರೇವನ ಕಂಟ್ಕಕೆಳೆ ಣಿಸಿ ನೋರ್ಪ್ಪೊಡೆಂದೇಕೈಕಂ" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬರಪದಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಸಿಂಹ, ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಕ್ಷರ ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಪಡೆದವನು ರೇವಣಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಹೊಳಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೫ಬ] ಶಿಲ್ಪಿಯ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದೆ.

"ಕಲಿಯುಗ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಚೌಷಷ್ಟಿಕಳಾವಿದ ಪ್ರವೀಣ ಚೌಷಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಸಾದ ವಿಶಾರದ ನಾಗರ ಕಳಿಂಗಾಂದ್ರಾವಿಳ ವೇಸರ ಚತುರ್ಜ್ಜಾತಿ ಪ್ರಾಸಾದವಿನಿರ್ಮ್ಮಿತ ಸೂತ್ರಧಾರಿ" ಕಲಿಯುಗ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಬೋಕೋಜನಮಗ ಶ್ರೀಕರನಾಗನು ೬೪ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಾದ ವಿಶಾರದನೆಂದೂ ನಾಗರ, ಕಳಿಂಗಾಂಧ್ರ ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ವೇಸರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವವನಾಗಿದ್ದನು.

ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯಕಟ್ಟಿದ ಕಲ್ಕುಟಿಗನಿಗೆ ಭೂಮಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೩೬] ತಲವಾಗಿಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೭] ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲಉದಯಾದಿತ್ಯ ದೇವನು ಭೋಗೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದಾಗ ಕಲ್ಕುಟಿಗ ಮಾಸಿಂಘೋಜಂಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಮ್ಮಾರರೂ ಬಡಗಿಗಳೂ ಇದೇ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಕಮ್ಮಾರರು. ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಛತ್ರದಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೮] ಧರ್ಮದ (ಏತದ) ಡೋಣಿಗೆ ನೀರು ಹೊಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದು[೩೯] ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ಕಮ್ಮಾರರು ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮರದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಬಡಗಿ, ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬಡಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇವರಿಗೆ ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೪೦].

ಮಡಿವಾಳರು: ಜನರ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಶುಭ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಮಡಿವಾಳ[೪೧] ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಅಗಸ) ಅಗಸರೊಕ್ಕಲು ನಿಬಂದಿ ಹಿಡಿಯದೆ ೧ ಸೀರೆ[೪೨] ಎಂದಿದೆ.

ಕಂಚುಗಾರರು: ಕಂಚು ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೩ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೪೩] 'ಕಂಚಗಾರ ಗವಾಡ್ರ ದಂಡಪ್ಪನ ಮಗ ನಾಗಪ್ಪ' ಎಂಬುವನು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು : ಜೀವನ ನಶ್ವರವಾದುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಸದ್ಗತಿ ಪಡೆಯಬಹುದು ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಜನರು ಹಲವಾರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅರವಟ್ಟಿಗೆ[೪೪]: ಊರಿಂದ ಊರಿಗೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಇಂಗಿಸಲು ದಾರಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವು ಸತ್ರಗಳಿಗೆ, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು[೪೫] ಅಲ್ಲಿ ನೀರೆರೆಯಲು ಆಳುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦ರ ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಮಾಬಾಯಿ ಎಂಬುವಳು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಸಲು ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೪೬]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬ರ ಸೋಗಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗೋವಿನ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ[೪೭]ಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ದನಕರುಗಳು ನೀರು ಕುಡಿಯಲೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ.

ನೀರಿನ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ಕುರಿತು “ಮುತ್ತಗಿಯ ಹೆಗ್ಗಡೆತನಂ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಭು ಬೊಪ್ಪಯ್ಯಬಮ್ಮಯ್ಯನ ಕಯ್ಯಲು ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನು ಹಡದು ಅಱವಂಟಿಗೆಯ ಉದಕದಾನಕ್ಕಂ........ ನಿಕ್ಕಿ ಧರ್ಮ” ಎಂದು ಮುತ್ತಗಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೪೭ಅ].

ಸತ್ರ: ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಿಕ್ಕರೆ ಸತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರವೂ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ವಸತಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತ್ತು. ಸತ್ರಗಳಿಲ್ಲದೆಡೆ ಊರಿನ ಉದಾರಿಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಅತಿಥಿಗಳಂತೆ ಗೌರವಿಸಿ ಆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು[೪೮] ಸತ್ರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಅಥವಾ ಮಠಗಳ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕ ಬನ್ನಿಗೊಳದ ಸೋವರಸ ಎಂಬುವನು ಶ್ರೀಸ್ವಾಯಂಭು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ವಡ್ಡರಾವುಳ ಸುಂಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು[೪೯] ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಳಿಮಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ, ಬಾವಿಗೆ, ಸತ್ರಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೫೦]. ಬಾಗಳಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೧] ಪೆರ್ಗಡೆ ನರಸಿಂಘಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮಸಿಂಘಭಳಾರರ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ತಪೋಧನರ ಸತ್ರಕ್ಕೆ, ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕೆರೆನಿರ್ಮಾಣ: ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ತೃಪ್ತರಾಗುವರೋ ಅವನು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ[೫೨] ಹುಲಿಗುಂಟ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೩] ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ ನೆಂಬುವನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಅಚ್ಯುತಮ್ಮಳ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ದೇವರಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಒಂದು ತಟಾಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಹರಿಯಣ್ಣನೆಂಬುವನು

ಹರಿಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೫೪] ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೫] ಕಾಳಿಮರಸ ಮತ್ತು ಕೇಶಿರಾಜರು ಅಮ್ಮಳೆಯ ಮಹಾಜನರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕೆರೆಯೊಂದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೬] ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನು ತಮ್ಮ ಮಗಳು ಲಕ್ಕರಸಮ್ಮಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಚಿಕ್ಕಲಕ್ಕಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಬಂಧು ಬಳಗದವರ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಿಮ್ಮರಸನೆಂಬುವನು ಅರಸಿಕೆರೆ ತೂಬು ಮುರಿದು ಹೋದಾಗ ಅದನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೫೭] ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆ ಧರ್ಮ. ಮಾನವನ ಮುಖ್ಯ ಹಂಬಲ ಪುಣ್ಯಗಳಿಸುವುದಾಗಿರುವಾಗ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಮತ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮೀರಿ ಸಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತ್ಯಾಗ ಗುಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆ, ಬಾವಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಹಿಷ್ಕಾರ: ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದಾಗ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಜಾತಿಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕುವುದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೈಷ್ಠಿಕರಲ್ಲದವರನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೮] "ಇನ್ತೀ ಪರಿಗ್ರಹವೆಲ್ಲಂ ದೇವರ್ಗ್ಗಂ ತಪೋಧನರ್ಗ್ಗಂ ಬೆಸರೆಯ್ದುಣ್ಬರಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟರಂ ತಪೋದ್ದರ್ಣ್ಡಿಸಿ ನಡೆಯಿಸುವರ್ ಇದು ನೈಷ್ಠಿಕ ಸ್ಥಾನಮಿಲ್ಲಿ ನೈಷ್ಠಿಕರಲ್ಲದ ತಪೋಧನವಿರಲಾಗದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂ ಕೆಟ್ಟು ನಡೆವ ತಪೋಧನರಂ ನಾಡನಾಳ್ವರಸುಂ ಮಂನೆಯನು ಮೋರಿಂಗೆಱೆಯ ಪನ್ನಿರ್ವರೂರೊಡೆಯರುವಿರ್ದು ಪೊರಮಡಿಸಿ" ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ದಂಡ: ವ್ಯಕ್ತಿ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨ರ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಾದರ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಎಂದರೆ, ಹಾದರಕ್ಕೆ ಹಾದರಿಯ ಮೂಗನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವುದು ಹಾಗೂ ಹಾದರಿಗನಿಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ, ಕಳ್ಳನಿಗೂ ಮರಣ ದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ. ಹೊಡೆದವರಿಗೆ ಎಂಟು ಪಣ ದಂಡ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೫೯]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬ರರ ಮೈಲಾರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಯ್ದುವನಿಗೆ ಒಂದು ಪಣದಂಡ, ಹೊಡೆದವನಿಗೆ ಆರುಪಣ, ಇರಿದವನಿಗೆ ೧೨ ಪಣ ದಂಡ, ಕತ್ತಿಹಿಡಿದು ಬೆದರಿಸಿದವನಿಗೆ ೮ ಪಣ ದಂಡ ಎಂದಿದೆ[೬೦].

ಮೈಲಾರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೦ಅ] ಬಯ್ದುವನಿಗೆ, ಹೊಡೆದವನಿಗೆ, ಇರಿದವನಿಗೂ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿರುವುದರ ವಿಷಯ ಹೀಗಿದೆ. "ಬಯ್ದಂಗೆ ಪಣಮುಮೊ(ಂದುಂ) ಪೊಯ್ದಂಗಾಱಪಣ ಮಿಱಿಯ ಪನ್ನೆರಡು ಪಣಂ ಪಾಯಱಿದೆ ಸುರಿಗೆಗಿರ್ತ್ತಿರದೆಯ್ದುದವಂಗೆಂಟು. ಪಣಮೆ ದಣ್ಡಂ.

ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ: ಸಮಾಜ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಾಲ್ಕು ಜನರನ್ನು, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮೂರು ಜನರನ್ನು, ವೈಶ್ಯ ಇಬ್ಬರನ್ನು, ಶೂದ್ರ ಒಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬಹುದೆಂದು ಆಲ್ಬರೋನಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ[೬೧]. ರಾಜರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುವಲ್ಲಭರು. ರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗ್ರಮಹಿಷಿ, ಪಿರಿಯರಸಿ, ಪಟ್ಟದರಸಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನುಳಿದ ರಾಣಿಯರು ರಾಜನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಿಂದ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲಾದೇವಿಯು ಮಾಂಗೊಳ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೬೨].

ಮಕ್ಕಳು: ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದರೇ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದ ಸುಖದ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮವರ ನಂಬಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳಾಗದಿದ್ದಾಗ ಹಲವರು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆಹೊತ್ತು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಯರಪಗೌಡನು ತನ್ನ ವಂಶ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು[೬೩]. ಕಾಮವ್ವೆ ಎಂಬುವಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದುದಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೬೪]. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಕುರುವತ್ತಿಯ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಮಹಾಜನರು ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ[೬೫].

ಸತ್ತವನ ಸಂತತಿಯು ಉಳಿದೇವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ ಸತ್ತವನ ಆಸ್ತಿಯು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂತಹ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಪುತ್ರಿಕ ಧನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು[೬೬].

ದಾನ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ, ಪುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದಾನ ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಡಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳು ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಂದು, ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ, ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಗ್ರಹಣದ ದಿನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ದಿನವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೭] ಅಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಜನರು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮನೋಹರದೇವನಿಗೆ ಮನೆ ೧ ಹಾಗೂ ಎರೆಮತ್ತ ೩ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ: ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವ ನಂಬಿಕೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯ, ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪಾಪ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮಾಜದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜನ್ಮತಾಳಿರುವಂಥದ್ದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುನಿಗಳು ಪಾಪವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾಪಾತಕ ಮತ್ತು ಉಪಮಹಾಪಾತಕಗಳೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಾಪಾಶಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳೆಂದರೆ "ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯೆ, ಶಿಶುಹತ್ಯೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹತ್ಯೆ, ಋಷಿ ಮತ್ತು ಗೋಹತ್ಯೆ"ಗಳೆಂದು

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡಲಾಗಿದೆ[೧೮] ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ನಂಬಿ ಅವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಾಣಬಹುದು. ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೯] "ಧರ್ಮವನು ಅಳಿದವನು ಯೋಗಾಂತಿಕ ರೌರವರ್ಕ್ಕಗಳಗಳನಿಳಿಗು" ಎಂದಿದೆ. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲೆಂದು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಯಪಾಂಡ್ಯನು, ವೀರಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಸೋವಲದೇವಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ನೆಯ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.[೨೦] ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಲಖರಸಮ್ಮನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೨೧].

ಶ್ರಾದ್ಧ: ಮರಣದ ನಂತರ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಸತ್ತ ನಂತರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸದ್ಗತಿ ಸಿಗಲೆಂದು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಓರುವಾಯಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೨] ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಎರಡನೇ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ರಾಣಿ ನೊಳಂಬ ಪುತ್ರಿ ದೇವಳದೇವಿ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಮಹಾದೇವಿಯ ಅಂಗವನ್ನು ಗಂಗೆಯೊಳಿಕ್ಕಿ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಾಧವಷಡಂಗಿ ಎಂಬುವನಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉಲುವತ್ತಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಡ ಪ್ರಭುವಾದ ಸಿಂಗಗಾವುಂಡನ ಮಗ, ಅಜ್ಜಗಾವುಂಡ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[೨೩].

ಸಹಗಮನ: ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತ ಗಂಡನೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ[೨೪]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮-೦೯ರ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೫] ಹೆಗ್ಗಡೆ ತೊಮ್ಮನೆಂಬವ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿದ್ದು, ಅವನ ಮಡದಿ ಬಳಕ್ಕ ಎಂಬುವವಳು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಸೂಚನೆಯಿದೆ[೨೬].

೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಪಂಪನು ತನ್ನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಯೋಧನೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದ ನಂತರ ನಾಳೆ ಮನೆಗೆ ಬರದೆ ದೇವಲೋಕದ ಕನ್ನಿಕೆಯರೋಲಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಆತನ ಪತ್ನಿ ಅವನನ್ನಗಲಿರಲಾರದೆ

ತಾಂ ಗಡ ನಾಳೆ ಪೋಗಿ ದಿವಿಜಾಂಗನೆಯೊಳ್ತೊಡರ್ದಿರ್ಪ್ಪನಿಲ್ಲಿಮಾ
ಣ್ದಾಂಗಡಮಿರ್ಪೆನಂತನಿತು ಬೇಳೆನೆ ಮುನ್ನಮೆ ಪೋಗಿ ನಲ್ಮೆಗೆ
ಲ್ಲಂಗೊಳೆ ದೇವಲೋಕದೊಳಧೀಶನನಾನಿದಿರ್ಗೊಳ್ವೆನೋವೋಸ
ಗ್ಗ್ರಂಗಳೊಳಿರ್ಪ್ಪ ದೇವಡಿತಿ ತೊಳ್ತಿರೊಳಳ್ತಿಯ ನಾಗಲಿವೆನೋ॥

ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ[೨೭] ಗಂಡನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಕೈಗೆ ಅವನನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸದೆ ತನ್ನ ವಶವರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂಬ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನದ ಧ್ವನಿಯಿದೆ[೨೮].

ಪಂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾಂಡುವಿನ ಮಡದಿ ಮಾದ್ರಿಯು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಡಿದ ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವನ ಎಲ್ಲ ಮಡದಿಯರೂ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹರಿಯಗೌಡನ ಅರಸಿಯರಾದ ಬಾಯಿದೇವಿ, ಲಖಮಾಯಿ[೭೯] ಎಂಬುವರು ಅದೇ ರೀತಿ ದೇವನಾಯಕನ ಮಡದಿಯರಾದ ನಾಗಾಯಿ, ದೇಮಾಯಿ[೮೦] ಎಂಬುವರೂ ಪತಿಯೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ದಂಡನೆ: ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೮೧] ಹೊಳಲಿನ ಮಹಾಜನರು ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮನ್ನೆಯ ಬೊಪ್ಪಯನು ತಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ರಾಜನು ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ಮನ್ನೆಯವನ್ನು ಪಡೆಯದಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೊಳಲಿನ ತೆರಿಗೆ ನೀಡುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದನು.

ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೮೨] ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯ ದೇವನು ಅರ್ಮಳೆಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ಪಾವುಳ ವಿಷಯವಿದೆ. 'ಪುರಾಣದಭಟ್ಟರ್ಗೆ ಪಾತ್ರ ಪಾವುಳತತಿಗಂ ಮಾಣದೆ ಖಣ್ಡಸ್ಪುಟಿತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಳೆವೆಸನ ಪೊಸತು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಂ ಊರಿಂದ ಬಡಗಣ ಹೊಲವೇರೆಯ ಕೋಗಳಿಯ ಹೊಲದ ತೆಂಕಣದೆಸೆಯಾ ಮೇರೆಯೊಳಾ, ಗಡಿಂಬದೊಳಂ ಧಾರಿಣಿಯಜಿವತ್ತು ಮತ್ತರೆರೆಯಂ ಬಿಟ್ಟರು' ಎಂದಿದೆ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೮೩] ಪಾತ್ರ ಪಾವುಳಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾತ್ರ ಶಬ್ದವು ನೃತ್ಯ, ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಳಾದವಳಾಗಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತ: ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಚ್ಯುತದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪನೆಂಬುವನು ದೊಡ್ಡ ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಡೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ[೮೪].

ರಾಮಪ್ಪನ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದಿರುವ ಬಯಕಾರ ಪದದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಬಯಕಾರ ಎಂಬುದು ಉಭಯಕಾರದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪ ಅಥವಾ ರೂಢಿಪದವಾಗಿದೆ. ಉಭಯಕಾರ ಎಂಬುದು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನು ಉದ್ದಾಮ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳ ರಚನಕಾರನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಇವನಿಗೆ ಅಭಿನವ ಭರತಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಈತನು 'ಸ್ವರ ಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿ' ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗೀತದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದ ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪನು ಸಂಗೀತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಕಲೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು[೮೫].

ಬಯಕಾರರಾಮಪ್ಪನು 'ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 'ಏಲಾರಾಗ ಕದಂಬ' ದ್ವಿಪದ, ಸ್ವರಾಂಕ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಧ್ರುವ, ಪಂಚರತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಆ ಕೃತಿಗಳಾವುವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ[೮೬].

ಈತನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಲಖರಸಮ್ಮನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದನ್ನು ಸೊಂಡೂರಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[೮೭]. ತಮ್ಮ ಮಗಳು ಲಖರಸಮ್ಮನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಚಿಕ್ಕಲಕ್ಕಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ[೮೮].

ಹೀಗೆ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನಾದ ಈತನು ಹಲವಾರು ಸಮಾಜ ಪರವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಡ್ಡಿ: ಇಂದಿನಂತೆ ಅಂದೂಕೂಡ ಹಣವಿದ್ದವರು ಹಣ ವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಬಡ್ಡಿಯೆಂದು ಹಣವನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೮೯] ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಕೊಮರ ಮೂರ್ಕ್ಕನು ಸ್ವಯಂಭು ಕಲಿದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆ ನಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ೧೭೩ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದರ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ೧೩ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದೆ[೯೦].

ಜಾತಿಸಂಕರ: ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೧] ಅಂಗಡಿ ಕಾಳಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಜಾತಿಸಂಕರವಾದಾಗ ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ 'ಹರಿನೀರ ಬಾಯಿಕಲ್ಲ ತೋಟ' ದಂಡವಾಗಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಬ್ಬಗಳು: ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪಾವಳಿಯೂ ಒಂದು. ಇದು ಅಸುರ ವಧೆಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಂದು ದಾನ ನೀಡಿದರೆ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದು ಜನ ನಂಬಿದ್ದರು.

ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೨] ಪೆರ್ಗಡೆ ಕಾವರಾಜನು ದೀಪಾವಳಿಯಂದು ಮಹಾಜನರು ಕೊಡುವ ಎರಡು ಗದ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೩] 'ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲು ತಾವೆತ್ತಿಸಿದ ದೇವತಾಲಯಂಗಳಲು ಸುಪ್ರತಿಷ್ಟಿತರಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಮಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಶ್ರೀಮದ ಮಿತ್ರೇಶ್ವರ ದೇವರ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಶ್ರೀವಾಮೇಶ್ವರದೇವರ ಶ್ರೀಬಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರದೇವರ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ ರಂಗಪೂಜೆಗಂ

ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕ ನೈವೇದ್ಯಕಂ ಚೈತ್ರಪವಿತ್ರಾದಿ ಪಂಚಪರ್ವ್ವಂಗಳ್ಗಂ ಖಂಡಸ್ಫುಟಿತ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕವೆಂದು..' ಎಂದಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪಂಚಪರ್ವಗಳು ಯಾವುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಡಾ. ಬೆಟಗೇರಿಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ಸೂರ್ಯನ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಮಣದ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಮವಾಸ್ಯೆ, ಸಂಕ್ರಮಣಗಳನ್ನು ಪರ್ವದಿನಗಳೆನ್ನುವರು. ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಸಂಕ್ರಮಣಗಳಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಷ್ಟಮಿ, ಚತುರ್ದಶಿ ತಿಥಿಗಳೆರಡು ಪರ್ವದಿನಗಳೆನಿಸುವವು ಇವೆಲ್ಲ ದಿನಗಳೂ ಸೇರಿ ಪಂಚಪರ್ವ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ[೯೨].

ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಾನಿಕನ ನೇಮಕ: ಯಾವುದಾದರೂ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸತ್ತಾಗ ಅವನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವಂತೆ ತಲವಾಗಿಲ ಬೋಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸತ್ತಾಗ ಆತನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬೇರೊಬ್ಬನ ನೇಮಕವನ್ನು ಹಿರಿಯರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೯೩] ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ತಲವಾಗಿಲ ಶ್ರೀಭೋಗೇಶ್ವರದೇವರ ಸ್ಥಾನಿಕರು ಪರಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತರಾದ ಬಳಿಕ್ಕ ಸೇನಗೌಡನ ಮಗ ಚಿಕ್ಕಗೌಡನು ತಮ್ಮ ಮಾವ ನೇಮಗೌಡನು ಅರವತ್ತೊಕ್ಕೊಲು ಹನ್ನೆರಡು ಹಿಟ್ಟು ಸಹಿತಂ ಪೂಜಾರಿ ನಾಗಯ್ಯನ ಕರೆದು ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಧಾರಪೂರ್ವಕ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ಎಂದಿದೆ.

ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗ: ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳೇ ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗ. ಅವರೆಂದರೆ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ, ಕಂಚುಗಾರ, ಬಡಗಿ, ಕಮ್ಮಾರ, ಕುರುಬರು, ನಾಯಿಂದ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ ಮುಂತಾದವರು.

ಕಲ್ಕುಟಿಗ: ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರಸಿಂಘೋಜನಿಗೆ ಒಂದು ಮತ್ತರು ಭೂಮಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.[೯೪] ಕೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನವೊಂದನ್ನು[೯೫] ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ ಅಣ್ಣೋಜ ಕಂಡರಿಸಿದ ಎಂದಿದೆ. ನಂದಿಕಂಬ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೬] ಕಲ್ಕುಟಿಗ ಮಾಣಿಕಾಚಾರಿಗೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಕಂಚುಗಾರರು: ಹನಸೆ ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ[೯೭] ಕಂಚುಗಾರ ಎಂದಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂಡೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೮] ಕಂಚುಗಾರ ಬಟ್ಟಬಸವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಬಡಗಿ: ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯೯] 'ಬಡಗಿಕಂಮಾಜಿರ ಕೆಯಿಂ' ಎಂದಿದೆ. ಬಡಗಿ ಸಹವೋಜನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಕುರುಬರು: ಕೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦೦] ಬಾಗಳಿಯ ಮಾಚಿನಾಯಕನ ಮಗ ವಾದಿನಾಯಕನು ಕುರಿದೆರಿಗೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೦೧] ಕುರುಬ (ಗೌಡ)ಗಳಿಗೆ ಕುಜಿದೆಜಿಗೆಯಿಲ್ಲಾ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ಶಾಸನ ಎಂದಿದೆ.

ಕಮ್ಮಾರ: ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ರು. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦೨] ಬಡಗಿ ಕಮ್ಮಾರ.. ದ್ಯಾಣ ೧ ಎಂದಿದೆ.

ನಾಯಿಂದ: ಕ್ಷೌರದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರೇ ನಾಯಿಂದರು. ಇವರಿಗೆ ದಾನ ದತ್ತಿ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 'ನಾಯಿಂದರ ಸಿವನೊಜಿಗೆ' ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದನ್ನು[೧೦೩], ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯ ನಾಯಿಂದರಿಗೆ ಕಂಡಾಯ ಬಿಟಿಕೊಟ್ಟಣಯೇನೂಯಿಲ್ಲ[೧೦೪], ಮೈದೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦೫] ಮೈದೂರ ನಾಯಿಂದರಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ, ಕಡಾಯ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಾಯಿಂದರನ್ನು ತೆರಿಗೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು: ಇವರು ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಇವರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಸಾಲೆ ಮಾದಿಯೋಜ[೧೦೬] ಎಂದಿದೆ. ಈತ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೊಂಡೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦೭] ಓರ್ವೆಯ ಹಂಪಾಚಾರಿಯ ಮಗ ಧರ್ಮ್ಮಾಂಬುಧಿ ನವಿಲಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆಯ್ದು ಎಂದಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವನ್ನು[೧೦೮] 'ಶ್ರೀ ಗದುಗಿನ ಅಕ್ಕಸಾಲೆರ ಕಾಮಾಚ್ಯೆಯನ' ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಮಾಲೆಗಾರರು: ಹೂ ಮಾರುವವರು. ಇವರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಹೂ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 'ಬಡಗಲು..... ಮಾಲೆಗಾಜಿರ ಮನೆಯಿಂ' ಎಂದಿದೆ[೧೦೯] ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೦] ಮುದ್ದಯ್ಯ ಮಹಾದೇವನು ಮಾಲೆಗಾರ ಜಕ್ಕಯ್ಯಂಗೆ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಕಾರ್ಯಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ಯಾಣ ೧ಕೆ ಸದಾ ಅಯಿದು ತೊಳಸೆಯ ಮಾಲೆ ನಡೆಸುವನು ಎಂದಿದೆ.

ಅಗಸರು: ಜನರ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೧೧] ಅಸಗರು ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣ ಪಲ್ಲಟವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು, ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ಉಳಿದ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಇದು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಣಿಯರು ಸಹ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಪದುಮಲಾದೇವಿಯ ಆಡಳಿತದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ದಾನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಎತ್ತಿದ ಕೈಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುವರು. ಸೂಳೆಯರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದು ಇವರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಕಮ್ಮಾರ, ಮಡಿವಾಳ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಜನರು ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ

ಅರವಟ್ಟಿಗೆ, ಸತ್ರ, ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಜನ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರಾದ್ಧಾ, ಸಹಗಮನ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಕುರುಬ, ಬಡಿಗ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗದವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗದವರ ಜೀವನ ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ವರ್ಗದವರು ಸೇವೆಯಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯದಿಂದಷ್ಟೆ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನೋವನ್ನು ಸಹಿಸಿಯೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲಾರದೆ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಜೀವನ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೧೦.

೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦.

೩. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ,. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೧೩.

೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦.

೫. ಅದೇ ೯೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫.

೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೮. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೧೭.

೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨.

೧೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦.

೧೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨.

೧೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦.

೧೪. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫.

೧೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೧೬. ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳು, ನಂ. ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೪.

೧೭. ಕೊಪ್ಪ ಎಸ್.ಕೆ., ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಉದ್ಧೃತ, ಪುಟ ೧೬೬.

೧೮. ಅದೇ.

೧೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೨೦. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪುಟ ೫೭.

೨೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೨೨. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪುಟ ೬೦.

೨೩. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೮೨.

೨೪. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪುಟ ೬೨.

೨೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫.

೨೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೨೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮, ೧೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮.

೨೮. ಕೇಶವ ಭಟ್ಟ ಟಿ., ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೩೦೬.

೨೮ಅ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮.

೨೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧.

೨೯ಅ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಕೆ.ವಿ.,(ಪ್ರಸಂ) ಪಂಪಭಾರತ ಎಂಬ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ, ೧೪-೪೮.

೩೦. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬, ಹಡಗಲಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೮ ಕಾಲುಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭-೯೮. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.

೩೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.

೩೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭.

೩೩. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪.

೩೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮.

೩೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮.

೩೫ಅ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮.

೩೫ಆ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ.

೩೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೨.

೩೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪.

೩೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೯.

೩೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೪೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೪೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೪೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೪೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೦.

೪೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭, ೧೩೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೧, ೧೮೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೪, ೨೦೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦.

೪೫. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೪೯.

೪೬. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೦, ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦.

೪೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬.

೪೭ಅ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೪.

೪೮. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ೪೫೦.

೪೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೫೦. ಅದೇ ೧೨೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೫೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮.

೫೨. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೪೫೨.

೫೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೬.

೫೪. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೫೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬.

೫೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪.

೫೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭.

೫೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೫೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨

೬೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೯.

೬೦ಅ. ಹಡಗಲಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೬೧. ನಾಗೇಗೌಡ ಎಚ್.ಎಲ್., ಪ್ರವಾಸಿಕಂಡ ಇಂಡಿಯಾ, ಪು. ೩೮೫.

೬೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬ ಹಡಗಲಿ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೧೨.

೬೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೬೪. ಎಸ್.ಐ.ಐ. IX (1) ೨೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯.

೬೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭.

೬೬. ಗೋಪಾಲರಾವ್ ಎಚ್.ಎಸ್., ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೦೦.

೬೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೨.

೬೮. ಕೊಪ್ಪ ಎಸ್.ಕೆ., ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ.

೬೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೩.

೭೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೭೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪.

೭೨. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೪೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೬.

೭೩. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೭೪. ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ ೧ ಪು. ೧೮೬.

೭೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮ – ೦೯.

೭೬. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪು. ೨೩೬.

೭೭. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಕೆ.ವಿ.(ಪ್ರ.ಸಂ), ಪಂಪಭಾರತ ಎಂಬ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ, ೧೦–೪೪.

೭೮. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪು. ೨೩೧.

೭೯. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೧೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೮೩.

೮೦. ಅದೇ ೧೧೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೯೭.

೮೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪.

೮೨. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩.

೮೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೮೪. ಅದೇ ಸಂಡೂರು ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೯.

೮೫. ವಿಶ್ವನಾಥ ಮಾಳಗಿ, ಬಯಕಾರರಾಮಪ್ಪ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೪೪.

೮೬. ಅದೇ ಪುಟ ೨೪೫.

೮೭. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಸೊಂಡೂರು ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೯.

೮೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪.

೮೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೯೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩.

೯೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೨.

೯೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೯.

೯೩. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೩.

೯೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪.

೯೫. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧.

೯೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೩.

೯೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೯೮. ಅದೇ ಸೊಂಡೂರು ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೩೦.

೯೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೧೦೦. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦.

೧೦೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೧.

೧೦೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೦೩. ಅದೇ ಸೊಂಡೂರು ೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪

೧೦೪. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮.

೧೦೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮.

೧೦೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦.

೧೦೭. ಅದೇ ಸೊಂಡೂರು ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೧೦೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೪೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನ.

೧೦೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೬.

೧೧೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೮.

೧೧೧. ಅದೇ ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೪.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೫

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೫

ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಒಂದು ನಾಡಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಅಲ್ಲಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಮಾನವನ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಾಸನಗಳು ವಿಪುಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಕೂಡ.

ವ್ಯವಸಾಯ: ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾನವ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆನಿಂತಂತೆಲ್ಲ, ನಾಗರಿಕತೆಯತ್ತ ಸಾಗಿ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾದ ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ನಂತರ ಅದೇ ಪ್ರಧಾನ ಕಸುಬಾಯಿತು. ಈ ನಾಡಿನ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸುಬು ವ್ಯವಸಾಯವಾಗಿದ್ದು, ಉಪಕಸುಬು ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಕಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳು 'ಗದ್ದೆ' 'ಬೆದ್ದಲು' ಎಂದು ಕರೆದಿವೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿಭಾಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕರಿನೆಲ[೧], ಎರೆ[೨], ಕೆಂಗಾಡು[೩] ಕೆಂಗಲು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೊಗೆ[೪] ಎಸ್.ಕೆ. ಕೊಪ್ಪಾ ಅವರು ಇದನ್ನು ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ[೫]. ಇಂಥ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಂದೂ ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೆಯಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ನಂದಾದೀವಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸರ್ವಬಾಧಾ ಪರಿಹಾರಂ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಯಿ[೬], ಕೆಂಗಾಡು ಮೂರು ಮತ್ತಱು ಕೆಯ್ಯ[೭] ಬಾಚಗೌಡ ಹಿರಿಯ ಕೆಱೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಧರ್ಮ್ಮ ಕುಳಿಯಾಲದ ಕೆಯಿ ಮತ್ತರು ೩, ಕೆಱೆಯೊಳಗಣ ಕೆಯಿ ಮತ್ತರು[೮] ಇಂಥ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಭತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು[೯], ತೋಟ[೧೦]. ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಸಂಕಮ್ಮರ ನೀಳೆ ಬಾಳೆವ ಕುಳಂದಾಳಿಂಬ ವಶ್ಚಾದ ತಾಳಗೆ ನೇಜಿಲ್ವನ ಸಾಂಬ್ರವತ್ತಿ ತಿಳಕಂಕಂಕೆಲ್ಲ ಪುನ್ನಾಗ ಪಾದರಿ ಪೂಗದ್ರುಮ ಕೌಂಗು ತೆಂಗು ಬದರಿ ಖರ್ಜೂರ ನಾರಂಗ ಕೇಸರ ಮೆಂದಿಂತಿವಱಿಂದ ರಂಜಿಸುವುದುದ್ಯಾನಂ'[೧೧] ಎಂದಿದೆ.

ಇವುಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ನದಿ[೧೨] ಬಾವಿ[೧೩], ಕೆರೆ[೧೪]ಗಳಿಂದ ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ[೧೫], ಹಗರಿ[೧೬], ಹರಿದ್ರಾ[೧೭] ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕೃಷಿಗೆ ಈ ನದಿ

ನೀರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹೂದೋಟಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಮತ್ತು ಈ ಹೂದೋಟದಿಂದ ಇಂತಿಷ್ಟು ಹೂ ಕೊಡುವ ನಿಯಮವಿದ್ದುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[೧೮]. ಮಾಲೆಗಾಜಿ ಜಕ್ಕಯ್ಯಂಗೆ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ಯಾಣಗಿಕೆ ಸದಾ ಅಯಿದು ತೊಳುಸೆಯ ಹೊಂನ್ನು ಮಾಲೆಯ ನಡೆಸುವನು ಎಂದಿದೆ[೧೯].

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಮೂಲ ಕೆರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಕೂಡ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಗುಂಟ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೦] ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ[೨೧]ನೆಂಬುವನು ತನ್ನ ಮಗಳ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ವಿಷಯ ರಾಜಬಾವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೨೨]. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಬಾವಿ ತೋಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸೋಮತೀರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಮೋರಿಗೇರಿ[೨೩] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. 'ಮಾಕಿಮಯ್ಯಂ(ಗಂ) ಮಲ್ಲಿಪಯ್ಯಂಗಂ ಪೊನ್ನಕೊಟ್ಟು ಕೆಳಗೆಯ ಕೆಱೆಯುಂ ಕೆಱೆಯ ಕೆಳಗಣ ಮೂಱು ಮತ್ತರ್ಕೆಯ್ಯುಮಂ ಸಹಿರಣ್ಯಂ ಗೊಟ್ಟು . ರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಱುಗೊಣ್ಡು ಕೆಱೆಯೊಳಗೆ ಬಾವಿಯನಗಳಿಸಿ ಸೋಮತೀರ್ಥಮೆನ್ದು ಪೆಸರನಿಟ್ಟು.....' ಎಂದಿದೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. "ಭೂಮಿಯ ಚತುಸ್ಸೀಮೆ ಮೂಡಲು ಹೆಬ್ಬುಣಸೆಯ ಹಳ್ಳವುಪ್ಪಿನ ಮೋಳೆ ತೆಂಕಲು ಕಱುಂಬಗದ್ದೆಯ ಬಾಯಿಕಲು ಚಿಂಚಗಟ್ಟ ನಾಯಕರ ಗುಯ್ಯಲ ಹಳುಗಿನ ಹಳ್ಳದ ಮೂಡಣ ಬದುಹಿನಟ್ಟಕಲು ಎಂದಿದೆ[೨೪]. ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೫] ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕೆರೆಯನ್ನು ಯಾರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿರಲಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಊರಿನ ಜನರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಬಿತ್ತುವಾಟ ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆಸುವುದಕ್ಕೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಆದಾಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೬] ಬಾಯ್ಕಲ್ ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೭] ತೂಬನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ತೂಬಿನಿಂದ ಕಾಲುವೆ ಮೂಲಕ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕೆರೆಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸ್ವತ್ತಾದರೆ ಬಾವಿಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದವು. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೮] 'ನೂರ ಮೂವತ್ತು ಮರಕ್ಕೆ ನೀರನೆತ್ತಿಯೂಡುವರು' ಎಂದಿದೆ. ಮೈದೂರು

ಶಾಸನ[೨೯] ದಲ್ಲಿ ಯಾತದ ಬಾವಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಮತ್ತು ಏತದ ಮೂಲಕವು ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಭೂ ಒಡೆತನವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಭೂಮಿಯು ಉಳುವ ರೈತನದೇ ಅಥವಾ ರಾಜನದೇ? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. ಹಾಪ್‌ಕಿನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಮಿತ್ ಮೊದಲಾದವರು ರಾಜನೇ ಭೂಮಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಒಡೆಯನೆಂದೂ, ಕಂದಾಯವೆಂಬುದು ರೈತನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವ ಬಾಡಿಗೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭೂಮಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಒಡೆಯ ರೈತನೇ ಹೊರತು ರಾಜನಲ್ಲವೆಂದೂ, ರೈತನು ಕೊಡುವ ಕಂದಾಯವು ರಾಜನು ದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವ ಹಣವೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೇನೂ ಅಲ್ಲವೆಂದಿದ್ದಾರೆ.[೩೦]

ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಕೊಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆ, ಗಡಿಗಳ ನಿರ್ದೇಶನ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಮಾಲೀಕನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬೆಯ ನಾಯಕನ ಕೆಯ್ಯಿ, ಭಾಸ್ಕರನವರ ಕೆಯ್ಯಿ[೩೧] ಬಮ್ಮಿ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಗದ್ದೆ[೩೨] ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಅಂದು ಅನೇಕರು ಭೂ ಮಾಲೀಕತ್ವ ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ದಾನವಾಗಿತ್ತ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ; ಆ ದಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ, ಸಂಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧದ ಒಡೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[೩೩]

ಚಂದ್ರಭಟ್ಟಾರಕನಿಗೆ ಮಲ್ಲಗಾವುಂಡನು ಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿ[೩೪] ಇದು ಮಲ್ಲಗಾವುಂಡನ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಭೂ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನವು[೩೫] ಲಕುಳೀಶ್ವರ ಮಠದ ತಪೋಧನರ್ಗೆ, ಪರಿಕಾರರ್ಗೆ, ಪಾಡುವರ್ಗೆ, ಕೋಟಿಗನೂರನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇದು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಜನರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿ ಊರ ಪ್ರಭುಗಳು, ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೩೬ ಛತ್ರಕ್ಕೆ ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ರೈತರು ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಕಂದಾಯದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯಗಳ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ 'ನಿಬಂಧ'ವಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[೩೭]. ಇಂತಹ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

ಜಮೀನ್ದಾರರು ರೈತರಿಗೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊಲದ ಬೆಳಸಿನಲ್ಲಿ ತಾವು ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ.[೩೮] ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನ[೩೯]ವೊಂದರಲ್ಲೂ ಲಾವಣಿಗೆಯ ಪಣವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ (ಶ್ರೀಮತು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರದತ್ತಿಯಗ್ರಹಾರಂ

ಬಾಳ್ಗುಳಿಯೂರೊಡೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಹಾಜನಮಯ್ವದಿಂಬರು ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗುಣ ಸಕಳಾಗಮ ಕುಶಲರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತ್ಸಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಸನ್ನಿಧಾನದೊಳ್ ಶ್ರೀ ಸ್ವಯಂಭು ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿಯ ದಿಬ್ಯ ಶ್ರೀ ಪಾದದೊಳ್ ಧಾರಾಪೂರ್ಬ್ಬಕಂಮ್ಮಾಡಿ ದೇವರ ಗ್ರಾಸನದ ಸತ್ರದಲಯ್ವರು ನಿರಂತರಮುಣ್ಬಂತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕುದು ಪಿರಿಯ ಕೆಱೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಡೆವಂತಾಗಿಯರಸುವೇಱಿಂಗೆ ಮುನ್ನನ್ನಡವ ಪಾಗವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾಗಮುಂ ಲಾವಣಿಗೆಯ ಪಣಮುಂ ಮತ್ತಂಬ್ರಹ್ಮ ಜಿನಾಲಯದ ದೇವರ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಂಗಳಿಂಗೆಯೆರಡು ಪಣಮುಮಂ....") ಇದು ಈಗ ಲಾವಣಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಲಾವಣಿ(ಗೆ) ಎಂದರೆ ಸಮೂಹ ಗುಂಪು ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ[೪೦] ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನು ತಾನು ಒಕ್ಕಲುತನ ಮಾಡದಿದ್ದಾಗ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆ ನೀಡಿ ಅದರಿಂದ ಪಾಲು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನ[೪೧]ದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ, ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಹೈನು ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಈಗಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಎತ್ತಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹನಸಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೨] "ಅಡಕೆ ಎತ್ತಿನ ಹೇರಿಂಗೆ ೨೦ತ್ತು ಕತ್ತೆಗೆ.... ಎಲೆ ಹೇಱಿಂಗೆ ೧೦೦" ಎಂದಿದೆ. ಕೋಣವನ್ನು ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನ[೪೩] ದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಸಂಪತ್ತು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗೋವುಗಳಿಗೆ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಸೋಗಿ ಶಾಸನವು[೪೪] 'ಗೋವಿನ ಅರವಟಿಗೆ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಗೋವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಾಗ – ತುರುಗಾಳಗ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದಾನ ಬಿಡುವಾಗ ಹಸುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ[೪೫] 'ಉಗ್ರಾಣಿ ನಾರಣವೆಗ್ಗಡೆಯ ಗಿರಿಪಯ್ಯ ಪಿರಿಯಂಣಂಗಳು ಶ್ರೀಮತು ಬೆಂಣಿವೂರ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರಿಗೆ ಗುಡಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಪಂನಿರ್ಬ್ಬರ್ ಮಹಾಜನಂಗಳ ಭೋಜನಕ್ಕಂ ಬಿಟ್ಟ ನಲ್ಲೆಂಮೆ ನಲ್ಲಾವು' ಎಂದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆನೆಗಳಿಗೆ ಸಾಹಣಿಗಳಿದ್ದ ವಿಷಯ ರಾಮಘಟ್ಟ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[೪೬] ಈ ಸಾಹಣಿಗಳು ಆನೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವವರಾಗಿದ್ದರು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳದ್ದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ವಿವರಿಸದೆ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಿವೆ. ಅವು ಇಂತಿವೆ:

ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡವರನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತೆಲ್ಲಿಗ[೪೭] ಎಂದೂ, ಗಾಣದರವತ್ತೊಕ್ಕಲು[೪೮] ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಗಾಣದಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು

ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು, ಹನಶಿ ಶಾಸನಗಳಿಂದ[೪೯] ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತೆಲ್ಲಿಗರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಂಕ ಸಂದಾಯ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು 'ಗಾಣದೆರ'[೫೦] ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಬಾವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೫೧]. ಆದರೆ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪ್ಪಿನ ಮೋಳೆಗಳಿದ್ದ ವಿಷಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜಬಾವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ಕಾಡಾರಂಭ ಸುವರ್ನಾದಾಯವಾರ ಕಾರು ಸೇಸೆ ಸಿದ್ಧಾಯ ಉಪ್ಪಿನ ಮೋಳೆ ದಣಾಯಕರ ಸಾಮ್ಯ........" ಎಂದಿದೆ[೫೨]. ಯರಬಾಳು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಮೇರೆ ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಈ ರೀತಿ ಬಂದಿದೆ: 'ಶ್ರೀಮಹಾದೇವರ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾದ.....ಟ್ಟಯಿಂಪತ್ತಿರೆ ಪಡುವಲು ಬಡಗಣ ಸೀಮೆಯ ಪಳ್ಳದಿಂ ತೆಂಕಲು ಬಿಟ್ಟಗದ್ದೆ ನಾಲ್ಜೂಱು ಮತಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ...ಯಿನ್ನೂಱು ಬೆರ್ದ್ದಲೆ ಎರೆಕೆಱೆಯೊಳಗೆ ಉಪ್ಪಿನಮೋಳೆಯಿಂ ತೆಂಕಬಿಟ್ಟ" ಎಂದಿದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೫೩] ಅಗಸರೊಕ್ಕಲು ನಿಬಂದಿ ಹಿಡಿಯದೆ ಸೀರೆಗೆ ಉಪಿನ ಕಾವಲಿದೆಱ ಪ್ರತೇಕಂ ಪಣ೫ ಉಪ್ಪುಕೊಳಗ೫ ಯಿಂತಿವು ಮೊದಲಾಗಿ ಯಾಯಾದಾಯ ಸಹಿತಂ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೫೪] ಮಗ್ಗದೆರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯೂ ಒಂದು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗದೆರ[೫೫] ದ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ನೆಯ್ಗೆ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೬] ಅಗಸರೊಕ್ಕಲು ನಿಬಂದಿ ಹಿಡಿಯದೆ ಸೀರೆ, ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದು ನೆಯ್ಗೆ ಉದ್ಯಮ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ: ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಖರೀದಿಸಿ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವುದೇ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ ಇದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು: ಪಟ್ಟಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೋಗಳಿ, ಕುರುವತ್ತಿ, ಬಾಗಳಿ, ಹಡಗಲಿ ಮುಂತಾದವು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮೊರಬ[೫೭] ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು[೫೮] ಶಾಸನಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವರ್ತಕರು ಮತ್ತು ವರ್ತಕ ಶ್ರೇಣಿ:

ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡವರು ವರ್ತಕರು. ಅವರೆಂದರೆ – ಬಣಜಿಗ, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ಸೆಟ್ಟಿ, ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ, ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ, ಗವರೆ, ಗಾತ್ರಿಗ ಮೊದಲಾದವು.

ಬಣಜಿಗ: ಬಣಜಿಗ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವೀರಬಣಜಿಗ ಮತ್ತು ವೀರ ವಣಿಗ ಸಮಾನಾರ್ಥ ಪದಗಳೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಶೈವಕ್ಕೆ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಬಣಂಜು ಪದಕ್ಕೂ ವೀರ ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. ವೀರ ಬಣಂಜು ಶಬ್ದ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಎಡಬಲದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು, ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬೀರವಣಿಗ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ 'ನಾಯಕ' ಎಂಬುದು ಬರುವುದರಿಂದ ಇವರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಇರಿದವನೆ ಬೀರವಣಿಗ ಎಂಬ ಶಾಸನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೀರ ವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ[೫೯]. ಬಣಜಿಗರಯ್ನೂರ್ವರು[೬೦] ಇದು ನೀಲಗುಂದ ಗ್ರಾಮದ ಬಣಜಿಗರು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಸಂಘವನ್ನು ಅದು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಹೊಳಲು ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೬೧] ಭಗವತಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಶ್ರೀಮತು ಎಂಟುನಾಡ ಪದಿನಱುವರುಂ.......ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಂಟುನಾಡ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ[೬೨] ಹದಿನಾರು ಎಂಬುದು ಆಯಾಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ವರ್ತಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ: ಇಲ್ಲಿಯ ವರ್ತಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ ಸೋಮಯ್ಯನುಂ ತ್ತೊಂಬತ್ತಱು ಸಾಸಿರ್ಬ್ಬರುಂ[೬೩] ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತದ ಪೂರ್ವಪದ 'ಸೆಟ್ಟಿ' ವರ್ತಕ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದು. ಉತ್ತರ ಪದ 'ಗುತ್ತ' ಕನ್ನಡ ನಾಮಪದ ಗುತ್ತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಗುಪ್ತದಿಂದ ಬಂದ ಗುತ್ತಕ್ಕೂ ಕನ್ನಡದ ಕುತ್ತಕ್ಕೂ ಗುಂಪು ಸಮೂಹವೆಂಬ ಅರ್ಥವುಂಟು.

'ಗುತ್ತ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಹಿರಿಯ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ[೬೪] ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸಿರೋಮಣಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಬೇತೂರು ಲೋಕೆಯಕೆರೆಬನೆವಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಿಗ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು[೬೫] ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ.

ನಖರ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ತಕರ ಪ್ರಕಾರ. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸಂತೆ- ಪೇಟೆಗಳಿಗೆ ಬಂದ ವಿವಿಧ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಬಯಲು ಅಂಗಡಿ ಹಾಗೂ ಮಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಖರರ ಉಲ್ಲೇಖ ಈ ರೀತಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ – ಅರಸುಗಳಂ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರುಂ ತ್ತೊಂಭತ್ತಾರು ಸಾಸಿರ್ವರಂ ನಖರ[೬೬] ಎಂದೂ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೭] 'ಕೆಳಗಣ ಗದ್ದೆಯ ನಿರ್ಮ್ಮಣ್ಣನೆ ತೋಂಟ ನಿತ್ಯಮಂ ಕೋಟೆಯಲಱುವತ್ತೆಕ್ಕಟಿಗರುಂ ನಖರಮುಂ ಪಂಚಮಠಸ್ಥಾನಮರಿಯಲು' ಎಂದೂ ಹಲುವಾಗಿಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಹಲುವಾಗಿಲು ಪಂನೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾಱುಕೈಗದ್ದೆ ಬೆದಲು ಖಂಡ್ಡ ನಖರ ಮುಂಮುರಿದಂಡ ಮುಖ್ಯ'[೬೮] ಎಂದಿದೆ.

ಸೋಗಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಮಾಂಗೊಳ ಮುಂಮುರಿದಂಡ ಪಂಚಮಿಠದಲ್ಲಿಯ ನಖರ ಅಯ್ಯವತ್ತೊಕ್ಕಲು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆ ಸಹಿತ[೧೯] ಇಲ್ಲಿಯ 'ಅಯ್ಯವತ್ತೊಕ್ಕಲು' ಎಂಬುದು ಸಂಘ ಸೂಚಿಯಾಗಿದೆ.

ಹಿರೇಹಡಗಲಿ[೨೦] ಕುರುವತ್ತಿ[೨೧], ಕೋಗಳಿ[೨೨], ಹಲುವಾಗಿಲು[೨೩] ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಖರರು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣಗಳಾಗಿರಬೇಕು.

ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ: ಇದೊಂದು ವರ್ತಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸನಗಳು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. "ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಭುವನ ವಿಖ್ಯಾತ ಪಂಚಶತವೀರ ಶಾಸನ ಲಬ್ಧಾನೇಕ ಗುಣ ಗಣಾಣಂಕೃತ ಸತ್ಯ ಶೌಚಾಚಾರ ಚಾರು ಚರಿತ್ರ ನಯ ವಿನಯ ವಿಜ್ಞಾನ ವೀರಾವತಾರ ಬಣಂಜುಧರ್ಮ್ಮ ಪ್ರತಿ ಪಾಳನವಿಶುದ್ಧ ಗುಡ್ಡಧ್ವಜ ವಿರಾಜ ಮಾನಾನೂನ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮಾಲಿಂಗಿತ ವಿಶಾಳ ವಕ್ಷ ಸ್ಥಳ ತ್ರಿಭುವನ ವೀರಪರಾಕ್ರಮೊಂನತರುಂ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವ ಖಂಡಳೀಮೂಳ ಭದ್ರ ವಂಶೋದ್ಭವರುಂ ಭಲ್ಲುಂಕೆದಂಡಹಸ್ತರುಮಪ್ಪ ಶ್ರೀ ಮದಯ್ಯಾವೊಳೆಯ್ಯೆನೂರ್ವ್ವಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮುಖ್ಯವನೇಕ ನಾಡ ಸಮಸ್ತ ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳುಂ ಸೆಟ್ಟಿರುಂ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ಸಾಗರಂಗಳುಂ ಕುರುವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನಾಡಾಗಿರ್ದ್ದು ಎಂದು[೨೪] 'ತೆಂಕದಡದಲ್ಲಿ ತೋಟ ಕಂಬ ೨೦೦ .... ಕೆಯಿಗದ್ದೆ, ತೋಂಟ ಪುರ ಆಯದಾಯ ವಿಂತಿನಿತುಮಂ ಶ್ರೀಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಸುಗಳುಂ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರುಂ ತೊಂಭತ್ತರುಸಾಸಿರ್ವ್ವರುಂ ನಖರ ಮುಂಮುರಿದಂಡಂಗಳುಂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳುಂ ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸುವರು[೨೫] ಕೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇಂತಹವರು ಕಾಪಾಡುವರೆಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ[೨೬]. ಕೇಶಿರಾಜನ ಪ್ರಕಾರ ಮುಮ್ಮರಿ ಪದಕ್ಕೆ ಕಾಯಿಸಿದ ಮಳಲು ಎಂದರ್ಥ[೨೭] ಈ ಅರ್ಥದ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸೈನ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿರುವವರು[೨೮] ಇಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಇವರು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮುಂಮುರಿತಂಡವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮರಿತಂಡ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲ, ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡನೆಯ ಪದಗುಂಪು, ಸಮೂಹ ಅರ್ಥದ 'ತಂಡ'ವಲ್ಲ, ಕೋಲು ಅರ್ಥದ 'ದಂಡ' ಹೀಗಾಗಿ ಇವರ ನಿಜರೂಪ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ಮುಮ್ಮರಿತಂಡವಲ್ಲ[೨೯] ಕುರುಗೋಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪರದೇಶಿಗಳು ಅಳವ ತೂಗುವಯ್ಸಂಬರಂಗಳಲುಂ ಎಣಿಸುವ ದವಸಂ ಮಾಜಿದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹೊಂಗೆ ಹಾಗ ೧ ಮುಮ್ಮರಿದಂಣ್ಡಂಗಳು ಭಣ್ಡವಂ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಬೆಳೆ ಹೊಂಗೆ ಹಾಗು ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳು ಸಮಸ್ತದವಸವಂ ಮಾಜಿದಲ್ಲಿ ಹೊಂಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿ೨..... ಎಂದಿದೆ[೩೦] ಇದರಿಂದ ಇವರು ಸರಕು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ಜೈನ, ಶೈವಯೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದವರೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.[೩೧] ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೈವ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ತಾವು ಶ್ವೇತ ಕುಲ ಶೈವರೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡರೆ, ಶೈವ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ಕುಬೇರ ವಂಶಾನ್ವಯರು. (ಬಾಳ್ಗುಳಿಯಶೇಷ ಮಹಾಜನಮಯ್ವದಿಂಬರ ಸನ್ನಿಧಾನದಲು ಸ್ವಸ್ತ್ಯನೇಕ ಗುಣಾಳಂಕಾರ ಸತ್ಯ ಶೌಚಾಚಾರ ಚಾರಿತ್ರ ನಯವಿನಯ ಶೀಳಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತು ಕು.... ವಂಶಾನ್ವಯಾರಪ್ಪ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾ ವಡ್ಡಬ್ಯವಹಾರಿ ಚಿನ್ನಗೆಯಿ ಕಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟೆಯರು)[೮೨] ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟೆ ಮಹಾವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ, ಮೂಲತಃ ಚಿನ್ನಗೆಯಿ (ಬಂಗಾರ ವ್ಯಾಪಾರಿ) ಕುಬೇರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತನು ಸತ್ಯಶೌಚದಿಂದ, ನಯವಿನದಿಂದ ಶೀಲಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಶೈವ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಮನೆತನ, ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇಲೆ ಶಾಸನಗಳು ಹೊಸಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ಗುಣಗಣಾಳಂಕಾರ ಚಾರು ಚಾರಿತ್ರನಯ ವಿನಯ ಶೀಲಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ ಶ್ರೀ ನಿಡುಂಗಾಲ್ನಾಡ ಶ್ರೀಮನ್ಮಮಹಾಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಪೊನ್ನೂಮ್ಖ್ರ್ಪಸೆಟ್ಟೆ[೮೩] ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಂಬಿಗಣ್ಣ ಸೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ದುಗ್ಗಾವತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ; ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ವಿಷಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಯತನುಂ ವಸ್ತು ಗುಣ ಸಂಪನ್ನನು ನುಡಿದು ಮತ್ತೆನ್ನನು ವಾಸ್ರಿತ ಚಿಂತಾಮಣಿಯುಂ ವ್ಯವಹಾರ ಶಿಖಾಮಣಿಯು ಮಷ್ಟಾದಸ ಪಟ್ಟಣ ಸಮುದ್ಧರಣನು ಸಮಯ ಸಮುದ್ಧರನ್ನು ಸಾರದಾದೇವಿಲಬ್ದವರ ಪ್ರಸಾದನು ಶ್ರೀಮದ್ದೇಸಿಯಂಕಕಾರನು ಶ್ರೀಮಂನಾನಾದೇಸಿ ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ ನಂಬಿಗಣ್ಣೆ ಸೆಟ್ಟಿಯರು ಕೋಗಳಿಯಯಿನೂರರ ಬಳಿಯ ಬಿಕ್ಕಿಗನೆಳ್ಪತ್ತೆರೊಳಧಿಗ್ರಾಮ ದುಗ್ಗತಿಯಂ ಸುಖದಿಂ ಮೇಲಾಳ್ಕೆಗೆಯುತ್ತಮಿರೆ[೮೪].

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮರಿ ದಂಡವೆಂದರೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಮುರಿಗೆಯದಂಡ (ಕೋಲು) ಎಂದರ್ಥ. ಈ ವರ್ತಕರ ಪೂರ್ವಜರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಇಂಥ ದಂಡ (ಕೋಲು)ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಇದನ್ನು ಗೌರವ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಈ ಸಮಾಜ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಬೇಕು. ಕಾರಣ ಮುಂದೆ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವರು ಕೋಲು ಹಿಡಿಯಲಿ ಬಿಡಲಿ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ[೮೫] ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರು[೮೬] ಎಂಬ ಅಭಿದಾನ ಹೊಂದುವಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸೈನ್ಯವಲ್ಲ; ವರ್ತಕ ಪ್ರಕಾರ[೮೭] ಎಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕುರುಗೋಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ದವಸಂ ಮಾರಿದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಹೊಂಗೆ ಹಾಗ೧ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡಗಳು ಭಣ್ಡವಂ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಬೆಳೆ" ಎಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣದಂತಿದೆ[೮೮].

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಗೋಡು[೮೯], ಕುಡಿತಿನಿ[೯೦], ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೊಳಲು[೯೧], ಸೋಗಿ[೯೨], ಕೋಗಳಿ[೯೩], ಕುರುವತ್ತಿ[೯೪], ಹಲವಾಗಿಲು[೯೫] ಮಸಲವಾಡ[೯೬], ಹರಿಹರ[೯೭] ಇತ್ಯಾದಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಾಮ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ, ವಾಸಸ್ಥಳಗಳನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ: 'ವಡ್ಡ' ಎಂಬುದು ಹಿರಿಯ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ' ಹಿರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ತರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಸನಿಂದ ನಿಯಮಿತಗೊಂಡು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಆಡಳಿತ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದರು[೯೮]. ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ: ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ವಿಷಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಯತನುಂ ವಸ್ತುಗಣ ಸಂಪನ್ನನು ನುಡಿದು ಮತ್ತೆನ್ನನು ವಾಸ್ರಿತ ಚಿಂತಾಮಣಿಯುಂ ವ್ಯವಹಾರ ಶಿಖಾಮಣಿಯುಮಷ್ಟಾದಸಪಟ್ಟಣ ಸಮುದ್ಧರಣನು ಸಮಯ ಸಮುದ್ಧರಣನು ಸಾರದಾದೇವಿಲಬ್ಧ ವರ ಪ್ರಸಾದನು ಶ್ರೀ ಮದ್ದೇಸಿಯಂಕಕಾಜಿನು ಶ್ರೀಮಂನಾನಾದೇಸಿ ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ ನಂಬಿಗಣ್ಣಿ ಸೆಟ್ಟಿಯರು ಕೋಗಳಿಯಯಿನೂಱಱ ಬಳಿಯ ಬಿಕ್ಕಿಗನೆಳ್ಪತ್ತರೊಳಧಿ ಗ್ರಾಮ ದುಗ್ಗತಿಯಂ ಸುಖದಿಂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ[೯೯] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ತ್ಯನೇಕ ಗುಣಾಳಂಕಾರ ಸತ್ಯ ಶೌಚಾಚಾರ ಚಾರಿತ್ರ ನಯವಿನಯ ಶೀಳಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತು ಕು........ ವಂಶಾನ್ವಯರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಚಿನ್ನಗೆಯಿ ಕಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿಯರು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.[೧೦೦] ಕುರುಗೋಡಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುರಾಜನೆಂಬ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ: ಸ್ವಾಮಿವೆಸರೆಸವ ವಣಿಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳಯ್ಯೂರ್ವ್ವರೊಸೆದು ಕೊಟ್ಟಣ್ಣಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಾಗೆ ಗೌಡ ಸ್ವಾಮಿ ವೆಸರ್ವ್ವಡೆದ ಮುದ್ದುರಾಜನೆ ಧನ್ಯಂ೧೧ ವಡ್ಡಾಚಾರವ ನುಡಿದಂದೆಡ್ಡವೆ ಪೊಗಳ್ವಂಗೆ ಗುಡ್ಡಶಾಸ್ತ್ರಾನ್ವಿತ ಸಂವಡ್ಡಿಯನೆನ್ದು ಪೊಗಳ್ವುದು ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಮುದ್ದನಂ ಧರೆ ಸತತಂ..... ಎಂದಿದೆ[೧೦೧] ಮುದ್ದುರಾಜನು ಕೌಂಡಿಲ್ಯಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಶಿವಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಈತನು ಕುರುಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಭೂದಾನವನ್ನು ನೀಡಿದನು.

ಈತನ ವಂಶಾವಳಿ ಹೀಗಿದೆ:

ಮಾರ್ತಂಡದೇವ + ಲಕ್ಷ್ಮಿ
|
ಪ್ರೇಮಾಲಂಕಾರ + ಚಾಕಾಂಬಿಕೆ
|
ಸಾಯಿದೇವ, ರೇಚದೇವ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಮುದ್ದರಾಜ.

ಇದೇ ಶಾಸನ ಮುಂದುವರಿದು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಮಲ್ಲಿಶೆಟ್ಟಿಯ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ.

ಬಾಗಿಸೆಟ್ಟಿ
|
ಸೂರಿಸೆಟ್ಟಿ
|
ರೇಚಿಸೆಟ್ಟಿ
|
ಮಲ್ಲಿಸೆಟ್ಟಿ

ಒಟ್ಟಾರೆ ಇವರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಗವರೆ: ಇದರ ಅರ್ಥದ ಬಗ್ಗೆ ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು 'ಗವರೆ' ಎಂಬುದು ವರ್ತಕರಿಗಿದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರೆಂದಿದ್ದಾರೆ[೧೦೨]. ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಅಲೆಯುತ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ವರ್ತಕ ಪ್ರಕಾರವಿದು[೧೦೩] ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು 'ಗವರೆ' ಎಂಬುವುದರ ನಿಜರೂಪ 'ಕವರೆ' ಇರಬಹುದು. ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ ಕವಲೆ (ಗೂಳಿ, ಎತ್ತು) ಹೀಗಾಗಿ ಗವರೆ ಎಂದರೆ ಕವಲೆ ಎತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರಾಗಿದ್ದರು[೧೦೪]. ಹೀಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಗವರೆ ಎಂದರೆ ಎಲೆ ಕವಳ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವು ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಯ ವ್ಯವಹಾರಿ, ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ವರ್ಗವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಗವರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಕೋಗಳಿ[೧೦೫], ಹಿರೇಹಡಗಲಿ[೧೦೬] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನವು ಗವರೆಗಳಯ್ನೂರ್ವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಗವಱೆಗಳಯ್ನೂರ್ವ್ವರುಮಭಿನವ ಸೋಮೇಶಂಗಮಿಂದಿನಲು ಪಣಮೊಂದಂ ಧ್ರುಮಮಾಗೆ ಪಸುಂಬೆಗೆ ಹಾಗವನೆಱಕದೆ ಕರ್ತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಳೆಯನಿತ್ತರ್[೧೦೭] ಎಂದಿದೆ. ಗವರೆಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಗವರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಕುರುಗೋಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧೦೮].

ಗಾತ್ರಿಗ[೧೦೯]**:** ಕನ್ನಡ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವೀಳೆದೆಲೆಗಳ ಕಟ್ಟುಳ್ಳುದು ಗಾತ್ರ ಎಂದಿದೆ[೧೧೦] ಇಂಥ (ವೀಳ್ಯದೆಲೆ) ಕಟ್ಟಗಳನ್ನು (ತಲೆ, ಹೆಗಲಮೇಲೆ) ಹೊತ್ತು, ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವ ಗಾತ್ರಿಗ[೧೧೧] ಹೀಗೆ ವೀಳ್ಯೆದೆಲೆ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಗವರೆ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಿಗರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ನಾನಾದೇಶಿ, ಉಭಯನಾನಾದೇಶಿ: ವಿವಿಧ ದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದ ಸೆಟ್ಟಿ, ನಖರ, ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ, ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ, ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ, ಗವರೆ, ಗಾತ್ರಿಗ ಮೊದಲಾದ ವರ್ತಕರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಶವೆಂದರೆ ಸ್ಥಳ, ಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ, ಉಭಯವೆಂದರೆ ಪಾದ ಮಾರ್ಗ ಜಲಮಾರ್ಗ ಅಥವಾ ಸ್ವದೇಶ (ಸ್ವಸ್ಥಳ) ಪರದೇಶ (ಪರಸ್ಥಳ) ವೆಂದೂ ಅರ್ಥ, ಸ್ವದೇಶ ಮತ್ತು ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು.

ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೨] ಶ್ರೀಮದಯ್ಯಾವೊಳೆಯ್ನೂರ್ವ್ವಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮುಖ್ಯವನೇಕ ನಾಡ ಸಮಸ್ತ ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳುಂ ಸೆಟ್ಟಿಯರುಂ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು ಮುಂಮುರಿದಂಡ ಸಾಗರಂಗಳುಂ ಕುರುವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನಾಡಾಗಿರ್ದ್ದು ಎಂದಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪ರ ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಳದ ಬಣಂಜಿಗರು ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳು ಮಿರ್ದ್ದು ಎಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸ್ಥಳದ ಬಣಜಿಗರು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದವರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೩] ಉಭಯ ನಾನಾ ದೇಸಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಎಂದಿದೆ. ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೧೪] 'ತೆಂಕ ಕಂಚಿ ಬಡಗ ಹಿಮಸೇತುವಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳುಂ' ಎಂದೂ ಕುರುಗೋಡಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೧೫] ಲಾಳ ಜೋಳ – ಮಲೆಯಾಳ ತೆಲುಂಗ ಕ(ಂ)ನ್ನಡ ಸಮಸ್ತ ನಾನಾ ದೇಸಿಗಳು ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇವರು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾನಾ ದೇಶಿ ಮತ್ತು ಉಭಯ ನಾನಾ ದೇಶಿಯರು ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳು: ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯವರು ಸಹಕಾರದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುವುಗಳೇ ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಒಕ್ಕಲು[೧೧೬], ಸಮಯ[೧೧೭] ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಕೂಡಾ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ಯಾವೊಳೆಯಯ್ನೂರ್ವರು[೧೧೮] ಬಣಂಜಿಗಳಯ್ನೂರ್ವರು[೧೧೯], ಗವರೆಗಳಯ್ನೂರ್ವರು[೧೨೦], ತೆಲ್ಲಿಗರಯ್ವತ್ತೊಕ್ಕಲು[೧೨೧], ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವರು[೧೨೨] ಮೊದಲಾದ ಸಂಘಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯಯ್ನೂರ್ವರು: ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ತಕ ಸಂಘ. ಈ ಸಂಘದ ಸ್ಥಳ ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಅಥವಾ ಐಹೊಳೆ ಈ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೧ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನ[೧೨೩] ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ಈ ಸಂಘದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೪] ಇವರನ್ನು ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಪುರಪರಮೇಶ್ವರರು ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಹೊಳಲು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಯ್ನೂರ್ವರುಮಿಱ್ದು[೧೨೫] ಎಂದಿದೆ. ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೬] ಸಮಧಿಗತ ಪಂಚಮಹಾಶಬ್ದ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಶ್ರೀ ನೊಳಂಬಾಧಿರಾಜ ಶ್ರೀ ಪಾದ ಪದ್ಮಾಮೋದಾಸಕ್ತ ಮಧುಕರರ್ ವೈರಿಬಳ ಭೀಕರರ್ ಪಲ್ಲವಾನ್ವಯ ಮಹಾರಾಜ ರಾಜ್ಯ ಮೂಳಸ್ತಂಭಾತ್ಮಕರ್ ಧರ್ಮಾನುಕೂಲರ್ ಜಯವಧೂಲೋಲರ್ ಕಣ್ಡಿಳೀ ಮೂಲ ಭದ್ರೋದ್ಭವ ವೀರಾವತಾರರ್ ––––' ಎಂದಿದೆ. ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲದ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೭] ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಭುವನ ವಿಖ್ಯಾತ ಪಂಚಶತವೀರ ಶಾಸನ ಲಬ್ಧಾನೇಕ ಗುಣ ಗುಣಾಳಂಕೃತ ಸತ್ಯ ಶೌಚಾಚಾರ ಚಾರು ಚರಿತ್ರ ನಯವಿನಯ ವಿಜ್ಞಾನ ವೀರಾವತಾರ ಬಣಂಜುಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾಳನ ವಿಶುದ್ಧ ಗುಡ್ಡಧ್ವಜ........ ವಾಸುದೇವ ಖಂಡಳೀ ಮೂಳಭದ್ರ ವಂಶೋದ್ಭವರುಂ ಭಲ್ಲುಂಕೆ ದಂಡಹಸ್ತರು...... ಎಂದೂ ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨೮] 'ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ಭುವನ ವಿಖ್ಯಾತ ಪಂಚಶತವೀರ

ಶಾಸನಲಬ್ಧಾನೇಕ ಗುಣಗಣಾಳಂಕೃತ ಸತ್ಯ ಶೌಚಾಚಾರ ಚಾರುಚಾರಿತ್ರ ನಯವಿನಯ ವಿಜ್ಞಾನ ವೀರ ಬಳಂಜು ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾಳನ ವಿಶುದ್ಧ ಗುಡ್ಡ ಧ್ವಜ ವಿರಾಜಮಾನಾನೂನ ಸಾಹಸಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮಾಲಿಂಗಿತ ವಿಶಾಲ ವಕ್ಷ ಸ್ಥಳರುಂ ಸಾಹಸದಿಂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನಂ ಶೌರ್ಯದಿಂ ವೈನತೇಯನಂ ಶೌಚದಿಂ ಗಾಂಗೇಯನಂ ಸತ್ಯದಿಂ ರಾಧೇಯನಂ ದಾನದಿಂ ವರಸುರಭೂಜಮಮಂ ಚಲದಿಂ ಕುರುರಾಜನಂ ಧರ್ಮದಿಂ ಯುಧಿಷ್ಠರನಂ ಧೈರ್ಯದಿಂ ಮೇರುವಂ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂ ರತ್ನಾಕರಮಂ ಕ್ಷಮೆಯಿಂ ಧರಿತ್ರಿಯಂ ಶರಣಾಗತರ್ಗ್ಗೆ ವಜ್ರಪಂಜರಮಂ ಪೋಲ್ತು ವಾಸುದೇವ ಖಂಡಳೀ ಮೂಳಭದ್ರ, ವಂಶೋದ್ಭವರುಂ ಭಗವತೀದೇವಿಲಬ್ಧವರ ಪ್ರಸಾದರು ಮೆನಿಸಿದ..... ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೆಂದೂ, ಶಕ್ತಿಯ ಪರಮ ಭಕ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಐನೂರ್ವರು ಗುಡ್ಡಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದರೆ ವರ್ತಕ ಸಂಹಿತೆಯೆಂದು, ಇವರು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ[೧೨೯]. ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಐನೂರ್ವರು ಗುಡ್ಡಧ್ವಜ, ಗರುಡಧ್ವಜ, ಚಕ್ರಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂದು ಹೊಳಲು[೧೩೦], ಕುರುಗೋಡು[೧೩೧] ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನ[೧೩೨]ಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಗುಡ್ಡಧ್ವಜವು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವುಳ್ಳ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದು ಶೈವ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಧ್ವಜವಾಗಿದ್ದು, ಚಕ್ರಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರದ ಚಿಹ್ನೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನೂ ಜೈನ ತ್ರಿಷಷ್ಠಿ ಪುರುಷ ವರ್ಗದ ವಾಸುದೇವ (ನಾರಾಯಣ) ನಿಂದ ಪಡೆದುವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಚಕ್ರಧ್ವಜ ಜೈನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಧ್ವಜವಾಗಿರಬಹುದು[೧೩೩]. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವರ್ಗವು ಶೌಚ, ಸತ್ಯ, ದಾನ, ಧರ್ಮ, ಕ್ಷಮಾಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇತರರಂತೆ ತಾವೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರ ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವರು: ತಂಬುಲಿಗರು ಎಲೆಯ ವರ್ತಕರು ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ವರ್ತಕ ಸಂಘ ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವರು. ಸಂಘವನ್ನೂ (ತಂಬುಲಿಗ) ವರ್ತಕ (ಸದಸ್ಯ)ರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದ ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವರ್. ಮೂಲತಃ ಸಾವಿರ ಜನ ತಂಬುಲಿಗರು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಸಂಘ, ಆಮೇಲೆ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ 'ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವರು' ಎಂದೇ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡಿತು[೧೩೪]. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಕನ್ನರದೇವನ ಮಾಡಿದ ಮರ್ಯಾದೆ ಎಲೆಯ ಪೇರಿಗೆ ಎರಡು ಪಣ ದಂಡಂ ಸಂಕಸಮುಚ್ಚಯ ನಡೆವುದು ಕೋಗಳಿಯಯ್ಯೂರು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯಯ್ವದಿಂಬರುಂ ಸಿದ್ದಿ ಸೆಟ್ಟಿ ಸೋಭನಯ್ಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಸೆಟ್ಟಿ ಅಣ್ಣಮ್ಮಸಿನ್ತಿವರ್ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ತಂಬುಲಿಗ ಸಾಸಿರ್ವ್ವರುಂ ಅಯ್ನೂರ್ವ್ವರುಂ ಪೋಗಿ ....' [೧೩೫] ಎಂದಿದೆ.

ಬಣಜಿಗರಯ್ನೂರ್ವರು[೧೩೩ಇ]: ಸೆಟ್ಟಿ, ಬಣಜಿಗ, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ನಕರ, ಮುಂಮುರಿದಂಡ, ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ, ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ, ಗವರೆ, ಗಾತ್ರಿಗರು, ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಐನೂರ್ವರು ವರ್ತಕ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶಾಸನಾಧಾರವೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ವರ್ತಕ ಪ್ರಕಾರದವರು ಈ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರದೆ. ಇವರ ಪೂರ್ವಜನರು ಆಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇವರನ್ನು (ಪೂರ್ವಜರನ್ನು) ಆಗ ಇದೇ (ಮೇಲಿನ) ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೋ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ[೧೩೩ಈ]. ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೩೩ಉ] 'ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಯಂಭು ರಾಮೇಶ್ವರದೇವರ್ಗ್ಗೆ ಅಂಗಭೋಗ ಉಪಹಾರಾದಿಗಳ್ಗೆನ್ದು ಬಿಟ್ಟ ತೋಟದ ಸ್ಥಳಂ ಶ್ರೀ ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ತೋಟದ ಬಡಗಣ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮ ೨೦೦ ದೇಗುಲದಿಂ ಮೂಡಣ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಬಾಯ್ಕಾಲ ಬಡಗಣ ತಡಿವಿಡಿದು ಬೆದ್ದಲೆ ಕಮ್ಮ ೫೦೦ ಈ ಧರ್ಮವಪ್ಪುದು ಸಲುತ್ತಮಿರೆ ತಳದ ಬಣಂಜಿಗರು ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳುವಿರ್ದ್ದು ದೇವರ್ಗ್ಗೆ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಧರ್ಮ...' ಎಂದಿದೆ.

ಸಂಘ: ಸ್ವಹಿತ ರಕ್ಷಣೆ, ವೃತ್ತಿ ಸೌಕರ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಕ ವಿನಿಮಯ ವೃತ್ತಿಯವರು ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಘಟನೆಯೇ ಉತ್ಪಾದಕ – ವಿನಿಮಯ ಸಂಘ. ಹರಿಹರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೩೪] ತೆಲ್ಲಿಗರೈವತ್ತೊಕ್ಕಲು ಎಂದು, ಐವತ್ತೊಕ್ಕಲು[೧೩೫] ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವವರು (ತೆಲ್ಲಿಗರು > ತೈಲಿಕ) ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವು ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ 'ತೆಲ್ಲಿಗರೈವತ್ತೊಕ್ಕಲು' ತೆಲ್ಲಿಗರ ಸಂಘದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹೆಸರು.

ಗಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿದ ತೆರಿಗೆ ಗಾಣದೆಜ್ಜೆ[೧೩೬] ಬಟ್ಟೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ನೇಕಾರರು ಎಂದು ಅವರ ನೆಯ್ಗೆಗೆ ಅಥವಾ ಮಗ್ಗಕ್ಕೆ ಮಗ್ಗದೆಜ್ಜೆ[೧೩೭] ಎಂಬ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಇಂದೂ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸಂತೆ, ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಊರಿನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲೂ ಹೊತ್ತು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸಂತೆಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದವಸ-ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ರಾಶಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೩೮] ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ದಾವಣಗೆರೆ ಶಾಸನ ವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೩೯] ಸ್ಥಳ ಬಂಧ ಹೊರಬಂಧದಲು ಹೊಂಗೆ ವೀಸವ ಕೊಟ್ಟರ್ ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೆಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುವಿಗೂ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸುಂಕವನ್ನು ಸರಕುಗಳ ತೂಕ, ತುಂಬಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಗಾತ್ರ, ಸಾಗಿಸುವ ವಾಹನ, ಸರಕಿನ ಬೆಲೆ ಅಳತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಗದಿ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ತಕರು ಸಂತೆಯ

ಸುಂಕದೊಂದಿಗೆ ಮಾರಾಟದ ಸುಂಕವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆದ್ದಿತು ಇದು ವಸ್ತುವಿನ ಮಾರಾಟದ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವಂತಹದ್ದಾಗಿತ್ತು.

ಸಾಗಾಣಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ:

ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲು ಎತ್ತು, ಕತ್ತೆ, ಕೋಣ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆಂಬಂತೆ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪಲಂಬರ್ ಶಾಕಟಿಕ ಪರದರುಂ ಬೆರಸಸು ಬಂಡಿಗಳೊಳ್ ಪಟ್ಟೆಯುಂ ಧಾನ್ಯಮುಂ ತೀವಿಕೊಂಡು ಪೊಟಿಲ್ಗೆ ಮಾರಲೆಂದು ಪೊಪನ್ನೆಗಮೆಡೆಯೊಳ್[೧೪೦]......

ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹನಶಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೧] 'ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಶಾಭಾ..... ನಿರ್ವರಿಯೆ ಮೇರೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟೂರ ಪೆರ್ವಟ್ಟೆ ಎಂದೂ, ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೪೨] 'ದಂಡನಾಯಕಂ ಮುದ್ದರಸರು – ಕಿರ್ಬಟ್ಟೆಯ ಸುಂಕಮಂ ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಹಿರಿಯ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ದಾರಿಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು, ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ ಕಡಹುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಹರಿಗೋಲು, ತೆಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದಾ: ಮೊದಲಘಟ್ಟ, ಹಿರೇಕುರುವತ್ತಿ ಕಡತಿ, ಹರವಿ[೧೪೩], ಹಡಗಲಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೪೪] ಆಯಾತ ಮತ್ತು ನಿರ್ಯಾತ (ಬರುವ ಮತ್ತು ಹೋಗುವ) ಸರಕುಗಳಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಸರಕು: ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಂತೆ – ಪೇಟೆ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸರಕುಗಳ ವಿವರ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ: ಕಡಲೆ, ಗೋಧಿ, ಪೆಸರುಪ್ಪು, ಭತ್ತ, ಮಿರುಪೆಳ್ಳು, ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ[೧೪೫], ಮೆಣಸು, ಅಡಕೆ[೧೪೬], ಇವು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಅಳತೆ: ಕಡಲೆ, ಗೋಧಿ, ಮೆಣಸುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗುವುದರ ಮೂಲಕ (ಮೆಣಸನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರ ಮೂಲಕವೂ) ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು.

ತೂಕಗಳನ್ನು ರಾಜಾದಿತ್ಯನ ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ[೧೪೭] ಈ ರೀತಿ ನೀಡಿದೆ.

೪ ಸುವರ್ಣ	=	೧ ಕರ್ಷ
೪ ಕರ್ಷ	=	೧ ಪಲ
೨೦ ಪಲ	=	೧ ಬೀಸಗೆ
೫ ಬೀಸಗೆ	=	೧ ತೊಲೆ
೨೦ ತೊಲೆ	=	೧ ಭಾರ

ಭತ್ತ ಜೀರಿಗೆ, ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಅಳೆಯಲು ಕೊಳಗ[೧೪೮], ಖಂಡುಗ[೧೪೯], ಬಳ್ಳಾ[೧೫೦], ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು – ಸೊಳಸಿಗೆ[೧೫೧], ಗಾಣದಲು ಸೊಲ್ಲಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಎಣ್ಣೆ[೧೫೨], ಸೋಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗಾಣದ ಮಾನೆಣ್ಣೆ[೧೫೩], ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೫೪], ಗಾಣದೊಳೊಂದು ಸೊಂಟಿಗೆಯಣ್ಣೆ ಎಂದೂ, ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕಾಯವಳವ ತೂಗುವ ಭಂಡಕೆ ಹೊಂಗೆ ಹಾಗ ೧ ಗಾಣವಾರಿ ಗಾಣಂ ಪ್ರತಿಮಾನ ೧ ಎಂದಿದೆ[೧೫೫], ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೫೬], ಗಾಣದೊಳೊಂದು ಸೊಂಟಿಗೆಯೆಣ್ಣೆ ಎಂದಿದೆ.

ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ

೪ ಗಿದ್ದ	=	೧ ಸೊಲ್ಲಗೆ
೪ ಸೊಲ್ಲಗೆ	=	೧ ಮಾನ
೪ ಮಾನ	=	೧ ಬಳ್ಳ
೪ ಬಳ್ಳ	=	೧ ಕೊಳಗ
೨೦ ಕೊಳಗ	=	೧ ಖಂಡುಗ

ಎಣಿಕೆ: ಹಣ್ಣು–ಹಂಪಲು, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲದ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಬಹುದು. ವೀಳ್ಯದೆಲೆ, ಸೊಪ್ಪು, ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಭೂ ಅಳತೆ: ಹೊಲಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

೧ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತ ಬಹುದಾದ ಬೀಜದ ಅಳತೆಯಿಂದ

೨ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳತೆಗೋಲುಗಳಿಂದ ಅಳೆಯುವುದರಿಂದ

ಬೀಜದ ಅಳತೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಅಳೆಯುವುದನ್ನು ಸತ್ತೂರು[೧೫೭] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ಎರಡು ಖಂಡುಗವೆದೆಗಟ್ಟಿಯು" ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಳಗ[೧೫೮] ಖಂಡುಗ[೧೪೯] ಗಳಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಳತೆಗೋಲುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿ ಅಳೆಯುವುದು: ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಕೋಲು ಮತ್ತು ಗಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಳತೆಗೋಲುಗಳಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ದೇವತೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆದಿರುವುದು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೬೦] ಕೋಗಳಿ ಗಡಿಂಬದಲು ಮತ್ತರು ಮೂರು ಗೇಣ ಕೋಲೊಳಳೆದು ಕೊಟ್ಟರು' ಎಂದಿದೆ. ನಾಡ ಮತ್ತರ ಘಳೆ[೧೬೧], ಕೋಗಳಿಗಳೆ[೧೬೨], ನವಿಲಮತ್ತರು[೧೬೩], ಕೆಯಿಮತ್ತರು[೧೬೪], ಹೀಗೆ ಅಳೆಯುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮತ್ತುರು[೧೬೫], ಕಮ್ಮ[೧೬೬] ಕಮ್ಮ ಮತ್ತು ಮತ್ತರುಗಳು ಎಷ್ಟು ಕೋಲುಗಳ ಅಳತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಡಿ.ಸಿ. ಸರ್ಕಾರ್ ಅವರು ಮತ್ತರಿಗೆ ೧೦೦ ಕಂಬಗಳೆಂದಿದ್ದಾರೆ[೧೬೭]. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದಂತೆ ೯೦೦ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮತ್ತರು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅಳತೆ ಮತ್ತು ತೂಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಣ್ಯ ಪದ್ಧತಿ: ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಪಡೆಯಲು ತನ್ನಲಿದ್ದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಆ ವಸ್ತು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಂದರೆ ವಸ್ತು ವಿನಿಮಯ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು ಆನಂತರ ನಾಣ್ಯಗಳ ಉಗಮವಾಗಿ ಕೊಡುಕೊಳೆ ನಡೆಯಿತು. ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಟಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಮ್ಮಟಗಳೆಂದೂ, ಅಚ್ಚಿನ ಟಂಕಸಾಲೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಾದುದರಿಂದ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಯಿತು.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನವಿಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್ನು ಎಂಬ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಕಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕುಡಿತಿನಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೬೮] "ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರದಂದು ಎರಣಿಗೆ ಮಾದೋಜನಮಗಂ ಸಾವಿಯೋಜನುಂ ಬೇಚೋಜನ ಮಗಂ ಚಿಕ್ಕಮಾದೋಜನುಂ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿದೇವರ ನವಿಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್ನುಂ ಲೊಕ್ಕಿಯ ಪೊನ್ನಾಣಿಯುಂ ಮಾಪೊನ್ನ ತೂಕಮುಮಾಗಿ" ನವಿಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್ನ ಎಂಬ ಬಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೧೬೯].

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಾಣ[೧೭೦], ವೀಸ[೧೭೧], ಪಣ[೧೭೨], ಫಲಪಂಚಕ[೧೭೩], ನಿಷ್ಕ[೧೭೪]ಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಗದ್ಯಾಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು[೧೭೫] ಈ ರೀತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧ ಗದ್ಯಾಣ	– ಹತ್ತು ಪಣ ಅಥವಾ ಹಣ
೧ ಪಣ	– ಎರಡು ಅಡ್ಡ (ಸಂ ಅರ್ಧ = ಪಾಲಿ, ಅಡ್ಡ)
೧ ಪಣ	– ನಾಲ್ಕು ಹಾಗ (ಮುಪ್ಪಾಗ = ೩/೪ ಪಣ)
೧ ಪಣ	– ಹದಿನಾರು ವೀಸ (ಅಥವಾ ೨೦ ವೀಸ)
೧ ಹಾಗ	– ಎರಡು ಬೇಳೆ

ನಿಷ್ಕ[೧೭೬] ಇದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ. ಮಂಗರಾಜನ ನಿಘಂಟು ಪ್ರಕಾರ ಹತ್ತು ಪಣಗಳ ತೂಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಷ್ಕ ಸಮಾನ, ಅಂದರೆ ನಿಷ್ಕವು ಗದ್ಯಾಣಕ್ಕಿರುದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು[೧೭೭].

ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ರೋಮನ್ ನಾಣ್ಯವಾದ 'ದ್ರಮ್ಮ'ದ ಹೆಸರು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ 'ದೀನಾರ' ಎಂದು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ[೧೭೭].

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೀನಾರದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. 'ಹಾದರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಕಳ್ಳದ್ರಮ್ಮವಾಯಿತ್ತು' ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಇವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದ್ರಮ್ಮವು ಖೋಟಾ ನಾಣ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ತೆರಿಗೆಗಳು: ಹಿಂದೆ ಅರಸರು ಕೋಶವು ತುಂಬಿದ್ದರೆ ದೇಶ ಸುಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದಿರುತ್ತದೆಂದು ಜನರಿಗೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನಿಖರ ಮಾಹಿತಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ತೆರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅದರ ವಸೂಲಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ತೆರಿಗೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ.

ಆಸ್ತಿ ತೆರಿಗೆ: ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೇ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ತೆರಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕೂಡ ದೊಡ್ಡದು.

ಅರುವಣ: ಈ ತೆರಿಗೆ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಅರುವಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ತೆರಿಗೆ ನೇಗಿಲು ತೆರಿಗೆ[೧೭೮]. ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೭೯] ಮೊರಗು ಫಲವಾದ ಮಣ್ಣಿಯಜುವಣ........ ಫಲವಾಗದ ಮಣ್ಣಿ ಅರುವಣವಿಲ್ಲವೆಂದಿದೆ. ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಅರುವಣ ಮುಂತಾದ ತೆರಿಗೆಗಳಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದತ್ತಿಯ ಭೂಮಿಗಳ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಧದಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಇಳಿಸಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೇ ಅರುವಣವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಡಾ. ಬಾರ್ನೆಟ್ ಅವರು ಅರುವಣವು ಮಾನ್ಯ ಭೂಮಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ[೧೮೦].

- ದಶವಂದ[೧೮೧] ಇದೊಂದು ಭೂಕಂದಾಯ, ದಶವಂದ > ದಶಬಂಧ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ೧/೧೦ ನೇ ಭಾಗವನ್ನು ಭೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಿಡುವ ಕರವೆನ್ನಬಹುದು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ೧/೧೦ ಭಾಗದ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿ ರಾಜ್ಯಾದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.
- ಸಿದ್ಧಾಯ:[೧೮೨] ಭೂ ಕಂದಾಯವಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ತೆರಿಗೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತಿಷ್ಟು ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿಯ

ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ತೆರಿಗೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತಿಷ್ಟು ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

- ಕುರಿದೆರಿಗೆ[೧೮೩]: ಕುರಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಕುರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಆದಾಯವಿತ್ತು ಹಾಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತವರ್ಗವು ಕುರಿಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯವರ ಮೇಲೆ ಈ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

- ಕಿರುಕುಳ[೧೮೪]: ಇಂದೊಂದು ಸಣ್ಣ ತೆರಿಗೆ. ಅಂದಿನ ರಾಜರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾರದವರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಕಿರುಕುಳ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

- ಬೀರವಣ[೧೮೫]: ಇದು ವೀರ ಪಣವೇ ಅಥವಾ ವೀರ ವಣಿಕ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೇ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ[೧೮೬]. ವೀರರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹಣ ಬೀರವಣ ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವರ್ತಕರು ತಮ್ಮ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕೊಡುವ ಹಣವೂ ಹೌದು. ಬೀರವಣಿಗ ಎಂಬ ವರ್ತಕರಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

- ಬಿಲುಕೊಡೆ[೧೮೭] ಇದು ಎರಡು ಸುಂಕಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

- ಹೆಜ್ಜುಂಕ[೧೮೮]: ದೊಡ್ಡ ಸುಂಕ (ಸುಂಕ < ಸಂ ಶುಲ್ಕ) ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪೇಜು ಅಥವಾ ಹೇರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂಕವೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ[೧೮೯]. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಈ ಸುಂಕವು ಹೇರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

- ವಡ್ಡರಾವುಳ[೧೯೦]: ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆ. ವಡ್ಡರಾವುಳ ಹೆಜ್ಜುಂಕಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜತೆಯಲ್ಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

- ಸೇಸೆ[೧೯೧]: ರಾಜ ಅಥವಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮದುವೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಯಿರಬಹುದೇ?[೧೯೨] ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ.

- ಬಿಟ್ಟಿ[೧೯೩]: ಇದು ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮರೂಪವಾದ ಶ್ರಮ[೧೯೪] ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಆದಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಜನರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ.

- ಹರಿಕಾಯ[೧೯೫]: ಇದು ಯಾವುದರ ಮೇಲೆ ಆಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.
- ಮಗ್ಗದೆರ[೧೯೬] ನೆಯ್ಗೆ ತೆರಿಗೆಯಾಗಿದೆ.
- ಗಾಣದೆರ[೧೯೭] ಗಾಣದ ತೆರಿಗೆ, ತೆಲ್ಲಿಗರು ಗಾಣದ ಮೂಲಕ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ.

ಬಿಲ್ಕೊಡೆ[೧೯೮]: ಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ (ವಿಲ್ = ಮಾರು) ಕೊಡೆ (ಕೊಡುಗೆ) ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳಿದ್ದು ಅವು ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ದಾನದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ[೧೯೯] ಆದರೆ ಕೊಡೆಗೆ ಕೊಳೆ(ಕೊಳ್ಳು) ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮಾರುವಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿಯ ಸುಂಕ ಇದಾಗಿರಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಬಹುಶಃ ಇದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ[೨೦೦] ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ.

ರಾಜರು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಂಕಾಧಿಕಾರಿ ಸಿರಿಪಣ್ಣ, ಬಿಲುಕೊಡೆಯಧಿಕಾರಿ ಬೊಪ್ಪಯ್ಯ[೨೦೧] ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸುಂಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟುವವರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಕೆಸಜುಕಲ್ಲಿಕ್ಕುವ ಕಲ್ಕುಟಿಗ........ ದೇಗುಲಕ್ಕಂ ಕೆಲಸಂ ಗೆಯ್ವಕಮ್ಮಾಜನೊಳಗಾಗಿ ಕಲ್ಕುಟಿಗರ್ಗ್ಗೆಲ್ಲಂ ಸರ್ವಾಬಾದಾ ಪರಿಹಾರಂ...... ಎಂದಿದೆ[೨೦೨]. ತೆರಿಗೆ ಕೊಡದವರಿಗೆ ದಂಡವಿಧಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ[೨೦೩] ಜನರಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯು ಭಾರವಾದಾಗ ರಾಜನಲ್ಲಿ ದೂರು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಚಾಲುಕ್ಯರು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಬಾಗಳಿಯ ಜನರು ಆಹವಮಲ್ಲನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ಹೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಹಿಂದಿನ ತೆರಿಗೆಯನ್ನೇ ನೀಡುವಂತೆ ರಾಜನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು[೨೦೪] ಜನರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಮಸೂಲಿ ಮಾಡಿದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ. ವ್ಯವಸಾಯವು ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಯಾಶ್ರಿತಾಗಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ತೆರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಪಶುಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಸಾಕಾಣಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು ಇದರಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ವರ್ತಕರು ತಾವು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಸಂಘಗಳಾದ

ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯಯ್ನೂರ್ವರು ಎಂಬ ಸಂಘದ ಮೂಲಕ ಬಣಜಿಗ, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ನಖರರು ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ತೆರಿಗೆಯ ಹಣದಿಂದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂ ಕಂದಾಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ತೆರಿಗೆಗಳು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ವಿವಿಧ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡುವುದು ರಾಜರ ಉದಾರ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟುವವರಿಗೆ, ಕೆಲವೊಂದು ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತೆರಿಗೆ ಕಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ದಂಡ ಹಾಕಿ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಡಿಮೆ ಕರವನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಇದು ರಾಜರ ಆಡಳಿತದ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು, ಉದಾರ ಗುಣವನ್ನು, ಸಮಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು, ಆಡಳಿತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭.

೨. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩, ಹಡಗಲಿ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨, E.C.. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೩೧.

೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ, ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೪, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬, E.C.XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೯.

೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೫೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೫. ಕೊಪ್ಪಾ ಎಸ್.ಕೆ. ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೨೪.

೬. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩.

೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೯. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೯.

೧೦.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೧೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೨.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೩.ಅದೆ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೧೪.ಅದೇ.

೧೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯, ಹಡಗಲಿ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮.

೧೬.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ ೨೨೬.

೧೭.E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೦.

೧೮.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೩.

೧೯.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೭೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೮.

೨೦.ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೬.

೨೧.ವಿಶ್ವನಾಥ ಮಾಳಗಿ – ಜಯಕಾರರಾಮಪ್ಪ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ) ಪುಟ ೧೨೪.

೨೨.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೯.

೨೩.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೨೪.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೨೫.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬.

೨೬.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೨೭.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭.

೨೮.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦.

೨೯.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೪೪.

೩೦.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೩೬೯.

೩೧.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೮-೫೯.

೩೨.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನ.

೩೩.ಕೊಪ್ಪಾ ಎಸ್.ಕೆ. ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೦೮.

೩೪.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯.

೩೫.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧.

೩೬.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳಿ ೧೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೩೭.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೩೬೦.

೩೮.ಅದೇ.

೩೯.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೫.

೪೦.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ಪುಟ ೩೭೧.

೪೧.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮.

೪೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೪೩.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೪೪.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬.

೪೫.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೯.

೪೬.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೪೭.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬, ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೩, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೪೮.ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦.

೪೯.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೫೦.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭-೯೮.

೫೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೫೨.ಅದೇ.

೫೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೫೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭-೯೮.

೫೫.ಅದೇ.

೫೬.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೫೭.ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮.

೫೮.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೫೯.ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೧೫.

೬೦.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ೧೧೩೬.

೬೧.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪.

೬೨.ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೧೭.

೬೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೬೪.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೬೫.E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೭.

೬೬. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩

೬೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪.

೬೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨.

೬೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೦, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೭೦.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೭೧.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೭೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೭೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨.

೭೪.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೭೫.ಅದೆ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೭೬.ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧.

೭೭.ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ. ಶಾಸನ ಸಂಪದ, ದ್ವಿ ಆವೃತ್ತಿ, ಪುಟ ೧೪೪–೧೪೫.

೭೮.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪಟ ೩೮೦.

೭೯.ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೪೧–೪೨.

೮೦.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೮೧.ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೫೧.

೮೨.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೮೩.ಅದೇ ೧೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೩.

೮೪.ಅದೇ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೮೫.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೮೬.ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧.

೮೭.ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೪೨.

೮೮.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೮೯.ಅದೇ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೭.

೯೦.ಅದೇ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೭.

೯೧.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪.

೯೨.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೦, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೯೩.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೯೪.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೯೫.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨.

೯೬.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೯೭. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭.

೯೮.ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪುರೆ ಭಾಗ ೧, ಪುಟ ೨೪೨.

೯೯.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೧೦೦. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೧೦೧. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೧೦೨. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೩೭೮.

೧೦೩. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೬೦.

೧೦೪. ಕೊಪ್ಪಾ ಎಸ್.ಕೆ., ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಉದ್ಧೃತ ಪುಟ ೨೧೭.

೧೦೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೦೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೧೦೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯.

೧೦೮. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೧೦೯. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, ಹಡಗಲಿ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮.

೧೧೦. ಕ.ಸಾ.ಪ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು, ಪುಟ ೨೮೬.

೧೧೧. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೬೦.

೧೧೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾ. ಸಂ. ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೧೩. E.C.XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦.

೧೧೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭.

೧೧೫. ಅದೇ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೧೧೬. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೧೭. ಅದೇ ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦.

೧೧೮. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ, ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪.

೧೧೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೨೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯.

೧೨೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೨೨. ಅದೇ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧.

೧೨೩. ಅದೇ.

೧೨೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭.

೧೨೫. ಅದೇ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪.

೧೨೬. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೧೨೭. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೧೨೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೧೨೯. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೮೪.

೧೩೦. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪.

೧೩೧. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭.

೧೩೨. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೧೩೩. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೮೬.

೧೩೩ಅ. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೯೮.

೧೩೩ಆ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಮುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧.

೧೩೩ಇ. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯, ಬಳ್ಳಾರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೬.

೧೩೩ಈ. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್., ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪುಟ ೯೮.

೧೩೩ಉ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೩೪. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩.

೧೩೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦.

೧೩೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೮.

೧೩೭. ಅದೇ.

೧೩೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭.

೧೩೯. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೭೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೫.

೧೪೦. ಶಾಂತಿನಾಥ ದಿಬ್ಬದ (ಸಂ), ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣುವಿರಚಿತ ಆರಾಧನಾ ಕರ್ಣಾಟಟಿಕಾ (ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ) ಪುಟ ೬೯.

೧೪೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೧೪೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೭೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦.

೧೪೩. ಸದಾಶಿವಪ್ಪ ಕುಂ. ಬಾ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೫.

೧೪೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯.

೧೪೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯.

೧೪೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭.

೧೪೭. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ಉದೃತ ೩೯೫.

೧೪೮. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೨೭.

೧೪೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೯.

೧೫೦. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೦.

೧೫೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬.

೧೫೨. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೫೯, ೬೧.

೧೫೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧.

೧೫೪. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯.

೧೫೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೧೫೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯.

೧೫೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪.

೧೫೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨.

೧೫೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೯.

೧೬೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೧೬೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫.

೧೬೨. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦.

೧೬೩. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮.

೧೬೪. ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ೬೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೦.

೧೬೫. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯, ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, ಹಡಗಲಿ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೯, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೧, ೬೯.

೧೬೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೨, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ, ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, ಹಡಗಲಿ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೬೯, ೭೫.

೧೬೭. Sircar. D.C. Indian Epigraphical Glossary P. 141.

೧೬೮. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಬಳ್ಳಾರಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೮.

೧೬೯. ಅದೇ.

೧೭೦. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬, ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬, ಹಡಗಲಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯, ಹಡಗಲಿ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೩, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೫, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೩೩.

೧೭೧. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩.

೧೭೨. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨.

೧೭೩. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೩೯.

೧೭೪. ಅದೇ.

೧೭೫. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೩೯೦.

೧೭೬. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೩೯.

೧೭೭. ಕೇಶವ ಭಟ್ಟ ಟಿ., ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೩೧.

೧೭೮. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು, ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟ, ಪುಟ ೩೮೮.

೧೭೯. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭.

೧೮೦. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಉದ್ಧೃತ ಪುಟ ೩೯೭.

೧೮೧. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು ೮೦.

೧೮೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯, E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೮೦.

೧೮೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೧.

೧೮೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭.

೧೮೫. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨.

೧೮೬. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೪೦೨.

೧೮೭. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೮೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩, ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಹಡಗಲಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೨, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨.

೧೮೯. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೪೦೦.

೧೯೦. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩, ಹಡಗಲಿ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೨, ಹಡಗಲಿ ೫೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨.

೧೯೧. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೧೯೨. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೪೦೩.

೧೯೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೧೯೪. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೪೦೧.

೧೯೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೧೯೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೧೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭.

೧೯೭. ಅದೇ.

೧೯೮. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೧೯೯. ರಮೇಶ್ ಕೆ.ವಿ., ವಡ್ಡರಾವುಳ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಕೊಡೆ ಸಾಧನೆ, ಸಂಪುಟ ೩, ಪುಟ ೧೮೯.

೨೦೦. ಕೊಪ್ಪ ಎಸ್.ಕೆ., ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೩೨.

೨೦೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೨೦೨. ಅದೇ ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೨೦೩. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨.

೨೦೪. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೧.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೬

ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೬

ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಭಾರತ ದೇಶವು ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳ ನೆಲೆವೀಡು, ಇಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಧರ್ಮಗಳು ಬೆಳೆದು ಪೋಷಿತವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ಅಂದಿನ ರಾಜರ, ಮಾಂಡಳಿಕರ, ಶ್ರೀಮಂತರ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪೋಷಣೆ ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ: ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕ ಬುದ್ಧ ಈ ಧರ್ಮವು ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಶ್ರಯದೊಂದಿಗೆ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಗಡಿರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಧರ್ಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುರುಹುಗಳೆಂದರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಸ್ಕಿ, ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿಟ್ಟೂರು ಮತ್ತು ಉಡೆಗೊಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅಶೋಕನ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅಶೋಕನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಬನವಾಸಿ, ಸನ್ನತಿ ರಾಜಗೃಹ, ಗದಗ, ಬಾದಾಮಿ, ಐಹೊಳೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೌದ್ದರು ಇದ್ದರು.

ಐದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ತಲಕಾಡಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೩೦ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೧] ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಅವನತಿಯ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಗಮನ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಧರ್ಮಗಳ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು[೨] ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಹೀನಯಾನ, ಮಹಾಯಾನ, ವಜ್ರಯಾನಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದವು, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು ತುಂಬಾ ವಿರಳ. ಸನ್ನತಿ, ಬನವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿಲುವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೈನಧರ್ಮ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮವು ಮೌರ್ಯರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕದಂಬರು, ಗಂಗರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರು ಇವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ

ಬೆಳೆದು ಬೆಳಗಿತು. ಕದಂಬರು ವೈದಿಕರಾಗಿದ್ದರೂ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಶೈವಭಕ್ತರಾದರೂ ಜೈನಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಒಲವಿದ್ದಿತು.

ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭದ್ರಬಾಹುಭಟ್ಟಾರರ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶಾಂಗ, ಚತುರ್ದಶ ಪೂರ್ವಧಾರಿಗಳಾದ ಭದ್ರಬಾಹುಭಟ್ಟಾರರು ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳೊಡನೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಬಂದು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಗು ಬೋಳಹ ಬೋಳಹ ಭಟಾರರ ಎಂದಿತು. ಬೋಳಹ ಎಂದರೆ ಹೋಗು ಎಂದರ್ಥ, ೧೨ ವರ್ಷ ಕ್ಷಾಮ ಬಂದುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಬಂದರು[೩] ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರವೇಶವಾಯಿತು.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಗುಂದಿ, ಕೋಗಳಿ, ಬಾಗಳಿ ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳಿದ್ದು ನಂತರ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡವು.

ಜೈನಧರ್ಮವು ಗಂಗರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು, ಸಾಮಂತರು ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಇದನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಚಾಲುಕ್ಯರ ೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಕೋಗಳಿ[೪] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿಮುನೀಂದ್ರರೆಂಬ ಜೈನ ಗುರುಗಳು ಗಂಗದೊರೆ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಬಸದಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮ ನೆಲಸಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು.

ಕೋಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೫] ಕೋಗಳಿಯ ಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಗಣಾಧರದೇವ ಭಟ್ಟಾರಕರು, ಶೆಟ್ಟಿಗಳು ಹಾಗೂ ಗಾವುಂಡರು ಅಲ್ಲಿಯ ಪಂಚಮತಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೂಡ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು.

೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫ರ ಶಾಸನ[೬] ದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮುನಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿದೆ.

ಪರಮ ಜಿನ ಚರಣ ಭಕ್ತರ್ಗ್ಗುರು ಭಕ್ತರ್ಮ್ಮುಕ್ಷು ಭ
ಕ್ತರಮಳ ಚರಿತ್ರರ್ಧರೆಯೊಳ್ನೆಗಟ್ದರ್ಸ್ಸುರು ಚಿರತರಯ
ಶರಮಣೀಯ ರಿನ್ದ್ರ ಕೀರ್ತಿ ಮುನೀನ್ದ್ರರ್ ....

ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮೂವತ್ತಾರು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಕೋಗಳಿಯು ಶಿಖಾಮಣಿಯಂತೆ ಇತ್ತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ[೭]. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ತೀರ್ಥವೆಂದೂ ಕರೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೮], ಈ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವ ಬಸದಿಗೆ ಜಿಂತೊಲೆ ಸಿರಿವುರ ಜೈನ ಕಾಳಯ್ಯ ನಿತ್ಯಾಷೇಕಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ಯಾಣ....... ಸಿಂದವಿಗೆಯ ಭದ್ರಸೇನ ಪಂಡಿತ, ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತರು[೯] ಜೈನ ಬಯಿಚ ಬೋವ ಅಕ್ಷಯ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತರು[೧೦] ಈ ಬಸದಿಗೆ ಜೈನರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗದವರೂ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಸವಸೆಟ್ಟಿಯ ಕಾಮವೆ ಅಕ್ಷಯ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣ, ಸೇನ ಬೋವಪ್ಪಯ ಅಕ್ಷಯ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತರು ೫ ಎಂದಿದೆ. ಕೋಗಳಿಯ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಜೈನ ಶ್ರಾವಕರು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು[೧೧] ಇಲ್ಲಿ ಜೈನರು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಜೈನೇತರರೂ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕಮ್ಮಾರ ಕೇತೋಜನಮಗ ಬಸವೋಜ ಅಕ್ಷಯ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತರು೫[೧೨] ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವರು ಜೈನ ಬಸದಿಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು[೧೩] ಹೀಗೆ ಸಮಾಜದ ನಾನಾ ವರ್ಗದವರು ಈ ಬಸದಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೪] ನಂದಿಬೇವೂರಿನ ಊರೊಡೆಯ ಶಿವಯ್ಯ, ಘಟ್ಟಿಯರಸ, ಹಾಗೂ ೧೨೦ ಮಹಾಜನರೊಡಗೂಡಿ ಜೈನ ಗುರುಗಳಾದ ಅಷ್ಟೋಪವಾಸಿ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಅವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶಾಸನ ಮುಂದುವರೆದು ಅಷ್ಟೋಪವಾಸಿ ಮುನಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹೊಗಳಿದೆ.

ಪರಮಶ್ರೀ ಜೈನ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಕಟಿತ ಮಹಿಮಾ
ಕಾರ ರೌದಾರ್ಯರೀ ಸಂಸರಣಾಂಬೋರಾಸಿಯಿಂದಂ
ಪೊರಮಡುವ ಸುಖೋಪಾಯಮಂ ತೋರಿ ಜೈನೋ
ತ್ಕರಮಂ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದಂ ನಡೆಯಿಸುವ ಗುಣ......
ಜಿಗ(ರ್) ಮೂಲಸಂಗಾಭರಣರ್॥ ದೇಸಿಗಣರ್ ಪೊತ್ತಗೆವ
ಳಿ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೀಣರ್[೧೫]

ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮೂಲಸಂಘ ಮತ್ತು ದೇಸಿಗಣ ಎಂಬುವು ಜೈನಧರ್ಮದ ಭೇದಗಳಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಘ, ಗಣ, ಗಚ್ಛ, ಅನ್ವಯ, ಮೂಲ ಸಂಘ[೧೬] ಎಂಬುವು ಜೈನರ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಒಳಗುಂಪನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಯವರಿಗೂ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಬಸದಿಗಳಿದ್ದವು[೧೭] ಗಣ, ಗಚ್ಛ, ಅನ್ವಯ ಬಳಿ ಇವುಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ದಿಗಂಬರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ

ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಮೂಲವೂ ಆದ ಸಂಘವನ್ನು ಮೂಲ ಸಂಘವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ[೧೮]. ಇದರಿಂದ ಕೋಗಳಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಿಗಂಬರ ಪಂಥವು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ[೧೯]. ಈ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲೂ ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.[೨೦]

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡು ಜೈನಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದು ಕೊಪ್ಪಳ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಮತ್ತು ಮುಳಗುಂದಗಳಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಕೋಗಳಿ, ಬಾಗಳಿ, ಮೋರಿಗೇರಿ ಸ್ಥಳಗಳು ಜೈನರ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಸಂಘರ್ಷ: ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕಿಳಿದ ಜೈನ ಧರ್ಮ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಂತಿದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾಮೃತಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಗಂಗರ ಪತನವಾಗಿ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿ ಅದರ ಬೇರುಗಳು ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಅನ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದುವುದು ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನ[೨೧]ದಲ್ಲಿ ತೊಲಗದೆ ಜೈನ ಮಾರ್ಗದೊಳೆ ನಿಶ್ಚಳರಪ್ಪುದುಂ ಎಂದು ತನ್ನ ಧರ್ಮಿಯರಿಗೆ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ನಿದರ್ಶನವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ತಮ್ಮ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ವೈಷ್ಣವರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು.[೨೨]

ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಳಗುಂದಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲವಾಡದ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಂದಿವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಮೂಲತಃ ಜೈನ ಬಸದಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿರುವ ಜಿನಬಿಂಬ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ಜಿನ ಶಾಸನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ[೨೩]. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಶೈವ ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈನಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ನಯಸೇನನ ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರಗೊಂಡುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಶ್ರಾವಕರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಟ್ಟು ಪಾಡುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಥಿಲತೆಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮದಿಂದ ಜನತೆ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ, ಜೈನ ಧರ್ಮೀಯರಲ್ಲಿಯೇ ಮತಶ್ರದ್ಧೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಲು ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಿನಧರ್ಮದ ತಿರುಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು[೨೪]. ಅಲ್ಲದೇ, ಕಾಳಾಮುಖರು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದುದು ಜೈನರಿಗೆ ಪ್ರಬಲ ಪೈಪೋಟಿ ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಕ್ಷೀಣಿಸುವಿಕೆಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು.

ಸಮನ್ವಯ: ಜೈನರು ಅಹಿಂಸಾವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಗೆ ಉಗ್ರತೆಗಾಗಲೀ, ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಲೀ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ತೊಡಗದೆ ಆ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಜಿನಾಲಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಕಾಲೀನ ಧರ್ಮೀಯರೊಂದಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ, ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮುಂದಾಗಿ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹಪಡೆದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸಿ, ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಬಾಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮೀಯರು (ಮಹಾಜನರು) ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ, ಅವರಿಂದ ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ, ಅವರು ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆಹೊತ್ತ ಜಿನಾಲಯಗಳು ಏಕ್ಕೋಟಿ ಜಿನಾಲಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು[೨೩] ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಜಿನ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಎನ್ನುವ ಸಮನ್ವಯ ತಂತ್ರ, ಮೊಸಳೆವಾಡದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನೆಂಬುವನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಭೈರದೇವರಸ ಎಂಬ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನು ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಹಲವು ಗೌಡರೊಡಗೂಡಿ ದಾನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೨೪].

ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರಿನ ಪಾಳು ಬಿದ್ದ ಜೈನ ಬಸದಿಯ 'ಧಾರಾವಟ್ಟವನ್ನು' ಹನುಮಂತ ದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೨೪ಅ].

೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತ ಕಾಳಾಮುಖರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರು ವೈಷ್ಣವ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದದ್ದು ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮದ ಮತಾಂತರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಜೈನಧರ್ಮವು ಇಳಿಮುಖ ವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಶಾಸನವೊಂದು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿ ಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇವರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನ ಧರ್ಮ ನಶಿಸಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ತನಗಿದ್ದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಜೈನಧರ್ಮವು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೊಡುಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭದ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣಕರ್ತರಾದವರು ಜೈನರು. ಇವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶೈವಧರ್ಮ : ಶೈವಧರ್ಮವು ಬಹು ಪುರಾತನ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹರಪ್ಪ ಮೆಹೆಂಜೋದಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಕೆಲವು ಕುರುಹುಗಳಿಂದ ಶೈವ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಲಾಕುಳ ಸಮಯ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ[೨೫] ಈ ಹೆಸರೇ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದೂ, ಇದು ಲಕುಲೀಶ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಿಂದ ಇದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಶುಪತಿ ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪಾಶುಪತ ಸಮಯ ಎಂದು ಮುಂದಿನವರು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಭಂಡಾರ್ಕರ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ[೨೬].

ಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಲಿಕರು, ಪಾಶುಪತವೆಂದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಾಶುಪತರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಶುಪತರು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತ ಶಾಖೆಯ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಲಕುಲೀಶನು ವಾಯು ಪುರಾಣ, ಶಿವ ಪುರಾಣ, ಲಿಂಗ ಪುರಾಣ, ಸೂತ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಅವನು ರುದ್ರನ ಒಂದು ಅವತಾರವಾಗಿ ಗುಜರಾತಿನ ಕಾಯೊರೊಹಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[೨೭].

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದಾಗ ಅವರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. 'ಕೋಗಳಿಯಯ್ಯೂರರ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಪ್ಪ ಸಿಂಹ ಪರ್ಷೆಯ ಶ್ರೀಮನ್ಮಲೆಯಾಳ ಪಂಡಿತ ದೇವರ ಶಿಷ್ಯರ್'[೨೮] ರಾಮೇಶ್ವರದ ಮಲೆಯಾಳ ಪಂಡಿತ ದೇವರ ಸನ್ತತಿ ಈ ಸ್ಥಾನ (ಲ) ಕುಳೇಸ್ವರ ಪಣ್ಡಿತರ ಮಠದ ತಪೋಧನರ್ಕೆ[೨೯] ಮಲೆಯಾಳ ಪಣ್ಡಿತರ ಸನ್ತತಿ ಸ್ಥಾನ ಪತ್ಯದಲ್ಲಿಂದ ಸಾನ್ತರಾಸಿ ಪಣ್ಡಿತರ್[೩೦] ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಟ್ವ ಮಲ್ಲಯ ಪಂಡಿತನ ದಾನವಧಿಕರಣ[೩೧] ಎಂದಿದೆ, ಹಾಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಭೂಮಿ (ಕೇಸರಿ ಭೂಮಿ)ಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಕಾಶ್ಮೀರ ಭೂಮಿ[೩೨] ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇವರು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಎನ್ನುವುದು ಜ್ಞಾನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓದಿಕೊಂಡು ಬಂದವರೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಾಶುಪತ ಕಾಳಾಮುಖ, ಕಾಪಾಲಿಕರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಾಶುಪತ ಕಾಳಾಮುಖರೂ ಸಾತ್ವಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಗೆರೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾಳಾಮುಖರ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ವೇಳೆ ಭಸ್ಮ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪಾಶುಪತರದು. ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ[೩೩].

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯೂ ಪಶು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದು ಪಾಶ. ಜೀವಿಗಳ ಒಡೆಯ ಪಶುಪತಿ, ಪಾಶವನ್ನು ಹರಿದು ಹಾಕಲು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರಣಾಗಬೇಕು, ಪಾಶುಪತವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಜಡೆಯನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಬತ್ತಲೆಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಪ್ರವಾಸಿಗ ಹೂಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ವಾರಣಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುದಾಗಿ ಹೇಳುವನು. ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದ್ದ ಪಾಶುಪತರ ವಿಚಾರವಿದೆ[೩೪].

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಲಕುಲೀಶನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಲಕುಲೀಶನಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ದೇವಾಲಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ[೩೫].

ಕಾಳಾಮುಖರು ಅವೈದಿಕರಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಠೋರ ವ್ರತಾಚರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿರಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಳಾಮುಖರು ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದು, ಶ್ರೀಪರ್ವತಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಪರಿಷೆ ಎಂಬ (ಬಳ್ಳಿಗಾವೆ ಕೇಂದ್ರ) ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದು ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರ್ವಾತಾವಳಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೂ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕುರುವತ್ತಿ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ಹನಶಿ, ಹಡಗಲಿ, ಕೋಗಳಿ, ಮೋರಿಗೇರಿ, ಹೊಳಗುಂದಿ, ಬೆಣ್ಣಿಹಳ್ಳಿ, ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು, ಹಿರೇಹಡಗಲಿ, ಹೊಳಲು, ಅಂಬಳಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಪಾಶುಪತರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು[೩೬]. ಮಲೆಯಾಳ ಪಂಡಿತನಿಂದ ಈ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು ಈತನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ[೩೭] ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಶೈವಗುರುಗಳು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಆ ದೇವಾಲಯದ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಹೊತ್ತವರು 'ಸ್ಥಾನಪತಿ'[೩೮] ಗಳು ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಿಕರು. ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುರುಗಳಿದ್ದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನೇ ಸ್ಥಾನಪತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಶೈವಗುರು ದೇವಾಲಯದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನೈಷ್ಠಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾದ ಇವರು ಅಲ್ಲಿಯ ತಪೋಧನರ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸತಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಾನವೇ ನೈಷ್ಠಿಕ ಸ್ಥಾನ. ಇಂಥ ನೈಷ್ಠಿಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೈಷ್ಠಿಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವರನ್ನು ಹೊರಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩೯] ಈ ರೀತಿ ಇದೆ: ಇನ್ತೀ ಪರಿಗ್ರಹವೆಲ್ಲಂ ದೇವರ್ಗ್ಗಂ ತಪೋಧನರ್ಗ್ಗಂ ಬೆಸಕೆಯ್ಯುಟ್ಟಿರಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟರಂ ತಪೋಧನರ್ದ್ದಣ್ಡಿಸಿ ನಡೆಯಿಸುವರ್ ಇದು ನೈಷ್ಠಿಕಸ್ಥಾನಮಲ್ಲಿ ನೈಷ್ಠಿಕರಲ್ಲದ

ತಪೋಧನಮಿರಲಾಗದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯ್ಯದಿಂ ಕೆಟ್ಟು ನಡೆವ ತಪೋಧನರಂ ನಾಡನಾಳ್ವರಸುಂ ಮಂನೆಯನು ಮೋರಿಂಗೆಱೆಯ ಪನ್ನಿರ್ವರೂ ರೊಡೆಯರುವಿರ್ದು ಪೊರಮಡಿಸಿಯವರ ಸಂತತಿಯ ನೈಷ್ಠಿಕರನಿರಿಸುವರಿದನು ಪೇಕ್ಷಂಗೆಯ್ದುವರ್ಗ್ಗೀ ಧರ್ಮವನಳಿದ ದೋಷಮಕ್ಕ" ನೈಷ್ಠಿಕರಾಗಿ ಇಲ್ಲದವರನ್ನು ಆ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಗಟ್ಟಿ ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸಂತತಿಯ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಆ ಸ್ಥಳದ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಮಹಾಜನರು, ಸೆಟ್ಟಿಯರು, ಮನ್ನೆಯರು, ಗಾವುಂಡರು ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಲಕುಲೀಶ ಅಥವಾ ಲಾಕುಳ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವು ಈ ರೀತಿ ಬಂದಿದೆ.

ಧಾರಣಿಯೊಳು ವಿರಾಜಿಸುವ ಕಳ್ಪಕುಜಂ ಜೆಡೆವೊತ್ತುದೋ ರಸಾಧಾರಮತಾಳ್ದಿತೋ ಪರುಸ ಲಾಕುಳಮಂ ಧರಿಸಿತ್ತೋಮೇಖಳಾ ಸಾರಮ ಕಾಮಧೇನು........[೪೦] ಲಕುಳೀಶ ಪಂಥದವರು ಹೊಳಗುಂದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[೪೧].

ಕಾಳಾಮುಖರನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. ಹನಶಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಕಾಳಾಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಕರ್ತಾರ ಮಠವಾಗಿತ್ತು[೪೨] ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೪೩] ಕಾಳಾಮುಖ ಸ್ವರಸ್ವತಿ ಕರ್ಣಾವತಂಸ.......ಶ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ" ಎಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಶಾಸನ[೪೪]ದಲ್ಲಿ ನನ್ನೇಶ್ವರದಾಚಾರ್ಯ ಕಾಳಾಮುಖ ತಪೋಧನ ಸಕಲ ಕಳಾರಕ್ಷ ಪ್ರವೀಣರ್" ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಚಿಲ್ಲುಕಾರ್ಯಮುನಿಯನ್ನು ಮೈಲಾರಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೫] ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಅಱಿದಾಗಮೋಕ್ತಿಯಿಂದಂ
ನಿಱಿಸಿ ಶಿವಜ್ಯೋತಿಯಂ ಸ್ವಚಿತ್ತದೆಗತಿಯಂ
ಮೆಱೆಯುದೆ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರದೆ.
ಕುಱುವತ್ತಿಯ ಚಿಲ್ಲುಕಾರ್ಯ್ಯಮುನಿಮನುಚರಿತಂ"

ಎಂದಿದೆ. ಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ ಕಲಿದೇವರಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ[೪೬].

ಕುರುವತ್ತಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೪೭] ಸರಸ್ವತೀ ಕರ್ಣಾವತಂಸರೆಂದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕರೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕುರುವತ್ತಿಯ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಮಹಾಜನರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಹೂ ದೋಟಕ್ಕೆ ೨೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹನಶಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪೮] ಕಾಳಾಮುಖ ಕರ್ತಾರಮಠದ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ಬಳಿಯ ನಾಯಕ ವೃತ್ತಿಯ ಹನಸೆಯ ಶ್ರೀ ಪರಸುರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರ

ಅಂಗಭೋಗ ಸ್ನಾನ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ, ಅತಿಥಿಯಭ್ಯಾಗತರ ತಪೋಧನರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಸೋಮಕರ್ತಾರ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಚಿಕ್ಕಲಬ್ಬೆಗೆರೆಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಾಳಾಮುಖರು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜೈನ ಗುರುಗಳು ತಾವು ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಸಂಘ, ಗಣ, ಗಚ್ಚ, ಅನ್ವಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಶೈವಗುರುಗಳೂ ತಮ್ಮ ಪರ್ಷೆ, ಆಮ್ನಾಯ(ಅವಳಿ) ಸಂತತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪರ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಎರಡು ಅವು ಶಕ್ತಿಪರ್ಷೆ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಪರ್ಷೆಗಳು. ಶಕ್ತಿಪರ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಆಮ್ನಾಯ ಅಥವಾ ಅವಳಿಗಳು ಒಂದು ಪರ್ವತಾಮ್ನಾಯ ಅಥವಾ ಪರ್ವತಾವಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಭುಜಂಗಾವಳಿ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ[೪೯].

ಸಿಂಹಪರ್ಷೆಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ಯಯ್ನೂರರ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಪ್ಪ ಸಿಂಹಪರ್ಷೆಯ ಶ್ರೀಮನ್ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತದೇವರ........ ಎಂದಿದೆ[೫೦]. ಇದರಿಂದ ಕೋಗಳಿ ಐನೂರಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಪರ್ಷೆಶಾಖೆಯವರು ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.ಇವರನ್ನು ನೈಷ್ಠಿಕ ತಪೋಧನರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಜೀಯರು: ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಜೀಯರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಇವರ ಪಾದ ಪೂಜೆಮಾಡಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡಬೆವಹಾರಿ ಕೊಮರ ಮೂರ್ಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಸ್ವಯಂಭು ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿ ದೇವರ್ಗ್ಗೆ ನಂದಾದೀವಿಗೆಯ ನಡೆಸುವಂತಾಗಿ ಶ್ರೀಮತು ಸಿವಸಕ್ತಿಜೀಯರ ಕಾಲಂ ಕರ್ಚ್ಚಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಗದ್ಯಾಣ........[೫೧] ಎಂದೂ ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಭರಣಜೀಯರಿಗೆ[೫೨] ಕಾಲು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.ಕುಂಚೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೩] ಜಕ್ಕರಸನೆಂಬುವನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರ ಆಚಾರ್ಯ ಕಲ್ಲೆಯಜೀಯರಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಳೆದು, ದಾನ ನೀಡಿರುವುದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಮಾಡಲಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡೆಹಳ್ಳಿಯ ಮಂಡೇಶ್ವರ ದೇವರ ಖಂಡಸ್ಫುಟಿತ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅಂಗರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ......(ಭ) ಚಜೀಯನನಾಚಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.[೫೪] ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಿಸೆಟ್ಟಿಯರು ಶ್ರೀ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾನಿಕ ದೇವರಾಸಿಜಿಯ್ಯರಿಗೆ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[೫೫] ಬಾಗಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವಸಿಂಗಜೀಯರ ಪುತ್ರ ನೀಲೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತದೇವರ ಕಾಲು ಕರ್ಚ್ಚಿ ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ[೫೬]. ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೭] ಸ್ವಯಂಭು ಸೋಮನಾಥ ದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ ರಂಗಭೋಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಸೋಮದಂಡನಾಯಕನು ಸೋಮಜೀಯನಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಈ ಜೀಯರಿಗೆ ನೀಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಅಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಡಿತರಂತೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜೀಯರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರೂ ಕೂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ತಪಸ್ಸು ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಇವರ ಪಾದವನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ದೇವಾಲಯದ ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೊಳಗುಂದಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೫೮] ಲಕುಳೀಶ ಪರಂಪರೆ ಈ ರೀತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಲಕುಳೀಶ ಪರಂಪರೆಯ ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತ

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
|
ಸೋಮೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
|
ಸಾಂತರಾಸಿಪಂಡಿತ
|
ಖಳೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
|
ವಾಮಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ[೫೯]

ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೦] ಕಾಶ್ಮೀರದೇವನ ಸಂತತಿಯ ಲಕುಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಪರಂಪರೆ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದೇವ
|
ಲಕುಳೇಶ್ವರದೇವ
|
ಕಾಶ್ಮೀರದೇವ
|
ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ
|

ಸದ್ಯೋಜಾತ
|
ಲಕುಳೀಶ್ವರಪಂಡಿತ

ಕಾಳಾಮುಖರು ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಡಾ. ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ-೧ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದವರು ಕಾಳಾಮುಖರಾಗಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಅಂತರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಮೂರುಜಾವಿ ಪೀಠವಿದೆ. ಈ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕೇಶ್ವರರು ಏಕಾಂತರಾಮಯ್ಯನು ರುಂಡವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಘಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪವಾಡ ಮೆರೆದನೆಂದು ಅಬ್ಬಲೂರು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವನಿಗೆ ಮೂರು ಜಾವದಯ್ಯ ಅಥವಾ ಮೂರುಜಾವಿ ಪಂಡಿತನೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ[೬೧]. ಈ ಮೂರುಜಾವಿ ಪಂಡಿತನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪ರ ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಿಂಘಸಂಕ್ರಾನ್ತಿ ಸೋಮಗ್ರಹಣ ನಿಮಿತ್ತದಿಂ ಮೇಗಣಗೆಱೆಯ ಸ್ವಯಂಭುಕ .... ನಿವೇದ್ಯಕಂ ಧೂಪಕ್ಕಂ ಮಟದ ಸತ್ರಕ್ಕಯೆನ್ದು ಸ್ವಯಂಭು ತ್ರಿಕಟೇಶ್ವರ ದೇವರ ಮಟದಾಚಾರ್ಯರ್ ಆರಿಯದೇವ....... ಷ್ಯರ್ ಮೂರುಜಾವಿಪಂಡಿತ ಕಾಲಂಕರ್ಚಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ........ ಎಂದಿದೆ[೬೨]. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮೂರುಜಾವಿ ಎಂಬುವರು ಅಂತರವಳ್ಳಿಯ ಮೂರುಜಾವಿ ಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲೂ ಆ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಇದು ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಬೇರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಈ ಕಾಳಾಮುಖರು ವಿಶ್ವಕರ್ಮರೆಂದಿರುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ಈ ಪರಂಪರೆ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲೂಕು ನೆಳ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯಿತು. ಶೈವಧರ್ಮದ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣ ಕಾಳಾಮುಖರು ಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟರೆ, ವೀರಶೈವರು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಕಾಳಾಮುಖ ಮಠಗಳು ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳಾದವು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಎದುರಿಸಲಾಗದೆ ಕೊನೆಗೆ ಅದರಲ್ಲೇ ವಿಲೀನವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಉದಯದೊಡನೆ ಕಾಳಾಮುಖ ಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯಾಗಿರಬೇಕು[೬೩] ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಂತರ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಶೈವಧರ್ಮವು ಪ್ರಬಲ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಗಮ ವಂಶದ ನಂತರದ ಅರಸರ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಹಂಪೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಹಜಾರರಾಮ, ವಿಠಲ, ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ.[೬೩ಅ]

ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಿತು[೬೪] ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪರಮದೇವತೆ ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದನು.

ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡುಬಂದಿತು. ಇದೇ ಭಾಗವತಧರ್ಮ ಇದನ್ನು ಸಾತ್ವತ ಧರ್ಮವೆಂದೂ ಏಕಾಂತಿಕ ಧರ್ಮವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ಧರ್ಮದ ಸ್ಥಾಪಕ ಕೃಷ್ಣ, ಈ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಹೇತುಕವಾದ ಭಕ್ತಿ. ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವನ್ನು 'ಭಗವತ್' ಎಂದು ಕರೆದು ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಭಾಗವತರೆಂದು ಕರೆದನು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದೈವದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅವನನ್ನು ಒಂದು ಅವತಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು[೬೫].

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಶಾಸನದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪದ್ಯ ನಾರಾಯಣ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ[೬೬]. ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವೈಷ್ಣವ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಗಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಪರೂಪದ ನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೬೭] ಮಾಳಪಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ಚಿದ್ದಣನ ಪತ್ನಿ ಧರ್ಮವ್ವ ಎಂಬುವಳು ತಾನು ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ. ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಗಳ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೮] ಮಾಂಗೊಳದ ಇನ್ನೂರು ಮಹಾಜನರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಾಳಿಮಯ್ಯನ ಮಗ ಮರ್ಮರಸನೆಂಬುವನು ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯರಿಗಾಗಿ ತ್ರಿಕೂಟ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಗಳದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೬೯] ಗೋಪಾಲ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಅಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶ ಭಟ್ಟಾರಕರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನರಸಿಂಹ ದೇವರಿಗೆ ಚಿಬಿದೇವರಸನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ[೭೦]. ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು[೭೧] ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ[೭೨] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವೈಷ್ಣವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶಿವನ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ ಶಿವನಾಗಿದ್ದಾಗ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಹಡಗಲಿ, ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಗಾಣಪತ್ಯಧರ್ಮ : ಗಣಪತಿಯ ಉಪಾಸಕರಾದ ಗಾಣಪತ್ಯರು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಭಾರತೀಯರ ಉಪಾಸ್ಯ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯೂ ಒಂದು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಪಡೆದ ಗಣಪತಿ ಆರಾಧನೆಯು ಹರಿ-ಹರರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಬರುಬರುತ್ತ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಚಾಲುಕ್ಯ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲನ ಪ್ರಧಾನ ಭೋಗಭಟ್ಟಯ್ಯನ ದಂಡನಾಯಕ ಇಂದ್ರಾಣಿಭಟ್ಟಯ್ಯ ಮಡದಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿ ರತ್ನಭೂಷಣ ವಿನಾಯಕ ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೭೩].

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ನೆಲೆಯೂರಿದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಶೈವ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯಿಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಕಾರಣ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಶೈವ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಬೆಳೆಸಿದರು.

ಜೈನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಂತೆ, ಕೊಪ್ಪಳದಂತೆ ಕೋಗಳಿ ಕೂಡ ಜೈನರ 'ತೀರ್ಥ'ವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶೈವರು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲರಾದ ಕಾರಣ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಶೈವಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಬಂದ ವೈಷ್ಣವ ಹಾಗೂ ಗಾಣಪತ್ಯಧರ್ಮಗಳು ಕೂಡ ಈ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರಸ್ಯತೆಗಳು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹಜವೆಂಬಂತೆ ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರದೆ ಅವರ ವಿವೇಚನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಧರ್ಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಪ್ರಬಲರಾಜರಿದ್ದಾಗ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಇರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪುಟ–೧, ಮಟ ೨೦೫.

೨. ಭಾರತೀ ಬಿ.ಆರ್., ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್‌ಡಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ, ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ) ಪು. ૩೦೦.

૩. ಕೇಶವ ಭಟ್ಟ, ಟಿ., ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಮಟ ೧೫೦.

೪. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫.

೫. ಅದೇ.

೬. ಅದೇ.

೭. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳಿ, ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬૩.

೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫.

೯. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫.

೧೦.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೧. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೭೫ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೧૩.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೧೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೯೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೧೫. ಅದೇ.

೧೬.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೧೭.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೮೭.

೧೮.ಕೊಪ್ಪ ಎಸ್.ಕೆ., ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೬೪.

೧೯.ಯರಬಾಳ ಕೆ. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು ೧૩೦.

೨೦.ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ಟಿ. ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯಾರರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಮಟ ೧೬૩.

೨೧.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫.

೨೨.ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ., ಮಾರ್ಗ ಸಂ.૩, ಮಟ ૩೭.

೨೨ಅ. ಕ.ವಿ.ವಿ.ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ, ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯.

೨೨ಆ. ನಾಗಭೂಷಣ ಸಿ., ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಉದ್ಧೃತ, ಮಟ ೯೭.

೨૩.ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಎನ್., ಹಂಚೆ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜೈನ ಶಾಸನಗಳು, ಪು. ೧೭.

೨೪.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ, ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭.

೨೪ಅ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೪೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೨೫.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪು ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮.

೨೬.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ. ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಉದ್ಧೃತ ಪುಟ ೧೨೦.

೨೭.ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪುಟ ೧, ಪು. ೧೮೨.

೨೮.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೨೯.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧.

೩೦.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೩೧.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೮೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೩.

೩೨.ಅದೇ ಬಳ್ಳಾರಿ, ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೧, ಬಳ್ಳಾರಿ, ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೧.

೩೩.ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ; ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಭಾಗ-೧, ಪು. ೨೬೬.

೩೪.ಕುಂ.ಬಾ.ಸ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದರ್ಶನ, ಪುಟ ೩೮.

೩೫.ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಭಾಗ-೧, ಪು. ೨೬೭

೩೬. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಕಾಳಾಮುಖದರ್ಶನ, ಪು. ೫೪.

೩೭.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ, ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧ ಹಡಗಲಿ, ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೩೮.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦.

೩೯.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೪೦.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೪೧.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೩.

೪೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೪೩.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭.

೪೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦.

೪೫.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೪೬.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೪೭.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭.

೪೮.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೪೯.ಡೆವಿಡ್ ಎನ್. ಲಾರೆಂಜೆನ್, (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೂಲ) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ) ಕಾಪಾಲಿಕರು ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖರು ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಎರಡು ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪು. ೨೭೦.

೫೦.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೫೧. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೫೨.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೧ – ೨೨.

೫೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೬.

೫೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧.

೫೫.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦.

೫೬.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೯.

೫೭.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩.

೫೮.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭.

೫೯.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨.

೬೦.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯.

೬೧.ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಭಾಗ-೧ ಪು ೨೭೫.

೬೨.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂ. ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೯.

೬೩.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೧೫೭.

೬೩ಅ.ನಾಗಭೂಷಣ ಸಿ., ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೋಧನೆ, ಪುಟ ೫೨.

೬೪.ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಸಂ. ೧. ಪು. ೨೫೮.

೬೫.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೧೬೨.

೬೬.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ, ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೬೭.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦.

೬೮.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯.

೬೯.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೩ – ೩೪.

೭೦.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩.

೭೧.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೭೨.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೭.

೭೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೭

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೭

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನ ಪಶುಭಿಃ ಸಮಾನ, ವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಧನ ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಅಪಹರಿಸಲಾರರು. ಅದು ಅನರ್ಘ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಯವಾದುದು. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬರುವ ಸುಖವೇ ನಿಜವಾದ ಸುಖ. ವಿದ್ಯೆಯು ಕಲ್ಪಲತೆಯಂತೆ ಯಾವುದನ್ನು ತಾನೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ? ಅದು ತಾಯಿಯಂತೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ, ತಂದೆಯಂತೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತದೆ, ಪ್ರಿಯೆಯಂತೆ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹರಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನನಾದವನು ಪಶುವಿಗೆ ಸಮಾನ, ಇದು ವಿದ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ[೧].

ವೈದಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುರುವಿನ ಮನೆಯೇ ಪಾಠಶಾಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಥ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು 'ಅಂತೇವಾಸಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಗುರು ಸಂಭಾವನೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸದೆ ಜ್ಞಾನದ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಉಣಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಇಂಥ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ವಸತಿಗೆ ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದ ಮೂಲಕ ಊಟ, ಗುರುವಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದು ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಷಯ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ (ಅಗ್ನಿಭೂತಿ, ವಾಯುಭೂತಿಗಳಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಸೂರ್ಯಮಿತ್ರ ವಿಷಯ) ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದ ಬಿಗಿತನಗಳು ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಇತಿಹಾಸಗಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲ ಯುಗವಾಗಿತ್ತು.

ಜೈನ ಧರ್ಮದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಸದಿಗಳು, ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಿಗುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದವರಿಗೆ ಅಂತಹ ಮಹತ್ವ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ

ಮೇಲ್ವರ್ಗ, ಕೆಳವರ್ಗ ಎಂಬ ಬೇಧಗಳಿದ್ದವು. ಉನ್ನತ ವರ್ಗದವರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅದು ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಅದರಿಂದ ವಂಚಿತರಾದರೆಂಬುದು ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರಗಳೂ, ಸಂಘರಾಮಗಳು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು ನಳಂದ, ತಕ್ಷಶಿಲೆಗಳು ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ.

೧) ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ೨) ದೇವಸ್ಥಾನ-ಮಠಗಳು ೩) ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ಮತ್ತು ೪) ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನ.

೧) ಅಗ್ರಹಾರಗಳು: ಇದರ ಮೂಲ ರೂಪ 'ಅಗ್ರಾಹಾರ' ಎಂದಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ಅಗ್ರ + ಆಹಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳ ಸಮಾಸವೆಂದೂ ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಅಗ್ರ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಹಾರ ಎಂದರೆ ದೇಶ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳ, ಅಗ್ರಹಾರವೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಊರು ಎಂದರ್ಥ. ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಇರಬೇಕಿಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಜನಾಂಗಗಳೂ ಇರಬಹುದು ಆದರೆ ಊರಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಆ ಊರಿನಿಂದ ರಾಜಾದಾಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು[೨].

ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹುಲಿಗುಂಟ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೩] ತಿಮ್ಮಾಪುರವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ತಾಲೂಕಿನ ರಾಜಬಾವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೪] ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಅಗ್ರಾಹಾರದಾನ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಅರಸಿಕೆರೆಯಿಂದ ಮೂಡಲು .... ನೆಲ ಮೊದಲಾಗಿ ಅರಣ್ಯವಾಗಿಯಿದ ಭೂಮಿಯನೂ ನೀವು ಮುಂತಾದ ಮಹಾಜನಂಗಳು ಕಂಡು ಯೀ ಭೂಮಿಯ ವೊಳಗೆ ನಾವು ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೊನ್ನನು .... ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಹರಿಯ ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ನಾಮದಲು ಆ ಪುರವನು ಮಾಡಿರೆಂದು ನಿಮಗೆ ಹೇಳಿದ ನಾವು ಆ ಗ್ರಾಮವನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿದವರು ಸೀಮೆಯ ವಿವರ ಮೂಡಲು ಕೊಂಚನಹಳ್ಳಿದಿಂ ತೆಂಕಲು......... ಚತುಸೀಮೆಯೊಳಗಣ ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಜಲ ಪಾಷಾಣ .... ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ದಾನ ಶಿಲಾಶಾಸನ. ಮಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಜಯ್ಯನು ತನ್ನ ಮಗಳು ತಿರುಮಲಮ್ಮನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಚಿಕ್ಕತಿಮ್ಮಾಪುರವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೫]. ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಪೊಳಲನ್ನು ಬೊಪ್ಪಯ ಎಂಬುವನು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ದೊರೆಗೆ ದೂರು ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು[೬]. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಸಕೋಟೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೭] ಮಲಿರಾಮಹ ರಾಹುತನ ಮಗ ಹರಿದಾಸರಾಹುತನು ವಿಠರಸಯ್ಯನ ಮಗ ಚಿಂನರಸನಿಗೆ ಬುಕ್ಕಸಾಗರವನ್ನು

ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಯಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೮] ಅಗ್ರಹಾರ ಮಾಧವ ಪುರದ ಬಸವನು ಸತ್ತಾಗ ಹರಿಯಣ್ಣನ ನಿರೂಪದಂತೆ ನರಹರಿ ದೇವನು ಬಸವರಾಜನ ಅಮೃತ ಪಡಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪ರ ಬಾಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೯] ಶ್ರೀಮತು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ದತ್ತಿಯಗ್ರಹಾರ ಬಾಳ್ಗುಳಿಯೂ........ ಪ್ರಮುಖ ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನಗಳಯ್ವದಿಂಬರ ಸಂನಿದಾನದಲು......... ಸೋಮನಾಥ ದೇವರಿಗೆ ದೇವರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ದಾವಣಗೆರೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೂರನ್ನು ಅನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರ ಎಂದು ಕರೆದು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಂಕರ ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೦]. ದುಗ್ಗರಸ ದಂಡನಾಯಕನು ಅನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರ ಕೂಡಲೂರ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಹೊಂಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹಾಗ ವ್ರಿಧ್ಧಿಯಲು ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ಯಾಣ ೧೦ ತ್ತುಂ ಅಕ್ಷಯವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಲು ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕ್ಕಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವರ್ಗೆ......... ಧಾರಾ ಪೂರ್ಬ್ಬಕಂ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು[೧೧]. ದಾವಣಗೆರೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೨] ಬವಕರಣ ಸಂಕ್ರಮಣದಲಿ ಶ್ರೀಮದನಾದಿಯಗ್ರಹಾರಂ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಪುರವಾದ ಬಾನವಳ್ಳಿಯಶೇಷ ಮಹಾಜನಂಗಳಿಗೆಯಾ ಸ್ಥಳದ ಕೆರೆಯ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ....... ಧಾರಾ ಪೂರ್ವಕ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಸ್ವಸ್ತಿಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ ಪರಾಯಣ ಜಪಸಮಾಧಿ ಶೀಲಗುಣ ವಿಶೇಷೋನ್ನತರುಂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮುಖರ ಮುಖ(ರ)ರುಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದ್ಯಧ್ವರ ಕ್ರಿಯಾನಿರತರುಂ ಸತ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರುಂ ನುಡಿದು ಮತೆನ್ನರುಂ ಶರಣಾಗತ ವಜ್ರ ಪಂಜರರುಮಪ್ಪ ಶ್ರೀಮಜ್ಜನ ಮೇಜಯ ದತ್ತಿಯ ಮಹಾಗ್ರಹಾರಂ ವಾಲಂಬೂರ ಊರೊಡೆಯ ಮಹಾಜನಂಗಳೆಂಭತ್ತ ನಾಲ್ವರು ವೇಕಸ್ತರಾಗಿರ್ದ್ದು ಎಂದಿದೆ[೧೩] ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೪] ಅಗ್ರಹಾರಂ ಮೋರಿಂಗೆಱೆಯೊಳ್ ಶ್ರೀಮದುದಯಾದಿತ್ಯದೇವಂಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನೆಯ ವಿಪ್ಪತ್ತ ನಾಲ್ವರ್ಗ್ಗೆ ಸತ್ರವುಮಂ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರಮುಮಂ ಮಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪೆಸರ ಲೆಂಕೇಶ್ವರಮಂ ಮಾಡಿಸಿ ದೇವರಂಗ ಭೋಗಕ್ಕ ಪಾದ ಮೂಲ ಪರಿಹಾರಕ್ಕ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕವೆಂದ ಸರ್ಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಪಂಗೆಯ್ದು........... ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಘಳಿಗೆ ಮಾಣಿಗಳಿಗೆ ಭೂ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಮೋರಿಂಗೇರಿ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾದಾನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಘಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾಣಿಯರೂ ಇದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಯೇಣಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೫] ದಕ್ಷಿಣದ ವಾರಣಾಸಿ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಮದನಾದಿಯ ಮಹಾಗ್ರಹಾರ ಪೂವಿನ ಪಡಂಗಲೆಯ ಮಹಾಜನರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ[೧೬] ಸ್ವಸ್ತಿಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಧ್ಯಾನಧಾರಣ ಮೌನಾನುಷ್ಠಾನ ಜಪ ಸಮಾಧಿ ಶೀಲಗುಣ ಸಂಪನ್ನರುಂ ಸುಜ(ನ) ಪ್ರಸಂನರುಂ ಚತುರ್ವ್ವೇದೋಚ್ಚಾರಿತ ಘೋಷದಶದಿಗುಪತಿ ಪಾ.ಣ್ಡಿತಿ ಚತುರ್ಮುಖರುಂ ದುಃ ಕರ್ಮಪಾರಾಮ್ಮುಖರುಂ ದೇವರಿಶ್ಚಿಪಿತ್ತು ತರ್ಪಣಾದಿ ವಿವಿಧ ಹವ್ಯಕಬ್ಯ

ಪ್ರಯೋಗ ಯೋಜಕರುಂ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತ್ಸಹಸ್ರಗ್ರ್ಯಾಗ್ರ ಪೂಜಿತರುಂ ರುಗೆಜುಸ್ಸಾಮಾರ್ಥಣ ವೇದ ವೇದಾಂತ ಸಕಳಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಾವಾರ ತೀರ ಪ್ರಾಪ್ತ ಮನೋಚರಿತ್ರರುಂ ದ್ವಿಜಕುಳ ಪವಿತ್ರರುಂ ಸಪ್ತ ಸೋಮ ಸಂಸ್ಥಾವಭೃಥಾವಗಾಹನ ಪರಮ ಪವಿತ್ರೀ ಕ್ರಿತ ಶರೀರರುಂ ಭಯ ಲೋಭದೂರರುಂ ಔಪಸನ್ನಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದೇವ ದ್ವಿಜಗುರು ಪೂಜಾತತ್ಪರರುಂ ಮಾ(ರ್ತಂ) ಡೊಜ್ವಳ ಕೀರ್ತಿಯುತರುಂ ಯಜನ ಯಾಜನಾಧ್ಯಾಯನಧ್ಯಾಪನದಾನ ಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಸಟುಕರ್ಮ್ಮ ನಿಯತರುಂ ಕೃತಯುಗ ಚರಿತ್ರರುಂ ಅಘಕುಳಂಧಕರಾದಿ ಪತ್ಯರುಂ ತ್ರೈಪುರುಷ ಭೃತ್ಯರುಂ ಸಕಲ ಗುಣಾಭರಣ ಭೂಸಿತರುಂ ಸತ್ಯಾರ್ಜಿತ ಸುಭಾಷಿತರುಂ ಕೋದ ಪ್ರಶಾದ ಶಾಪಾನುಗ್ರಹ ಸಮರ್ತ್ಥರುಂ ಸತ್ಪುರುಷತೀರ್ಥರುಂ....... ಸಕಳ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಾಪ ನೋದಿಗಳುಂ ದಾನ ವಿನೋದಿಗಳುಂ ಶ್ರೀಕಲಿ ದೇವಸ್ವಾಮಿಯ ಲಬ್ಧವರ ಪ್ರಸಾದರುಮಪ್ಪ ಶ್ರೀಮದಾನಾದಿಯ ಮಹಾಗ್ರಹಾರಂ ದಕ್ಷಿಣ ವಾರಾಣಾಸಿ ಪೂವಿನ ಪಡಂಗಿಲೆಯ ಅಶೇಸ ಮಹಾಜನಂ ಎಂದಿದೆ. ಅಗ್ರಹಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಷಟ್ಕರ್ಮ ನಿರತರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯಜನ ಯಾಜನ, ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ದಾನ, ಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಎಂಬುವು ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಧಿಗಳು. ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೭] ಮನೆಮನೆ ಶಂಕರಾಚ್ಯುತ ಬುಧಾತಿಥಿ ಪೂಜೆಯಿನಗ್ನಿ ಹೊತ್ರದಿಂದನುಪಮವೇದನಾದ ಮಠ ಸತ್ರ ಸಭಾ ಶಿವ ವಿಷ್ಣುವಾಗ್ನಿ ಕೇತನುತತಿ ಕೇರಿಗೇರಿ ಜನರಿಂ ಸಲೆ ತಿಂತಿಣಿ ಬೀದಿ ವೀದಿ ತಾನೆಸೆವುದಾಗಳುಂ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆ ವಿಶ್ವಮಹೀತಳಾಗ್ರದೊಳು ಎಂದಿದೆ. ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ವೇದನಾದ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೮] ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂರರ ಕಂಪಣಂ ಬಿಕ್ಕಿಗನೆರ್ಪ್ಪತ್ತಱ ಮೊದಲ ಕಂಪಣಂ ಶ್ರೀಮದಗ್ರಹಾರಂ ನಿರ್ಗ್ಗುಂದ ಉತ್ತರ ದಿಸಾಭಾಗದ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಯಂಭುಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರ್ಗ್ಗೆ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಂ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳದಲು ಕಾ....... ಎಲೆಯ ಹೇಱು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದುಮಂ ಬಿಟ್ಟರು ನೀಲಗುಂದದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೯] ಕೋಗಳಿಯಯ್ನೂಱಕ್ಕಂ ಮೊದಲೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಗ್ರಹಾರ ನೀರುಗುಂದ ಶ್ರೀ ಸ್ವಯಂಭು ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆಯಂಗ ಭೋಗ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ಆ ಸ್ಥಳದ ಆ ವುದಂನದಡಕೆ ಲಕ್ಕ ಒಂದಕೆ ಶ್ರೀ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ದೇವರ ಮಠದಿಂ ಬಿಟ್ಟ ಹಾಗವೊಂದು........ ಎಂದಿದೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀಲಗುಂದ ಮೊದಲ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಗುಂದಿ, ಹೊಳಲು, ಬಾಗಳಿ, ನೀಲಗುಂದ, ಅಲಬೂರು, ಕೂಡಲೂರು, ಹಡಗಲಿ, ಕುರುವತ್ತಿ, ನಂದಿಬೇವೂರು ಎಂಬಿವು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಶಾಸನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳವೂ ಸಹ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರವನ್ನು

ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಮನನ ಮೂರ್ತಿಯಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಈ ಶಾಸನದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ ಹಾಗೆ ನೀಲಗುಂದವನ್ನು ಶ್ರಿಮದಗ್ರಹಾರ ಎಂದೂ, ಕೂಡಲೂರನ್ನು ಅನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಊರನ್ನು ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತುಂಬಾ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಹೆಸರು ಮರೆತು ಹೋದಾಗ ಆ ಊರನ್ನು ಅನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರ, ಶ್ರೀಮದಗ್ರಹಾರವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರು ೪ ರೀತಿಯ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ (1) Single man's Agrahara, 2) Agrahara ment to further educational purposes, 3) Agraharas where Brahamanas Trainded in the use of arms lived and 4) Agraharas which were purely religions in character[20].

ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ದಾನ ಪಡೆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇವರು ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಯಜನ, ದಾನ, ಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದ ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದು ಮತ್ತು ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಜನರು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೧] ಶ್ರೀ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿ ದೇವರ ಕೆಯ್ಯಿಂ ಮೂಡ ಹತ್ತಿರ ಸತ್ರಕ್ಕೆ ಅಯ್ವದಿಂಬರು ಮಹಾಜನಂಗಳು ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಕೋಗಳಿಯ ಗಡಿಂಬದಲು ಬಿಟ್ಟ ಮತ್ತರು ಅಯ್ದು' ಎಂದಿದೆ.

ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೨] ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ಮಾರಾಟಗಾರರಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಛತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ೪ ಜನರಿಗೋಸ್ಕರ ಆ ಬಡ್ಡಿಯ ಹಣದಿಂದ ಊಟ, ವಸತಿಯ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ಪಾಠಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲೆಂದು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಆಗಿತ್ತು ಅದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಉಪಯೋಗವಾಗಲೀ ಅದರ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜನರ ಹಣವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇವಲ ಮೇಲ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಕೆಳ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಶೋಷಣೆ

ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಕಾರಣ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನಾತ್ಮಕವಾದ ಆಂದೋಲನಗಳು ಅಂದು ನಡೆಯದಿದ್ದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿ ಈ ರೀತಿ ಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಾಳಾಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ, ವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ನಿರ್ಗತಿಕರಿಗೆ, ಅನ್ನದಾನ, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳೊಡನೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೨) ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಮಠಗಳು: ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಿನಂತಿದ್ದವು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಹಾಗೆಯೇ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಮಠಗಳು ಮತ್ತು ಜೈನ ಮುನಿಗಳ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಬಸದಿಗಳಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆಂದು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕೋಗಳಿ ಅಯ್ನೂಱರ ಬಳಿಯ ಕಂಪಣಂ ಹಾಲ್ವೊಳಂ ಪನ್ನೆರಡಱೊಳಗಣ ಕೊಟಿಗನೂರು ಸಕವರ್ಷ ೯೯೨ನೆಯ......... ಕಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಮಠದ ತಪೋಧನರ್ಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸನಾಚ್ಛಾದನಕ್ಕ......... ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ[೨೩] ಇಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಕಾಳಾಮುಖ ಶೈವರ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಅನ್ನದಾನ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಈ ಎರಡು ದಾನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಠಗಳೂ ಬೆಳೆದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಮಠವೆಂದರೆ ಧರ್ಮ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನ್ನದಾನ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು ತ್ರೈಪುರುಷ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಘಟಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿವೆ. ಇವು ಜನತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ[೨೪] ಎಂಬುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಂದು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

೩) ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ: ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಾಸಿಸುವ ಭಾಗವೇ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ, ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಊರುಗಳಾದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಭಾಗಗಳು, ಅಗ್ರಹಾರಗಳಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಆ ಊರುಗಳ ಒಡೆಯರು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಆ ಊರಿನ ಇತರ ಪಂಗಡಗಳ ಜನರಿದ್ದಂತೆ ಅಷ್ಟೆ. ಅಗ್ರಹಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರ ಇವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ[೨೫].

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೯ರ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೬] ಮನ್ನೆಯ ನಾಚಿದೇವನುಂ ಅಲ್ಲಮರಸನುಂ ಪಿರದೂರ ಕಲಿಂಗರಸನುಂ ಸಮಸ್ತಮನ್ನೆಯರುಂ ಊರೊಡೆಯ ಮಲ್ಲರಸ ಪ್ರಮುಖಂ ಸರ್ಬ್ಬನಮಶ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವರ್ಷದ ೧೧ನೇಯ ಶುಕ್ಲ ಸಂವತ್ಸರದ ಚೈತ್ರಸುದ್ಧ ಅಮವಾಸೆ ಸೋಮವಾರ ಬ್ಯತೀಪಾತ ಉತ್ತರಾಯಣ ಸಂಕ್ರಾನ್ತಿಯಲು ಬೆಣ್ಣಿಗನೂರ ಶ್ರೀ ಸ್ವಯಂಭುದೇವರಾಚಾರ್ಯ್ಯ ಚಂದ್ರರಾಸಿ ಪಂಡಿತ ದೇವರ್ಗ್ಗಂ ದೇವರ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ಪನ್ನಿರ್ಬ್ಬರ್ಗ್ಗಂ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದಲು ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು............ ಎಂದಿದೆ. ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ಇದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭ರ ಕುರುವತ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಚಾಳುಕ್ಯ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ್ಗೆ........ ಪರಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳು .... ದಾವಣಗೆರೆ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೭] ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ನಾರಣಯಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಲೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

೪) ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನ: ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳು ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನದ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೆಸರುಗಳ ಹಿಂದೆ "ಘಟಿಕಾ ಸಾಹಸಿ" ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಘಟಿಕಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಚರ್ಚೆಗಳು ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕರೆದಾಗ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳು ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಘಟಿಕಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದವನು ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನು ಎಂದು ಜನರು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಘಟಿಕಾ ಸಾಹಸಿ ಎಂಬುದು ಮುಂದೆ 'ಘಳಿಸಾ' ಎಂದಾಗಿ 'ಘೈಸಾಸ' ಆಗಿ 'ಘೈಸ' ಆಗಿರಬೇಕು[೨೮].

ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ರಂಗಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೯] 'ಬಲದೇವ ಘೈಸಾಸ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ, 'ಲಕಣ ಘೈಸ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಯೇಣಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ[೩೦]. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಘೈಸ ಎಂಬುದು ಅಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿಗೆ ನೀಡುವ ಪದವಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಈ ಘೈಸ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಬಲದೇವಘೈಸಾಸ ಮತ್ತು ಲಕಣ ಘೈಸ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಘೈಸ ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪದವಿಯಾಗಿ, ಈ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ

ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಬಹುದು. ಇದು ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉನ್ನತಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ರಂಧ್ರವಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನೋ, ಮರಳನ್ನೋ ತುಂಬಿಡುತ್ತಿದ್ದದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಕಾಲ ಮಾಪನ ಯಂತ್ರಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳಿವೆ. ಘಳಿಗೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಹುಶಃ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಅವರಿಗೂ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು[೩೧]. ಉದಾಹರಣೆಗೆ – ಮೋರಿಗೇರಿ ಮಠದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು 'ಘಳಿಗೆಯ ಮಾಣಿ'ಗಳಿಗೆ ಎಂಟು ಮತ್ತರು ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[೩೨]. ಇದರಿಂದ ಮೋರಿಂಗೆರಿಯೂ ಒಂದು ಘಟಿಕಾ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮಾಹಿತಿ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಂಡಿತೆಯ ಹೆಸರಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ದಾನದತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠವರ್ಗದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಇರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಿಗುವಂತಿದ್ದರೂ, ಅದರಲ್ಲೂ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭುವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ದೇವಾಲಯದ ಸೂಳೆಯರು, ಪಾತ್ರದವರು ಸಂಗೀತ ಗೋಷ್ಠಿಯವರು ಈ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯದ ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಹಾಡುಗಾರರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಇವರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉನ್ನತ ವರ್ಗದವರು ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ತಾವು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಳವರ್ಗದವರಿಗೆ ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರು.

ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿಯಾದ ಪದ್ಮಲದೇವಿಯನ್ನು ಪತಿಬ್ರತಾರುಂಧತಿ ಅಭಿನವ ಸರಸ್ವತಿ ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿ ಸಕಳಕಳಾಧರಿ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಲಬ್ಧವರ ಪ್ರಸಾದೆ ದಾನ ವಿನೋದೆ ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ ವಿಶಾಲ ವಕ್ಷಸ್ಥಳ ನಿವಾಸಿನಿಯರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತು ಪದ್ಮಲದೇವಿಯರು...... ಎಂದಿದೆ[೩೩]. ಆಕೆಯು ವಿದ್ಯಾವಂತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಕಲ ಕಲಾವಲ್ಲಭೆಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಾಸನದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಭಟ್ಟ ವೃತ್ತಿ: ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನೇಕ 'ಭಟ್ಟ ವೃತ್ತಿ'ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೩೪] ಘಟ್ಟಿಯಣ್ಣನು ಶ್ರೀಮತು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ದತ್ತಿಯಗ್ರಹಾರ ಬಾಳ್ಗುಳಿಯೂ... ಪ್ರಮುಖ ಆಶೇಷ ಮಹಾಜನಗಳಯ್ವದಿಂಬರ ಸಂನಿದಾನದಲು ಸಾವಿ... ಮಠದ ಶ್ರೀ ಸೋಮನಾಥ ದೇವರಂಗ ಭೋಗ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ.... ಬಾಗಿನಿ. ಕೆಯಿ ಬಡಗಲು ಎರೆಕಮ್ಮ ೨೨೦ ಮತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿಗೆ ನಾಯಕನರೆಡು ನಿಂ ಮೂಡಲುಯೆರೆ ಕಮ್ಮ........ ಎಂದಿದೆ. ಭಟ್ಟ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚುವಿವರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು ಬಹುದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಒಂದು ಅಂಶ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ[೩೫]. ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೩೬] ಮುನ್ನೂರು ನಿಷ್ಕಗಳನ್ನು ಹರಿಹರ ದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜನ, ಅಕ್ಷರ ಶಿಕ್ಷಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಮಿಮಾಂಸಾ, ವೇದಾಂತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ವಿಷಯ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. "ನಾಲ್ಕು ವೇದಮುಂ ಆರು ಅಂಗಮುಂ ಪದಿನೆಂಟು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳುಂ ಮಿಮಾಂಸಾ ನ್ಯಾಯವಿಸ್ತರಂ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಮಾಣಂ ಛಂದಂ ಅಲಂಕಾರಂ ನಿಘಂಟು ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಂಗಳುಂ ಚಾಣಕ್ಯಂ ಸಾಮುದ್ರಿಕಂ ಶಾಲಿಹೋತ್ರಂ ಪಾಳಕಾವ್ಯಂ ಹಾನಿತಂ ಚರಕಂ ಅಶ್ವಿನೀಮಂ ಬಾಹಲಂ ಸುಸ್ರುತಂ ಕ್ಷಾರ ಪಾನೀಯಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ನರವೈದ್ಯಂಗಳುಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಂ ಮಂತ್ರವಾದಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳೆಲ್ಲಮಂ"[೩೭]. ಎಂದಿದೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಕಡೆ ಒಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾರಿಗಳು ದಾನ ನೀಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಜನರು ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿರುವುದು, ತನಗೆ ತನ್ನ ಬಂಧು ಬಳಗದವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಇತರರಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು. ಮಹಾಜನರಿಂದ ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರೆ, ನಂತರ ಶೈವರಿಂದ ಮಠಗಳು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೦೫.

೨. ಅದೇ ಪುಟ ೨೧೯.

೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೬.

೪. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯.

೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪.

೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪.

೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೨೧೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೨

೮. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೨೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ ಶತಮಾನ.

೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೯೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪.

೧೦.E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧.

೧೧. ಅದೇ ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೩.

೧೨.ಅದೇ ೭೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೧.

೧೩.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭.

೧೪.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೧೫. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೧.

೧೬.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೦.

೧೭.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೧೮.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೭೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦.

೧೯.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨.

20. Gopal B.R. The Chalukyas of Kalyana and the Kalachuris page 422.

೨೧.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬.

೨೨.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮.

೨೩.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧.

೨೪.ಗಣೇಶ ಕೆ.ಆರ್., ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು, ಪು ೬೧೭.

೨೫.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೧೬.

೨೬.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೯.

೨೭.E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೨೮.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೨೪, ೨೨೫.

೨೯.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ, ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೩೦.ಅದೇ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೮ – ೫೯.

೩೧.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೨೫.

೩೨.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೩೩.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬.

೩೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೯೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪.

೩೫.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೨೨೯.

೩೬. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೮.

೩೭.ಕೇಶವ ಭಟ್ಟ, ಟಿ., ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೧೧.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೮

ಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ – ೮

ಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳು

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದ್ದು ಮೊದಲನೆಯದು. ನಂತರ ತಮಿಳು. ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿಂದ ಸರಳತೆ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆ ಕೇವಲ ಸಂವಹನ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ ಆ ಭಾಷಿಕರ ಎಲ್ಲ ಆಯಾಮಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳ ವಿಷಯವನ್ನಷ್ಟೆ ಗಮನಿಸದೆ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು:

೧. ಐ ಮತ್ತು ಔಗಳು ಅಯ್ ಮತ್ತು ಅವ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಕ್ಷರಗಳು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ (ಐ ಹಾಗೂ ಔ) ಅಯ್ ಮತ್ತು ಅವ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪದಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅಯ್, ಅವ್ ರೂಪಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಯ್, ವ್‌ಗಳಿಗೆ ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಇ, ಉ ಸ್ವರಗಳೇ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾ:

ಅಯ್	**ಅವ್**
ಅಯ್ದು(ಹಗರಿ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)	ಗವುಣ್ಡ (ಹರಪ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೫೦)
ಅಯ್ನೂಱು (ಹರಪ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫)	ಪುಣ್ಣಮಿ(ಹಡಗ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)
ಅಯಿನೂರ್ವರು (ಹರಪ೯೩ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)	ಗಉತಮ(ಹರಪ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪)

೨. ಋ ಸ್ವರ 'ರ' ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು:

ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಈ ವರ್ಣವು ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦) 'ಋ' ಸ್ವರವು 'ರ' ದೊಂದಿಗೆ 'ಇ' ಸ್ವರ ಸೇರಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ ಸ್ವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ – ಋಣ ಮೋಚನ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦)

ವ್ರಿತ್ತಿ (ವೃತ್ತಿ) (ಹಡಗ – ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ಬ್ರಿಹಸ್ಪತಿ (ಬೃಹಸ್ಪತಿ) (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ನೈರಿತ್ಯ(ನೈಋತ್ಯ) (ಹಗರಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨)

ರಿಷಿಯಣ್ಣ ಭಟ್ಟರು (ಋಷಿಯಣ)(ಹರಪ –೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೯)

ಪಾಂಡ್ಯ ನ್ರಿಪ (ನೃಪ) (ಹಡಗ ೧೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦)

ರಿಷಿಯ (ಋಷಿ) (ಹಗರಿ ೧೬, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

೩. ಇ, ಎ ಹಾಗೂ ಉ, ಒ ಸ್ವರಗಳು 'ಯ' ಹಾಗೂ ,ವ, ಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಇ, ಎ, ಮತ್ತು ಉ, ಒ ಸ್ವರಾದಿಯ ಪದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯ ಮತ್ತು ವ ಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಭೇದವಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಪದಗಳು ಯ್, ವ್ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಡಾ.ಕೆ.ಕೆ.ಗೌಡ, ಶೋಭಾದೇವಿ, ನಾ.ಗೀತಾಚಾರ್ಯರ ಅಧ್ಯಯನಗಳೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿವೆ. ಈ ಅರ್ಧ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಪದಾರಂಭವಾಗಿರುವುದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಸ್ವರಗಳಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುವ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂತಹ 'ಯ' ಕಾರಾದಿ ಹಾಗೂ 'ವ' ಕಾರಾದಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವರಾದಿಯಾದ ಪದಗಳೆಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ.

೧. ಯಿ (ಇ)

ಯಿಂತೀ

ಯಿನ್ನೂಱು (ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಯಿಪ್ಪತ್ತಯ್ದು (ಹಡಗ ೬೯, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಯಿಂದ್ರ (ಹಡಗ ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಯಿವರು, ಯಿದನು (ಹರಪ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೯)

೨. ಯೆ (ಎ, ಏ)

ಯೇಳು ನೂರು (ಹರಪ ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೨೨)

೩. ವು (ಉ, ಊ)

ವುತ್ತರಾಯಣ (ಹರಪ – ೧೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೮)

ವೂರೊಡೆಯ (ಹಡಗ ೭೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೪)

ವೂರ (ಹರಪ ೧೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨)

ವುಭಯ ಗೋತ್ರ (ಹರಪ ೫೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)

ವೂರೊಡೆಯ (ಹರಪ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

೪. ವೊ (ಒ, ಓ)

ವೊಂದು (ಹಗರಿ – ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ವೊಡೆಯ (ಹರಪ ೨೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪)

ಚಿಕವೋಬ ಗೌಡ (ಹಗರಿ ೩೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೯)

ಸೋವೋಜ, ಮಚ್ವೋಜ (ಹಗರಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಚಾವೋಜ (ಹಡಗ ೮೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೨)

೪. ಪದ ಮಧ್ಯ ಯ್, ವ್‌ಗಳ ಲೋಪ.

ಪದ ಮಧ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಸ್ವರಗಳ ಹಿಂದಿನ 'ಯ್' ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚ ಸ್ವರಗಳ ಹಿಂದಿನ 'ವ್' ಲೋಪವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದ ಯ್, ವ್‌ಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇ, ಉ ಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಯ್ > ಇ

ಮಾಇ ಸೆಟ್ಟಿ (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಕೆಇ (ಹಗರಿ ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪–೩೫)

ಅಇವದಿಂಬರು (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

ವ್ > ಉ

ಗಉಡ (ಹೊಸಪೇಟೆ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೭)

ಗಉತಮ (ಹರಪ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪)

ನಾಉ (ಹರಪ –೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪)

೫. ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಲೋಪ

ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರದ ಸ್ವರ ಲೋಪವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಉದಾ: ಸಲ್ವುದು (< ಸಲ್ಲುವುದು)

ಚವುಡರ್ಸರ (< ಅರಸ) (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ – ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೮)

೬. ಎ > ಅ

'ಎ' ಕಾರಂತ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ನ್ಯೂನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿನ 'ಎ' ಕಾರ 'ಅ' ಕಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ: ನಡವಂತಾಗಿ (ನಡೆವಂತಾಗಿ) (ಹರಪ – ೧೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೩)

ನಡೆಸಿ, ನಡಸಿ (ನಡೆಸಿ) (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ –೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೨)

೭. ಎ > ಇ, ಒ > ಉ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪುನಾರಚಿಸಿರುವ ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡದ ಪೂರ್ವ ಉಚ್ಚ ಸ್ವರ ಇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಸ್ವರವಾಗಿಯೂ > ಎ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚ ಉಚ್ಚ ಸ್ವರ ಉ ಮಧ್ಯ ಸ್ವರವಾಗಿಯೂ > ಒ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಊಹಿಸಿರುವಂತೆ[೧] ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಪವಾದಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಅಂದರೆ ಇ > ಎ, ಉ > ಒ ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಬದಲು ಎ > ಇ, ಒ > ಉ ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ನಡೆದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ರೂಪಗಳು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ: ಎ – ಇ : ಎರಡು (ಹರಪ ೧೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩) ಇರ್ಪ್ಪಣ (ಹಡಗ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬)

ಕೆಡು ಕೆಡಿಪು (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ಒ – ಉ : ಕೊಡು ಕುಡು (ಹರಪ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭)

ಕೊಮಾರ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೧೨) ಕುಮಾರ (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭)

ಅನುನಾಸಿಕಗಳು:

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮ್, ನ್, ಣ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಅನುನಾಸಿಕ ಧ್ವನಿಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಞ ಮತ್ತು ಙ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಸ್ವನಗಳೂ ಇದ್ದು ಇವು ಸ್ವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮ್, ನ್, ಅನುನಾಸಿಕಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಅನುನಾಸಿಕಗಳ ಬದಲಿಗೆ ‘೦’ (ಅನುಸ್ವಾರ) ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೧. ಮ್ – ಇದು ಪದಾದಿ, ಸ್ವರ ಮಧ್ಯ, ಪದಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಓಷ್ಠ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಪದಾದಿಗೆ	**ಸ್ವರಮಧ್ಯಕ್ಕೆ**	**ಪದಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ**
ಮಗಂ	ಗಾಮುಂಡ	ಯದುವಂ
(ಹಗರಿ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೪೬)	(ಹಗರಿ೨೨,ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೪೬)	(ಹಗರಿ೨೨)

ಓಷ್ಠ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆ **ದ್ವಿತ್ವಕ್ಕೆ**

ನೊಣಂಬವಾಡಿ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯) ತಂಮ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೮–೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧)

ಕಡಂಬಳಿಕೆ (ಹರಪ ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨)

ಧರ್ಮ್ಮ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೮–೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧)

ವಿಜಯಪೆರ್ಮ್ಮಾಡಿ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೯೯)

ಅಜವರ್ಮ್ಮ (ಹರಪ ೧೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೪)

೨. 'ನ್' – ಇದು ಪದಾದಿ, ಸ್ವರ ಮಧ್ಯೆ ಪದಾಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ದಂತ್ಯವರ್ಣಗಳ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತು ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ಅನುನಾಸಿಕಕ್ಕೆ ಎರಡು ಉಪಸ್ವನಗಳಿವೆ.

೧. ತಾಲವ್ಯವಾಗಿ (ಞ)

೨. ಕಂಠ್ಯವಾಗಿ (ಙ)

ತಾಲವ್ಯ– ಅನುನಾಸಿಕವು ತಾಲವ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಕಂಠ್ಯ ಅನುನಾಸಿಕವು ಕಂಠ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಉದಾ: ದಂತ್ಯ(ನ) – ಇದು ದಂತ್ಯಗಳ ಹಿಂದೆ, ಪದಾದಿ, ಸ್ವರ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ದಂತ್ಯ ವರ್ಣಗಳ ಹಿಂದೆ

ಶಾನ್ತಿಕಂವೆ (ಹಗರಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ವನ್ದಿಬ್ರಾಜ (ಹಡಗಲಿ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭)

ನನ್ದನ (ಹರಪ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨)

ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ

ಸತ್ತಾನ್ (ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧–೩೨)

ಪದಾದಿ	**ಸ್ವರಮಧ್ಯೆ**	**ದ್ವಿತ್ವ**
ನಾಯಕ (ಹಡಗ–೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೮)	ತನಗೆ (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೫೫)	ಕನ್ನರದೇವ (ಹಡಗ ೯೬,ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೮)
ನೆಲೆವೀಡು (ಹರಪ ೭೮,ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೦)	ಬನವಸೆ (ಹರಪ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೨೭)	ಸಂಪನ್ನರಪ್ಪ (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭)

೩. ತಾಲವ್ಯ (ಞ)

ಪಞ್ಚಮಹಾ ಶಬ್ದ (ಹರಪ ೫೪, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಪಞ್ಚಮಿ (ಹಗರಿ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೭)

ಪಞ್ಚಮಟ (ಹಗರಿ ೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨)

ಲಾಞ್ಛನ (ಹರಪ ೨೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೩)

ಕಂಠ್ಯ (ಙ)

ಪೃಥುವೀರಾಜ್ಯಙ್ಗೆಯೆ(ಹರಪ೫೩,ಕ್ರಿ.ಶ.೯೩೧–೩೨)

ಸಂವತ್ಸರಙ್ಗಳೆಣ್ಬು (ಹರಪ೫೩,ಕ್ರಿ.ಶ.೯೩೧–೩೨)

ತುರಗವೆಡಙ್ಗ (ಹರಪ೧೫೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೯೪೪–೪೫)

ಸುಙ್ಗಲಂಬು (ಹರಪ ೨೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ.೯೩೩)

೪. ಣ್ – ಇದು ಸ್ವರ ಮಧ್ಯೆ, ಮೂರ್ಧನ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಸ್ವರ ಮಧ್ಯೆ	ಮೂರ್ಧನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಹಿಂದೆ	ದ್ವಿತ್ವ
ಬಾಣರಾಸಿ	ಮಣ್ಡಳೇಶ್ವರ	ಬೆಣ್ಣೆವೂರು
(ಹರಪ೮೭,ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೬೩)	(ಹಡಗ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೨೧)	(ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೬೨, ಹಡಗ೮೬ ಹಡಗ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)
	ಮಣ್ಡಳಿಕ (ಹಡಗ ೮೭ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೬೩)	
	ಪಣ್ಡೆತರ (ಹರಪ ೫೪ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)	
	ಪೆಣ್ಡತಿ (ಹಗರಿ ೧೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮-೦೯)	

ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಹಳಗನ್ನಡದ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿನ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಧ್ವನಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು:

೯ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಧ್ವನಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ೧೦-೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್' ಕಾರ ರೂಪಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಪ್' ಕಾರ ರೂಪಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ 'ಹ್' ಕಾರ ರೂಪಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ೧೨ ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ 'ಹ' ಕಾರ ರೂಪಗಳೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಶಾಸನಗದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ' ಕಾರ ರೂಪಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ ಎಂಬ ನಾ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯರ ಹೇಳಿಕೆಯು[೨] ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪದಾದಿ ಮತ್ತು ಪದ ಮಧ್ಯೆ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದಿದೆ.

ಉದಾ: ಪ್ > ಹ್ (ಪದಾದಿಯಲ್ಲಿ)

೧. ಪೊಳಲ > ಹೊಳಲ (ಎರಡೂ ರೂಪಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹಡಗಲಿ ೩೪, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ)

ಪೊಳಲ್ಗುಂದಿ > ಹೊಳಗುಂದಿ (ಹಡಗ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭, ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ಹೊಲ < ಪೊಲ (ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೩)

ಹನ್ನೆರಡು < ಪನ್ನೆರಡು (ಹಡಗಲಿ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೩)

ಹೊಯ್ಸಳ < ಪೊಯ್ಸಳ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ)

ಹಸು < ಪಸು (ಹರಪ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ಹುಲಿ < ಪುಲಿ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಹೊಂಗೆ < ಪೊಂಗೆ (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ಹೊಯ್ಸಣ < ಪೊಯ್ಸಣ (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಪ್ > ಹ್ (ಸ್ವರ ಮಧ್ಯೆ)

ಸಾಹಸಮಲ್ಲಂ (ಹರಪ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪)

ಸಹಿತ (ಹಡಗ ೮೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦)

ವ್ > ಬ್

ಪದಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪದಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ವ್' ಕಾರವು 'ಬ್' ಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ: ಪದಾದಿಗೆ – ಬಾಣರಾಸಿ (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಬೀರಗಲ್ಲು (< ವೀರಗಲ್ಲು) (ಹರಪ –೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೩–೯೪)

ಪದಮಧ್ಯೆ – ನೆಲೆಬೀಡು (ಹರಪ ೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೭೦) ವಡ್ಡಬ್ಯವಹಾರಿ (ಹರಪ ೧೮೦, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೮ ಹರಪ ೩೬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬)

ಸರ್ಬ್ಬಜ್ಞ (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೮೭) ಶ್ರೀಮದ್ದಿಬ್ಬಲಿಂಗ (ಹರಪ ೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೯)

ಪದಾಂತ್ಯ – ದಿಬ್ಬ (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩)

ಱ್ > ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಱ್ > ರ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ 'ಱ್ 'ರ್' ಆಗ ತೊಡಗಿ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ 'ರ್' ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಹಜ ಪ್ರಯೋಗಗಳು 'ಱ್' ಧ್ವನಿ 'ರ್' ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಎರಡೂ ಧ್ವನಿ ರೂಪಗಳು ಸಹಜ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ:

ಱ್	**ರ್**
ಕೆಱೆ (ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧–೩೨)	ಕೆರೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)
ಹೇಱಿಂಗೆ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)	ಹೇರು (ಹೊಸಪೇಟೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩)
ಅಱಿಯ ಕೆಱೆ (ಹರಪ ೧, ಕ್ರಿ.ಸ. ೧೨೪೬)	
ಹೆಸಱು (ಹರಪ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)	

ಟ್ > ಳ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಹಳಗನ್ನಡ 'ಟ್' ೮ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳಗೆ 'ಳ್' ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.[೩]

'ಟ್' ಳ್ ಧ್ವನಿ ರೂಪಗಳಿರುವ ಸಹಜ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕೋಗಟಿ (ಹರಪ ೧೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೯೪೪-೪೫,ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧-೩೨)

ಕೋಗಳಿ (ಹಗರಿ ೧೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧)

ಕೋಗಳಿ (ಹಗರಿ ಬೊ.೧೭. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೨)

ಅಟ್ಪಿ (ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧-೩೨)

ಉದಾ - ಟ್ > ರ್ + ದ್ವಿತ್ವ

ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್' ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ರ್' ತ್ರಿವ್ಯಂಜನ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಗಟ್ದೆ (ಹರಪ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪, ಹಡಗ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦)

> ಗರ್ದ್ದೆ (ಹಡಗ - ೫೮, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

> ಗದ್ದೆ (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭)

ಉದಾ ಳ್ > ಣ್

ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಳ್ > ಣ್ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ 'ಳ್' ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಮೂರ್ಧನ್ಯ ಅನುನಾಸಿಕ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

ನೊಣಂಬವಾಡಿ (< ನೊಳಂಬವಾಡಿ) (ಹಡಗ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩, ಹಡಗ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೨, ಹರಪ ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨)

ಹೊಯ್ಸಣ (< ಹೊಯ್ಸಳ) (ಹಗರಿ ೨೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩ ಹಡಗ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫)

ಮೆಳಸು (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧)

ಬಳಜಿಗ (ಹಡಗ ೧೦೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦)

ಹೊಯಿಸಣ (ಹರಪ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)

ಅನುನಾಸಿಕ ಲೋಪ

ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಾದಿಯ ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳ ಅಥವಾ ಎರಡು ಹ್ರಸ್ವಗಳ ನಂತರದ ಅಘೋಷ ದ್ವಿತ್ವಗಳು, ದ್ವಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನುನಾಸಿಕಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಮತ್ತು ಸಹಜ ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ನಡುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಅನುನಾಸಿಕವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸರಳವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾ:

ತೋಂಟ (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೮) ತೋಟ (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೮)

ತೋಂಟ (ಹರಪ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦, ಹರಪ ೪೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪)

ಬೇಂಟೆ (ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಹೇಱಿಂಗೆ (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧) ಹೇಱಿಗೆ

ತೂಂಬು (ಹರಪ ೨೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭) ತೂಬು

ನಾಡಿಂಗೆ (ಹಡಗ ೧೯, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ) ನಾಡಿಗೆ

ಲ್ > ಳ್

ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಲ್' ಕಾರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಳ್' ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕೇಶಿರಾಜ 'ಕ್ಷಳ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಗೋಪಾಳ ದೇವರ (ಹಡಗ ೬೮. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೩-೩೪)
ರ ಕಾರಯುಕ್ತ ತ್ರಿವ್ಯಂಜನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ದ್ವಿತ್ವವಾಗುವುದು.

ಪೂರ್ವ ಹಳಗನ್ನಡದ ಸ್ವರ ಮಧ್ಯದ 'ಱ' ಕಾರಯುಕ್ತ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವ್ಯಂಜನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಱಕಾರ ರೇಫೆಯಾಗಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಂಜನ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ರೇಫೆಯೂ ಲೋಪವಾಗಿ ದ್ವಿತ್ವ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ:

ಗರ್ದ್ದೆ (ಹಡಗ ೫೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ) ಗದ್ದೆ (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭)

ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಿಗೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ರೇಫೆಯ ಜೊತೆಗೆ ದ್ವಿತ್ವ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಶೌರ್ಯ್ಯ (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಕಾರ್ಯ್ಯ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೧೭, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಸರ್ಬ್ಬ (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

ಪದ ಮಧ್ಯದ ದ್ವಿತ್ವಗಳು ಸರಳವಾಗಿರುವುದು: ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಕಳು (ಮಕ್ಕಳು) (ಹರಪ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪)

ಕೊಟೆವಾಗಿ (ಕೊಟ್ಟೆವಾಗಿ) (ಹರಪ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ ೧೫೨೪)

ಸಲುತಮಿರೆ (ಸಲ್ಲುತ್ತಮಿರೆ) (ಹರಪ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭)

ತಪಿದರೆ (ತಪ್ಪಿದರೆ) (ಹರಪ ೨೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭)

ಶಾಸನ ಬರೆಯುವ ಕವಿಗಳೂ ಸಹ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಧ್ವನಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾಮಪದಗಳು

ನಾಮಪದ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರಳ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು, ಸಾಧಿತನಾಮ, ಸರ್ವನಾಮಗಳು, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಪುರುಷ, ಲಿಂಗ ವಚನಗಳನ್ನು, ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧. ಸರಳ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ಸರ್ವನಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಮೂಲ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸರಳನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅ) ನಿರ್ದೇಶಕ ಮೂಲ ರೂಪದ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು (ಉದಾ: ಅವನು, ಇವನು, ಅದು, ಇದು, ಅವಳು, ಇವಳು, ಇವರು)

ಆ) ಆತ್ಮಾರ್ಥಕ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು : ಉದಾ: ತಾಂ, ತಾನು, ತಾವು,

ಇ) ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಉದಾ: ಅರ್, ಅವನ್/ಳ್, ಅವರ್, ಆವುದು, ಯಾರು, ಏಂ, ಏನು)

ಈ) ಇತರ ಸಹಜ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು (ಉದಾ: ಅರಸ, ಮರ, ಗದ್ದೆ, ಮನೆ, ಮಗ, ಕೆರೆ, ಇತ್ಯಾದಿ)

೨. ಸಾಧಿತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ನಾಮ ಕ್ರಿಯಾ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷಣ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿತನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದ ಸಾಧಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ವರ್ಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಸಾಧಿತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

೧. ಕೃತ್, ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು.

೨. ಕೃದಂತ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು.

೩. ಸಮಾಸ ಪದಗಳ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು

೧. ಕೃತ್ ಮತ್ತು ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಧಿತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಶಬ್ದ ಸಾಧಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವ ಮೂಲಕ ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಧಿತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಅ) ಕೃದಂತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಬ) ತದ್ಧಿತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ಅ) ಕೃದಂತ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು; ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಶಬ್ದ ಸಾಧಕ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವ ಮೂಲಕ ಕೃದಂತ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಕೆ, ಕೆ, ಅಲು-ವು / ಪು, ಗೆ/ಗಿ, ಕಾಜಿ

ಉದಾ:

ಇಕೆ, ಕೆ

ಕಾಣಿಕೆ (ಹಡಗಲಿ ೧೯, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಮಾಳ್ಕೆ (ಹಡಗಳಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಅಲು:

ಒಕ್ಕಲು (ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೫೩)

ವೊಕ್ಕಲು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦)

ವು/ ಪು:

ಅಳಿವು (ಹರಪ ೫೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

ಕಿಡಿಪು (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ಗೆ/ಗಿ

ಸುರಗಿ (ಹರಪ ೨೧೧, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಕಾಱ

ಸೂಜಿಕಾಱ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)

ಬೇಂಟೆಕಾಱ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨)

ಹಾಡುಕಾಱ (ಸೊಂಡೂರು ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭)

ಬ) ತದ್ಧಿತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು; ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವುದರಿಂದ ತದ್ಧಿತ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು: ಕಾಱ/ರ–ಗಾಱ/ರ–ತನ, ವಳಿ ಇಕೆ, ಕೆ, ಇಗ

೧. ಕಾಱ/ರ ಗಾಱ/ರ ಱ/ರ

ಅಂಕಕಾರ (ಹರಪ ೫೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)

ಕುಂಬಾರ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬) (ಹರಪ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯)

ಮಾಲೆಗಾಱ (ಹಗರಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೮–೫೯)

೨. ಇಕ/ಇಗ

ಮಂಡಳಿಕ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧)

(ಮಾಣ್ಡಳಿಕ ಹರಪ ೧೩)

ತೋಟಿಗ (ಹರಪ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯)

ತೆಲ್ಲಿಗ (ಹಗರಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ಬಣಜಿಗ (ಹರಪ ೫೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

೨. ಕೃದಂತ ವಿಶೇಷಣ ಗುಣವಾಚಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವನಾಮ ರೂಪಗಳು ಸೇರಿ ಆದ ಸಾಧಿತ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು.

ಭೂತ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಾದ ಕೃದಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಮುಂದೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು (ವ, ಉವ, ದ, ಅದ) ಮತ್ತು ಸರ್ವನಾಮ ಪ್ರತ್ಯಯ (ಓನ್, ಅವನು, ಅವರು) ಸೇರಿ ಈ ಬಗೆಯ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಳಿದವರಾ (ಹರಪ ೧೨೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಅಳಿದ (ಹರಪ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮)

೩. ಸಮಾಸ ಪದಗಳ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು.

ಈ ರೀತಿಯ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ :-

ಬಾಣಸರ್ವೆಗ್ಗಡೆ (ಹಗರಿ ೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩) ಇಲ್ಲಿ ಬಾಣಸ ಮತ್ತು ಹೆಗ್ಗಡೆ ಎಂಬ ಎರಡು ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸಪದವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಗೋವಿಂದೇಶ್ವರ (ಹಗರಿ ೨೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫) ಇಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಎರಡು ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಹೇಮಾದ್ರಿ, ವಾಮರಸ, ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಸಮಾಸಪದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಅವು ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ನಾಮಪುಂಜ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವುದಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಷಷ್ಠಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ ಮಾತ್ರ ನೇರವಾಗಿ ನಾಮಪದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾಪದ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸದೆಯೆ ಎರಡು ನಾಮಪದಗಳು ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಾಹ್ಯರಚನಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ[೪].

೧. **ಪ್ರಥಮ ವಿಭಕ್ತಿ:** ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನ್, ಮ್ ಹಾಗೂ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿ ತನ್ನ ಸಹಜ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವರಾಂತಗೊಂಡು ಬಳಕೆಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೂಚನೆ ಇಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ[೫].

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದರೆ

ನು, ಅನುಸ್ವರ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ.

'ನು' ಕಾರಕ್ಕೆ ನರಸಪನು (ಹಗರಿ ೩೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೯)

ಕಾವನು (ಹರಪ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ)

ಧರ್ಮವನು (ಹಡಗ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೩-೩೪)

'ಂ' ಅನುಸ್ವರಕ್ಕೆ ಧರೆಯಂ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ವಿಕ್ರಮಂ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪)

ತನಯಂ (ಹಗರಿ ೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೬)

ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ದಾಸೋಜ (ಹಗರಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧)

ಮೈಲಯ್ಯ (ಹಗರಿ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ವಿಷ್ಣಯ್ಯ (ಹಗರಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)

ದಾಸಯ್ಯ (ಹಗರಿ ೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫)

೨. **ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿ:** ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪ್ರತ್ಯಯ ರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಅಂ, ಅನ್ / ಅನು, ಅನ್ನು

ಉದಾ: ಅಂ – ಮುದ್ದರಸನಂ (ಹಡಗ ೮೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦)

ಕಾಲಂ ಕಚ್ಚಿಸಿ (ಹರಪ ೧೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮)

ರಾಜ್ಯಂಗೆಯುತ್ತಿರೆ (ಹರಪ ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨)

ಅನ್/ಅನು ಶ್ರೀಗಿರಿ ದೇವನು (ಹರಪ ೨೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦)

ಅನ್ನು – ಮಾಂನ್ಯವಂನ್ನು (ಹಗರಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೧೦)

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು 'ಅಮ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅನ್ ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ[೬] ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ 'ಅನ್' ವಿಭಕ್ತಿಗಳು (ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು) ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅನ್ ಮತ್ತು ಅಮ್ ಅನುನಾಸಿಕಗಳಿಗೆ 'ಂ' ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇದರ ಉಚ್ಚಾರ 'ಅಮ್' ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲ ಅಮ್ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆಯೇ ವಿನಾ ವಾಸ್ತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಅನ್' ನೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಕೈಪಿಡಿಕಾರರ[೭] ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಆಧುನಿಕ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ[೮].

೩. **ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ:** ಇ, ಇಂ, ಇಂದ, ಎ, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ತೃತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಇ – ನಾಮಾದಿ (ಹಗರಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ಇಂ – ವಿನೋದದಿಂ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ದೇವರಿಂ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಪಂಚರತ್ನದಿಂ (ಹಡಗ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)

ಎ, ಕೀರ್ತ್ತನಮೀವುದೆ (ಹಗರಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫)

ಜಾಣರೆನೆ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

೪. ಚತುರ್ಥಿ ವಿಭಕ್ತಿ: ಕೆ, ಕ್ಕೆ, ಗೆ, ರ್ಕ್ಕೆ, ರ್ಗೆ – ಇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾಗಿ

೧. ಕೆ – ರ್ಕೆ, ಕ್ಕೆ ಅಕಾರಾಂತ ಮಾನವೇತರ ವರ್ಗದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳ ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕೆ – ವೀಸಕೆ (ಹರಪ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮)

ಛತ್ರಕೆ (ದಾವಣಗೆರೆ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೫)

ಗ್ರಾಮಕೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೫)

ರ್ಕೆ – ಮಾರ್ಕ್ಕೆ (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ಕ್ಕೆ – ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ (ಹಡಗ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)

ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ (ಹಗರಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ವರುಶಕ್ಕೆ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಫೈಸರಿಗೆ (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೧)

೨. ಗೆ–ಇ, ಎ ಕಾರಾಂತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ 'ಅ' ಕಾರಾಂತ ಮಾನವ ವಾಚಕ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ; ವೀರಂಮ್ಮಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ –೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮)

ಭಕ್ತಕೋಟಿಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೫)

ಸುರಾದ್ರಿಗೆ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ನರಂಗೆ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ಸುಧಾಕರಂಗೆ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

೩. ರ್ಗೆ, ಇಗೆ, ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಪದಗಳಲ್ಲೂ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯ ರೂಪ

ಕೂಡ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅನುಸ್ವರದೊಂದಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಅಯ್ವದಿಂಬರ್ಗ್ಗೆ (ಹರಪ ೧೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩)

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ್ಗ್ಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨)

ಪಥಿಕರ್ಗೆ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭)

ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸಿದವರ್ಗ್ಗೆ (ಹಡಗ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧)

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧)

ಜವಂಗೆ (ಹಡಗ ೧೯, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಮಾಡೂರಿಂಗೆ (ಹಗರಿ –೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ದೇವರಿಗೆ (ಹಡಗ ೭೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೮)

ಗತಿಗೆ (ಹಡಗ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧)

ನಂದಾದೀವಿಗೆ (ಹರಪ ೧೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩)

೪. ಉ ಕಾರಾಂತ ಏಕವಚನ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆಯೂ – ಇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ನಾಡಿಂಗೆ (ಹಡಗಲಿ ೧೯ ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿ: ಇಂ, ಇನ್, ಇಂದ, ತೃತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಅಪಾದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

ಇದನ್ನು ತೃತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರು ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವ 'ಅತ್ತಣಿಂ' ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ: ಹೊರೆಯಿಂ (ಹಡಗ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮)

ಕೋಡಿಯಿಂ (ಹರಪ ೭೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಕೆಱೆಯಿಂ (ಹಡಗ ೯೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೯)

ಷಷ್ಠಿ ವಿಭಕ್ತಿ: ಅ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಷಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ: ಅ – ಕುಂಬಾಜಿಗಟ್ಟದ (ಹರಪ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪)

ಸಂವತ್ಸರದ (ಹಡಗಲಿ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೦)

ಲಖಸಮುದ್ರದ (ಹಗರಿ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪)

ಆ - ಫಳಮಕ್ಕು ವಿದನಳಿದನಾ (ಹರಪ ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೧)

ಯೋಗಮಾ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಕೋಗಟಿ (ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧-೩೨)

ಸುರಾಂಗನಾ (ಹರಪ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೩)

ಅಣ - ಒಳಗೆ ವಿಶೇಷಣದ ನಂತರ ಅಣ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಸಾಯಿರದೊಳಗಣ (ಹರಪ ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೧)

ಕೆಜೆಯೊಳಗಣ (ಹರಪ ೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಬಿಕ್ಕಿಗನೆಳ್ಪತ್ತರೊಳಗಣ (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಊರೊಳಗಣ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಸಪ್ತಮಿ ವಿಭಕ್ತಿ: ಒಳ್ - ಒಳು, ಒಳಗೆ, ಅಲ್, ಅಲು, ಅಲ್ಲಿ, ಅಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಉದಾ: ಒಳ್ / ಒಳು

ಜೀವಿತದೊಳ್ (ಹಡಗ ೯೩, ಕಾಲ ತ್ರುಟಿತ)

ಸಂಗರದೊಳ್ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಧರಾಚಕ್ರದೊಳ್ (ಹಡಗ ೯೩, ಕಾಲತ್ರುಟಿತ)

ತತ್ಕಾಲದೊಳ್ (ಹರಪ ೧೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮)

ನೆಲೆವೀಡಿನೊಳು (ಹರಪ ೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೯)

ತೋಟದೊಳು (ಹರಪ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦)

ಧುರದೊಳು (ಹಡಗ ೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೪)

ಒಳಗೆ / ಒಳೆ

ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೫)

ಸೂಳೆಯಪ್ಪನ್ನಿರ್ವರೊಳಗೆ (ಹಗರಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫)

ಕೆಜೆಯೊಳಗೆ (ಹಗರಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೪೬)

ಯತಿಯಾದನೋಗಸ್ತ್ಯನುದ್ಧದೆಚ್ಚರದೊಳೆ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಧರೆಯೊಳೆ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಅಲ್, ಅಲಿ, ಅಲ್ಲಿ.

ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಮೂಡಲ್ (ಹರಪ ೧೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮)

ಎರೆಯಬಯಲಲಿ (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩)

ಸ್ತಳದಲಿ (ಹರಪ ೭೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೯)

ಊರಳಿವಿನಲ್ಲಿ (ಹರಪ ೫೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

ಬಂದಲ್ಲಿ (ಹಡಗ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮)

ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಂಗವಾದಲ್ಲಿ (ಹರಪ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)

ಅಲು – ಅಲ್ಲು

ಗಡಿಂಬದಲು (ಹಗರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭)

ವಾರಣಾಸಿಯಲು (ಹರಪ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೬೫)

ಬಾಗುಳಿಯಲು (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೧)

ಕಾಳಗದಲು (ಹರಪ ೬೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನ)

ತೆಂಕಲು (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩)

ಬಾಗದಲು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೯)

ಪಾರಂಪರೆಯದಲ್ಲು (ಹಗರಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೧೦)

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪವೇ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಪಂಚಮಿಗೆ ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರು ಅತ್, ಅತ್ತಣಿಂ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಖ್ಯಾ ವಾಚಕಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ:

ಒಂದು – ಒನ್ದು (ಹರಪ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ವೊನ್ದು (ಹರಪ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೫೨,ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಎರಡು – ಯೆರಡು (ಹರಪ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ಇರ್ಪಣ (ಹಡಗ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬) ಇರ್.

ಮೂರು – ಮೂಱು (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯ ಹಡಗ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭)

ಮೂರು (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭)

ನಾಲ್ಕು – ನಾಲ್ಕು (ಹಡಗ ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೫, ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಐದು – ಅಯ್ದು (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ಆರು – ಆಱು (ಹರಪ ೧೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೩)

ಏಳು – ಏಳು (ಹಡಗ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೪) ಯೇಳು (ಹರಪ ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೨)

ಎಂಟು – ಎಂಟು (ಹರಪ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬)

ಒಂಭತ್ತು – ಒಂಭತ್ತು (ಹಡಗ ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೫)

ಹತ್ತು – ಹತು (ಹಗರಿ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೬)

ಹತ್ತು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)

ಹನ್ನೆರಡು – ಹಂನೆರಡು (ಹಡಗ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೮)

ಪನ್ನೆರಡು (ಹಡಗ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭,ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಹದಿನಾರು – ಪದಿನಾಱು (ಹಡಗ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭)

ಹದಿನೇಳು – ಹದಿನೇಳು (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಎಪ್ಪತ್ತು – ಎಪ್ಪತ್ತು (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಐವತ್ತು – ಅಯ್ವತ್ತು (ಹರಪ ೧೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮)

ಅರವತ್ತು – (ಹಗರಿ೨೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪–೩೫)

ತೊಂಬತ್ತು – ತೊಂಭತ್ತು (ಹಡಗ ೬೫, ಬಳ್ಳಾರಿ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦)

ಎಂಬತ್ತು – ವೆಂಭತ್ತು (ಹಡಗ ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮)

ಯಂಭತ್ತು (ಹರಪ ೬೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)

ನೂರರ ಸಂಖ್ಯಾ ವಾಚಕಗಳು:

ನೂರು – ನೂಱು (ಹಡಗ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧–೩೨)

ಇನ್ನೂರು – ಯಿನ್ನೂರು (ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಮುನ್ನೂರು – ಮುನೂಱು (ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ನಾಲ್ಕುನೂರು – ನಾಲ್ನೂರು (ಹರಪ ೨೧೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪)

ನಾಲುನೂಱು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ ಶತಮಾನ)

ಐನೂರು – ಅಯ್ನೂಱು (ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಅಯಿನೂಱು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)

ಅಯಿನೂರು (ಹರಪ ೧೯೮ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಏಳು ನೂರು – ಯೇಳುನೂರು (ಹರಪ ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೨)

ಎಂಟು ನೂರು – ಎಂಟು ನೂಱು (ಹರಪ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬)

ಸಾವಿರ	–	ಸಾಸಿರ (ಹರಪ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪,ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)
		ಸಾಯಿರ (ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)
		ಸಾಇರ (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦, ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೨೮)
ಕೋಟಿ	–	(ಬಳ್ಳಾರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೬)

ವಚನಗಳು

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನ ರೂಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಏಕವಚನ: ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪಗಳೇ ಏಕವಚನ ರೂಪಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾ: ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಮಗ (ಹಡಗ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೮)

ಬಹುವಚನ: ರ್/ರು, ಅರ್/ಅರು – ಅಂದಿರು, ಗಳ್/ಗಳು, ಕಳ್.

ರ್/ರು – ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ವಾಚಕ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಶಿಷ್ಯರ್ (ಹಡಗ – ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯)

ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತ ದೇವರ್ (ಹಡಗ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯)

ಬರ್ಮದೇವರಸರ್ (ಹಗರಿ ೪೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೨)

ಶಿಷ್ಯರು (ಹಡಗ ೬೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೭)

ಬೈಚಿ ಸೆಟ್ಟಿಯರು (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಆರ್ /ಅರು: ಎ, –ಇ ಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಆರ್/ಅರು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಉದಾ: ದೇವಿಯರು (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಸಾಸಿರ್ವರ್ (ಹಗರಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೧)

ಅಳಿದವರು (ಹಡಗ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೫)

ಅಂದಿರು – ಸಂಬಂಧವಾಚಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ: ಅಣ್ಣಂದಿರು (ಬಳ್ಳಾರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೫)

ಗಳ್/ಗಳು ಬಹುವಚನ ರೂಪಿಯಾದ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ವಾಚಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಮುಂಮರಿದಂಡಗಳು (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩)

ಕಳ್: ಮಗು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಮಾತ್ರ – 'ಕಳ್' ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಮಕ್ಕಳು (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೯, ಹಡಗ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೩, ಹರಪ ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೯)

ಮಕ್ಕಳ್ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೭೬).

ಗೌರವ ಸೂಚಕ ಬಹುವಚನ: ಏಕವಚನದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಗೌರವ ಸೂಚಕಕ್ಕಾಗಿ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೂಲಕ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಘಟ್ಟಿದೇವರಸರು (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ಏಚಲದೇವಿಯರು (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯರು (ಬಳ್ಳಾರಿ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೦)

ಕಳ್/ಗಳ್: ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ರ್/ರು ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಎರಡು ಬಹುವಚನದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಗೌರವ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಉದಾ: ಮಹಾ ಅರಸುಗಳ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೬೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೩)

ಕಾಳಿದಾಸಯ್ಯಂಗಳು (ಹಡಗಲಿ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)

ಬರ್: ಕೆಲವು ಪರಿಮಾಣವಾಚಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಬರ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಹುವಚನವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ರ್' ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪಲರ್ (ಹಗರಿ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೭)

ವಿರುಪಯ್ಯನಿನ್ತಿನಿಬರು (ಹಡಗ ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೫)

ಸರ್ವನಾಮಗಳು

ನಾಮ ಪದಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಅವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೧) ಪುರುಷಾರ್ಥಕ ೨) ಆತ್ಮಾರ್ಥಕ ೩) ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ.

ಕೇಶಿರಾಜ ಹೇಳುವ ಉವನ್, ಉವಳ್, ಉದು ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ.

೧. ಪುರುಷಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಎ) ಉತ್ತಮ ಪುರುಷಕ್ಕೆ

ನಾವು – (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦, ಹರಪ ೨೧೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೯)

ನಾಉ – (ಹರಪ ೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪ ಹರಪ ೨೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪, ಹರಪ ೨೧೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೯)

ನಾನು – (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮)

ಬಿ) ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ

ನಿಮಗೆ – (ಹರಪ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪, ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೪)

ನಿಮ್ಮ– (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦, ಹರಪ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪, ಹರಪ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೭೦೦

ಸಿ) ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ

	ಏಕವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ಅವನು (ಹರಪ ೨೦೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೭ ಹಡ ೪೦, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)	ಅವರು (ಹಡಗ ೪೦, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ ಹಡಗ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೦)
	ಅವನ (ಹಗರಿ ೪೫, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)	ಅವರಿಗೆ (ದಾವಣಗೆರೆ ೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೩೧)
	ಆತ (ಹಡಗ ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨ ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧–೩೨ ಹರಪ ೫೪, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಹರಪ ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪ ಹರಪ ೧೨೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಹರಪ ೧೨೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ).	

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಅವಳು, ಇವಳು, ಆಕೆ

ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ – ಇದು (ಹರಪ ೧೩೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೭)

ಇದಂ (ಹರಪ ೧೯೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪)

೨. ಆತ್ಮಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು, ಇದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪುರಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

	ಏಕವಚನ		**ಬಹುವಚನ**
ತಾನು	(ಹರಪ ೯೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫)	ತಾವು	(ಹರಪ ೨೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೩)
	(ಹರಪ ೧೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦)		
ತನ್ನ	(ಹರಪ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨	ತಮ್ಮ	(ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮
	ಹರಪ ೯೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.		ಹಡಗ ೧೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೪
	ಹರಪ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೩		ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭
	ಹರಪ ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೬		ಹಡಗ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬)
	ಹರಪ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭	ತಮಗೆ	(ಹಡಗ ೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮
	ಹರಡ ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧		ಹರಪ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯
	ಹರಪ ೧೮೮, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ).		ಹರಪ ೧೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೯)

೩. ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು

೪. ಏನು	(ಹರಪ ೨೧೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೯)	ಆರು	(ಹಡಗ ೧೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೮
			ಹರಪ ೧೮೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೮
			ಹರಪ ೧೯೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨)
		ಆರಾನು	(ಹಡಗ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೩)

ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳು

ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ, ಪುರುಷ, ವಚನ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಕ್ರಿಯಾಪದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ.

೧) ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದ. ೨) ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದ.

ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು: ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಲಿಂಗ ವಚನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು: ಪುರುಷ, ಲಿಂಗ, ವಚನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ವಾಕ್ಯದ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಭೂತ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು : ಇವು ಸಹಜ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಸಾದಿತ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೧. ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳು: ಕೆಲವು ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಇಸು – ಸು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಇಸು/ ಸು

ನಡೆಸಿದವರಿಗೆ (ಹಡಗ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೬)

ಮಾಡಿಸಿದಳು (ಹರಪ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ವಿರಚಿಸಿದರೋ (ಹಗರಿ – ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಬಾರಿಸು (ಹಗರಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೮)

ಕೆಡಿಸಿದವರಿಗೆ (ಹರಪ ೭೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೨)

ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ – ಇಸು ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿ ಪಾಳಿಸುವರು (ಹಡಗ ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೪)

೨. ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು: ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು – ಭೂತ ಮತ್ತು ಭವಿಷತ್ ಎಂಬ ಕಾಲಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಭೂತಕಾಲ – ಬರೆದಂ (ಹಡಗ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬)
ಪಡೆದೊಂ (ಹರಪ ೧೨೬, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲ)
ಬಂದರು (ಹರಪ ೧೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭)

ಭವಿಷತ್ ಕಾಲ: ನಡೆವುದು (ಹಡಗ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧)
ಸಲ್ವರ್ (ಹಡಗ ೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧)

ವಿದ್ಯರ್ಥಕಗಳು: ಎರಡು ರೀತಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಅ) ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳೇ ವಿದ್ಯರ್ಥಕಗಳಾಗಿರುವವುದು ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.
ಉದಾ: ಕುಡು (ಹರಪ ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭)

ಬ) ಅಭೂತ ಕೃದ್ವಾಚಿಗಳಿಗೆ ಉದು ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿ ವಿದ್ಯರ್ಥಕಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾ: ಪೇಳ್ವದು (ಹರಪ ೧೧೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨)

ಅಳಿಉದು (ಹರಪ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೫)

೩. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ.

೧. ಕೃದಂತಗಳು   ೨. ಭಾವಾರ್ಥಗಳು

'ಅ' ಕೃದಂತಗಳು: ಭೂತ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಂದಿಗೆ– ಇವು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಭೂತ ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು

ಉದಾ: ಕಾದಿ (ಹರಪ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧–೩೨)

ಕಾಲಂ ಕರ್ಚ್ಚಿಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ (ಹರಪ ೧೦೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೩) ಇದು ದಾನಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾಡಿ (ಹರಪ ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ವರ್ತಮಾನ ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಗಳು: ಇಲ್ಲಿ 'ಉತ್ತ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಬಂದು, ವರ್ತಮಾನ ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಉದಾ: ರಾಜ್ಯಂಗೈಯುತ್ತ (ದಾವಣಗೆರೆ ೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧)

ಸಲುತ್ತಮಿರೆ (ಹರಪ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ಬ) ಭಾವಾರ್ಥಕ ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು:

ಉದಾ: ಮಾಡುವಲ್ಲಿ (ಹರಪ ೮ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಪುರುಷಾರ್ಥಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮುಂದೆ ಈ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕ್ರಿಯಾ ಪದದಲ್ಲಿ ವಚನ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಸೂಚಕಗಳಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ: ೧) ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ೨) ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ೩) ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ

೧) ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ: ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾಗಿ 'ಎನ್' ಎಂಬುದು ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ 'ಎವು' ಎಂಬುದು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಬೇಧ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎನ್ – ಮಾಡುವೆನ್

ಕೊಟ್ಟೆನ್

ಎವು – ಬಹೆವು (ಬಳ್ಳಾರಿ ೪೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೯)

೨) ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ : ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಯ್ ಮತ್ತು ಇರ್‌ಗಳನ್ನು ಏಕ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಉ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಇರ್‌ಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಬೆಸಗೆಯುಯೆನ್ದಡೆ

ನಡೆಸು (ಹಡಗ ೭೭, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

೩) ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ: ಇದರ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಕ್ಕೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ್ಷವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲೂ ಬಹುವಚನಕ್ಕೆ ಏಕ ರೀತಿಯ ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಏಕ, ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಏಕವಚನಕ್ಕೆ – ನಡವುದು

ಅಳಿವಪಾತಕನ್

ಬಹುವಚನಕ್ಕೆ – ಕೊಟ್ಟರು (ಹಡಗ ೬೯, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸುವರು (ಹಡಗ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨)

ಬಿಟ್ಟರು (ಹಡಗ ೩೪, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಲಿಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ. ಮಾನವೇತರ ವರ್ಗದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

೧) ಪುಲ್ಲಿಂಗ : ಮಗಂ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೮)

ಕೇತರಸ (ದಾವಣಗೆರೆ ೩೨,)

ಕುಮಾರ (ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೧೭)

೨) ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ : ಇದು ೨ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

೧. ಸಹಜ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಅಕ್ಕ, ಅವ್ವ, ಹೆಂಡತಿ, ಅಬ್ಬೆ

೨. ಸಾಧಿತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು, ಇತಿ, ಗಿತ್ತಿ, ಳು.

ಸಹಜ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಉದಾ:

ಅರ್ಧಾಂಗೆ (ಹರಪ ೯೩, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಅಕ್ಕ – ಬಳಕ್ಕ (ಹಗರಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮–೦೯)

ಮಾಚಕ್ಕ (ಹರಪ ೧೦೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೫)

ಅಬ್ಬೆ – ಲಾಳಬ್ಬೆ (ಹರಪ ೧೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮)

ಮಲ್ಲಿಯಬ್ಬೆ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಅವ್ವೆ – ಸಿರಿಯವ್ವೆ (ದಾವಣಗೆರೆ ೫೫ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಶಾನ್ತಿಕಂವೆ (ಹಗರಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬)

ಜಕ್ಕವೆ (ದಾವಣಗೆರೆ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

'ಅ' ಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಏಕವಚನಕ್ಕೆ 'ಇ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿವೆ.

ದೇವಿ – ಏಚಲದೇವಿ (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

ಚವುಡದೇವಿ (ಹಗರಿ ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬)

೩. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ – ಇದು ಮಾನವೇತರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ ತೋಟ (ಹರಪ ೧೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦) ಗದ್ದೆ (ಹಡಗ ೧೦೦, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಕಾಲ) ಕಂಬ (ಹಡಗ ೧೦೦, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲ ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩) ದೇವಾಲಯ (ಹಡಗ ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೪೬) ಬಸದಿ (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫, ಹಗರಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ವಿಶೇಷಣಗಳು, ಅವ್ಯಯಗಳು

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

೧. ಸರಳ ವಿಶೇಷಣಗಳು

೨. ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳು

೧. ಸರಳ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಇವು ಒಂದೇ ಆಕೃತಿಮಾದಿಂದಾದ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ೪ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅ) ಗುಣವಾಚ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಬ) ಪ್ರಮಾಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಕ) ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಡ) ನಿರ್ದೇಶಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು.

ಅ) ಗುಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಬಣ್ಣ, ರುಚಿ, ಗುಣ ಸ್ವಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಚಿಸುವ ಆಕೃತಿಮಾಗಳು ಗುಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ ಕರಿಯ ನೆಲ – (ಹರಪ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮) ಕೆಂಗಾಡು (ಹಡಗಲಿ ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨)

ಬ) ಪ್ರಮಾಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆಕೃತಿಮಾಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಪಿರಿಯ ಪಡಂಗಲೆ

ಪಿರಿಯ ಕೆರೆ (ಹರಪ ೧೩೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮)

ಹಿರಿಯ ಕುರುವತ್ತಿ (ಹಡಗ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೩)

ಹಿರಿಯ ಕೋಲು (ಸಿರುಗುಪ್ಪ ೫೬, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಹೆದ್ದೊರೆ (ಹಡಗ ೫೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨)

ಕ) ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆಕೃತಿಮಾಗಳು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಚತುಸೀಮೆ (ಹರಪ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೮)

ಎರಡುಭಾಗ (ಹರಪ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪)

ಡ) ನಿರ್ದೇಶಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು, ನಿರ್ದೇಶಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಆ ದೇವಿಯರು (ಹರಪ ೯೩, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಆ ದೇವರ್ಗ್ಗೆ (ಹರಪ ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧)

ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ (ಹರಪ ೯೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧)

ಯಿ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩)

೨. ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಅ) ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು, ಬ) ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಕ) ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಡ) ಸರಳ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಾದ ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಅ) ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದಾದ ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಷಷ್ಟಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಅ' ಸೇರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಷಷ್ಠ್ಯಂತಗಳು ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಕಲಿಗಳ ಗಣ್ಡ (ಹಗರಿ ೧೬, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಶಿಲಾಶಾಸನ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೪೬, ಹೊಸಪೇಟೆ ೨೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪)

ಬ) ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದಾದ ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳು.

ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಭೂತ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಿಷೇಧ ನ್ಯೂನ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅ ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಧಿತ ವಿಶೇಷಣಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೃದಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇರಿವನೊಳಂಬ (ಬಳ್ಳಾರಿ ೬೦ ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಕ) ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷಣಗಳು: ಸ್ಥಾನವಾಚಕ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ 'ಅಣ' ಪ್ರತ್ಯಯ ರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಇನ' ಎಂಬುದು 'ಅಣ'ವಾಗಿದೆ.

ಬಿಕ್ಕಿಗನೆಳ್ಪತ್ತರೊಳಗಣ (ಹರಪ ೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಊರೊಳಗಣ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಡ) ಸರಳ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷಣಗಳು:

ಅ – ದು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ವಿಶೇಷಣಗಳ ಮುಂದೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಹಿರಿಯ ಕೆರೆ (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ಅವ್ಯಯಗಳು: ಲಿಂಗ, ವಚನ, ಪುರುಷ, ವಿಭಕ್ತಿ ಕಾಲಗಳಾವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸದೆ ತಟಸ್ಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಕ್ತ ರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅವ್ಯಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

೧. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವ್ಯಯಗಳು ೨. ಸಮುಚ್ಚಯ ಅವ್ಯಯಗಳು

೧) **ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವ್ಯಯಗಳು:** ಇವು ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಅವ್ಯಯನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅ) ಸ್ಥಳವಾಚಿ ಬ) ಕಾಲವಾಚಿ ಮತ್ತು ಕ) ರೀತ್ಯಾತ್ಮಕಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅ) ಸ್ಥಳವಾಚಿಗಳು – ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಇವು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ – ಯಿಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿದಾಯ (ಹಡಗ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೫೧)

ಮುಂದೆ – ಉರ ಮುಂದಣ (ಹಗರಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೯)

ಮುಂದೆ ಕೋಗಳಿಯ (ಹಡಗ ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೩)

ಹಿಂದೆ – ಪಿಂದಟ್ಟಿ (ಹಡಗ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಕಡೆ – ಕಡೆವರಂ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ನಡುವೆ/ಮಧ್ಯೆ – ಯೀ ಮಧ್ಯ(ದ) ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೫)

ನಡವೆ – (ಬಳ್ಳಾರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೬)

ಅಲ್ಲಿ – (ಹಡಗ ೬೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೫)

ಅಲ್ಲಿಯ – (ಹರಪ ೯೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪)

ಅಲ್ಲಿಂ – (ಹರಪ ೧೦೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯)

ಅಲ್ಲಿ – (ಬಳ್ಳಾರಿ ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೬)

ಕೆಳಗೆ – ದೇವಿಗೆಱೆಯ ಕೆಳಗೆ (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ – (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)

ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಣ – (ಹಡಗ ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭)

ಒಳಗೆ – (ಹಡಗ ೫೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧–೧೨ ನೇ ಶತಮಾನ)

ನಾಡೊಳಗೆ – (ಹಡಗ ೫೪, ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ – (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೫)

ಮೇಲೆ – (ಹರಪ ೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦, ಹಗರಿ ೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಬಳಿಯ – (ಹಗರಿ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧)

ಹತ್ತಿರ – (ಹಡಗ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಬ) ಕಾಲ ಸೂಚಕಗಳು: ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದ ಸಾಪೇಕ್ಷಕಾಲವನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಂದು – (ಹಗರಿ ೨೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೩)

ಆಗ – (ಹೊಸಪೇಟೆ ೧೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯ನೇ ಶತಮಾನ)

ಮೊದಲು – (ಹಡಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯)

ಬಳಿಕ – ಬಳಿಕ್ಕವಿಲ್ಲ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಮುನ್ನ – ಮುನ್ನಿನ (ಹಗರಿ ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೯)

ಮುಂನ – (ಹಗರಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಕ) ರೀತ್ಯಾತ್ಮಕಗಳು: ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಅಥವಾ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

೧. ಇನ್ತು – ಇನ್ತು ಪೊಗರ್ತೆವೆತ್ತ (ಹಡಗ –೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧)

ಇನ್ತೀ ಧರ್ಮಮನಳಿದವರಾ (ಹಗರಿ ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೬)

ಯಿಂತೆನಿಸಿದ (ದಾವಣಗೆರೆ ೪೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಅನ್ತು – ಅನ್ತೆನಿಸೆ ದೈಹರಸ (ದಾವಣಗೆರೆ ೪೩, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಅಂತು ಮತ್ತರಯ್ವತ್ತು (ಹಡಗ ೯೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೮)

ಅಂತು ಶುಭದಿನ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ಅನ್ತುಮತ್ತರು (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ಅಂಥ/ಅನ್ತ-ಅನ್ತಗ ೪ ವಂ (ಹಡಗಲಿ ೯೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

೨) **ಸಮುಚ್ಚಯ ಅವ್ಯಯಗಳು:** ಉಂ, ಉ, ಊ, ಅಂ ಎಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ

ನೆಲೆವೀಡಿನೊಳುಂ (ಹಗರಿ ೧೬ ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ)

ಕೊತ್ತಳಿಯುಂ (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ಸ್ಥಾನಗುರುಗಳುಂ (ಹಗರಿ ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫)

ಗಾವುಂಡನುಂ (ಹಡಗ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಗೌಡುಗಳುಂ (ಹಗರಿ ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬)

ದುಗ್ಗಣ್ಣನುಂ (ಹಡಗ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩)

ಭೂಮಿಯನೂ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)

ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ

ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿಯಾದರೂ ಕರ್ಮಣೀ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಕರ್ಮಣಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯಾ ಧಾತುವಿಗೆ ೧ ಎ. ಮತ್ತು ೨ ಅಲ್ ಎಂಬ ಭೂತ ನ್ಯೂನದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದ ನಂತರ ಪಡು ಧಾತುವಿನ ಇಚ್ಚಿತ ರೂಪಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ[೧೦].

ಕುಡಲ್ಪಡೆದನೆಸೆಯೆ (ಹಗರಿ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩)

ನಿಷೇಧರೂಪ

ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಮತ್ತು ಒಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಷೇಧ ಸೂಚಕ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ನಿಷೇಧ ಸೂಚಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದೆ. ಧಾತುವಿಗೆ 'ಅ' ಅಥವಾ 'ಆ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿದ ನಂತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಈ ರೂಪ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅದೆ'

ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ನ್ಯೂನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ಸ್ವರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ 'ಅ' ಸ್ವರವುಳ್ಳ ರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ತಪ್ಪದೇ (ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪ನೇ ಶತಮಾನ)

ತಪ್ಪದೇ (ಹಡಗ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೫)

ಅನುಕರಣ ಸೂಚಕಗಳು: ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಮೂಲಕ ಅನುಕರಣಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಗಳಗಳನಿಳಿವರು (ಹಡಗ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೮)

ಗಳಗಳನೆ (ಹರಪ ೧೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೮, ಬಳ್ಳಾರಿ ೩೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೇ ಶತ)

ಒಟ್ಟು ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು:

- ಋ, ಐ, ಔಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿರೂಪವಾಗಿ ಅಥವಾ ಬದ್ಧ ರೂಪದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬದಲಾಗಿ 'ರ' 'ಅಮ್' 'ಅವ್' ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಸ್ವರಗಳು ಜನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

- ಇ, ಎ ಹಾಗೂ 'ಉ' 'ಒ' ಸ್ವರಗಳು 'ಯ' ಹಾಗೂ 'ವ' ಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವವು. ಇ, ಎ ಮತ್ತು ಉ, ಒ ಸ್ವರಾದಿಯ ಪದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಯ' ಮತ್ತು 'ವ' ಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಭೇದ ವಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬರುತ್ತೆ.
- 'ಎ' ಕಾರಾಂತ 'ಅ' ಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.
- ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮ್, ನ್, ಣ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಅನುನಾಸಿಕ ಧ್ವನಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.
- ಪದಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪದಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ವ್' ಕಾರವು 'ಬ್' ಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

- ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಱ್ > ರ್ ಆಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. 'ಱ್' ಧ್ವನಿ 'ರ್' ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

- 'ಱ್' ಧ್ವನಿ 'ರ್' ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ.

- ಹಳಗನ್ನಡದ ಪದಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕ ಅಕ್ಷರ ನಡುಗನ್ನಡದ ವೇಳೆಗೆ ಅನುನಾಸಿಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸರಳವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

- ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವ್ಯಂಜನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾಗಿದ್ದವು. ನಡುಗನ್ನಡದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರೇಫೆಯೂ ಲೋಪವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

- ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಪದ ಮಧ್ಯದ ದ್ವಿತ್ವಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ.

- ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಾದವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ತೃತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿ 'ಇನ್' ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಪಂಚಮಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪರಂಪರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಶಾಸನಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಚಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೇನು ಕಾಣದೆ ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಂಕರಭಟ್ಟ ಡಿ.ಎನ್., ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಕಲ್ಪಿತ ಚರಿತ್ರೆ, ಪುಟ ೨೮.

೨. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ. ನಾ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೪೯.

೩. ನೇಗಿನಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ., ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೯೦.

೪. ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿ ಮಠ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಕೈಪಿಡಿ, ಪುಟ ೮೧.

೫. ಅದೇ ಪುಟ ೮೨.

೬. ನೇಗಿನಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ., ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೬೪.

೭. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಕೆ.ವಿ., (ಪ್ರ.ಸಂ) ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ ಸಂಪುಟ ೧, ಪುಟ ೩೬೪.

೮. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ. ನಾ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೭೩.

9. ನೇಗಿನಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ., ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೬೯.

10. ಅದೇ ಪುಟ ೨೦೬.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೯

ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೯

ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಆ ಭಾಷೆಯ ಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಂದು ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದ ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ. ಹೀಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೂ ಒಂದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅರಸರು ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಶ್ರಮಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಆಳರಸರು ಹಾಕಿಸಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕವಿಗಳು ಸಹ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಶಾಸನಕವಿಗಳ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು

ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೯೯) ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕುರುವತ್ತಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ (ಹಿರೇಮಠದ ಬಳಿ) ಬಳಿ ಇರುವ ಶಾಸನವನ್ನು[೧] ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕುರುವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಉದ್ಭವವಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಊರೊಡೆಯ ಮತ್ತು ಮಹಾಜನರು ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದೇವ ವಂಶದ ಲಕುಳೀಶ ಪಂಡಿತರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕವಿ ೮೧ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಈ ಶಾಸನ ಪುಟ್ಟ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದಂತಿದೆ.

ಇಡೀ ಶಾಸನವೆಲ್ಲ ನಾಡ ನುಡಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ[೨].

ಆ ಪದ್ಯ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ:

ವಿದ್ಯಾವಧೂಶ್ರವಣ ಭಾಸುರಕರ್ಣ್ನಪೂರಃ
ಶ್ರೀ ಕಾಳಿದಾಸ ವಿಬುಧಾ ಪತ್ತೇಸ್ತನೂಜಃ
ಸೋಮೇಶ ಶಾಸನ ವಚೋರಚನಾಂ ವಿಧಾಯ
ಶ್ರೀ ಕಂಠಸೂರಿರಲಿಖದ್ವಿಬುಧೈರ್ವ್ವಿಚಾರ್ಯಮ್

ಕಾಳಿದಾಸನೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನಾದ, ಸರಸತಿಗೆ ಕಿವಿದೊಡವಿನಂತಿರುವ ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು. 'ಬಲ್ಲವರು ಬಗೆದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು' ಎಂಬುದು ಈ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲೆನೆಂಬುದನ್ನು, ಉಭಯ ಭಾಷಾ ಕವಿಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ[೨೨].

ಶ್ರೀ ಕಂಠಸೂರಿಯು ತನ್ನ ಕವಿತ್ವದ ಮೂಲಕ ಕುರುವತ್ತಿ ನಾಡನ್ನು ಕಂದ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆ ನಾಡೊಳಗ್ರಹಾರಂ
ಭೂ ನಾರೀ ಹಾರಮಧಿಕ ವಿಬುಧಾಧಾರಂ
ಶ್ರೀ ನಾರಿಗಿರಲಗಾರಂ
ಭೂ ನಿಧಿ ಕಜುವರ್ತಿ ನೋಡೆ ಸೊಗಯಿಸುತಿರ್ಕ್ಕು॥

ಸೋಮೇಶ್ವರೋದ್ಭವವಾದುದನ್ನು ಕವಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.
ತ್ರಿಭುವನಸಂಭವಸ್ಥಿತಿಲಯಂಗಳಿಗೊರ್ವ್ವನೆಕರ್ತೃವೆಂದು ಸಂ
ದಭವನಿಕಾಯ ಸಂಸರಣ ಘೋರಮಹಾರ್ಣ್ಣವ ಕರ್ಣಧಾರೆನೆಂ
ದಭಿಯಿಪಂತೆ ದಕ್ಷಿಣಸುರಾಪಗೆಯೊಳು ನೆರೆಯಲ್ಕೆ ಬಂದನೊ
ಲ್ದಭಿನವ ಸೋಮನಾಥನ ಮರೋತ್ಕರ ನಾಥನಾಥನವ್ಯಯಂ॥

ಹೀಗೆ ಕವಿಯು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಎರಡರಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಕವಿತ್ವದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ೪ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು, ೨ ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಉಳಿದಂತೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ನಾಗಮಯ್ಯ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫) ಈತನು ೬೮ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನ[೩] ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಲ್ಯಾಣಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರಾದ ನೊಳಂಬರ ವಂಶಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಶಾಸನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ "ಶ್ರೀಮದಣ್ಣಿಗೆರೆಯ ನಗರೇಶ್ವರದ ವಿದ್ಯಾಭರಣಜೀಯ....ಗಂ ನಾಗಮಯ್ಯಂ ಬರೆದಂ" ಎಂಬ ಗದ್ಯದ ಸಾಲಿನಿಂದ ಈತನು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನವಲಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಅಣ್ಣಿಗೆರೆಯ ನಗರೇಶ್ವರದ ಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಭರಣ ಜೀಯರ ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ:

ನುಡಿವುದುನನ್ನಿಮಾಡುವುದುಕೀರ್ತನಮೀವುದೆಸದ್ವಿನೋದನೊ
ಯ್ಯನೆಮಜಿಪ್ಪೊಕ್ಕಜನ್ನೆಜಿಯೆಕಾವಗುಣಂಬೆಸನಂಮಹಾಜಿಯೊಳ್
ಸದೆಯದುದುಗ್ಗಿಯೆಂದುನುಡಿವೀನುಡಿಲೆಂಕರೊಳಾವಕಾಲಮುಂ
ನಡೆವುದು ಪಂಡಿತರ್ಪೊಗಳೆ ಭೇರಿಯ ಗೋಸನೆ ಭೂತಳಾಗ್ರದೊಳ್

ಕಂದ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ:

ವಾರಿಧಿ ಪರಿವೃತ ಧಾತ್ರೀ
ನಾರಿಯ ವದನದವೊಲೆಸೆವ ಕೋಗಳಿನಾಡೊಳ್
ಮೋರಿಂಗೆಜಿ ತಿಳಕಾಳಂ
ಕಾರಮನನುಕರಿಪುದೆನೆ ಜನಂಬಣ್ಣಿಸದೇಂ

ಈ ಶಾಸನವು ಒಂದು ವೃತ್ತ ಒಂದು ಕಂದ ಪದ್ಯವನ್ನು ಒಳಹೊಂಡಿದ್ದು ಉಳಿದಂತೆ ಗದ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೧) ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ[೫೫] ತಾಲೂಕಿನ ಹನಶಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶಾಸನ ೫೪ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವಾನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಹೊಳ್ಳೆಯನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು, ಹನಸೆಯ ಪರಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಲಬ್ಬಗೆರೆಯನ್ನು ಸೋಮಕರ್ತಾರ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸೇನಬೋವ ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೦) ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಪಾಂಡುರಂಗ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದು, ಇದು ೩೯ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗದ್ಯ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.

ಮಲ್ಲಪರಾಜ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨) ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಪಾಳುಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಾಸನವು[೫೫] ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ೩೨ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಘಟ್ಟಿಯರಸ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಘಟ್ಟಿದೇವನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಈತನು ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಿ ಮಲ್ಲಪರಾಜಂ ಬರೆದಂ' ಎಂದಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರಭಟ್ಟಮಲ್ಲಯ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನವು[೬] ತಾಮ್ರ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಪಲಿತಪಾಂಡ್ಯನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನೀರ್ಗುಂದವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಆರ್ಯಸ್ವಾಮಿಯ ಮಗನಾದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಟ್ಟಮಲ್ಲಯನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಬರ್ಮದೇವ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೬೧) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಶಾಸನ[೭]ವು ೧೯ ಸಾಲುಗಳ ಗದ್ಯ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ದಲ್ಲಿನ ಮೇಗಣಗೆರೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದಂಡನಾಯಕ ಕೇಸಿಮಯ್ಯನು ಸ್ವಯಂಭುಕಲಿದೇವ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸೇವೆಗೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕವಿ ಮುಖ ದರ್ಪಣಂ ಬರ್ಮದೇವಂ ಬರೆದಂ ಎಂದಿದೆ.

ವಿಷ್ಣಯ್ಯ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೪೬) ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೋರಿಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಉದ್ದಿ ಬಸಣ್ಣನ ಮುಖ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ೪೪ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೋರಿಗೇರಿಯನ್ನು ಕಂದ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾರಿಧಿ ಪರವೃತ ಧಾತ್ರೀ
ನಾರಿಯ ವದನದ ಪೊಲೆಸೆವ ಕೋಗಳಿ ನಾಡೊಳ್
ಮೋರಿಂಗೆಱೆ ತಿಳಕಾಳಂ
ಕಾರ ಮನನುಕರಿಪುದೆನೆ ಜನಂ ಬಣ್ಣಿಸದೇ

ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಊರೊಡೆಯ ನಾರಾಣಯ್ಯನ ಮಗ ವಿಷ್ಣಯ್ಯ ಬರೆದಂ ಎಂದಿದೆ[೮]

ಆಸ್ಕಂದರದೇವ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯರಬಾಳು ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ ಈ ಶಾಸನವು ೨೭ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಶೌರ್ಯ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ತೂಬಿಗೆಱೆಯ ಊರೊಡೆಯ ಆಸ್ಕಂದರ ದೇವರು ಬರೆದ ಶಾಸನ ಎಂದಿದೆ[೯].

ದೇವಣ್ಣ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮) ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಳಲು ಗ್ರಾಮದ ಗೌರೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ೮೨ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈತನ ಕವಿತ್ವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಈ ಕಂದ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಸುರಪತಿ ಗಾ ಪತಿಯೆಂದೀ
ಪುರವರಮನೆ ಸಾರ್ದ್ದುಂ ಮಕರ ಮರಿಯಲೆಲ್ಲಂ
ವರಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಿಧಿಯೆಂಬಂ
ತಿರಲಿ ನಮದು ಹೊಳಲು ವಿಪ್ರವಿಭವೋಂನ್ನತಿಯಿಂ॥

ಈ ಶಾಸನವು ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ದಂಡನಾಯಕ ಶಂಕರನನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು, ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಹೊಳಲನ್ನು, ಹೊಳಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ೧೨೦ ಮಹಾಜನರನ್ನು ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ೫೦೦ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಈ ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಣ್ಣನ ಬರಹ ಎಂದಿದೆ[೧೦].

ದೇಮರಸ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮುತ್ತಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಇರುವ ೨೬ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವು[೧೧] ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಬರೆದ 'ಸೇನಬೋವಗೊಬಳಿಯಬಾವಿಯ ದೇಮರಸ ಕುವರ' ಎಂದಿದೆ.

ಚಟ್ಟೋಜ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಾಗಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯ ೨೩ ಸಾಲಿನ ಗದ್ಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಖೊಟ್ಟಿಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಠಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಜೈನಗುರು ಮಹೇಂದ್ರದೇವ ಪಂಡಿತರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟೋಜಂ ಬರೆದಂ ಎಂದಿದೆ[೧೨].

ನಾಗವಾರ ನಾಗವರ್ಮ್ಮ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬) ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೈಲಾರ[೧೨ಅ] ಗ್ರಾಮದ ಸೋಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೫೬ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇದು ವೃತ್ತ, ಕಂದ ಮತ್ತು ಗದ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಭು ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಬಯ್ದವನಿಗೆ ಒಂದು ಪಣ ದಂಡ, ಹೊಡೆದವನಿಗೆ ಆರುಪಣ ದಂಡ, ಇರಿದವನಿಗೆ ೧೨ ಪಣ, ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಬೆದರಿಸಿದವನಿಗೆ ೮ ಪಣ ದಂಡವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂದ ಪದ್ಯದ ಮೂಲಕ ಈ ರೀತಿ ಕವಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಬಯ್ದಂಗೆ ಪಣಮುಮೊ(ಂದುಂ)
ಪೊಯ್ದಂಗಾಱುಪಣಮಿಱಿಯೆ ಪನ್ನೆರಡು ಪಣಂ
ಪಾಯ್ದುಱಿದೆಸುರಿಗೆ ಗಿರ್ತ್ತಿರ
ದೆಯ್ದಿದವಂಗೆಂಟು ಪಣಮೆ ದಂಡಂ ನಿರುತಂ
ಆಣೆಯನೆ ಮಿಕ್ಕು ಪೋದಡೆ
ಮಾಣದೆ ಕೊಟ್ಟೆರಡು ಪಣಮಿವಂ ಕೆಱಿಗಿತ್ತಂ
ಕ್ಷೋಣಿಪತಿ ಮಿಕ್ಕ ದಣ್ಡಂ
ಜಾಣೆನರಸಿಂಗಿದೊರ್ಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಮೆಯಂ

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಂದ ಪದ್ಯದ ಮೂಲಕ ಶಾಸನವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕವಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವವರು ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಳೆಗೆಸೆಯೆ ಕಾಳಿಗಾಂಕನ
ಕುಳಮೀ ಕೃತಿ ನೆಗಳೆ ನಾಗವಾರಂ ಪೇಟ್ದಿಂ
ಸಿಳಸಾಸನದೊಳು ಮನು ಮುನಿ
ಗಳ ವಾಕ್ಯ ಮನಜಿಯೆ ನಾಗಮ್ಮ ಬರೆದಂ

ಚಾವರಾಜ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦) ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಹಾಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗೆ ಒರಗಿಸಿರುವ ಶಾಸನ. ಇದು ೩೬ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿದೇವಿಗೆ ದತ್ತಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನಮಂ ಬರೆದಂ ಸೇನಬೋವ ಚಾವರಾಜ ಎಂದಿದೆ[೧೩].

ಮಲ್ಲಪರಾಜ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨) ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಪಾಳುಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಶಾಸನ ಇದು ೩೨ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕದಂಬವಂಶದ ಗಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಘಟ್ಟಿದೇವನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಗದ್ಯ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಸನ್ನಿವಿಗ್ರಹಿ ಮಲ್ಲಪರಾಜಂ ಬರೆದಂ ಎಂದಿದೆ.

ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬) ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ದುಗ್ಗಾವತಿ ಗ್ರಾಮದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ ೫೩ ಸಾಲಿನ ಗದ್ಯ ಶಾಸನವನ್ನು[೧೪] ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರಲ್ಲಿನ ದುಗ್ಗತಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ನಂಬಿಯಣ್ಣಸೆಟ್ಟಿಯು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈತನೊಡನೆ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸೇರಿ ದುಗ್ಗತಿಯ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ ಗಣಭಾತ್ರ ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣನ ಬರಪಂ' ಎಂದಿದೆ.

ವಾವಣಯ್ಯ: (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪) ಈತನು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಂದಿಬೇವೂರು ಗ್ರಾಮದ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ನೆಟ್ಟ ಶಾಸನವನ್ನು[೧೫] ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೬೬ ಸಾಲುಗಳಿದ್ದು,

ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಕಂದ ಪದ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಾಂಡಳಿಕ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾಡಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರ, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೫೦೦ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಊರೊಡೆಯ ಶಿವಮಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿ ಬಸದಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈತನ ಕವಿತ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಂದ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಇತ್ತರ್ಕ್ಕೆಯ್ಯಂ ನೀ
ರ್ಮ್ಮತ್ತರನಯ್ನೂರು ಬಳಿಯಳವಿಯ ತೋಟಂ
ಮತ್ತಯ್ದು... ಳಗರ್ದ್ದೆಯ
ನಿಮಿತ್ತರ್ಮನೆಯಯ್ದು ನೊಂದುಗಾಣಮನಿನಿತಂ
ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಾವಣಯ್ಯನ ಬರೆಪ ಎಂದಿದೆ.

ಮಧುಸೂದನ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೪೮) ಈತನು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರದ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ, ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಸತ್ರಕ್ಕೆಂದು ಗುತ್ತಿವೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಶಾಸನವು ೧೦೫ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.

ಕಂದ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ

ಶ್ರೀ ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯದೇವಮ
ಹೀವಲ್ಲಭ ಮಹಿತ ಪಾದ ಪರಮಾಧ್ಯರ್
ಶ್ರೀ ವಿಭುವರ್ಮಧುಸೂದನ
ದೇವರ್ವಿರಚಿಸಿದರೆಸೆಯೆ ಶಾಸನ ಕೃತಿಯಂ

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈತನು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಕ್ಕೆ

ಮಕರವ್ರಾತಾಭಿಘಾತೋಚ್ಚಲಿತಕಮಠಸಂಘಟ್ಟಸಂಸ್ಪರ್ಧಿಮಾನ
ಪ್ರಕರಪ್ರಕ್ಷೋಭಿತೋದ್ವೃತ್ತರಳತರತರಂಗೋತ್ಕರಂಕ್ಷಿಪಾಮುಕ್ತಾ
ನಿಕರಂ ಕಣ್ಗೆಯ್ದೆ ಚೆಲ್ವಂ ಪಡೆದುದವಿರಲೋತ್ತಾಳಕಲ್ಲೋಳ ಮಾಳಾ
ಧಿಕ ಸಂಘರ್ಷಪ್ರಜಾತಪ್ರಬಳಘನಗಣಧ್ವಾನರೌದ್ರಂಸಮುದ್ರಂ.

ಶಾಸನ ಕವಿ ಮಧುಸೂದನ ಶಾಸನ ಬರಹಗಾರ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ಶಂಕರದೇವ ಇದರಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಶಾಸನ ಪಾಠವನ್ನು ಕವಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವವರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಇರುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈಶ್ವರಾರ್ಯ: ಈತನು ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನ ೨೦ನೇಯ ಶಾಸನ[೧೬]ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕ್ಕಂ ಸಲುವಿನ
ಮಾಚರಿಸಿದನತುಳಧರ್ಮ್ಮಮಂತಿಪ್ಪರಸಂ
ವಾಚಸ್ಪತಿಗರಿದೆನೆಸಂ
ಕೋಚದೆಶಾಸನಮನೀಶ್ವರಾರ್ಯ್ಯಂ ಪೇಳ್ವಂ

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿಯ ದೊರೆಯಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುದು ಹೀಗಿದೆ.

ಕನ್ನರದೇವಂಗುದಯಿಸಿ
ಕಿನ್ನರ ಮಿಥುನಂಗಳಿಂದೆ ಪಾಡಿಸುವಂತ
ನ್ನನರಿಜೀವೀವರಂ ಕಡು
ಚೆನ್ನರು ಮಿಲ್ಲೆನಿಸಿ ರಾಮಚಂದ್ರಮಹೀಶಂ.

ಪೊಲಾಳ್ವದಂಡನಾಥ: ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನ ೨೫ನೇಯ ಶಾಸನ[೧೭]ದಿಂದ ಈತನು ಹರಿಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬ ಷಟ್ಪದಿ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೃತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ[೧೮]. ಈತ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಗುರುಧರ್ಮ್ಮದ್ವಿತಯಕ್ಕೆ ನೀನೆದಿಟದಿಂ ಪೋಲಾಳ್ವಕೇಳ್‌ಮುನ್ನವಾ
ದರೊಳಿಂನಪ್ಪರೊಳಿಂದುವರ್ತಿಪರೊಳಾಗ್ಗುಂಟಾದುವೀಧರ್ಮ್ಮ
ವಾರ್‌ಹರಿಚಾರಿತ್ರಮನೋಲ್ದುಷಟ್ಪದದೆ ಪೇಳ್ದನ್ನಿಂನ ವೊಲ್ನಿಂನವೋಲ್
ಧರೆಚೋಧ್ಯಂಬಡುವಂತಿರಾರು ಹರಿಹರ ಶ್ರೀಗೇಹಮಂ ಮಾಡಿದರ್॥

ಈತನ ತಂದೆ ಅತ್ಯರಸ, ತಾಯಿ ನವಿಲಾಡೆಯಕ್ಕ. ಪೊಲಾಳ್ವನು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ವೀರನರಸಿಂಹನಲ್ಲೂ ಅಮಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಈತನು ಹರಿಹರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯ ಮಾಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ೧೦೪ ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಬಾನುವಳ್ಳಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದನು. ಮತ್ತು ಬಾನುವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ[೧೯].

ಶಾಸನಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತರು, ಪಂಡಿತರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಶ್ವಕರ್ಮರು ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅದನ್ನು ತಾಮ್ರಪಟದ ಮೇಲೋ ಅಥವಾ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೋ ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನೋ ಅಥವಾ ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳನ್ನೋ ಹೇಳುವುದು ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ, ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು[೨೦].

ಶಾಸನಗಳು ಕೇವಲ ನಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಕೆಲವು ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂಬಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ತ್ರಿಪದಿಯು ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಗಳ ಗ್ರಾಯತ್ರಿ, ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ತಾಯಿಬೇರಾಗಿದೆ ಇದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಛಂದೋ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಈ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ[೨೧].

ನಾಡುಗಳೊಳಗೆಲ್ಲಗಾಡಿವೆತ್ತ ಸಮದ
ನಾಡುಗಳರಸನತಿ ಚೆಲ್ವ ಕೋಗಳಿ
ನಾಡು ನೋಡಲ್ಕೆ ಸೊಗಯಿಕ್ಕುಂ
ಆ ನಾಡೊಳೆಸೆವುದು ನಾನಾ ವಿದ್ವಜ್ಜನ
ಸ್ಥಾನಂ ನೀಗ್ಗುಂದವೆನಿಪಗ್ರಹಾರವ
ತ್ಯಾನಂದಕಾರಿ ಜಗಕ್ಕೆಲ್ಲಂ

ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿರುವ ಲಲಿತ ರಗಳೆಯ ಹೆಸರಿನ ರಗಳೆಯನ್ನೇ ಈ ಶಾಸನ ಕವಿ ತೋಮರ ರಗಳೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ತೋಮರ ರಗಳೆ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೨] ಈ ರೀತಿ ಇದೆ.

ಶ್ರೀಮದರುಹಚ್ಚರಣ ಸರಸಿರುಹ ಭೃಂಗನಂ
ಭೂಮಿ ಕೀರ್ತಿಸೆ ನೆಗಳ್ದ ಗುಣಗಣೋತ್ತುಂಗನಂ
ಮನು ಚರಿತ ನಿರತನಂ ಗುರುಚರಣಭಕ್ತನಂ
....
....
ಕೇವಳಮೆ ನೆಗಳ್ದಿಂ ನ್ದ್ರಾ ಕೀರ್ತಿ ನೃಪ ಪೂಜಿತಂ
ಕೇವಳಮೆ ಸಕಳ ಗುಣಗಣ ಯಶೋರಾಜಿತಂ.

ಈ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿಪ್ರಾಸ, ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ ನಿಯತವಾಗಿದೆ. ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಕೋಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೨೩] ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿಮುನಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವೃತ್ತದಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇವನುಂಧಾತ್ರಿಯುಮುಳ್ಳಿನಂನಡೆಯೆವಿದ್ಯಾದಾನಕಿರ್ಪತ್ತನಾ
ಲ್ಕನೆಮತ್ತರ್ಸ್ಸರಿಸಂಖ್ಯೆಯಾಗೆರೆಯನಿತ್ತಾಹಾರದಾನಕ್ಕೆಸ
ನ್ಮುನಿಪರ್ಗ್ಗಜ್ಜಯಗ್ಗಿರ್ತ್ತರಿಟ್ಟಗೆಯದರ್ಕ್ಕುಂಬಾಳಕೋರಕರಂ
ಮನಮೊಲ್ದರ್ತಿಯಿನ್ದ್ರಿಕೀರ್ತಿಮುನಿಪರ್‌ಶಿಷ್ಟೇಷ್ಟಕಳ್ಪಾಂಘ್ರಿಪರ್.

ಶಾಸನ ಕವಿಯ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ, ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಕೆಲವು ತುಣುಕುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

೧) ಯೇಣಗಿ ಶಾಸನದ[೨೪]:

ಚಂ.ಮಾ। *ಜಲನಿಧಿವೇಷ್ಠಿತಾವನಿಯೊಳೊಪ್ಪುವಕುಂತಳದೇಶದೊಳ್ಮನಂ*
ಗೊಳಿಪ ಮುಖಕ್ಕೆ ನಾಸಿಕವೆನಿಪ್ಪವೊಲಿಪ್ಪನೊಣಂಬವಾಡಿನಾ
ಡೊಳಗಿದು ದ್ರಿಷ್ಟಿತಾನೆನಿಪ ಕೋಗಳಿನಾಡೊಳಗಗ್ರಹಾರಮ
ಗ್ಗಳಿಕೆಯನಾಂತ ಪೂವಿನಪಡಂಗಿಲೆರಂಜಿಪುದೆಂತುನೋರ್ಪ್ಪಡಂ

ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮೂಗಿನಂತಿದೆ, ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬಂತಿರುವ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂವಿನ ಪಡಂಗಿಲೆ ಎಂಬುದು ಅಮರಾವತಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದಿದೆ.

೨) ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನ[೨೫]: ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀಲಗುಂದವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರ ಹೇಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣನೆ ಹೀಗಿದೆ.

ನಾಡುಗಳೊಳಗೆಲ್ಲ ಗಾಡಿವೆತ್ತ ಸಮದ
ನಾಡಗಳರಸನತಿ ಚೆಲ್ವಕೋಗಳಿ
ನಾಡು ನೋಡಲ್ಕೆ ಸೊಗಯಿಕ್ಕುಂ

ಆ ನಾಡೊಳೆಸೆವುದು ನಾನಾವಿದ್ವಜ್ಜನ
ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಗ್ಗುಂದವೆನಿಪ ಅಗ್ರಹಾರವ
ತ್ಯಾನನ್ದಕಾರಿ ಜಗಕ್ಕೆಲ್ಲಂ

ನಾಡುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಚೆಲ್ವಾದ ಕೋಗಳಿನಾಡು. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ನೀಲಗುಂದವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರವು ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆನಂದ ಕೊಡುವಂತಿತ್ತು.

೩) ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನ[೨೬]: ಈ ಶಾಸನ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದಂತಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಚಂ.ಮಾ। *ಜಳನಿಧಿಯಿಂ ಪಳಂಚಲೆವನೇಕ ತಟಾಕದಿನಬ್ಜಷಣ್ಡದಿಂ*
ಬೆಳದೆಱಗಿರ್ದ್ದ ಕೆಲ್ವೊಲದಿನುಂನತ ಚಂಪಕ ಚೋಚಪಾ
ಟಳಪನಸಾಂಬ್ರ ಪೂಗವನನಾಗಲತಾಳಿಯಿನಗ್ರಹಾರಮಂ
ಗಳಮಣಿದರ್ಪ್ಪಣ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯೊಪ್ಪುವದೀಧರಿತ್ರಿಯೊಳು

ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ತಟಾಕದಲ್ಲಿ ತಾವರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಚಂಪಕ, ಮಾವು, ಪನಸ ನಾಗಲತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೂವಿನಹಡಗಲಿಯು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲೆ ಮಣಿದರ್ಪಣದಂತೆ ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

೪) ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಶಾಸನ[೨೭]: ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯಾನವನವನ್ನು ಕಂದ ಪದ್ಯದ ಮೂಲಕ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಂದ: *ಶುಕಪಿಕಮರಾಳಕೇಕೀ*
ಪ್ರಕರಚಕೋರದ್ವಿರೇಫಸಂಕುಳದರವಂ
ಪ್ರಕಟಿಸಲುದ್ಯಾನವನಂ
ಮಕರಧ್ವಜನಿಕ್ಕೆದಾಣಮೆನೆಸೊಗಯಿಸುಕುಂ

ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯಾನವನವು ಗಿಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ ಮತ್ತು ಚಕೋರಪಕ್ಷಿಗಳ ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು.

೫) ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು ಶಾಸನ[೨೮]: ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ತಪಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜಗುರು ಕಳೇಶ್ವರಪಂಡಿತರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸನ ಕವಿ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮ.ವಿ। *ಧಾರಿಣಿಯೊಳು ವಿರಾಜಿಸುವ ಕಳ್ಪಕುಜಂಜಡೆವೊತ್ತುದೋರಸಾ*
ಧಾರಮತಾಳ್ದಿತೋ ಪರುಸ ಲಾಕುಳಮಂ ಧರಿಸಿತ್ತೋ ಮೇಖಳಾ
ಸಾರಮ ಕಾಮಧೇನು ತಳಯಿತ್ತೆನೆ ತಾಪಸವೇಸದಿಂದಲ
ಕ್ಷೀರಮನೀ ಕಳೇಶ್ವರನ ಕೀರ್ತಿಸುವಬ್ಬುಧರೊಲ್ದು ಸಂತತಂ

ಕಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರು ಕಾಮಧೇನು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪರುಸಮಣಿಯಂತೆ ಇದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೬) ಅಂಬಳಿ ಶಾಸನ[೨೯]:

ಚಂ.ಮಾ। *ಜಲನಿಧಿವೇಷ್ಟಿತಾವನಿಗೆ ರಂಜಿಪಕುಂತಳದೇಶದೊಳ್ಮನಂ*
ಗೊಳಿಪ ಮುಖಕ್ಕೆ ನಾಸಿಕಮೆನಿಪ್ಪವೊಲಿರ್ಪ್ಪನೊಣಂಬವಾಡಿನಾ
ಡೊಳಗಿದು ದ್ರಿಷ್ಟಿ ತಾನಿನೆಪ ಕೋಗಳಿನಾಳ್ಕತಿರಮ್ಯಮಾಗಿರ
ಮ್ಮೆಳೆ ತಿಲಕಂಬೊಲಿರ್ಪ್ಪುದಮರಾವತಿಯಂತೆಸೆದೆನ್ತುನೋರ್ಪ್ಪೊಡಂ

ನೀರನ್ನು ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕುಂತಳಕ್ಕೆ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಮೂಗಿನಂತಿರುವ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯಲ್ಲಿ, ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬಂತಿರುವ ಕೋಗಳಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಮಳೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವು ಅಮರಾವತಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಸುಂದರವಾದ ವೃತ್ತದ ಮೂಲಕ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ವೃತ್ತವನ್ನು ಯೇಣಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ ಪದ್ಯ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಕವಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೭) ಯೇಣಗಿ ಶಾಸನ[೩೦]: ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಂ.ಮಾ। *ಜಲನಿಧಿವೇಷ್ಟಿತಾ ವನಿಯೊಳೊಪ್ಪುವ ಕುಂತಳದೇಶದೊಳ್ಮನಂ*
ಗೊಳಿಪ ಮುಖಕ್ಕೆ ನಾಸಿಕವೆನಿಪ್ಪವೊಲಿಪ್ಪನೊಣಂಬವಾಡಿನಾ
ಡೊಳಗಿದು ದ್ರಿಷ್ಟಿ ತಾನೆನಿಪ ಕೋಗಳಿನಾಡೊಳಗಗ್ರಹಾರಮ
ಗ್ಗಳಿಕೆಯನಾಂತ ಪೂವಿನ ಪಡಂಗಿಲೆ ರಂಜಿಪುದೆಂತು ನೋರ್ಪ್ಪಡಂ ಎಂದಿದೆ.

೮) ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನ[೩೧]:

ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಾಯ ಎಂಬುವನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುವ ವೈಖರಿ ಹೀಗಿದೆ.

ಕಂದ: *ಬಿಡದಡರೆ ಪೊಣರುವ ವೈರಿಯ*
ಕುಡುಗಾಯಿ ಪಿಂದಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿರಣರಂಗದಲ್ಕಾದಿ
ಯಡಗಿಂಡಿಯಾಡಿಗೆಲುವನು
ಪೊಡವಿಯಲತಿಸುಭಟ ವಿಕ್ರಮಾಂಕ ಚಮೂಪಂ

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸೇನಾಪತಿಯು, ವೈರಿ ಬಲವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹಿಂದಟ್ಟಿ, ಮುಟ್ಟಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಗೆಲ್ಲುಂತವನಾಗಿದ್ದನು.

೯) ಸೋಗಿ ಶಾಸನ[೩೨]: ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಂತೆ ಇರುವ ಶಾಸನ ಪದ್ಯ ಇಂತಿದೆ.

ಚಂ.ಮಾ॥ *ಜಗದೊಳಗತ್ಯಪೂರ್ವ್ವ ದಿಟವೆ ದಿಟವಾಗುವುದು ಸಾವಿತೀರ್ಥಮೀ*
ಯುಗದೊಳು ಮೂರ್ತ್ತಿಗೊಣ್ಡು ಬರುವೀವುದು ಜಂಗಮತೀರ್ಥವಾಗಿಕೈ
ಮುಗಿಯಲು ವೇಡ ಬಣ್ನಿಸಲು ವೇಡ ಕೆಲಕ್ಕೆಡೆಯಾಡವೇಡನೀಂ
ನಗುತ ಶರಣ್ಯವೆಂದ ಬಗೆದಪ್ಪುದು ಬೇಪ್ಪುದು ನಾಗವರ್ಮನ.

ಈ ವೃತ್ತವು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಳಬೇಡ, ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿಯನುಡಿಯಲುಬೇಡ...... ಎಂಬ ವಚನದ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

೧೦) ದಾವಣಗೆರೆ[೩೩]: ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾವಣದಂಡ ನಾಯಕನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುವ ವೈಖರಿ ಹೀಗಿದೆ.

ಮ.ವಿ। *ಕರವಾಳಾಹತಿಯಿಂ ಪದಾತಿಬಲಮಂತತ್ಸೈನಿಕ ಬ್ರಾತದಿಂ*
ತುರಗಸ್ತೋಮಮನಾತುರಂಗದಳದಿಂ ಮತ್ತೇಭಮಂತನ್ಮದೋ
ದ್ದುರದನ್ತಿಬ್ರಜದಿಂ ರಥ ಪ್ರತತಿಯಂನುಗೊತ್ತುತುಂಭೀಮನೊ
ಳ್ದೊರೆವೆತ್ತಂ ಕದನ ಪ್ರಚಂಡನೆನಿಸಲುದಂಡಾಧಿಪಂ ಕಾವಣಂ.

ಕಾವಣದಂಡನಾಯಕ ತನ್ನ ಕರವಾಳದಿಂದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಶಾಸನ ಕವಿಯು ಆತನ ಪೌರುಷ ಭೀಮನಂತಿತ್ತು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾವಣನ ಹೆಂಡತಿ ಕಾಳಲದೇವಿಯನ್ನು ವೃತ್ತದ ಮೂಲಕ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮ.ವಿ। *ರತಿಯನ್ತನ್ತೆವಿಳಾಸದಿಂವಿಭವದಿಂಮಾದೇವಿಯನ್ತನ್ತರುಂ*
ಧತಿಯನ್ತನ್ತಪತಿಬ್ರತೆ ಪ್ರಭುತೆಯಂ ಚಾತುರ್ಯ್ಯದಿಂಭಾರತೀ
ಸತಿಯನ್ತನ್ತೆನೆಗಳ್ತೆವೆತ್ತು ಮೆಱೆವಳು ಚಾರಿತ್ರದಿಂ ಭಾಗ್ಯವದು
ನ್ನತಿಯಂ ಕಾಳಲದೇವಿ ಕಾವಣಚಮೂನಾಥಂಗೆಸದ್ರೀತಿಯಿಂ

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳಲದೇವಿಯನ್ನು ರತಿಗೆ, ಅರುಂಧತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಈಕೆಯು ತನ್ನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಳು ಎಂದಿದೆ.

೧೧) ದಾವಣಗೆರೆ ಶಾಸನ[೩೪]:

ಉ.ಮಾ॥ *ನೀರಜಜಾತ ವಿಸ್ತರಿಸಿದಂಡಮುಮಂಮಣಿಮಾಲೆಯಾಗಿವಿ*
ಸ್ತಾರಿಸಿ ಹಸ್ತದಿಂ ಪಿಡಿದು ತಂನ ಸರಣ್ಬುಗುವರ್ಗೆಲೇಸುಮಂ
ಪ್ರೇರಿಸಲೋಸುಗಂ ಜಪಿಸುತಿಪ್ಪಳಿರುಳ್ಪಗಲಾವಳೋರ್ವ್ವಳಾ
ಭಾರತಿನಂಮ ಜಿಹ್ವೆದಲ ನಾವಿಳದಿಂದಿರುತಿಕ್ಕೆ ಸಂತತಂ

ಬ್ರಹ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಈ ಲೋಕದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ದಂಡ ಮತ್ತು ಮಣಿಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು, ತನಗೆ ಶರಣು ಬರುವವರಿಗೆ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವ ಭಾರತಿ ನಮ್ಮ ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾನೆಲೆಸಿರಲಿ ಎಂದಿದೆ.

ಶಾಸನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿರಂಜನೆಯ, ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ಹಾಗೂ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ನುರಿತ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳೇ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶಾಸನಗಳು ಮುಂದೆ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸುವ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವೂ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೂ ಆಗಿದ್ದವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆ ಅಪೂರ್ವವೆಂಬುದು ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆ, ಇಂಥ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ, ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕಂಡರಣೆಕಾರರು :

ಶಾಸನಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಪಾಶಯದ ನಂತರ ಅಥವಾ ಮೊದಲು ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಕಂಡರಣೆ' 'ಕಂಡರಿಸಿದಾತ' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಡೆದ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಓಜನ ಹೆಸರು ಇಲ್ಲವೆ ಬಿರುದು ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಡೆದಾತ 'ರೂವಾರಿ'ಯಾದರೆ ಈ ಪದ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಆದರೆ 'ಬರೆದೊಂ', 'ಬರೆದಾತ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಾಗ ಅದು ಯಾರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದಾನ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವುದು ಮೊದಲ ಘಟ್ಟ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಸೇನಬೋವ ಅಥವಾ ಕರಣಿಕ ಅಥವಾ ಲೇಖಕ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಇದನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆಯ ಬಲ್ಲ ಲಿಪಿಕಾರ ಸುಣ್ಣದಿಂದಲೋ, ಬಳಪದಿಂದಲೋ ಪ್ರತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ರೂವಾರಿ ಆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಾನೆ.

ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಲ ಒಬ್ಬನೇ ಬರೆಯುವ ಹಾಗೂ ಕಂಡರಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದವನಾರು, ಬರೆದವನಾರು, ಕಂಡರಿಸಿದವನಾರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ[೩೫].

ಒಂದು ವೇಳೆ ಆತ ಸ್ವತಃ ಅಕ್ಷರಸ್ಥನಾಗಿ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಘಟ್ಟದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ಬರೆದಾತ' ಎಂದಾಗ ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಇದು ಯಾರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಓಜ ಎಂದು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆತ ಕಲ್ಕುಟಿಗನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು[೩೬].

ಹೀಗೆ ಹಲವರು ಕೂಡಿ ಶಾಸನದ ರಚನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಕವಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಕವಿಯ ವೃತ್ತಿಯು ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ನಾಡಿನ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಕಂಡರಣೆಕಾರರು.

ಮಾದಿಯೋಜ: (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೧೨) ಈತನು ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಪಾಳುಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದ ಶಾಸನವನ್ನು[೩೭] ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಣ್ಣೋಜ[೩೮]: ಈತನು ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಮೂರುಕಲ್ಲು ಮಠದ ಮುಂದಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಲುಕುಟಿಗ ಅಣ್ಣೋಜ ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ದಾಸೋಜ[೩೯]: ಈತನು ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹನಶಿ ಗ್ರಾಮದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ೫೪ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಕಂಚುಗಾರ....... ಜನ ಮಗ ದಾಸೋಜ ಎಂದಿದೆ.

ಕೇತೋಜ[೪೦]: ಈತನು ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಂಬಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ ಮಂಟಪದ ತೊಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಪದಕದ ಮುಕುಟದ ಕೇಯೂರದ ಕೆಲಸದೊಳಕ್ಕಸಾಲಿ ಬಸವೋಜ ಸುತಂ ಚದುರಂ ಕೇತೋಜಂ ಮತ್ತಿದೆಂತು ಕಂಡರಸಿ ಕಡೆದನೀ ಶಾಸನಮಂ' ಎಂದಿದೆ.

ದಾಸೋಜ[೪೧]: ಈತನು ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಂಬಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ನೆಟ್ಟಿರುವ ೭೮ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮಾಚೋಜ[೪೨]: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೋರಿಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಉದ್ದಿಬಸಣ್ಣನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ೬೮ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತ ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ಗಳೋಜನ ಮಗಂ ರೂವಾರಿ ಮಚ್ಚೋಜಂ ಬೆಸಗೆಯ್ದ' ಎಂದಿದೆ.

ಕಲಿಯೋಜ[೪೩]: ಈತನು ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೋರಿಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಉದ್ದಿ ಬಸಣ್ಣನ ಗುಡಿಯ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿಯ ೪೪ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ರೂವಾರಿ ಮಚ್ಚೋಜನ ಮಗನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಾಳೋಜ[೪೪]: ಈತನು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕುರುವತ್ತಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ ೮೧ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ತಿರೀಟ ಘಟಿತ ಪದಶಾಸನಮಂ ಸ್ಥಿರಮಾಗಿರೆ ಮುದದಿಂ ಕಂಡರಿಸಿದನಾಚಂದ್ರತಾರಕಂ ಕಾಳೋಜಂ' ಎಂದಿದೆ.

ಚಾವುಂಡೋಜ[೪೫]: ಈತನು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೈಲಾರ ಗ್ರಾಮದ ಸೋಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇರುವ ೫೬ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದೆ:

ಕಲ್ಲ ಬೆಸಂಗಳನರಿವವರೆಲ್ಲಂ ಕೈಕೊಣ್ಡು ಪೊಗ .... ನೆ ಚಾವುಣ್ಡೋಜಂಗಲ್ಲದೆ ಪೆಱಗ್ರ್ಗೋವಜವೆಸರದೇನೊಪ್ಪುಗುಮೆ.

ಮಾರಿಯೋಜ[೪೬]: ಈತನು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಳಲು ಗ್ರಾಮದ ಗೌರೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ೮೨ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಗಂಗಾ. ಪುರದ ಮಾರಿಯೋಜನ ಲಿಖಿತ' ಎಂದಿದೆ.

ಚಾವೋಜ[೪೭]: ಈತನು ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ನಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಕೋಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ೮ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನ ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಸೂರಿಲ್ಲಿಯ ಇಂದೋಜನ ಪುತ್ರ ಚಾವೋಜಂ ನೂಱಪ್ಪದಿಂಬರ ತೊತ್ತು ಶಾಸನಮಂ ಕಂಡರಿಸಿದಾತ' ಎಂದಿದೆ.

ದೇವೋಜ[೪೮]: ಈತ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಉತ್ತಂಗಿ ಗ್ರಾಮದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನವರಂಗ ಮಂಟಪದ ಎಡಕಂಬದಲ್ಲಿನ ೨೧ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಯೀ ಶಾಸನವ ಹೊಯ್ದಾತ ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವೋಜ' ಎಂದಿದೆ.

ಮಾದಿಯೋಜ[೪೯]: ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಹಾಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗೆ

ಒರಗಿಸಿರುವ ೩೬ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಕಂಡರಿಸಿದನಕ್ಕ ಸಾಲೆ ಮಾದಿಯೋಜ' ಎಂದಿದೆ.

ಅನ್ನೋಜ[೫೦]: ಈತ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ದುಗ್ಗತಿ ಗ್ರಾಮದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ೫೩ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೇತೋಜ[೫೧]: ಈತನು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯರಬಾಳು ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ೨೭ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ದೇವೋಜ[೫೨]: ಈತನು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮುತ್ತಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ ೨೬ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಚೋಜ[೫೩]: ಈತನು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಂದಿಬೇವೂರು ಗ್ರಾಮದ ಆಂಜಿನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ ೬೬ ಸಾಲಿನ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಚೋಜನ ಸಿಪ್ರ ಲಿಖಿತ ಎಂದಿದೆ.

ಶಾಸನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಂಡರಣೆಕಾರರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸ್ಫುಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಆ ಧರ್ಮದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಂಡರಿಸಿರುವುದು ಇವರ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಬರವಣಿಗೆಯು ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಕಂಡರಣೆಕಾರರ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನೇತರ ಕವಿಗಳು

ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ: ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಈತನ ಕಾಲ ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಗಳಿಯವನೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾರ್ತಿಕ ರಿಸಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ವಿರುವುದನ್ನು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಅವರು ಈತ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿಗೆ ಅಂದರೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಿರುಬಹುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ[೫೪]. ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ತೀರ್ಥವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ[೫೫]. ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ

ಗಂಗರ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ಬಸದಿಯೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಜೈನರ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಲೂಬಹುದು.

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮತ್ತು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಸಿದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು.

೧) ಕಾರ್ತಿಕರಿಸಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿರಾಜನೆಂಬುವನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಕೃತ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗಳನ್ನು 'ಕೋಗಳಿಯನಾಳ್ವ ಕ್ರೌಂಚನೆಂಬರಸಂಗೆ ಕೊಟ್ಟರ್' ಎಂದಿದೆ[೫೬].

೨) ಸ್ವಾಮಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಋಷಿಯುಂ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಕೋಗಳಿಯನೆಯ್ದಿಯಲ್ಲಿಯ ಬಸದಿಯೊಳ್ ಪಂಥಾತಿಚಾರ ನಿಯಮಂಗೆಯ್ದು ದೇವರಂ ಬಂದಿಸಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಾಗಳ್ ಚೆರಿಗೆವೊಕ್ಕು..... ಎಂದಿದೆ[೫೭].

೩) ಗ್ರಾಮ ನಗರಖೇಡ ಖರ್ವಡ ಮಡಂಬ ಪತ್ತನ ದ್ರೋಣಾಮುಖಂಗಳಂ ವಿಹರಿಸುತ್ತಂ ತೆಂಕನಾಡ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಮೆಂಬ ಪರ್ವತಮನೆಯ್ದಿಯದರ ಮೇಗೆ ರಾತ್ರಿ ಪ್ರತಿಮಾಯೋಗಂಗೆಯ್ದೊರಾ ಇರುಳ್..... ಎಂದಿದೆ[೫೮]

೪) ನೀನೆಮ್ಮಂ ತಣ್ಪಿನೆಡೆಗೆ ಕೊಂಡು ಪೋಗೆಂದೊಡೆ ದೇವತೆ ನವಿಲ ರೂಪಿನಿಂದೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಪರ್ವತದ ಕೊಳದ ತಡಿಯೊಳ್ ಲತಾಮಂಟಪದೊಳಿರಿಸಿ ಪೋದೊಡೆ.....ಎಂದಿದೆ[೫೯].

೫) ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ತಿಕಋಷಿಯರ್ ಮುಡಿಪಿದಲ್ಲಿಯವರ ತಂಗೆಯಪ್ಪ ವೀರಶ್ರೀ ಬಸದಿಯಂ ಮಾಡಿದೊಡಂದಿಂದಿತ್ತ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬ ತೀರ್ಥವಾಯ್ತು.....[೬೦]

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಸದಿಯಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ತಿಕ ಋಷಿಯು ಬಂದು ವಂದಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಸದಿಯೇ ಗಂಗರಾಜ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬಸದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರಬೇಕು.

ಕಾರ್ತಿಕಋಷಿ ದೇಶ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳೇ ಕಿಷ್ಕಿಂದವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಋಷಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಿಂತಾಗ ಮಳೆ ಬಂದು, ನಿಂತ ಮಡುವಿನ ನೀರೇ ಸರ್ವೌಷಧಿಯ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಕ್ರೌಂಚನಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡ ಕಾರ್ತಿಕಋಷಿ ಕೋಗಳಿಯಿಂದ ತಂಪಾದ ತಾಣವನ್ನರಸಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹೊರಟನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸಿಗಬಹುದಾದ ನೆಲೆ ನವಿಲು ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಪುಷ್ಕರಣಿಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ದಪ್ಪ

ಕಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಮಾನಸ್ಥಂಭ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತಂಭದ ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲಾದ ನವಿಲಿನ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಗೆ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೈದು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಸುಂದರವಾದ ಕಾರ್ತಿಕರಿಷಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಿತ್ತೆಂದು ಅದು ಭಿನ್ನ (ಕಳವು)ಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಕಾರ ತಿಳಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನವಿಲು ವಾಹನನಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ತಿಕ ಋಷಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ ಹಾಗೂ ತಂಪಾದ ಪರ್ವತದ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನೆಲೆ ಇವೆರಡೂ ಅಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು[೬೧].

ಕ್ರೌಂಚನಿಂದ ಕಾರ್ತಿಕ ಋಷಿಗೆ ಗಾಯವಾದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ತಿಕಋಷಿಯ ಅಜ್ಜಿ, ನವಿಲು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕ ರಿಸಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಗಳಿಯ ಪೂರ್ವದ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿ ಹೋದಳೆಂದು, ಆ ರುಷಿ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಅವನ ತಂಗಿ ವೀರಶ್ರೀ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು, ಅದೇ ಮುಂದೆ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬ ತೀರ್ಥವಾದುದು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನವನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದುರುದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಕವಿಗಳು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಷೆ ಬಳಸಿದರೆ, ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇಸೀಯತೆ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಕಥೆ ಬಂದಿರುವುದು ಈತನ ನಿರೂಪಣಾ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೇಸರ ಬಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಈತನ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಗುಣವಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯.

೨. ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು, ಪುಟ ೮೫.

೨ಅ. ಅದೇ ಪುಟ ೮೬.

೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪.

೪. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೫. ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨.

೬. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೮೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭.

೭. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೧.

೮. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೯. ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೧೦.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೩೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮.

೧೧.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೮೬,ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭.

೧೨.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨.

೧೨ಅ. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೨೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೧೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦.

೧೪.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೧೫.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೯೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೧೬. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ, ೭೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫.

೧೭.ಅದೇ ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩.

೧೮.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ತೃತೀಯ ಸಂಪುಟ, ಪುಟ ೪೦೮.

೧೯. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ, ೨೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೩.

೨೦.ಜಯದೇವ ಹು.ಕಾ., ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಗದ್ಯ, ಪುಟ ೮೮.

೨೧.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೨೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೫.

೨೩.ಅದೇ.

೨೪.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೧.

೨೫.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೮೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೯.

೨೬. ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೭.

೨೭.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೨೮.ಅದೇ.

೨೯.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩.

೩೦.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೩೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೮-೫೯.

೩೧.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೩೨.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೧೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧.

೩೩. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ, ೪೪, ಕ್ರಿ.ಶ.

೩೪.ಅದೇ ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೭.

೩೫.ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ., ಸಾಂಪಥ, ಪುಟ ೩೧.

೩೬.ಗೋಪಾಲ. ಬಾರಾ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು, ಪುಟ ೫೭-೫೮.

೩೭.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨.

೩೮.ಅದೇ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧.

೩೯.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧.

೪೦.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೪, ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.

೪೧.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೩.

೪೨.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೪೩.ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೪೪.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯.

೪೫.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೨೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೪೬.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮.

೪೭.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೮೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೨.

೪೮.ಅದೇ ಹಡಗಲಿ, ೧೦೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೬.

೪೯.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦.

೫೦.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೩೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬.

೫೧.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೬೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೨.

೫೨.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭.

೫೩.ಅದೇ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೧೯೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪.

೫೪.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಡಿ.ಎಲ್.,(ಸಂ) ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೯-೪೩.

೫೫.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫, ೧೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೬.

೫೬.ಕೇಶವಭಟ್ಟ ಟಿ., ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಪುಟ ೨೦೧.

೫೭.ಅದೇ ಪುಟ ೨೦೨.

೫೮.ಅದೇ ಪುಟ ೨೦೧-೨೦೨.

೫೯.ಅದೇ ಪುಟ ೨೦೪.

೬೦.ಅದೇ ಪುಟ ೨೦೫.

೬೧.ವಸಂತ ಹೆಚ್.ಎಸ್., ಕೋಗಳಿ ನಾಡು: ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೮೬.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೦

ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧೦

ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳು

ಶಾಸನ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಾರ್ಥ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದು. ರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬರಹವನ್ನು ಕೌಟಿಲ್ಯ ಶಾಸನ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನ ಎಂದರೆ ರಾಜಾಜ್ಞೆಗಳು, ಅಂದರೆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸುವ ಬರಹಗಳೇ ಶಾಸನಗಳು. ಯಾರು ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಕೂಡದು. ಇಂತಹ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ೧) ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ೨) ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳು ೩) ನಿಷಿದಿಗಲ್ಲುಗಳು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು: ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ಯೋಧರನೇಕರು ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ, ಸಮಾಜ ಸೇವೆಗಾಗಿ, ಶಿಷ್ಟರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ದುಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ರಾಜರು ಊರಿನವರು ಇಲ್ಲವೆ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದವರ ಬಂಧುಗಳು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಹಂತ ವೀರನ ಹೋರಾಟ, ಎರಡನೆಯ ಹಂತ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಹೊತ್ತೊಯ್ಯುವ ದೃಶ್ಯ, ಮೂರನೇ ಹಂತ ವೀರನು ದೇವರ ಹತ್ತಿರ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೃಶ್ಯ. ಈ ಮೂರು ಹಂತಗಳೂ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎರಡೇ ಹಂತವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೋರಾಡಿದ ವೀರ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೊರೆಯುತ್ತಾಳೆ, ಸತ್ತರೆ ಸುರಾಂಗನೆ ಒಲಿಯುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ

ಜಿತೇನ ಲಭ್ಯತೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವೃತೇನಾಪಿ ಸುರಾಂಗನಾ
ಕ್ಷಣವಿಧ್ವಂಸಿನೀ ಕಾಯೇ ಕಾ ಚಿಂತಾ ಮರಣೇರಣೇ
ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೀರರ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

೧) ಊರಳಿವಿನಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು.

೨) ತುರುಗಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು.

೩) ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ವೀರನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು.

೪) ಕಳ್ಳರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ವೀರರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು.

ಊರಳಿವು: ಇದನ್ನು ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಭೇದವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ[೧] ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ ರಾಜನು ತಾನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿಗೆದ್ದ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯವು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರವ ಊರಳಿವಿನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಲಗಿಲವಾಡ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಲ ಕೆರೆಯ ಬಣಜಿಗ ಸಿಂಗಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಊರಳಿವಿನಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೨]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧-೩೨ರ ಮತ್ತೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಗೋವಿಂದವಲ್ಲಭನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಪಡಿಗ ನೊಂಬಾ' ಎಂಬ ವೀರನು ಊರದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೩]. ಅಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಕೂಡ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಂದರೆ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ತುರುಗಾಳಗ: ಯುದ್ಧ ಪ್ರಬೇಧಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು ತುರುಗೋಳ್, ತುರು+ಕೋಳ್, ಕೋಳ್ ಎಂಬುದು ತೆಗೆದುಕೋ ಎಂಬರ್ಥದ ಕೊಳ್ ಧಾತುವಿನ ಭಾವನಾಮ, ಕಳ್ಳರು ಬಂದು ದನಗಳನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತುರುಗೊಳ್ ಎಂದೂ, ದನಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ನಡೆದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ತುರುಗೋಳ್ ಎಂದೂ ಶಾಸನಗಳು ಕರೆದಿವೆ[೪].

ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಳ್ಳರು ಕದಿಯಲು ಬಂದಾಗ ಗೋವಳರು ಹುಯ್ಯಲನ್ನೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರಿನ ಜನ ಅವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೭ರ ಕೋಗಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯದೊರೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಏಚನಾಯಕನು ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಕೋಗಳಿಯ ಹಸುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ತಾನೂ ಸತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ[೫].

ತುರುಗಾಳಗವು ಯಾವುದೇ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಗ್ರಹಣವೇ ಸರಿ ಇದನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ನಿಶ್ಚಿವಾದ ಪಡೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಾಳಗಗಳು ನಡೆದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವೀರರಾದವರು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಾರದೋ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿದವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ[೬].

ರಾಜಕೀಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಡೆದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು ಶತೃರಾಜರ ತುರುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರ ಮೇಲೆ ಸವಾಲು ಎಸೆದು ಅವರನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನೀಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ತುರುಗಾಳಗವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ತಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು[೭].

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೨ರ ವೀರಗಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿ ಕೇಚರಿದೇವನು ನಡೆಸಿದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಚಂದಪ್ಪನೆಂಬುವನು ಮರಣವಾದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[೮]. ಚಿಕ್ಕಬೆಳಕೆರೆ ತುರುಗಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಕುರೂರ ಚಂದ್ರಗಾವುಂಡನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಗೌಡರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ[೯].

ಬನ್ನಿಕೋಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೧೦] ಅಲ್ಲಿಯ ದನಗಳನ್ನು ಸಂಗೆಯ ನಾಯಕನೆಂಬುವನು ಕುದುರೆಯೇರಿ ಬಂದು ತುರುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ ಬನ್ನಿಕೋಡಿನ ಬೊಮ್ಮನಾಯಕನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಣದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ತುರುಗಳನ್ನು ಮರಳಿಸಿ ತಾನೂ ಮಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯ರ ಚಿಗಟೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂಡುರೊಡೆಯ ಪೊಂಮಯ್ಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ[೧೧]. ಕಾಲ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವರ್ಷನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಬಿಜ್ಜನು ಮಾಸಿಯವಾಡಿ ೧೪೦ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕದಂಬ ವಂಶದ ನಾಕಲೊಕ್ಕನ ಮಗನು ಅಯ್ಯಪದೇವನ ಮಗ ಅಣ್ಣಿಗದೇವನು ಪಡುಗಲ್ಲನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇವು ರಾಜಕೀಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಡಿದ ವೀರರ ನೆನಪಿಗೆ ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಳ್ಳರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳು:

ಶ್ರೀ ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ತುರುಗೋಳನ್ನು ಕಾಳಗ 'ಯುದ್ಧ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸೂಕ್ತ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ[೧೨]. ಕಳ್ಳರನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಬಂದ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ತಮಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಳ್ಳರು ತಿರುಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲವೆ ತಲೆ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಓಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದನಗಳನ್ನು ಕಳ್ಳರು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಕಳ್ಳರನ್ನು ಬೆನ್ನತ್ತಿ ಹೋಗಿ ದನಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೪ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಸವೆಯ ನಾಯಕ ಎಂಬುವನು ಕಳ್ಳರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಬಸವೆಯನಾಯಕನ ಮಗ ಚೌಡೆಯ ನಾಯಕನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[೧೩].

ವೀರನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಇತರರಿಗೂ ಧೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವೀರನು

ಕೆಚ್ಚು, ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ನಿಷ್ಠೆ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಕುರುಹಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳು: ಮಾಸ್ತಿ ಎಂಬುದು ಮಹಾಸತಿಯ ತದ್ಭವ, ಗಂಡ ಸತ್ತಾಗ ಅವನೊಡನೆ ಚಿತೆಯೇರಿರುತ್ತಿದ್ದವಳು ಸತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನೇ ಮಹಾಸತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಈ ಮಹಾಸತಿಯು ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಗಂಡ ಸತ್ತಾಗ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವುದು ಪತ್ನಿಯ ಆದರ್ಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಒಂದೆಡೆಯಾದರೆ, ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಶೀಲವೇ ಅವಳಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಬಹುದೆಂದು ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಮಾಸ್ತಿಯಾಗುವಳು. ಇಂಥವಳ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡುವ ಆಚರಣೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಜಾತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀರಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸತಿಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ ಇದೆ. ೧) ಗಂಡನ ಕಳೇಬರದೊಡನೆ ಚಿತೆಯೇರುವುದು ಸಹಗಮನ. ೨) ಗಂಡ ಎಲ್ಲೋ ಸತ್ತ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಿತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಏರುವುದು ಅನುಗಮನ, ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬಂದರೆ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಗಂಡನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಮಾಸ್ತಿ ಆದವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳೇ ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಕಲ್ಲು, ಮದವಳಿಗೆ ಕಲ್ಲು, ತೋಳ್ ಕೈಗಲ್ಲು, ವ್ಯಾಸನ ತೋಳು ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ[೧೪].

ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೋಗಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[೧೫] ಹೆಗ್ಗಡೆ ತೊಮ್ಮನೆಂಬುವ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿದ್ದು ಅವನ ಮಡದಿ ಬಳಕ್ಕ ಎಂಬುವಳು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಸೂಚನೆಯಿದೆ[೧೬].

ಗಂಡ ಸತ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯು ಮಾಸ್ತಿಯಾಗುವುದು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪರಿಪಾಠವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಒತ್ತಾಯದಿಂದಲೋ, ಸ್ವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೋ ನಡೆದಿರಬಹುದು. ಒತ್ತಾಯವೇ ಮಾಸ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಶೋಷಣೆ ನಡೆದಿರುವುದು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಷಿದಿಗಲ್ಲುಗಳು: ನಿಷದಿ – ನಿಷತ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ನಿಷತ್ ಎಂದರೆ ಕುಳಿತಿರುವುದು, ಅಂದರೆ ಸಲ್ಲೇಖನಾವ್ರತ ಆಚರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಧರ್ಮ ಶ್ರವಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಚಿತ್ರವಿರುತ್ತದೆ.

ಇವು ಜೈನ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಗೃಹಸ್ಥರು ಸಲ್ಲೇಖನ ವ್ರತದಿಂದ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜೈನರಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ, ಅಪರಿಹಾರ್ಯ್ಯವಾದ ರೋಗಕ್ಕೆ ಈಡಾದಾಗ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿರಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿ ಸಲ್ಲೇಖನ ವ್ರತದಿಂದ ಅನ್ನ ಆಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಧರ್ಮ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

ನಿಷದಿಕಲ್ಲುಗಳ ಶಿಲ್ಪದ ವಿವರವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಶಿಲ್ಪದಂತೆ ಎರಡು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲನೆ ಹಂತ (ತಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ) ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಉಪದೇಶ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ, ವ್ಯಾಸ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಠಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗುರುವನ್ನು ಶಿಲ್ಪದ ವಿವರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆ ಹಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಗುರುವಿನಿಂದ ಕಲಿತಿರುವ ವ್ರತವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಸಿದ್ಧಿಯ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆ ಹಂತ ಅವನು ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆದು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿಸಿಧಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವ್ರತ ಸಲ್ಲೇಖನವಾಗಿದೆ. ಸಾವಪ್ಪಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿ ಕಲ್ಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕಲ್ಲು ನಿಸಿಧಿಗಲ್ಲು.

ಉತ್ತಂಗಿಯ ಬೇವಿನ ಮರದಡಿ ಇರುವ ನಿಷದಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಭಂಗಿ ಜಿನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಳಗೆ ದಂಪತಿಗಳಿರ್ವರು ಕೈಮುಗಿದು ಕುಳಿತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ[೧೭].

ಇದರಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಹಿಳೆಯರೂ ನಿಸಿದಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅವರು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅರ್ಹರೆಂಬ ಸಮಾನತೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮ ಹೊಂದಿತ್ತೆಂದು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಲೆಂಕರು: 'ಲೆಂಕರು' ಎಂದರೆ ಯುವ ಸೈನಿಕ ಎಂದರ್ಥ[೧೮]. ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ವೇಳೆ, ವೇಳವಾಳಿ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸರಿಸಿ ಲೆಂಕ, ಲೆಂಕವಾಳಿಯೆಂಬ ಪದಗಳು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಣಿಸತೊಡಗಿದವು[೧೯]. ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನ[೨೦] ದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ಮನ್ನೆಯ ಶ್ರೀಮತ್ ಘಟ್ಟಿಯರಸ ಮೋರಿಂಗೆರಿಯ ನೊಳ...ಶ್ವರ

ಪುರದ......... ದೇವರ ಭಾಗದೊಳಗೆ ಲೆಂಕರ ಸೇನ ಬೋವಂ ಗೋವಿಂದಯ್ಯನು ಮಾಡಿಸಿದ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ದಂಡನಾಯಕ ಲೆಂಕರು ಅಣುಗು ಜೀವಿತವಾಗಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಮೋರಿಗೇರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೦ಅ] 'ಶ್ರೀಮದ್ದಣ್ಡನಾಯಕ ತಿಕಣ್ಣ ಪ್ರಮುಖ ಲೆಂಕ ಸಾಸಿರ್ವರು ಅರ್ಮಳೆ ನೆಲ್ಕುದುರೆ ಸೊನ್ನ ಪೊಳಲ್ಗುನ್ದೆ ಸೂಗೂರು ಮೇಜೆಂಗೆಜ಼ಿ ಮೊದಲಾಗಾಟುಂ ಬಾಡಮುಮನಣುಗ ಜೀವಿತವಾಗಿ ತ್ರಿಭೋಗಾಭ್ಯನ್ತರ ಸಿದ್ಧಿಯನಾಳುತ್ತಂ' ಎಂದಿದೆ. ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಡೆಯ ಸಾವಿಗೀಡಾದಾಗ ಅವನ ಸೇವಕರೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥವರನ್ನು ಲೆಂಕರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ರಾಜನಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿದ್ದು, ರಾಜ ಮಡಿದಾಗ ಇವರೂ ಮಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಂಡಪೆಂಡೇರ[೨೧]: ತನ್ನನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಗರುಡನಾಗ ಬಯಸತಕ್ಕವನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಮುಂದೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎಡಗಾಲಿಗೆ ಗಂಡಪೆಂಡೇರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು[೨೨]. ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[೨೨ಅ] ವಿಕ್ರಮಾಂಕನೆಂಬುವನನ್ನು ಬಿರುದಿನ ಅಂಕಮಾಲೆ ತೊಡರಿಕ್ಕಿದ ಕಾಲಲುಗಂಡ ಪೆಂಡೇರ ಕರಗನಗಾಳ ನಚ್ಚಳಿಗೆ..... ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೆಂಡೇರ ಧರಿಸಿದ್ದ ವೀರರು ಒಡೆಯ ಸತ್ತಾಗ ತಾವೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ 'ಗರುಡ ಪದ್ಧತಿಯ' ಒಂದು ರೂಪವೇ 'ಗಂಡಪೆಂಡೇರ' ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೊರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಥ ಕಷ್ಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ರಾಜನ ಜೀವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಹೊಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ರಾಜನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಅಪಾಯ, ಸಾವು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಕಾರಣರೆಂಬ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ರಾಜನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಸಾವಿಗೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರುಡರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಗರಿಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೫೩ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಡಪೆಂಡೇರದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದು ಒಡೆಯನಿಗೆ ಗರುಡನಾಗಬಯಸುವವನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಎಡಗಾಲಿಗೆ ಕಡಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ಗಂಡಪೆಂಡೇರ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡವನು ಗರುಡರಂತೆ ಸದಾ ಒಡೆಯರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಡೆಯನಿಗೆ ಅಪಾಯವಾದಾಗ ತಾನೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.

ವೇಳವಾಳಿ: ಪತಿಗಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಆತ್ಮ ಬಲಿದಾನ ಸಹಗಮನವಾದರೆ ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ ಸೇವಕ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಆತ್ಮ ಬಲಿದಾನ 'ವೇಳವಾಳಿ'. ಲೌಕಿಕವಾದ ಈ ಆತ್ಮ ಬಲಿದಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದವೇ ಕಿಳ್ಗುಂಟೆ, ಕಿಳ್ಗುಣಿ, ಕಿಳ್ಗುಂಠೆ, ಕಿಳೊಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ[೨೩]. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೦ರ ನಂದಿಗುಡಿ[೨೪] ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕಿಳ್ಗುಣಿ' ಎಂಬ ಪದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಿಳ್ಗುಂಟೆ ಎಂಬುದು ಒಡೆಯನ ಸಮಾಧಿ ಕೆಳಗೆ, ಚಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ಆಳು ಹೂಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂದು ಈ ವರೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಮೂಲತಃ ಇದು ಕೇವಲ ಸಮಾಧಿಯ (ಕುಂಟೆ = ತಗ್ಗು) ಕೆಳಗೆ ಹೂಳಲ್ಪಡುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಆ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದವನಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾಪದವಾಗಿ ರೂಢಿಗೊಂಡಿತ್ತೇನೋ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮೂಲತಃ ಕೀಳ್ಗುಂಟಿ ಸಮಾಧಿ (ಕುಂಟಿ) ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಬೆಳ್ವಡಿಚ ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿದ್ದು ಆ ಮೇಲೆ ತಪ್ಪುತಪ್ಪಾಗಿ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿರಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥವರು ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ ಹುಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಕಿಳ್ಗುಂಟಿ[೨೫] ಕಿಳ್ಗುಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗುಣಿ ಎಂಬುದು ತಗ್ಗು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದು ಅಂದಿನ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಒಡೆಯನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತಾದರೂ ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರು ಕೆಳವರ್ಗದವರನ್ನು ಶೋಷಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಗೋಸಾಸ: ಇದು ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಗೋವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಗೋಸಾಸವು ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಡುವ ಕಲ್ಲುಗಳೇ ಗೋಸಾಸ ಶಾಸನಗಳು. ಗೋಸಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀವಾಸುಗಿ ಮಹಾನಾಗ ಗೋಸಾಸಿಯ..."[೨೬] ಎಂದಿದೆ.

ಗೋಸಹಸ್ರ ದಾನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ದಾನಿಯು ಹಾಲು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದಾನಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಪುನಃ ಹಾಲು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಕರಿಯ ಚುಕ್ಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂತಹ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಹಸುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸುವುದು. ೯೯೯ ಹಸುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅದನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವುದು. ಈ ದಾನವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ನೀಡಬೇಕೆಂದಾಗಲಿ, ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದಾಗಲೀ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ[೨೭].

ಗೋಸಾಸವು ನೋಡಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಅಡಿಯವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಪರೂಪಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎತ್ತರದ ಗೋಸಾಸಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೋಸಾಸಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲು ಕೂಡ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿದ್ದು ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಗುಂಡಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಶದ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಕಲಶದಿಂದ ಹೊರ ಚೀಳುತ್ತಿರುವ ಹೂವಿನ

ಚಿತ್ರವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನೇಗಿಲ ಚಿತ್ರ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಆನೆ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಗಂಟೆಯ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಗೋಸಾಸವೂ ಒಂದೆರಡುಕಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ರಹಿತ ಗೋಸಾಸಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಿಲ್ಪವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಗೋಸಾಸಕಲ್ಲಿನ ಆಕಾರವಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ[೨೮].

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೮೪.

೨. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೫೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೭.

೩. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೫೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೧ – ೩೨.

೪. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೨೮೨.

೫. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೭.

೬. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಪುಟ ೧೮೭.

೭. ಅದೇ ಪುಟ ೧೯೧.

೮. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೬೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೨.

೯. E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೭೫.

೧೦. ಅದೇ ೭೬.

೧೧. ಕ.ವಿ.ವ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯.

೧೨.ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಪುಟ ೨೦೦.

೧೩.ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೪.

೧೪.ಜಯದೇವ ಹು.ಕಾ, ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಗದ್ಯ, ಪುಟ ೧೬.

೧೫ ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೮–೦೯.

೧೬ ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪು. ೨೩೬

೧೭ ವೀರೇಶ್ ಎಸ್.ಎಸ್., ಉತ್ತಂಗಿ, ಇತಿಹಾಸದರ್ಶನ ಸಂ ೨೩, ೨೦೦೪ ಪುಟ ೮೫.

೧೮ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೬೮.

೧೯ ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ., ಸಮಾಧಿ–ಬಲಿದಾನ–ವೀರಮರಣ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಪುಟ ೫೮.

೨೦ ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೫.

೨೦ಅ. ಅದೇ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ೨೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೬.

೨೧ ಎ.ಕೆ. ೩೬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೧, A.R. No. 259 of 1918 SII IX pt.1 No. 276, ಹಗರಿಗುಡಿಹಳ್ಳಿಯ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಿಲಾಶಾಸನ. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ. ಡಿ. ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ನವೆಂಬರ್ ೧೧, ೨೦೧೨ ಪುಟ. ೩.

೨೨ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ಪುಟ ೩೦೯.

೨೨ಅ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಹಡಗಲಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩.

೨೩ ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪುಟ ೨೫೪.

೨೪ E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು, ೧೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೦.

೨೫ ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ., ಸಮಾಧಿ–ಬಲಿದಾನ–ವೀರಮರಣ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಪು. ೫೪.

೨೬ ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ, ಸಂಪುಟ ೧ ಹಡಗಲಿ ೯೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನ.

೨೭ KANe.P.V. History of Dharmashastra, P.No. 46

೨೮ ಭಾರತೀ ಬಿ.ಆರ್., ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ ಕ.ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ, ೨೦೦೨, ಪುಟ ೨೬೩.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೧

ಸಮಾರೋಪ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೧

ಸಮಾರೋಪ

ಈವರೆಗೂ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಭಾಷಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಒಟ್ಟು ನೋಟವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶಿಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂದಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲೂಕುಗಳಾದ ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಹಡಗಲಿ, ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರ ಈ ಭಾಗದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇತಿಮಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಿಂದವಾಡಿಸಾಸಿರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕದಬಗೆರೆ ಸಾಯಿರ ಈ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ನಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨, ಬಿಕ್ಕಿಗ೭೦, ಬೆಣ್ಣೆವೂರು೧೨, ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು೧೨, ಮಾಂಗೊಳ೧೨, ಮಸವ.ದು೧೨, ಮೊಸಲವಾಡ೧೨, ಮುತ್ತಗಿ೩೦, ಸುಸ್ವವತ್ತಿ೧೨, ಸೋಗಿ೧೨, ಹನಸೆ೧೨, ಹಲುಮಯಿ೧೨, ಹಲುವಾಗಿಲು೧೨, ಹಾಲ್ವೊಳ೧೨ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಒಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೪೪ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಹನಸೆ೧೨, ಕೊಟ್ಟೂರು೧೨ರಲ್ಲಿ ಸಾತಗೌಡನಹಳ್ಳಿ, ಅಡಕೆಯಹಳ್ಳಿ, ಮತ್ತುಗಿ೩೦ರಲ್ಲಿ ತಂಗೆಹಳ್ಳಿ, ಬಿಕ್ಕಿಗ೭೦ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಿದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ೨೪೪ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದು, ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿದ ಬಲ್ಲವಾಡಿ ೭೦ ಮತ್ತು ಆರುಂಬಾಡ ಎಂಬಿವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಟ್ಟು ೩೨೦ ಉಪ ಗ್ರಾಮಗಳೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಈ ನಾಡನ್ನು ಗಂಗರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣಚಾಲುಕ್ಯರು, ಕಳಚೂರ್ಯರು, ಯಾದವರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರು ಹೀಗೆ ಹಲವು ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆಡಳಿತವು ವಿವಿಧ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ರಾಜ, ರಾಣಿ, ಯುವರಾಜ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ, ಸಾಮಂತರು, ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು ಇತ್ಯಾದಿ ಇವರು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಾವುಂಡ, ಸೇನಬೋವ, ಹೆಗ್ಗಡೆ, ತಳವಾರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಸಹ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ-ಸಹಕಾರ ನೀಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ಪಡೆದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಬದುಕಿದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಾದ ದಾಂಪತ್ಯ, ಮಕ್ಕಳು, ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವಗಳನ್ನು, ಅಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಾದ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು, ದಾನ-ಧರ್ಮ, ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಕುಂಬಾರ, ಕಂಬಾರ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ, ಬಡಗಿ, ನಾಯಿಂದ, ನೇಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ, ಬಡಿಗ, ಕಮ್ಮಾರ, ಮಡಿವಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ ಜಾತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಜನರು ಸಮಾಜ ಪರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗದವರ ಜೀವನ ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ವರ್ಗದವರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗದವರು ನೋವನ್ನು ಸಹಿಸಿಯೂ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮಾಡಲಾರದೆ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಎರೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಅದರ ಉಪನದಿ ಹರಿದ್ರಾ ಮತ್ತು ಹಗರಿ ನದಿಗಳಿಂದ, ಕೆರೆ-ಕುಂಟೆಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರು ಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಮಾರಾಟ, ತೆರಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ತೆರಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ವಿವಿಧ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರ್ಗದವರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯ್ತಿ ನೀಡಿರುವುದು ತೆರಿಗೆ ಕಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ದಂಡ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಡಿಮೆ ಸುಂಕ ವಸೂಲಿ

ಮಾಡಿರುವುದು ಉದಾರಗುಣ ಹೊಂದಿದ ರಾಜರು ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂ ಅಳತೆ ಮಾಪನಗಳಾದ ಕೋಗಳಿ ಗಡಿಂಬ, ಕೋಗಳಿಗಳೆ ಎಂಬಿವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತೆರಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ವಿವಿಧ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೈನ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳಿದ್ದು, ಈ ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷ–ಸಮನ್ವಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೊಳಗುಂದಿ, ಕೋಗಳಿ, ಬಾಗಳಿ, ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು, ಮಾನ್ಯರಮಸಲವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಸದಿಗಳಿದ್ದ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ತೀರ್ಥ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಬಸದಿಗಳು ಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೈವ ಶಾಸನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಧರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಶೈವಧರ್ಮವು ಇಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಳವೂರಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದಾಗ ಧರ್ಮಗಳ ನಡವೆ ಸಾಮರಸ್ಯವೂ, ರಾಜನು ದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆದಿರುವುದು ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ.

ಅಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಮಠ–ದೇವಾಲಯ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ, ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಗುಂದಿ, ಹೊಳಲು, ಬಾಗಳಿ, ನೀಲಗುಂದ, ಅಲಬೂರು, ಹಡಗಲಿ, ಕುರುವತ್ತಿ, ಕೂಡಲೂರು ಮೊದಲಾದವು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಉನ್ನತ, ಕೆಳವರ್ಗಗಳೆಂಬ ಬೇಧಗಳಿದ್ದು ಉನ್ನತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು, ಕೆಳ ವರ್ಗದವರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ವಂಚಿತರಾದುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಠಮಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಠಮಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಶಾಸನದ ತ್ರುಟಿತ ಪಾಠ, ಭಾಷೆಯ ಕಗ್ಗಂಟುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳದೆ ಸರಿಯಾದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಐ ಮತ್ತು ಔ ಗಳು ಅಯ್ ಮತ್ತು ಅವ್ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. 'ಋ' ಸ್ವರ 'ರ' ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. 'ಎ' ಕಾರಾಂತ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು 'ಅ' ಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರು ಅತ್, ಅತ್ತಣಿಂ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರೂ ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಾಸನ ಕವಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಚಂಪೂ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕವಿಯ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಛಂದೋ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕವಿಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ, ನಾಗಮಯ್ಯ, ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ, ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ, ಮಲ್ಲಪರಾಜ, ಕಾಶ್ಮೀರಭಟ್ಟಮಲ್ಲಯ್ಯ, ವಿಷ್ಣಯ್ಯ, ನಾಗವಾರನಾಗವರ್ಮ್ಮ, ಮಧುಸೂದನ, ವಾಮಣಯ್ಯ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡರಿಸುವವರು ಕಂಡರಣೆಕಾರರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣೋಜ, ದಾಸೋಜ, ಮಾಚೋಜ, ಕಲಿಯೋಜ, ಕಾಳೋಜ, ಮಾರಿಯೋಜ ಮತ್ತು ಚಾವುಂಡೋಜ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸನಕವಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕಂಡರಣೆಕಾರರ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕೈ ಚಳಕದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶಾಸನಗಳು ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಧನಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಊರಳಿವು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವು. ಲೆಂಕರು, ವೇಳವಾಳಿಗಳು, ಗಂಡಪೆಂಡೇರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಪೆಂಡೇರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಶಾಸನವೊಂದನ್ನು ಅಲ್ಲದೆ ಪಾಳೆಗಾರರ ಕಾಲದ ೩ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡು ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂದವಾಡಿ ಸಾಸಿರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ ಈ ಗಡಿಭಾಗ ಹೊಂದಿದ ಈ ನಾಡು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಹಲವು ಏಳು ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಕಂಡರೂ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಈ ನಾಡನ್ನು ಆಳಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಿದ್ದರೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೂ ಸದೃಢವಾದ ನಾಡು ಇದಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ, ಹೆಚ್ಚು ತೆರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಜೈನ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದು ಆಗಾಗ ಸಾಮರಸ್ಯ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶೈವಧರ್ಮವೇ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅದರ

ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳು ಈ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿವೆ.

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದರೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಶಾಸನಶಿಲ್ಪ, ಶಾಸನಗಳ ಛಂದಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಇನ್ನೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಅನುಬಂಧಗಳು

ಸಂಕ್ಷೇಪಗಳು

ಎಸ್.ಅಯ್.ಅಯ್.	:	ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್ಸ್ ಕ್ರಿಪ್ಶನ್ಸ್
ಕ.ವಿ.ವಿ.	:	ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಕ.ಸಾ.ಪ.	:	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು.
ಕೂಡ್ಲಿಗಿ	:	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕು.
ಬಳ್ಳಾರಿ	:	ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲೂಕು.
ದಾವಣಗೆರೆ	:	ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು.
ಸಿರುಗುಪ್ಪ	:	ಸಿರುಗುಪ್ಪ ತಾಲೂಕು.
ಸೊಂಡೂರು	:	ಸೊಂಡೂರು ತಾಲೂಕು.
ಹಗರಿ/ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ	:	ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು.
ಹಡಗ/ಹಡಗಲಿ	:	ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕು.
ಹರಪ/ಹರಪನಹಳ್ಳಿ	:	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು.
ಹರಿಹರ	:	ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕು
E.C. / ಎ.ಕ.	:	Epigraphia Carnatika

ಗ್ರಂಥ ಋಣ

ಶಾಸನ ಸಂಪುಟಗಳು

- ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೧, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಸಂಪಾದಕರು : ದೇವರ ಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ, ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ, ಕೆ.ಜಿ. ಭಟ್‌ಸೂರಿ, ಡಿ.ವಿ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ.
- ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೩, ಹಂಪಿ, ಸಂಪಾದಕರು : ದೇವರ ಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ, ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ, ಕೆ.ಜಿ. ಭಟ್‌ಸೂರಿ, ಡಿ.ವಿ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ.
- Epigraphia Carnatica B.L. Raise Volume XI
- South Indian Inscriptions IX part I, II

ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು

೧. ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ ಎ.ಎಮ್. ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿ(ಸಂ) : ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಚಯ, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೬೧.

೨. ಎಲಿಗಾರ ಚೆನ್ನಕ್ಕ : ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೯೦.

೩. ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು : ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ನಾಡುನುಡಿ ಮತ್ತು ಲಾಕುಳ ಶೈವ ಇತಿಹಾಸ, ಪುಸ್ತಕ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೬.

೪. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ. : ಸಮಾಧಿ–ಬಲಿದಾನ–ವೀರಮರಣಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಐಬಿಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೦.

೫. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ. : ಮಾರ್ಗ ಸಂಪುಟ: ೧, ೨, ೩, ಸಪ್ನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೧೦.

೬. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ. : ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೩.

೭. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ. : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚೇತನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು, ೨೦೧೧.

೮. ಕಲ್ಗುಡಿ ಬಸವರಾಜ : ಮಹಾಸತಿ ಆಚರಣೆ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೫.

೯. ಕುಂಬಾಸ : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದರ್ಶನ ಮಾಲತೇಶ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕುಂಚೂರು, ೧೯೯೦.

೧೦. ಕುಂಬಾಸ : ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೬.

೧೧. ಕುಂಬಾಸ : ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು ಪರಿಚಯ, ಮಾಲತೇಶ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೨೦೦೮.

೧೨. ಕೇಶವಭಟ್ಟ ಟಿ. : ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೯.

೧೩. ಕೊಟ್ರೇಶ್ ಎಂ. : (ಸಂ) ಕಲ್ಯಾಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೨೦೧೦.

೧೪. ಕೊಪ್ಪಾ ಎಸ್.ಕೆ. : ತರ್ದವಾಡಿನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಇಂಡಿ, ೧೯೯೦.

೧೫. ಗಣೇಶ್ ಕೆ.ಆರ್. : ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೬.

೧೬. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ ನಾ. : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ನಾರಾಯಣಶರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೧೦.

೧೭. ಗೋಪಾಲರಾವ್, ಎಚ್.ಎಸ್. : ಶಾಸನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೯೩.

೧೮. ಚಿತ್ತಯ್ಯಪೂಜಾರ್, ಡಿ.ಕೆ. : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಾಧ್ಯಯನದ ಬಹುಮುಖಿ ಆಯಾಮಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೨೦೧೦.

೧೯. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಎಂ. : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೬.

೨೦. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. : ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು, ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೮೬.

೨೧. ಜಯದೇವ ಹು.ಕಾ. : ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಗದ್ಯ, ಸಪ್ನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೧೧.

೨೨. ಡೆವಿಡ್ ಎನ್. ಲಾಂರೆಂಜ್‌ನ್ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೂಲ). : ಕಾಪಾಲಿಕರು ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖರು: ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಎರಡು ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಕುಲಕರ್ಣಿ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ) ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೫.

೨೩. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಎಚ್. : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ೨೦೧೦.

೨೪. ದಿಬ್ಬದ ಶಾಂತಿನಾಥ (ಸಂ) : ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು ವಿರಚಿತ ಆರಾಧನಾ ಕರ್ಣಾಟಟೀಕಾ (ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ), ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೧೨.

೨೫. ದಿಬ್ಬದ ಶಾಂತಿನಾಥ : ಜೈನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ರತ್ನತ್ರಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ೨೦೦೩.

೨೬. ದೇವರಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಾಪಾಶಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲ, ಧಾರವಾಡ, ೨೦೦೮.

೨೭. ನಂದಿಮಠ, ಎಸ್.ಸಿ. : ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳು, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಭಾಗ ೨, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೭೫.

೨೮. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಆರ್. : ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತೆ, ತೃತೀಯ ಸಂಪುಟ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೪.

೨೯. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಆರ್. ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೨.

೩೦. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಡಿ.ಎಲ್.(ಸಂ) : ಕೇಶಿರಾಜ ವಿರಚಿತ ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣಂ, ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೮೯.

೩೧. ನರೇಗಲ್ಲ ಎಂ.ಎಸ್. : ಉತ್ತರ ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ರವಿರಶ್ಮಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗದಗ, ೨೦೦೯.

೩೨. ನಾಗಭೂಷಣ ಸಿ. : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೋಧನೆ, ಅಮೃತವರ್ಷಿಣಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ನಂದಿಹಳ್ಳಿ, ೧೯೯೯.

೩೩. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. : ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಶ್ರೀ ನಾಗನೂರು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಠ, ಬೆಳಗಾವಿ, ೧೯೯೨.

೩೪. ನಾಗಯ್ಯ ಜೆ.ಎಂ. : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಳ್ಳಾರಿ. ೨೦೦೨.

೩೫. ನಾಗರಾಜು ಡಿ.ಎಂ. : "ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ" ಗೌತಮ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೨.

೩೬. ನಾಗೇಗೌಡ ಎಚ್.ಎಲ್. : ಪ್ರವಾಸಿಕಂಡ ಇಂಡಿಯಾ (ಸಂಪುಟ ಒಂದು) ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೬.

೩೭. ನೇಗಿನಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ. : ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೯೪.

೩೮. ನೇಗಿನಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ. : ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೮೨.

೩೯. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ. : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೧೯೯೯.

೪೦. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಕೆ.ವಿ.(ಸಂ) : ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ, ಸಂಪುಟ ೧, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೫.

೪೧. ಪೆಂಡಕೂರು ಗುರುಮೂರ್ತಿ: ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೬.

೪೨. ಬಡಿಗೇರ ವಾಸುದೇವ. : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ) ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೨೦೦೨.

೪೩. ಬಡಿಗೇರ ವಾಸುದೇವ. : ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ ೧ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೨೦೧೨.

೪೪. ಬಾಳುಗೋಡು ಗಣಪತಿ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ. ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೧೦.

೪೫. ಮಂಜುನಾಥ ಎಂ.ಜಿ. : ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ವೀರಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ನಿಸಿದಿ ಶಾಸನಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೨೦೧೧.

೪೬. ಮದ್ದಾನಸ್ವಾಮಿ ಕೆ. ಯರಬಾಳ : ಕೋಗಳಿ ೫೦೦: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಾದರ ಪಡಿಸಿದ (ಅಪ್ರಕಟಿತ) ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ, ೧೯೯೬.

೪೭. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕೆ., ಮಾಳಿ ವಿ.ಎಸ್. ಬಿರಾದಾರ ಬಿ.ಎಸ್., ಅಶೋಕ ನರೋಡೆ (ಸಂ) : ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಹಿರೇಮಠರ ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೨೦೧೨.

೪೮. ಮುಗಳಿ ರಂ.ಶ್ರೀ. : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು, ೧೯೯೦.

೪೯. ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿ : ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು, ಪ್ರತಿಭಾ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೪.

೫೦. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಕೆ. (ಸಂ) : ಕೋಗಳಿ ನಾಡು. ಶಾಲಾ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಕೋಗಳಿ, ೨೦೦೯.

೫೧. ವಸಂತ ಎಚ್.ಎಸ್. : ಕೋಗಳಿ ನಾಡು: ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರ ಪಡಿಸಿದ(ಅಪ್ರಕಟಿತ) ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ, ೧೯೯೦.

೫೨. ಶಂಕರನಾರಾಯಣರಾವ್ ಎಚ್.ಎಂ. : ಶ್ರೀ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯ, ಶಾರದಾ ಮಂದಿರ ಮೈಸೂರು, ೧೯೮೨.

೫೩. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆರ್. : ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೪.

೫೪. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ ಆರ್.ಎಮ್. : ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಸದ್ಧರ್ಮ ಪೀಠದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಸದ್ಧರ್ಮ ಸಿಂಹಾಸನ ಜ್ಞಾನಗುರು ವಿದ್ಯಾಪೀಠ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ೨೦೦೩.

೫೫. ಸವದತ್ತಿಮಠ ಸಂಗಮೇಶ. : ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಕೈಪಿಡಿ, ರೂಪ ರಶ್ಮಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಕಲಬುರ್ಗಿ, ೧೯೯೫.

೫೬. ಸುರೇಶ್ ಕೆ.ಎಂ., ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಮಾಡಲಗೇರಿ ಕೊಟ್ರೇಶ್ ಮತ್ತು ಸೋಮಶೇಖರ ಎಸ್.ವೈ. : ಕರ್ನಾಟಕ ದೇವಾಲಯ ಕೋಶ: ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೧೯೯೯.

೫೭. ಹಂಜೆ ಎನ್. ಅಪ್ಪಣ್ಣ (ಸಂ) : ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜೈನ ಶಾಸನಗಳು, ವಿದ್ಯಾಶ್ರೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗದಗ, ೨೦೧೧.

೫೮. ಹಾಜವಗೊಳ ಧನವಂತ : ಮುಳಗುಂದ ನಾಡು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಮಹಾದೇವಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ, ೨೦೦೪.

೫೯. ಹಿರೇಮಠ ಚನ್ನಬಸವಯ್ಯ. : ಕುರುಗೋಡು ಸಿಂದರು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಗಣ್ಣನವರು ಅಗಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಕೊಪ್ಪಳ, ೧೯೯೫.

೬೦. ಹಿರೇಮಠ ಬಿ.ಆರ್. : ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೮೬.

೬೧. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್. ಎಸ್. : ಪಾಶುಪತ ದರ್ಶನ, ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೦೦೩.

೬೨. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್. ಎಸ್. : ಸಾಂಖ್ಯ ದರ್ಶನ, ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ೨೦೦೩.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. Desai P.B. : Jainism in South India and some Jaina Epigraphs, Sholapur, 1957.

2. Gopal B.R. : The Chalukays of Kalyana and Kalachuris, Dharwar, 1981.

ನಿಘಂಟುಗಳು

೧. ಕನ್ನಡ – ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨. A Dravidian Etymological Diectionary by T. Burrow and M.B. Emeneau, 1961.

೩. Descriptive glossary of Administrative Terms in Ancient Karnataka, Editor Shrinivas Ritti, Directorate of Archaeology and Museums, Mysore, 2000.

೪. Indian Epigraphical Glossary : D.C. Sircar, 1966.

ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳು

- ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.
- ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.
- ಸಾಧನೆ : ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

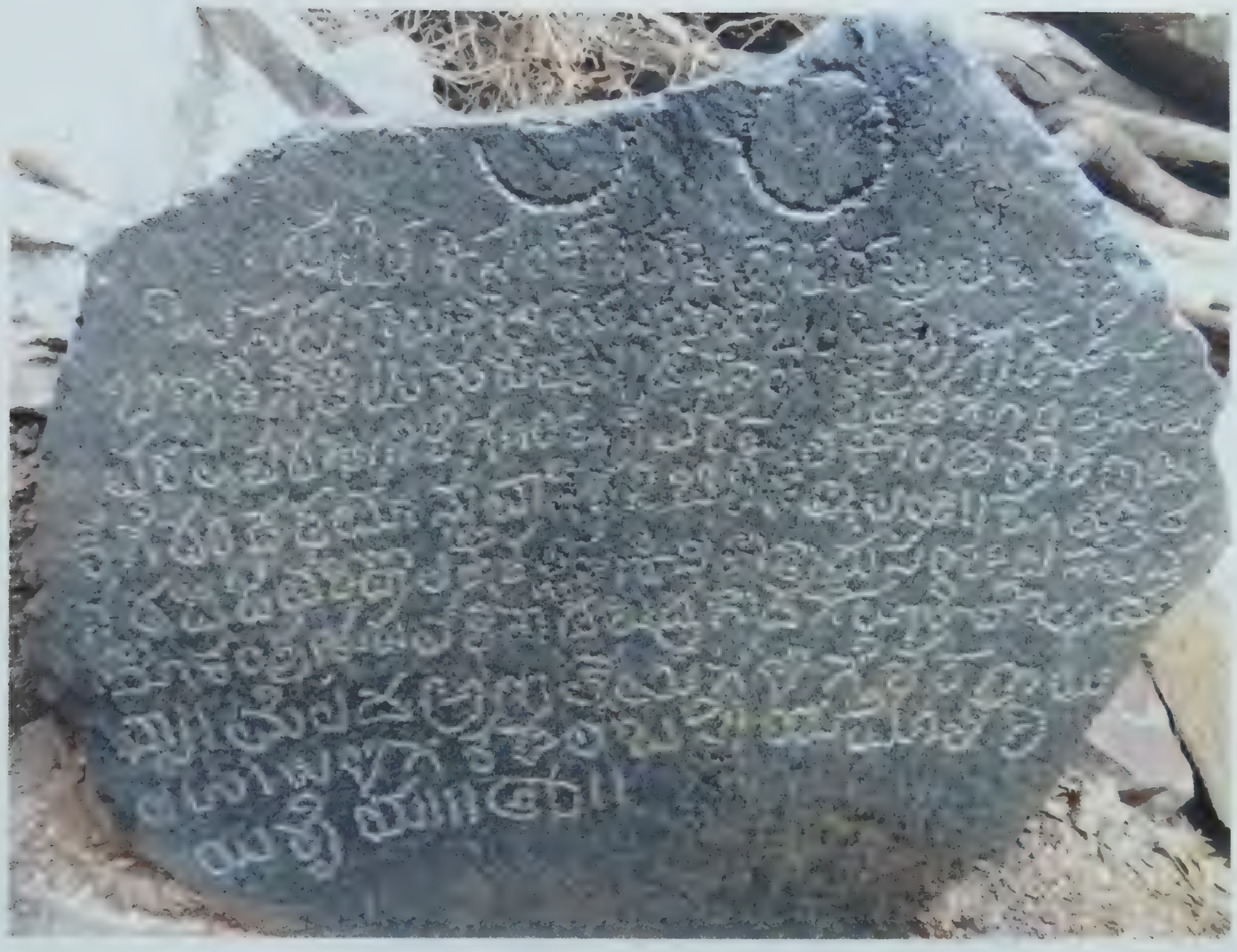
ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು

ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ.

ಹಗರಿಗುಡಿಹಳ್ಳಿಯ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ.

ಬನ್ನಿಕಲ್ಲಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ.

ಬೂದನೂರಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ.

ಬಾಗಳಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲು.

ಹುಲಿ ಬೇಟೆಯ ವೀರಗಲ್ಲು
(ಕೃಪೆ: ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಾಗಳಿ.)

ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು
(ಕೃಪೆ: ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಾಗಳಿ)

ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ.

ಚೆನ್ನಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪ್ರತಿಮೆ, ಕೋಗಳಿ.

ಕೋಗಳಿಯ ಬಸದಿ.

ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲವಾಡ.

ಬಾಗಳಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ.

ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸುಂದರ ಕಂಭ.

ಭೀಮೇಶ್ವರ – ದೇಮೇಶ್ವರ (ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ) ದೇವಾಲಯ, ಹಿರೇಹಡಗಲಿ.

ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನೀಲಗುಂದ.

ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಅಂಬಳಿ.

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯದ ಭಿತ್ತಿ, ಕುರುವತ್ತಿ.

ಬೋದಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಮದನಿಕೆ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯ, ಕುರುವತ್ತಿ.

ಮಕರ ತೋರಣ, ಉಜ್ಜಿನಿ.

ವೇಣುಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ಮಾಗಳ.

ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನಗಳು

ಶಾಸನ ೧:

ಗ್ರಾಮ : ಬೂದನೂರು   ತಾಲೂಕು: ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ

ಸ್ಥಳ : ,ಹ್ಯಾಡ್ಲಾವೀರಬಸವ್ವನ ಹೊಲದಲ್ಲಿ

ಕಾಲ : ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೩೪ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೯ ಭಾನುವಾರ

೧. ಶ್ರೀ ಆನಂದ ನಾ

೨. ಮ ಸಂವತ್ಸರದ ಪು

೩. ಶ್ಯ ಬ ೧ ಶ್ರೀ ಮಂ

೪. ನಾಹ ನಾಯಚಾರ್ಯ

೫. ಬಾಗುಳಿ ಬಸಪ್ಪಂಯನವರ

೬. ನಿರುಪದಿಂದಲು ಹೊಳಲ ಕೊ

೭. ಡೆಯ ಹವಲುದರ ಸಂತಾ

೮. ರಾಉಧನ ಮೊಂಮಗ ಕೊಮಾರ

೯. ಗಿರೆಮಲಪನವರು ಬುದನೂ

೧೦. ರ ಚೆಂನಂನಾಗಉಡನ ಮಗ

೧೧. ಬರಮಂನಾಗಉಡಗೆ ಕೊ

೧೨. ಐ ಸತ್ತಿಗೆಮಂ. ಬದಹ

೧೩. . ನು.

- ಈ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ ಅವರು.

ಶಾಸನ ೨:

ಗ್ರಾಮ : ಬನ್ನಿಕಲ್ಲು   ತಾಲ್ಲೂಕು: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ   ಜಿಲ್ಲೆ: ಬಳ್ಳಾರಿ.

ಸ್ಥಳ : ಕೊಟ್ರೇಶ್ ಹಳ್ಳಿ ಇವರ ಮನೆ ಮುಂದೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ

ಕಾಲ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೬ ಆಗಸ್ಟ್ ೩೧ ಶನಿವಾರ.

೧. ದುರ್ಮುಕಿ ಸಂತ್ಸರದ ಬದ್ರಾಪದ ಬ ೨ ಲು ಬಾಗಳಿ

೨. ಬಸಪ ನಾಯಕ ಅಯನವರು ಬಂನಿಕಲಗೌಡ ಶಾನ

೩. ಬೋಗಂಗೆ ಚಿಟುಕುರುವತಿಗೌಡನ ಸಂಗತಿದಡಗ ೧೦೦ ನುರು

೪. ವರಹ ಪದಗಾಣಿಕೆಗೆ ೧೦ ಹತವರಹವ ಕೊಂಡ ಕಾರಣ ಯಿ

೫. ತಗೆ ದಂಡದ ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಗಿ ಬಿತಕೆ ಹೊಲವ ॥ . ಪನ್ತಿದ

೬. ವರ ಬಿಜವರಿ ಪೊಲಕೆ ಕಲ್ಲಹಾಕಿಸಿ ... ಸಂಚಿ ಬಸಪನ

೭. ಮೊಕಂ . । ಕುರುವತಿಗೌಡ ಬದ್ರಗೌಡಗೆ ಹಾಕಿ ಕೊಟದು

೮. ನ್ಯಾ । ಮೆಲದ ಅಣತಮಗಳಿಗೆ ಶರಣಲು

೯. ೦ ಉ । ಉಳಿಗ ಕಡಲೆ ಬಸೈಯ ಪೊಲೆರಿ

೧೦. ಯಿರೈಯ ॥। ಶ್ರೀ ॥।.

- ಈ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ ಅವರು.

ಶಾಸನ ೩:

ಗ್ರಾಮ: ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ತಾಲೂಕು: ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ

ಸ್ಥಳ : ಲಿಂಗನಗೌಡ್ರು ಕೊಟ್ರೇಶಪ್ಪನವರ ಮನೆ ಮುಂದೆ.

೧. ಶಾಲಿವಾಹನ ಸಕ ೧೬೫೪ನಯ ವಿರೋಧಿಕೃ

೨. ತನಾಮ ಸಂ ಮಾರ್ಗಸಿರ ಬ ೧೩ ಲು ಶ್ರೀ ಮನ

೩. ಮಹಾಶಿವಃ ನಯಕಾಚರ್ಯ ಖಾಶಿದತ್ತಯವ ಚಿದಿನಬಾ

೪. ನಯಕರ ಗಂಡನೆಂಬುವ ಚಿತಿದಿನಬಾ

೫. ಗಳಿ ಬಸಪನಾಯನು ದರ್ಮಾಕಿರ್ತಿ

೬. ಬಾಚ್ಚನೆಂಬ ವೋಕಾರನಾಯಕನಿಂದ

೭. ಕಾಣಿಕೆರೂಪಾಗಿ ನಾಣ್ಯಗದ್ಯಾಣ ೪೦೬೯

೮. ನಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರಹಂಗಳತೆಗೆದು

೯. ಕೊಂಡು ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಗ್ರಾಮಾ

೧೦. ನು ಶಿವಾರ್ಪಿತವಾಗಿ ಬ್ರಾಹಂ

೧೧. ಮಣರಿಗೆ ಅಗ್ರಾರವಾಗಿ ಕೊಟ

೧೨. ರು ಗ್ರಾಮಕೆ ವಾಮನ ಮುದ್ರಿಸಿ

೧೩. ಶಾಸ್ಥಜತ ಮಾಡಿಕೊಟರು.

- ಈ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನದ ಸುಳಿವು ನೀಡಿದವರು ಡಾ॥ ಕೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಅವರು. ಓದಿದವರು ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ॥ ಕಲವೀರಮನ್ವಾಚಾರ ಅವರು.

ಶಾಸನ ೪:

ಗ್ರಾಮ : ಹಗರಿಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು: ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆ: ದಾವಣಗೆರೆ.

ಸ್ಥಳ : ತ್ರೈಯಂಬಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

೧. ನಮಸ್ತುಂಗ ಶಿರಶ್ಚುಂಬಿ ಚಂದ್ರ ಚಾಮರ ಚಾರವೇ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ನಗರಾರಂಭ ಮೂಲ

೨. ಸ್ತಂಭಾಯ ಶಂಬವೇ ॥

೩. ಶ್ರೀ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನವಾಶಾಕರಜೀಮುಖಲುತತ್ವಾನ ವಂಶಾದಿತ ಪ್ರಬ್ರಾಜದ್ರತ್ನಪ್ರತಾನಂ ವಿವಿಧ ಜ

೪. ಱಚರಾದಾನಮುತ್ತುಂಗ ವಿಚೀಹ್ರಜಪ್ರಸ್ಥಾವಿತಾಂಭೋಧರಸಮುದಯ ಸಂಧಾನ ವಾರ್ತ್ತಾ

೫. ರ್ತ್ತ ಭೂಭೃದ್ರಾಜಿರಕ್ಷಾ ವಿಧಾನಂ ಸೊಗಯಿಪುದು ಘನದ್ದಾನವಂಭೋನಿಧಾನಂ॥ ಜಳದೀಬ್ಯವೇಷ್ಟಿತ

೬. ರಂಜಿಪುದು ಫಣಿಧೃತಂ ಪಲ್ಲವಚ್ಛತ್ರ ಶೋಭಾವಳಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪವಾದ್ವೀಪದ ನಡುವೆಸಗುಂ

೭. ಮೇರುವಾಮೇರುವಿಂ ಕುಂತಳದೇಶಂ ತೆಂಕಲಾಕುಂತಳಧರಣಿಗೆ ಚಕ್ರೇಶನಾಗಿರ್ದ್ದಪಂ ಹೊ

೮. ಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯ ಶ್ರೀವಧೂವಲ್ಲಭನಮಳಯಶಂ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ದೇವಂ ॥ಗದ್ಯ॥ ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ಭುವನಾಶ್ರಯಂ

೯. ಶ್ರೀ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭಂ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ದ್ವಾರಾವತೀ ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರಂ ಯಾದವ ಕುಳಾಂ

೧೦. ಬರದ್ಯುಮಣಿ ಸಂಮ್ಯುಕ್ತ ಚೂಡಾಮಣಿ ಮಲೆರಾಜರಾಜ ಮಲಪರೊಳು ಗಂಡ ಕದನ ಪ್ರಚಂಡನಸಹಾಯ

೧೧. ಶೂರ ಶನಿವಾರಸಿದ್ಧಿ ಗಿರಿದುರ್ಗಮಲ್ಲ ಚಲದಂಕರಾಮ ನಿಶ್ಯಂಕ ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶ್ರೀ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರು ಯೆ

೧೨. ದ್ದೊಜೆ ಪರಿಯಂತಂ ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹ ಶಿಷ್ಟಪ್ರತಿಪಾಳನಂ ಮಾಡಿ ಸುಖಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಿಂ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯು

೧೩. ತ್ತಮಿರೆ ॥ ತತ್ಪಾದ ಪದುಮೋಪಜೀವಿ ॥ ಈವ ಮುಖಂ ಕಡಂಗಿದಡೆ ಕೊಲುವ ಮುಖಂ ಶರಣೆಂದು ಬಂ

೧೪. ದರಂ ಕಾವ ಮುಖಂ ಗುಣಕ್ಕೆಜೀವ ಸನ್ಮುಖವೊಲ್ಲದೆ ಮಚ್ಚರಿಪ್ಪರಂ ಸಾವಮುಖಂ ಸಮಸ್ತ ಪತಿ ಕಾರ್ಯ ಮುಖಂ ತ

೧೫. ನಗಾದ್ಯುತಿಪ್ಪುಮಾದೇವಿಯ ಪೆಂಪುವೆತ್ತ ಕುವರಂ ಕಲಿಪಂಡಿತನಿಂತು ಷಣ್ಮುಖಂ ॥ ಅಂಡಲೆವಂ ಬುಧವೆ

೧೬. ಡಜಿಂ ಖಂಡಿಸುವಂ ಗರ್ಬ್ಬಪರ್ಬ್ಬತಾರೂಢಸಮುದ್ದಂಡರನು ಉಮಾದೇವಿಯ ಪಂಡಿತನತಿ ಚತುರ ಕಾಮಿ

೧೭. ನಿ ಚಿತ್ತಭವಂ ॥ವಚನ॥ ಎನೆ ನೆಗಳ್ದ ಕುಮಾರ ಪಂಡಿತಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನ ವಿಭವ ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಪೂರ ಪ್ರವರ್ಧಮಾ

೧೮. ನ ಚಂದ್ರನುಂ ತೆಂಕಣ ಚಕ್ರವರ್ತ್ತಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳದೇವ ದಕ್ಷದಕ್ಷಿಣ ಭುಜದಂಡನುಂ ಕೆಳವಾಡಿ ಮುನೂ

೧೯. ಱಱ ಗ್ರಾಮಶಿರೋಮಣಿಯುಮೆನಿಸಿರ್ದ್ದ ಮುದಿಯನೂರ ಸ್ಥಳದ ಮಹಾಪ್ರಭು ಗೋಪರಸ ದಂಡನಾಯಕನ

೨೦. ವಂಶಾವತಾರವೆಂತೆಂದಡೆ ॥ಕಂದ॥ ಪುಟ್ಟಿದರು ಚತುರ್ಭುಜ ಹರಿಗಿಟ್ಟಳವೆನೆ ವಿಟ್ಟಪಂಗೆ ತನಯರ್ಳ್ವರ್ಪುಟ್ಟಿದ

೨೧. ಮಾಕರಸಂಗೊಡವುಟ್ಟಿದ ಸಂಕರಸಗಾಯ್ದಧಾರೆ ಪ್ರಭುಗಳು ॥ ಆ ನೆಗಳ್ದ ಕಾಶ್ಯಪಗೋತ್ರ ಕ

೨೨. ಮಳಿನಿವಿಕಾಸ ಭಾಸ್ಕರರುಮಪ್ಪ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳ್ನಾಲ್ವರೊಳಗೆ ಗೋತ್ರಪವಿತ್ರನುಂ ಧರಿತ್ರೀ ಕ್ರಿತಗಾತ್ರ

೨೩. ನುಂ ಆಶ್ರಿತಜನ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನುಮಪ್ಪ ಗೊಯ್ದರಸರ್ಗ್ಗೆ ಪುಟ್ಟಿದ ಪುತ್ರಂ ವಿರೋಧಿ ಸೈನ್ಯಸಾಗರ ಬಡವಾನ

೨೪. ಳನುಂಮಾತ್ಸರ್ಯ್ಯಜನಕಾಂತಾರ ದಾವಾನಳನುಂ ಬಂಧುಜನ ಚಿಂತಾಮಣಿಯುಂ

೨೫. ಸೌಜಂನ್ಯದ ಕಣಿಯುಮೆನಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಭು ಬಂಮರಸಯ್ಯಂಗಂ ಮಹಾಸತಿ ಪತಿಬ್ರತಾವರುಂ

೨೬. ದತಿರ್ಮಾರಲದೇವಿಗಂ ಸಕಳ ಜನಾನುರಾಗಂ ಪುಟ್ಟುವಂತೆ ಪುಟ್ಟಿದ ಗೋಪಚಮೂಪತಿಯ ವಿಕ್ಕ್ರಂತಂ ಎಂ

೨೭. ತೆಂದಡೆ ॥ವೃ॥ ಶ್ರೀ ರಮಣೀಶನುಂ ಗಿರಿಸುತಾ ರಮಣೀಶನುಮೊಳ್ಪುವೆತ್ತ ವಾಕ್ ಶ್ರೀ ರಮಣೀಶನುಂ ಪಡೆದು

೨೮. ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರ್ಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತ ಧರ್ಮ್ಮವಿಸ್ತಾರಕನಂ ರಿಪುಬ್ರಜನಿವಾರಕನಂ ಪೆಸರ್ವೆತ್ತ ಗಂಡಪೆಂಡಾರಕನಂ ಗುಣದ್ರ(ಣ)

೨೯. ಯೀ ಗೋಪನನಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಾಪನಂ ॥ವೃತ್ತ॥ ಚಲದೊಳು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಜ ಪ್ರಕಟ ಕಟಕದೊಳ್ತದ್ಗಜೇಂದ್ರಾಂಕುಶಂತಾಳ

೩೦. ಲದೊಳ್ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಟಕದೊಳು ಗಂಡಪೆಂಡಾನೋರಬರ್ಮ್ಮಂ ಬಳವದ್ಬಲ್ಲಾಳ ಪೃಥ್ವೀಪತಿಯ ಕಟಕದೊ(ಳು)

೩೧. ಳ್ ನಚ್ಚಿನಾಳ್ಮೆಚ್ಚಿನಾಳ್ತೋಳ್ಪದಾಳ್ವಿಕ್ರಾಂತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಣಿಮಯ ಮುಕುರಂ ಗಂಡಪೆಂಡಾರಗೋ(.)

೩೨. ॥ಗದ್ಯ॥ ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ನಿಜನಾಮಾಂಕಮೇಳಿಕಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಹಿತಂ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾಪ್ರದಾನಂ ರಾಯಗಂ

೩೩. ಡನಾಥ ಗಂಡಪೆಂಡಾರ ಕಾವಣಾನ್ವಯ ವರಜಿರುದ ಸಮುದ್ಧರಣನುಂ ॥ ಸಮರ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರಣನುಂ ಹಂ

೩೪. ಮಿಣಿ ಹತ್ಥಿಣಿ ಚಿತ್ತಿಣಿ ಸಂಕಿಣಿಮ್ಮೆರಡಬಾಯಿಜಾಯಿಣಾಯದಾರೂವಗರುವಂ ಜಳ್ಳೆಲಹಾವಸುವಾ

೩೫. ವ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿ ಸರ್ಬ್ಬಲಕ್ಷಣೋಸಲ್ಲಕ್ಷಣೋ ಭೂವಲದೇವಿ ಚಿತ್ತಲೋಯಲುಪ್ಪಣ ಚಂದದನುಂ ಸುವಣ್ಣಪಿಯ ।

೩೬. ಕಿರಮಾಕಂದನುಂ । ಸಕಳಸುರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀ ಗೋಪಿನಾಥಪ್ರಿಯ ಶ್ರೀ ಸೋಮನಾಥದೇವ ಶ್ರೀಪಾದಕಮ

೩೭. ಳಯುಗಳ ಸಮಾರಾಧನಂ । ವರಸಾಧನನುಮಪ್ಪ ಗೋಪರಸದಂಣ್ಣಾಯಕಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತ್ತಿ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರುಂ ಕು

೩೮. ಮಾರ ಪಂಡಿತಯ್ಯ ದಂಣ್ಣಾಯಕರುಂ ನೊಣಂಬವಾಡಿ ಮೂವತ್ತೀರ್ಸಾವಿರಕಂ ಶಿರೋಮಣಿ ಕೊಟ್ಟೂರೆರಡು ಹಂ

೩೯. ನೆರಡಜೊಳಗಣ ರಹಟದವೃತ್ತಿಯೊಳಗಣ ಸಾತಗವುಡನಹಳ್ಳಿಯಂ ದಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಾರುಂ

೪೦. ಣ್ಯಂ ಮಾಡಿಕೊಡಲು । ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾನಾಳ್ಪ್ರಭು ಅಡಕೆಯಹಳ್ಳಿಯ ಸೋವಗವುಡನು ತಂನೂರಲ್ಲಿ

೪೧. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಮದಯಿಚ್ಚೇಶ್ವರ ದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ ರಂಗಭೋಗಕ್ಕಂ ಖಂಡಸ್ಫುಟಿತ ಜೀರ್ಣ್ನೋದ್ಧಾ

೪೨. ರಕ್ಕಂ ತಪೋಧನರಾಹಾರ ದಾನಕಂ ನಡವಂತಾಗಿ ಸಕವರ್ಷದ ೧೧೩೭ ನೆಯ ಯುವ ಸ (೦)

೪೩. ವತ್ಸರದ ಮಾರ್ಗಶಿರದಮಾವಾಸ್ಯೆ ಆದಿತ್ಯವಾರ ಸೂರ್ಯ್ಯಗ್ರಹಣಬ್ಯತಿಪಾತ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ಮಣ್ಯತಿಥಿ

೪೪. ಯಲು । ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾಪ್ರಧಾನಂ ಗೋಪರಸದಂಣ್ಣಾಯಕರು ಆ ಸಾತಗವುಡನಹಳ್ಳಿ

೪೫. ಯ ಮೇಲಾಳಿವಮಂನೆಯ ಅಷ್ಟಭೋಗ ತೇಜ ಸಾಂಮ್ಯ ಸಹಿತ ಸರ್ವಬಾಧೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕ

೪೬. ವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು ॥ ಈ ಧರ್ಮವನು ಸ್ವಧರ್ಮ್ಮದಿಂದೆಲ್ಲಾರುಂ ಆ ಚಂದ್ರಾರ್ಕ್ಕ ತಾರಂಬರಂ ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸು

೪೭. ವರು ॥ಶ್ಲೋಕ॥ ಬಹುಭೀರ್ವ್ವಸುಧಾ ದತ್ತಾ ರಾಜಭಿಃ ಸಥಾ ರಾದಿಬಿ : ಯಸ್ಯ ಯಸ್ಯ ಯದಾಭೂಮಿಸ್ತಸ್ಯ

೪೮. ತಸ್ಯ ತದಾಫಲಂ ಖಖಶ್ಲೋಕಖಖ ದಾನಂ ಪಾಲನಂ ವಾ ಪಾಲನಂ ವಾಪಿದಾನಾಚ್ಛ್ರೇಯೋ ನೃಪಾಲನಂ । ದಾನಾತ್ಸ್ವರ್ಗ್ಗ

೪೯. ಮವಾಪ್ನೋತಿ ಪಾಲನಾದಚ್ಯುತಂ ಪದಂ ॥ಶ್ಲೋಕ॥ ಸ್ವದತ್ತಾಂ ಪರದತ್ತಾಂ ವಾಯೋಹರೇತಿವ

೫೦. ಸುಂದರಾಂ । ಷಷ್ಠಿರ್ವ್ವರ್ಷ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ವಿಷ್ಟಾಯಾಂ ಜಾಯತೇ ಕ್ರಿಮಿಃ ॥ಶ್ಲೋಕ॥ ಗ್ರಾಮೇಕಾಂರತ್ನ ಕಾಮೇ

೫೧. ಕಾಂ ಭೂಮೇಕಷ್ಯ ಕ ಮಂಗುಲಂ । ಹರಂ ನರಕ ಮಾಪ್ನೋತಿ ಯಾವದಾಭೂತ ಸ (ಪ್ಲ)ವಂ ॥ ಗಂಗಾ

೫೨. ಸಾಗರ ಯಮುನಾ ಸಂಗಮ ನದಿ ವಾರಣಾಸಿ ಗಯೆಯೆಂಬೀ ಕ್ಷೇತ್ರಂಗಳೊಳಗಣಿತ ಸದ್ವಿಜ ಪುಂಗವ ಗೋಕುಲವ

೫೩. ನಳಿದರಿಂತಿದನಳಿದರು ॥

- ಈ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ ಮತ್ತು ಡಾ. ಡಿ.ವಿ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿಯವರು.

- ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ದೊರೆತ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ೧ ಮತ್ತು ೨ ನೇ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಸರಾಂಗದ ಶಾಸನಾಧ್ಯಯನ ಸಂಪುಟ ೮, ಸಂಚಿಕೆ ೨, ಜುಲೈ–ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೧೧ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನೋಕ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳು

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜೈನಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಬಸದಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖವಾದ ದೇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಆ ದೇವಾಲಯ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದೇವಾಲಯದ ಹೆಸರು ಬದಲಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶಾಸನೋಕ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಊರು	ದೇವರು/ದೇವಾಲಯ /ಬಸದಿ	ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.	ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು	ಆಕರ
೧	ಹುಲಿಗುಂಟ	ಬಾಲಕೃಷ್ಣ	೧೫೫೬	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ	ಕ.ವಿ.ವಿ.ಶಾ.ಸಂ.೧, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧
೨	ಹಳ್ಳ	ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ	೧೧೫೪		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩
೩	ಮೊರಬ	ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ	೧೫೨೮		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨
೪	ಗಜಾಪುರ	ದೇವಲಾಪುರದ ವಸಂತ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೫೫೨		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೪
೫	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೬
೬	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಮಲ್ಲಿನಾಥ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೭
೭	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ	೧೭೧೨		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೮
೮	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೨೬೮		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೯
೯	ಕೊಟ್ಟೂರು	ರಾಮೇಶ್ವರ	೧೧೧೨		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೨
೧೦	ಕೊಟ್ಟೂರು	ರಾಮೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೬
೧೧	ಕೊಟ್ಟೂರು	ರಾಮೇಶ್ವರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೧೧೩		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೮
೧೨	ಹನಶಿ (ಹನಸೆ)	ಪರಶುರಾಮೇಶ್ವರ	೧೧೧೧		ಹಗರಿ ೧
೧೩	ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು	ಪದ್ಮಲೇಶ್ವರ, ಅಮೃತೇಶ್ವರ ವಾಮೇಶ್ವರ, ಬಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ ನರಸಿಂಹ	೧೨೨೬	ಅಮಿತಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ	ಹಗರಿ ೨
೧೪	ಅಂಬಳಿ	ಕಲಿದೇವ. ಧವಳಶಂಕರ ದೇವ. ಕೇಶವದೇವ	೧೦೮೩	ಕಲಿದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತನಾದ	ಹಗರಿ ೫

೧೫	ಅಂಬಳಿ	ನರಸಿಂಹದೇವ	೧೧೪೩	ಪಶುಪತಿಭಟ್ಟನ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಬೋಗದೇವನ ಮಗನಾದ ಶಿವರಾಜ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶ ಭಟ್ಟಾರಕರು	ಹಗರಿ ೬
೧೬	ಅಲಬೂರು	ಸ್ವಯಂಭೂ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ದೇವರು	೧೧೪೭		ಹಗರಿ ೭
೧೭	ಅಲಬೂರು	ಹೊನ್ನತಿದೇವಿ	೧೫೧೮		ಹಗರಿ ೮
೧೮	ಕೋಗಳಿ	ವೀರಭದ್ರದೇವಾಲಯ	೧೫೩೧	ಕೊಟ್ಟೂರು ತಿಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿ	ಹಗರಿ ೧೦
೧೯	ಕೋಗಳಿ	ಬಸದಿ	೧೦೫೫	ದುರ್ವಿನೀತ	ಹಗರಿ ೧೫
೨೦	ಕೋಗಳಿ	ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರು	೧೨೭೫		ಹಗರಿ ೧೮
೨೧	ಕೋಗಳಿ	ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವ	೧೨೭೬		ಹಗರಿ ೧೯
೨೨	ಕೋಗಳಿ	ಸೋಮನಾಥ	೧೧೬೩		ಹಗರಿ ೨೧
೨೩	ಉಲುವತ್ತಿ (ಉಯಲ್ವತ್ತಿ)	ರಾಮೇಶ್ವರ	೧೧೪೬		ಹಗರಿ ೨೨
೨೪	ಮೋರಿಗೇರಿ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ಲೆಂಕೇಶ್ವರ	೧೦೪೫	ದಂಡನಾಯಕ ತಿಕಣ್ಣ	ಹಗರಿ ೨೪
೨೫	ಮೊರಿಗೇರಿ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೦೬೪		ಹಗರಿ ೨೫
೨೬	ಮೊರಿಗೇರಿ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೦೪೬		ಹಗರಿ ೨೬
೨೭	ಚಿಮ್ನಹಳ್ಳಿ	ಕಲಿದೇವರು	೧೦೩೪-೩೫		ಹಗರಿ ೨೮
೨೮	ಚಿಮ್ನಹಳ್ಳಿ	ಕಂಬೇಶ್ವರದೇವರು	೧೦೮೬		ಹಗರಿ ೩೦
೨೯	ಯೇಣಗಿ	ಕುಸ್ಮನಾಥದೇವ	೧೨೫೬		ಹಗರಿ ೩೭
೩೦	ತಳಕಲ್ಲು	ಮೂಲಸ್ಥಾನದೇವ	೧೧೧೩		ಹಗರಿ ೪೨
೩೧	ಕುರುವತ್ತಿ	ಸೋಮೇಶ್ವರ	೧೧೯೯		ಹಡಗಲಿ ೧
೩೨	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೧೯೭		ಹಡಗಲಿ ೪
೩೩	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨೦೫		ಹಡಗಲಿ ೫
೩೪	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨೦೬-೦೭		ಹಡಗಲಿ ೬
೩೫	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೦೮೭		ಹಡಗಲಿ ೭
೩೬	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨೦೮		ಹಡಗಲಿ ೮
೩೭	ಕುರುವತ್ತಿ	ಮಹೇಶ್ವರ	೧೨೨೫		ಹಡಗಲಿ ೯
೩೮	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ		ಹಡಗಲಿ ೧೦
೩೯	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨೦೪		ಹಡಗಲಿ ೧೧
೪೦	ಕುರುವತ್ತಿ	ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ	೧೧೦೪		ಹಡಗಲಿ ೧೩
೪೧	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೧೯೪		ಹಡಗಲಿ ೧೪
೪೨	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೨೦೧		ಹಡಗಲಿ ೧೫
೪೩	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೧೬
೪೪	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೧೮೧		ಹಡಗಲಿ ೧೭
೪೫	ಕುರುವತ್ತಿ	ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೧೮
೪೬	ಮೈಲಾರ	ಕಲಿದೇವರು	೧೨೮೨		ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ೨೫
೪೭	ಮೈಲಾರ	ಮೈಲಾರದೇವರು	೧೫೧೮		ಹಡಗಲಿ ೨೬
೪೮	ಮೈಲಾರ	ಮೈಲಾರದೇವರು	೧೪೧೨		ಹಡಗಲಿ ೨೭

೪೯	ಹೊಳಲು	ಕೋಲೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೩೪
೫೦	ಹೊಳಲು	ಗವರೇಶ್ವರ	೧೦೭೪		ಹಡಗಲಿ ೩೮
೫೧	ಹೊಳಲು	ಗವರೇಶ್ವರ	೧೧೭೮		ಹಡಗಲಿ ೩೯
೫೨	ಹೊಳಲು	ನಾರಾಯಣ (ಅನಂತಶಯನ)	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೪೦
೫೩	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಹನುಮಂತ ದೇವಾಲಯ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಪರವೋಜನ ಮಗ ಆಲೋಜ	ಹಡಗಲಿ ೪೯
೫೪	ತುಂಬಿಗೆರೆ	ಮೂಲಸ್ಥಾನದೇವರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೫೮
೫೫	ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ	ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಜಿನಾಲಯ	೧೨೯೭	ಕೇಶ್ವಪಂಡಿತನ ತಾಯಿ ಕನ್ನಾಯಿ	ಹಡಗಲಿ ೬೨
೫೬	ಮಾಗಳ	ವೇಣುಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ	೧೨೧೪-೧೫	ಹರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗೋವಿಂದದೇವನ ಭಾವ ವಿರುಪಯ್ಯ	ಹಡಗಲಿ ೬೫
೫೭	ಮಾಗಳ	ತ್ರಿಕೂಟದೇವಾಲಯ (ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯ)	೧೨೦೯	ಕಾಳಿಮಯ್ಯನ ಮಗ ಮರ್ಮರಸ	ಹಡಗಲಿ ೬೭
೫೮	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಗಣಪತಿ ದೇವಾಲಯ	೧೦೫೮		ಹಡಗಲಿ ೭೦
೫೯	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೧೧೬		ಹಡಗಲಿ ೭೧
೬೦	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೨೦೮		ಹಡಗಲಿ ೭೩
೬೧	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೨೧೪		ಹಡಗಲಿ ೭೪
೬೨	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೨೨೫		ಹಡಗಲಿ ೭೫
೬೩	ರಂಗಾಪುರ	ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೨೮೮		ಹಡಗಲಿ ೭೬
೬೪	ರಂಗಾಪುರ	ರಾಮನಾಥದೇವರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೭೭
೬೫	ರಂಗಾಪುರ	ರಾಮನಾಥದೇವರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹಡಗಲಿ ೭೮
೬೬	ಕೊಟ್ನಕಲ್ಲು	ಕೋಟಿಶಂಕರದೇವರು	೧೧೪೮		ಹಡಗಲಿ ೮೧
೬೭	ಕೊಟ್ನಕಲ್ಲು	ಕೋಟಿಶಂಕರದೇವರು	೧೨೬೨		ಹಡಗಲಿ ೮೨
೬೮	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಕೇಶವದೇವಾಲಯ	೧೦೯೦	ರೆಬ್ಬಲದೇವಿ (ರವಿಗನಪತ್ನಿ)	ಹಡಗಲಿ ೮೩
೬೯	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಕಲಿದೇವರು	೧೦೭೧		ಹಡಗಲಿ ೮೪
೭೦	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಸೋಮೇಶ್ವರದೇವರು	೧೧೧೦		ಹಡಗಲಿ ೮೫
೭೧	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿ	೧೦೬೨		ಹಡಗಲಿ ೮೬
೭೨	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿ	೧೦೬೨		ಹಡಗಲಿ ೮೭
೭೩	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಹನುಮಂತದೇವರು	೧೫೩೫		ಹಡಗಲಿ ೯೦
೭೪	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ನಾಗಗೋಸಾಸ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ		ಹಡಗಲಿ ೯೨
೭೫	ಹೊಳಗುಂದಿ	ಬಾಳೇಶ್ವರದೇವರು	೧೦೯೭		ಹಡಗಲಿ ೯೩
೭೬	ಹೊಳಗುಂದಿ	ಮಲ್ಲಿನಾಥಬಸದಿ	೧೧೬೯		ಹಡಗಲಿ ೯೪
೭೭	ಸೋಗಿ	ಕಲಿದೇವರು	೧೨೨೬		ಹಡಗಲಿ ೯೭
೭೮	ಸೋಗಿ	ಕೋಡಿಯ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ	೧೨೨೬		ಹಡಗಲಿ ೯೮
೭೯	ಸೋಗಿ	ಕೇಶವದೇವರು	೧೧೨೧	ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯ	ಹಡಗಲಿ ೧೦೩

೮೦	ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ	ನೊಯ್ಯೇಶ್ವರ (ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ)	೧೧೪೬	ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ದಂಡನಾಯಕ	ಹರಪ ೧
೮೧	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತ್ರೈಲೇಶ್ವರ	೧೦೭೦		ಹರಪ ೪
೮೨	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಗಳಗೇಶ್ವರ	೧೦೬೪	ಇದರ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ದೇವಪಯ್ಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ	ಹರಪ ೬
೮೩	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಚ್ಚಂಗಿ	೧೧೦೦		ಹರಪ ೭
೮೪	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಮಾರೇಶ್ವರ	೧೦೬೪		ಹರಪ ೯
೮೫	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನಕರೇಶ್ವರ	೧೦೬೪		ಹರಪ ೧೩
೮೬	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ನರಸಿಂಹದೇವ	೧೧೬೭		ಹರಪ ೧೭
೮೭	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಚ್ಚಂಗೆಮ್ಮ	೧೭೦೯		ಹರಪ ೧೮
೮೮	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಚ್ಚಂಗೆಮ್ಮ	೧೭೦೦		ಹರಪ ೧೯
೮೯	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಚ್ಚಂಗೆಮ್ಮ	೧೫೪೪		ಹರಪ ೨೨
೯೦	ರಾಮಘಟ್ಟ	ರಾಮೇಶ್ವರದೇವರು	೧೧೨೨	ಹಾಲಮರಸ (ಆನೆಯ ಸಾಹಣಿ)	ಹರಪ ೨೪
೯೧	ಅಣಜಿಗೆರೆ	ಕೂಚಿಗೊಳದ ಕಲಿದೇವರು	೧೨೨೨		ಹರಪ ೨೫
೯೨	ಪುನಬಘಟ್ಟ	ಹೊಸಗೆರೆ ಮಹಾದೇವರು	೧೦೫೨		ಹರಪ ೨೬
೯೩	ನಂದಿಕಂಬ	ಹುಳಿಬೆಯಘಟ್ಟದ ಕದಂಬೇಶ್ವರ	೧೦೫೩		ಹರಪ ೨೭
೯೪	ಸತ್ತೂರು	ಮಹಾದೇವ	೧೦೪೪		ಹರಪ ೨೯
೯೫	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಸ್ವಯಂಭುದೇವರು	೧೦೩೪		ಹರಪ ೩೦
೯೬	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಸ್ವಯಂಭುದೇವರು	೧೦೫೪		ಹರಪ ೩೧
೯೭	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಸ್ವಯಂಭುದೇವರು	೧೦೫೯		ಹರಪ ೩೨
೯೮	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಸ್ವಯಂಭುದೇವರು	೧೦೬೧		ಹರಪ ೩೩
೯೯	ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ	ರತ್ನಭೂಷಣ ವಿನಾಯಕ	೧೧೨೭		ಹರಪ ೩೪
೧೦೦	ದುಗ್ಗವತಿ	ಮಹಾದೇವ	೧೧೨೬		ಹರಪ ೩೬
೧೦೧	ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ	ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಶಂಕರದೇವ	೧೦೫೦		ಹರಪ ೫೨
೧೦೨	ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ	ಆದಿತ್ಯ, ಮಾತೃಕೆ, ವಿನಾಯಕ	ಸ್ವಭಾನು	ದುಗ್ಗತಿಪಂಡಿತರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮಲ್ಲಿಕಯ್ಯ	ಹರಪ ೫೪
೧೦೩	ಯರಬಾಳು	ಮಹಾದೇವ	೧೧೨೨		ಹರಪ ೬೦
೧೦೪	ಹಲವಾಗಿಲು	ಕಲ್ಲಿನಾಥ	೧೨೮೨		ಹರಪ ೬೬
೧೦೫	ಹಲವಾಗಿಲು	ಕಲಿದೇವ	೧೨೬೫		ಹರಪ ೬೭
೧೦೬	ಕುಂಚೂರು	ಮತ್ತವೂರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೨೮೬		ಹರಪ ೭೧
೧೦೭	ಕುಂಚೂರು	ಮತ್ತವೂರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	ತ್ರುಟಿತ		ಹರಪ ೭೪
೧೦೮	ಕುಂಚೂರು	ಸ್ವಯಂಭೂಕಲಿದೇವ	೧೨೭೯		ಹರಪ ೭೫
೧೦೯	ನೀಲಗುಂದ	ಭೀಮೇಶ್ವರ	೧೧೬೨		ಹರಪ ೭೯
೧೧೦	ನೀಲಗುಂದ	ಭೀಮೇಶ್ವರ	೧೨೨೪		ಹರಪ ೮೦
೧೧೧	ನೀಲಗುಂದ	ಹರಿಹರದೇವರು	೧೩೦೯		ಹರಪ ೮೧
೧೧೨	ನೀಲಗುಂದ	ವೀರೇಶ್ವರದೇವರು	೧೧೦೭		ಹರಪ ೮೨

೧೧೩	ನೀಲಗುಂದ	ಸ್ವಾಯಂಭುದೇವ	೧೦೭೯		ಹರಪ ೮೮
೧೧೪	ಹಾರಕನಾಳು	ಸೋಮೇಶ್ವರ	೧೦೮೧		ಹರಪ ೯೧
೧೧೫	ಮಾಡಲಗೇರಿ	ಮಿಂಡೇಶ್ವರ	೧೧೭೧		ಹರಪ ೯೨
೧೧೬	ಮಾಡಲಗೇರಿ	ಅತ್ತಿಮೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.		ಹರಪ ೯೩
೧೧೭	ಬಾಗಳಿ	ಸೋಮನಾಥ	೧೧೭೪		ಹರಪ ೯೫
೧೧೮	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೦೧೮		ಹರಪ ೯೭
೧೧೯	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೪೭		ಹರಪ ೯೮
೧೨೦	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೦೭೯		ಹರಪ ೧೦೦
೧೨೧	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೦೩		ಹರಪ ೧೦೨
೧೨೨	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೦೭		ಹರಪ ೧೦೩
೧೨೩	ಬಾಗಳಿ	ವೀರಕೇಶವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.		ಹರಪ ೧೦೪
೧೨೪	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೦೮		ಹರಪ ೧೦೫
೧೨೫	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೧೫		ಹರಪ ೧೦೬
೧೨೬	ಬಾಗಳಿ	ವೀರಕೇಶವ	೧೧೧೫		ಹರಪ ೧೦೭
೧೨೭	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೨೨		ಹರಪ ೧೦೯
೧೨೮	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೨೬		ಹರಪ ೧೧೨
೧೨೯	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೪೮		ಹರಪ ೧೧೪
೧೩೦	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹದೇವರು	೧೧೫೩		ಹರಪ ೧೧೫
೧೩೧	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೯೩		ಹರಪ ೧೧೬
೧೩೨	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೨೧೨		ಹರಪ ೧೧೭
೧೩೩	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೫೫೦		ಹರಪ ೧೨೦
೧೩೪	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೧೩		ಹರಪ ೧೨೭
೧೩೫	ಬಾಗಳಿ	ಸುಪರ್ಣ ವೇಗಾಮೃತೇಶ್ವರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೨೦೯	ಸುಪರ್ಣ ವೇಗಾಮೃತ ಪಟ್ಟವರ್ಧನ ದೀಕ್ಷಿತರು ಸುಪರ್ಣ ವೇಗಾಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವರನ್ನು ಚಾಮಣ್ಣ ಎಂಬುವನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು.	ಹರಪ ೧೨೯
೧೩೬	ಬಾಗಳಿ	ಆದಿತ್ಯದೇವ	೯೮೭	ದುಗ್ಗಿಮಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು	ಹರಪ ೧೩೦
೧೩೭	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೨೨೮		ಹರಪ ೧೩೩
೧೩೮	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೧೩೨		ಹರಪ ೧೩೪
೧೩೯	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೨೩೧		ಹರಪ ೧೩೫
೧೪೦	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವ	೧೦೧೪		ಹರಪ ೧೩೬
೧೪೧	ಬಾಗಳಿ	ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ		ಹರಪ ೧೪೫
೧೪೨	ಬಾಗಳಿ	ಕಲಿದೇವರಲಿಂಗ	೧೦೧೮	ಭವಳಸಿಂಗಭಳಾರರು	ಹರಪ ೧೬೫
೧೪೩	ಬಾಗಳಿ	ನಿಲೇಶ್ವರದೇವ	೧೧೧೯		ಹರಪ ೧೭೯
೧೪೪	ಬಾಗಳಿ	ನಿಲೇಶ್ವರದೇವ	೧೧೦೮		ಹರಪ ೧೮೦
೧೪೫	ಬಾಗಳಿ	ನಿಲೇಶ್ವರದೇವ	೧೧೧೦		ಹರಪ ೧೮೧
೧೪೬	ಬಾಗಳಿ	ನಿಲೇಶ್ವರದೇವ	೧೨೯೧		ಹರಪ ೧೮೨

೧೪೭	ಬಾಗಳಿ	ಕೇಶವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹರಪ ೧೮೩
೧೪೮	ಬಾಗಳಿ	ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ	೧೧೬೦	ಮಾಳಪಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ಚಿದ್ದಣನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಧರ್ಮವ್ವ	ಹರಪ ೧೮೪
೧೪೯	ಮುತ್ತಗಿ	ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮುತ್ತಗಿಯ ಯರಪಗೌಡ	ಹರಪ ೧೮೪
೧೫೦	ನಂದಿಬೇವೂರು	ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ	೧೫೫೮		ಹರಪ ೧೮೯
೧೫೧	ನಂದಿಬೇವೂರು	ಬಸದಿ	೧೦೫೪	ದೇಸಿಗಣದ ಅಷ್ಟೋಪವಾಸಿ ಭಳಾರರು	ಹರಪ ೧೯೦
೧೫೨	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ	೧೨೮೨		ಹರಪ ೧೯೫
೧೫೩	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ	೧೨೮೨		ಹರಪ ೧೯೬
೧೫೪	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಚೌಡೇಶ್ವರದೇವರು	೧೧೯೭		ಹರಪ ೧೯೭
೧೫೫	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ಹರಪ ೧೯೮
೧೫೬	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ಸ್ವಯಂಭೂದೇವ	೧೧೪೯		ಹರಪ ೧೯೯
೧೫೭	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ಭೋಗೇಶ್ವರ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ.		ಹರಪ ೨೦೧
೧೫೮	ಬಾಡ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೧೪೪		ಹರಪ ೨೦೨
೧೫೯	ಬಾಡ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೧೭೩		ಹರಪ ೨೦೩
೧೬೦	ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ	ಐತೇಶ್ವರ	೧೧೪೭		ಹರಪ ೨೦೪
೧೬೧	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ಅರಸಿಕೆರೆ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೧೪೨		ಹರಪ ೨೦೭
೧೬೨	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೧೧೧		ಹರಪ ೨೦೮
೧೬೩	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ	೧೦೬೫		ಹರಪ ೨೦೯
೧೬೪	ತಲವಾಗಿಲು	ಭೋಗೇಶ್ವರ	೧೦೩೪		ಹರಪ ೨೧೭
೧೬೫	ಕೊಟ್ಟೂರು	ಡಕ್ಕೇಶ್ವರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ	೧೧೧೩		ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೮
೧೬೬	ಯರಬಳ್ಳಿ	ಯೋಗನರಸಿಂಹ	೧೫೧೦	ದೇವರಸ ಮತ್ತು ಗಂಗೆಯ ಮಗ ಗಿರಿದೇವ ಎಂಬುವನು ಈ ದೇವರ ಶಿಖರ ಮಾಡಿಸಿದ	ಹರಪ ೨೨
೧೬೭	ಹರಿಹರ	ಹರಿಹರ	೧೨೨೩	ಪೋಲಾಳ್ವ (ವೀರನಾರಸಿಂಹನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ)	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೫.
೧೬೮	ಹರಿಹರ	ಹರಿಹರ	೧೫೩೧		ದಾವಣಗೆರೆ ೩೧
೧೬೯	ಹರಿಹರ	ಹರಿಹರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ		ದಾವಣಗೆರೆ ೪೯
೧೭೦	ಹರಿಹರ	ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ	೧೨೨೩	ಪೋಲಾಳ್ವ	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೫
೧೭೧	ಹರಿಹರ	ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ	೧೨೭೭	ಮಹಾದೇವ (ಯಾದವರು)	ದಾವಣಗೆರೆ ೫೯
೧೭೨	ಹರಿಹರ	ಶಂಕರನಾರಾಯಣ	೧೧೭೩		ದಾವಣಗೆರೆ ೩೩
೧೭೩	ಹರಿಹರ	ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರದೇವಾಲಯ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ	ದಾವಣಗೆರೆ ೪೬
೧೭೪	ಹರಾಳು	ಸುಪನ್ನಗದೇವರು	೧೦೧೧	ಶ್ರೀಮದರಹಳದ ಸೋಮೇಶ್ವರಪಂಡಿತ	ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾ.ಸಂ. ೩ ಹಂಪಿ ಶಾಸನಗಳು ಅನುಬಂಧ

೧೭೫ ೧೭೬	ಹರಾಳು ಮಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ	ಕೊಟ್ಟೂರು ಬಸವೇಶ್ವರ ಪೆದ್ದತಿಮ್ಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗೋಪಿನಾಥ, ಕೃಷ್ಣೇಶ, ಬಾಚೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ವೀರಭದ್ರ, ವಿಶ್ವನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳು	೧೭೧೨ ೧೫೫೪	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ-೨೬. ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩೧ ಹಗರಿ ೪೩

ಶಾಸನೋಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಾಮಗಳು

ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕು

ಬಯಕಾರರಾಮಪ್ಪ
ಅಚ್ಚುತಮ್ಮ
ವೀರಂಮ
ನಾಚಿದೇವರಸ
ಅನಂತಗಾವುಡ
ಗಟ್ಟಿಗೌಡ
ಮಾದಗೌಡ
ಉಮಾದೇವಿ
ಪಂಡಿತಯ್ಯ
ಗೋಪರಸ
ಗೋಪಾಳಗೌಡ
ದೇವಗೌಡ
ರಾಮಗೌಡ
ಬೊಮಣ್ಣ
ವಾಮರಸಿದೇವ
ಹೆಮ್ಮಜೀಯ
ದೇವಜೀಯ
ಚೀಲಯನಾಯಕ
ಕಾಳಬೋವ
ಸೋಯಿದೇವ
ಘಟ್ಟಿದೇವ
ಬಂಮಿದೇವ
ಸೋಯಿದೇವ
ಸೋಮಯ್ಯ
ಅಣ್ಣೊಜ
ಮುಕ್ತಿದೇವ
ಬೈಚಜೀಯ
ತಿಕಿಮಯ್ಯ

ಲಕ್ಕಜೀಯ
ನಾಗಜೀಯ
ಹೆಂಮರಾಸಿ
ತಿಂಮಪ್ಪನಾಯಕ
ರಾಮಪ್ಪನಾಯಕ
ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕ
ಸದಾಶಿವ
ತಿಪ್ಪರಸ
ಬರ್ಮರಸ
ಬಾಗಳಿಯಿಂಮಡಿಬಸವ
ಮುಂಮಡಿಬಸವಂಕ್ತರಾಯ
ಮುಂಮಡಿಬಸಪ್ಪ
ಚವುಡರ್ಸ
ಗೋವಿಂದರ್ಸ
ಗೋಪಯ್ಯ
ತಿಂಮರಾಜ
ಮಾಚಿನಾಯಕ
ಸೇಷಂಣ
ಮಾಯಂಣ
ಗಂಗಂಣ
ಸೇಷಂಣ
ಚವುಡಪ್ಪ
ನಾಗಪ್ಪ
ಅನಂತಭಟ್ಟ
ಮಂಗರಸ
ಕೇಶವಭಟ್ಟ
ಚಂಡಿಭಟ್ಟ
ಕೂಚಿಭಟ್ಟ

ವಾದಿನಾಯಕ
ಸಿದ್ದಪಒಡೆಯ
ರೇವಣ್ಣ ಒಡೆಯ
ಅಚ್ಚುತಪ್ಪವೊಡೆಯ
ಲಿಂಗಣವೊಡೆಯ
ಗೋಪಣಗಉಡ
ಚಿಕ್ಕಣಗೌಡ
ಗುರುವಗೌಡ
ತಿಂಮ್ಮೋಜ
ಕೊಂಡೋಜ
ಭದ್ರೋಜ
ರಾಯಭಟ್ಟ
ಶಂಕರನಾರಾಯಣ
ಮಲ್ಲಿಜೋಯಿಸ
ಕೇಶಂಣ
ಹರಿಹರದೇವ
ಮುದರಸ
ಪೆಗ್ಗಡೆಗುಲಗರಸ
ಮಾಳಪ
ತಂಮಳನಾಯ್ಕ
ಯರ್ರನಾಯಕ
ಬಸವ
ಸೆಂಚಿಕನ್ನ

ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು

ಸೋಮಕತ್ಥಾರಪಂಡಿತ
ಸೇನಬೋವ ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ
ದಾಸೋಜ
ವಿನಯಾದಿತ್ಯ
ಎಱೆಯಂಗ
ವಿಷ್ಣು
ನರಸಿಂಹ
ಬಲ್ಲಾಳ
ಪದ್ಮಾಂಬಿಕಾ
ವಾಮರಸ
ಲಕುಮರಸ
ಹಿರಣ್ಯಕಸಿಪು
ಭೀಮ
ಪಾರ್ಥ
ಗಾಂಗೇಯ
ಷಣ್ಮುಖಂ
ಮುರಾರಿ
ಮಣಿಯಮಗೌಡ
ಮಾಚಗೌಡ
ಮಲ್ಲಿಯಬ್ಬೆ
ಅಮಿತೇಯ ನಾಯಕ
ಘಟ್ಟಿದೇವರಸ
ಕೇಸಿರಾಜ
ಕಾಳಿಮರಸ
ಜಗದಳಪಾಂಡ್ಯ
ಬಸವೋಜ
ಕೇತೋಜ
ಚಾವುಣ್ಡಮಯ್ಯ
ನಾಗಿಮಯ್ಯ
ಭೋಗಿಮಯ್ಯ
ಅನ್ತಪಾಲಯ್ಯ
ದಾಸೋಜ
ಚಿಬಿದೇವರಸ
ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶಭಟ್ಟಾರಕ
ನಾಚಿದೇವರಸ
ಕ್ರಿಷ್ಣದೇವರಾಯ
ಬಸವಪನಾಯಕ
ನನ್ನಿನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ
ಕಂಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬೊಮಯ
ರೇಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸೋಮಯ
ತಿಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬಸೆಟ್ಟಿ
ನಾಗೋಜ
ತೊಮ್ಮ
ಬಳಕ್ಕ
ದುರ್ವಿನೀತ
ಬರ್ಮಯ್ಯ
ಕೇತಯ್ಯ
ಭರತಯ್ಯ
ಹಂಪಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕಂಚಯ್ಯ
ಮಾಳವಯ್ಯ
ಸೋವಿಸೆಟ್ಟಿ
ಚಾಮಯ್ಯ
ಮಸಣಸೆಟ್ಟಿ
ಹಾಲಿಮಯ್ಯ
ಸಾಂತಯ್ಯ
ದಾಸಿಮಯ್ಯ
ಜನ್ನಿಮಯ್ಯ
ಕೊಣ್ಣಯ್ಯ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
ಮೂಕಯ್ಯಹೆಗ್ಗಡೆ
ಜಕ್ಕಿಮಯ್ಯ
ಕೇಸಿಮಯ್ಯ
ಪಲ್ಲಿಸೆಟ್ಟಿ
ಜಿನ್ನಯ್ಯ
ಬದ್ದಮಯ್ಯ
ನೇಚಿಮಯ್ಯ
ಪೋಚಣ್ಣ
ನೊಳಂಬಸೆಟ್ಟಿ
ಪದ್ಮಾವತಿಯಬ್ಬೆ
ಕಾಳಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿ
ಕೋಟಿಸೆಟ್ಟಿ
ಅಜವರ್ಮಸೆಟ್ಟಿ
ಆಯ್ಚಸೆಟ್ಟಿ
ಪೋಚಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿ
ಕಾಳಿಸೆಟ್ಟಿ
ಮಾಳಿಮಯ್ಯ
ಚಾವುಣ್ಡರಾಯ
ಕಂಬಗೌಣ್ಡ
ಸಿಂಗೆಯ
ಸಿದ್ದಯ್ಯ
ಜೋಗಿಮಯ್ಯ
ಮಾರಮಯ್ಯ
ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯ
ಮರುಳಯ್ಯ
ಗೋವಿಂದಯ್ಯ
ನಾಗಿಮಯ್ಯ
ದೇವಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸಾವುಬಾಯಿ
ಏಚಲದೇವಿ
ತಿಪ್ಪಣ್ಣ
ಚವುಡಾದೇವಿ
ಅಪ್ಪರಸ
ಮಾದಿಗೌಡ
ಸೋವಣ್ಣ
ಬೊಂಮಯ
ಮಾಇಸೆಟ್ಟಿ
ಬೊ(ಂ)ಮ್ಮಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬೈಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸಾವಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕಮ್ಮದೇವ
ವಾಸುದೇವ
ಮಲ್ಲಗೌಡ
ಕಲ್ಲಗೌಡ
ಮಾರಿಸೆಟ್ಟಿ
ಚಿಕ್ಕರಾಮಯ್ಯ
ಕಾಳಯ್ಯ
ಬನಕಾವೆ
ಭದ್ರಸೇನ ಪಂಡಿತ
ಚೊಕಲದೇವಿ
ಕಾಮವೆ
ಸಿರಿಪಯ
ಗೋಪಯ
ಸೋವೋಜ
ಬಯಿಚಬೋವ
ವಿರುಪಯ
ಮಾದಿಗವುಡ
ಮಾರಗವುಡ
ಸೂರಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬಸವಣ್ಣಗೌಡ
ಮಲ್ಲೈಸ
ಗುರುಸ್ವಾಮಿ

ಮಾಚದೇವ
ಕೇತಬೋವ
ಕೆಂಚಸೋವಂಣ
ದೇಚವ್ವ
ಶಾನ್ತಿಕಂವೆ
ಸಿಂಗಗಾಮುಂಡ
ಅಜ್ಜಗಾಮುಂಡ
ಘಮಂಮ್ಮಾಜಿ
ಬಸೈಯ
ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ
ಚಾವುಂಡಯ್ಯ
ಮಚ್ಛೋಜ
ವಾಮರಾಸಿ
ಬೋಮರ್ಸ
ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ
ಮೈಲಮ
ತಿಕಣ್ಣ
ಸೋವಿಮಯ್ಯ
ನಾರಣಯ್ಯ
ವಿಷ್ಣಯ್ಯ
ಕಲಿಯೋಜ
ಕೇತಯನಾಯಕ
ದುಗ್ಗರಾಜ ಪಂಡಿತ
ಮದುರ ದೇವಾಚಾರ್ಯ
ಮಾರಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬೆನ್ನರಸ
ಬೀರರಸ
ರೆಬ್ಬಿಕಬ್ಬೆ
ಹಂಮಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕನಕಿಯಬ್ಬೆ
ಕಂಬಣಯ್ಯ
ಹಂಕನಗೌಡ
ನಗಪ್ಪ
ವಬರಸೈಯ
ಸುರೇಯರಾಯ
ರಾಮಯ್ಯ
ಗೋವಿಂದಶಣಂಗಿ
ರೆಬ್ಬಲದೇವಿ
ಸಂಕಲಯ್ಯ
ಲಕಣಘೈಶ
ಬೊಪ್ಪಯ್ಯ
ಸದಾಶಿವರಾಯ
ರಾಯಪಗಉಡ
ಜಡಗಣಗಉಡ
ನರಸಪ
ಎಲ್ಲೋಜ
ತಿಂಮೋಜ
ಮಲ್ಲೋಜ
ಮಾಚಗೌಡ
ಮಲ್ಲಗೌಡ
ಚಿಕಕನಕಗೌಡ
ಕನಕಗೌಡ
ಕಾಚಗೌಡ
ಚಿಕವೋಜಗೌಡ
ಬಯಕಾರರಾಮಪಯ್ಯ
ಲಖರಸಂಮ್ಮ
ಪೆದತಿಮಯ
ಅಚ್ಯುತದೇವರಾಯ
ರಾಮರಾಜಯ್ಯ
ತಿರುಮಲಮ್ಮ
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ
ಬರ್ಮದೇವ
ಚಾಮುಣ್ಡಯ್ಯ

ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕು

ಕಾಳಿದಾಸ
ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ
ಬರ್ಮ್ಮದೇವ
ಸೋಮನಾಥ
ಬಕುಳೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
ದೇವಮಯ್ಯ
ಸೂರಯ್ಯ
ಕಾಳಿಯಣ್ಣ
ಗೋವಿಂದರಸ
ಸಾಲಿಯಣ್ಣ
ತಿಪ್ಪಣ್ಣ
ಮಾರಯ್ಯ
ದೇವಪಯ್ಯ
ಈಶ್ವರಯ್ಯ
ಚಾಕಣ್ಣ
ನಾರಣಯ್ಯ
ತೀಕಿಮಯ್ಯ
ಧರ್ಮ್ಮರಸ
ದೇಕಣ್ಣ
ವಾಮಣ್ಣ
ಚವುಂಡಮಯ್ಯ
ದೇವಪಯ್ಯ
ಹಂಚಿಕಬ್ಬೆ
ಶಿವಣ್ಣ
ಚಿಕ್ಕಸಾವಿಯಣ್ಣ
ಮಾಬಲಯ್ಯ
ಹುಳಿಯಬ್ಬೆ
ದೇಚಿಕಬ್ಬೆ
ಕೇತಣ್ಣ
ರೇಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕಲ್ಲಿಸೆಟ್ಟಿ
ದುದ್ದಿಮಯ್ಯ
ಪದ್ಮನಾಭ
ಗುಲುಗೋಜ
ಕಾಳೋಜ
ಶಂಕರದೇವ
ಲೋಕಾಭರಣ
ವೀರಬಲ್ಲಾಳ
ಮುಮ್ಮಡಿಬಸಪನಾಯಕ
ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ
ಮಧುವರ್ಮರಸ

ಪದುಮಲದೇವಿ
ಸೋವರಸ
ದಾಸಿಯಣ
ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
ಸೂರ್ಯಾಭರಣ
ಗುಡಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿ
ಕರ್ಣ್ನಸೆಟ್ಟಿ
ನಾರಸ್ಯ
ಪಣಿಯಪ
ಬೊಪ್ಪಯಂ
ಸೋಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ
ಚಂಡರಸ
ಮದೇಯನಾಯಕ
ರಾಮೇಯನಾಯಕ
ವೀರಮನಾಯಕ
ಭಂಗೆಯನಾಯಕ
ಮಾಯೆನಾಯಕ
ಚಂಡುಗೀದೇವ
ಕಾಳಗೌಡ
ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ
ಬಾಚರಸ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
ಬಮ್ಮಣ
ಚಿಕ್ಕಣ
ಗಂಗಣ
ತೇಜೋರಾಸಿಪಂಡಿತ
ಚಿಲ್ಲುಕಾಚಾರ್ಯ
ಆಲಗಾವುಂಡ
ನಾಗಮ್ಮ (ಬರೆದ)
ಚಾವುಂಡೋಜ
ಬರ್ಮ್ಮದೇವಯ್ಯ
ವೀರರಾಮಚಂದ್ರದೇವ
ಜಂನುವನಾಯಕ
ನಕರಸಯ್ಯ
ಬಸಮ್ಮ
ಹೊಂನಿಸೆಟ್ಟಿ
ನಾಗರಸ
ಮಾಳಲದೇವಿ
ಮಾಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಚಟ್ಟಯ್ಯನಾಯಕ
ಮೇಳಮಯ್ಯ

ನಾಗಂಣ
ಗಂಗಯ್ಯ
ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ
ಸಿಂಗಣ
ನಾಗಪಯ್ಯ
ಹೆಗ್ಗಡೆದೇವರಸ
ಮಹಾದೇವಂಣ
ಮಯಿಲಾರ
ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ
ಬಸವೆಯನಾಯಕ
ಚೌಡೆಯನಾಯಕ
ಸಾವಿದೇವ
ಅಣಕ ಪಲ್ಲವರಾಯ
ಉಯ್ಯವಂದ
ಕಾಮಯ್ಯ
ಸಂಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ದಾಸಿಸೆಟ್ಟಿ
ಮಾಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ದಾಸಯ್ಯ
ಮಲ್ಲಸೆಟ್ಟಿ
ದೇವಣ್ಣ
ಮಾರಿಯೋಜ
ಶಂಕರಭಟ್ಟ
ಕಾಡಭಟ್ಟ
ನಾಳಭಟ್ಟ
ಮಹಾದೇವ
ಬಮ್ಮೋಜ
ಬೋಕೋಜ
ಸೋಯಿದೇವ
ಮಹಾದೇವರಾಯ
ದಳವಯ್ಯ
ಮಾದಪನಾಯಕ
ಹನುಮಂಣ
ಬಾಗಳೋಜ
ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕ
ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ
ಹಾಲಪ
ಬಸಪ
ಗೋವಿಂದ
ಚಾಮವ್ವೆ
ವಿರುಪಯ್ಯ

ಮಲ್ಲಪ
ಮಾಚಯ್ಯ
ಆಲೋಜ
ಪರುವೋಜ
ತ್ರಿವಿಕ್ರಮದೇವ
ನಕಲಿಮಯ್ಯ
ದೇಮರಸ
ಮಾಚಿದೇವ
ಅತ್ತಿಮರಸ
ಚಾಕರಸ
ಉದಯಾದಿತ್ಯರಸ
ಚಂದರಸ
ಶಂಕರಮಯ್ಯ
ಶಾಂತಿವರ್ಮಯ್ಯನಾಯಕ
ಚಟ್ಟಕವ್ವೆ
ಕೇಸಿರಾಜ
ನಾರಾಯಣ
ಬೂಚಿಮಯ್ಯ
ಪದ್ಮಲದೇವಿ
ಗಂಗಿಮಯ್ಯ
ಏಚುವ್ವೆ
ನಾಗವ್ವೆ
ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ
ವಿಕ್ರಮಪಾಂಡ್ಯ
ಬಾಚಲದೇವಿ
ಮಹಾದೇವಿ
ದೇಮ
ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣ
ಬಾಚಿಮಯ್ಯ
ಮಾದಿಮಯ್ಯ ನಾಯಕ
ಮಲ್ಲಿಯಂಣ
ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮ
ಭಟ್ಟಸರ್ಮ
ಚನ್ದಿಮಯ್ಯ
ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನಿರ್ಮಡಿನೊಳಂಬ
ಪೆರ್ಮನಡಿದೇವ
ಇಮ್ಮಡಿಜಯಸಿಂಹ
ರಾಮಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸೋಮಯ್ಯ
ಮುಮ್ಮಡಿಬಸಪ್ಪನಾಯಕ
ಪಿಠಲಪ್ಪ
ಸೋವಲದೇವಿ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
ನಂಬಿಯಣ್ಣ
ಗುರುದೇವ
ಅಯ್ಯಣಭೀವಜೋಗರಸ
ಮಾರಗಾವುಂಡ
ರಾಚಮ್ಮಗಾವುಂಡ
ಭೋಗಾಯ್ಚಯ್ಯ
ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸ
ಯೈಚಣ
ಹೊಲ್ಲಣ
ರಾಜಣ
ಇಮ್ಮಡಿಗೇತಗಾವುಂಡ
ದುಗ್ಗಣ್ಣ
ಕೇತಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸೋಸನಯ್ಯ
ಕಲ್ಯಾಣಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ
ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ
ನೇಮಿಚಂದ್ರರಾವುಳ
ವಿನಯಚಂದ್ರದೇವ
ಕೇಶವಪಂಡಿತನು
ಬೈರವದೇವರಸ
ಪಾರಿಸಗೌಡ
ಕನ್ನಾಯಿ
ದೇವಿಸೆಟ್ಟಿ
ಮಾರೆಯನಾಯ್ಕ
ನೇಮಿಚಂದ್ರ
ಬುಕ್ಕರಾಯ
ಕೇಚರಿದೇವ
ಚಂದಪ್ಪ
ಸದಾಶಿವರಾಯ
ತಿಮ್ಮರಸನಾಯಕ
ಬೊಮ್ಮನಾಯಕ
ಹೆಗ್ಗಪ್ಪ
ಶಿಶಾವಚಾರ್ಯ
ವರುಣಕಾಂತ
ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕ
ಹರಿಹರಲೂರೊಡೆಯ
ಕತ್ತಿಮಯ್ಯ
ಕೆಡಿಸೆಟ್ಟಿ
ಚಾವುಂಡರಸ
ಗಂಗರಸ
ಎರಕಗಾವುಂಡ
ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ
ಕೂಚಣ್ಣ
ಚಂದ್ರಮಂಚಿಯಣ್ಣ
ಗುಂಡದೇವನಾಯಕ
ಕಾಳಿಮಯ್ಯ
ವರ್ಮರಸ
ಸಿಂಗಯ್ಯ
ಚೌಡಿಯಕ್ಕ
ಪಾಲಪೆದ್ದಿ
ಸಾವಿದೇವಭಟ್ಟ
ಮಮ್ಮರಸ
ಹೊಳಲಿಸೆಟ್ಟಿ
ನೊಣಬರಚಾರಯ್ಯ
ಕಾಮಯ್ಯ
ಬಾಚಯ್ಯ
ಪದ್ಮನಾಭ
ಬಂವೋಜ
ಮಂಮರಸ
ಪದ್ಮಲದೇವಿ
ಪುಳಿಯಮನಾಯಕ
ಸೋಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ
ಇಚಿಯನಾಯಕ
ಬಲದೇವಪೈಸ
ಲಿಂಗಯ್ಯ
ಚಂದ್ರಮಂಚಿಯಣ
ಗುಂಡದೇವಪೆದ್ದಿ
ಚಿಕ್ಕಪೆದ್ದಿ ಆಚಾರ್ಯ
ಮಾಧವದೇವ
ಕೇಶಿಯಣ್ಣ
ಮಂಮಣ್ಣ
ಪೋಲಾಳ್ವ
ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ
ಬೊಂಮಂಣ
ನಾಚರಸ
ಸೋವಣ
ಮದ್ದಯ್ಯ
ಮಹಾದೇವ
ಜಕ್ಕಯ್ಯ
ಉಭಯಾಚಾರ್ಯ
ಕಾಳವ್ವೆ
ಮಾರಮೆನಾಯಕ
ಲೋಕವ್ವೆ
ಜಕ್ಕಣಬ್ಬೆ
ಚಾಮಿಯಕ್ಕ

ಅಜ್ಜರನಾಥ
ಬೊಪ್ಪದೇವ
ಶಂಕರದೇವ
ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ
ಗೋವಿಂದದೇವ
ಮಹಾದೇವರಾಯ
ಮುದುವ್ವೆ
ಇಂದೋಜ
ಚಾವೋಜ
ರವಿಗ
ರೆಬ್ಬಲದೇವಿ
ಶಂಕರಭಟ್ಟ
ಪಂಪಕಬ್ಬೆ
ರೆಬ್ಬಣಬ್ಬೆ
ಘಟ್ಟಿಯರಸ
ಬಮ್ಮಿಮಯ್ಯ
ಅರಸಿಕಬ್ಬೆ
ಹುಲಿಯಮಯ್ಯ
ರಯ್ಕೆಯಪಷಣಂಗಿ
ಈಚಮಯ್ಯ
ಹಿರಿಯನಾಣಿಮಯ್ಯ
ಚಿದ್ದೆಯ್ಯ
ಕೊಮಾರಸ್ವಾಮಿದ್ವೇದಿಭಟ್ಟ
ಲಕುಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ
ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ
ಖಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ
ಮುದ್ದರಸ
ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ
ಮಲ್ಲಪರಸ
ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತ
ಸಾಂತರಾಸಿಪಂಡಿತ
ಮಾರೋಜ
ಅಚ್ಚುತರಾಯ
ಸಿರಿಯಪ್ಪ

ಸೋಮೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
ಕಾಳಿದೇವಯ್ಯ
ನಾಚಿದೇವ
ನಾಗಚಂದ್ರಭಟ್ಟಾರಕ
ಚಟ್ಟಗಾವುಂಡ
ಚಾಮಕವ್ವೆ
ದಡಿಗ
ಬಾಚಣ
ಮಲ್ಲಿನಾಥ
ಹಂಪಿಗೌಂಡಿ
ಮಲ್ಲಗಾವುಂಡ
ಮಾಳಿಯಕ್ಕ
ಹರಿಣಂದಿದೇವ
ಚಕ್ಕೋಜ
ಬೊಮ್ಮೆಯ
ಗೋಪರಸ
ಭೂತರಸ
ದೇಮಯ್ಯ
ಮಂಗತೆಯ್ಯ
ಸಿರಿಪಣ್ಣ
ಮಯ್ಲಾರದೇವ
ಹೇಮಯ್ಯ
ಬೊಪ್ಪಯ
ಹರಿಯಣ್ಣ
ದಿವಕರದೇವ
ಮಲ್ಲಯ್ಯ
ಕೊಂಮಯ
ಮಾದಯ್ಯ
ಪೊರಯಚ್ಚಸೆಟ್ಟಿ
ಮಾರಗೊಂಡ
ಕುಮರಚ್ಚಸೆಟ್ಟಿ
ನಾಗವರ್ಮ
ಕಲಿಮಯ್ಯ
ತಿಳಕಯ್ಯ

ಮುದ್ದಿಸಿರಿಯವ್ವೆ
ನಾಗರಸ
ಮುದ್ದರಸ
ಮಾರಸಿಂಗ
ಬಸಂತಿಮಯ್ಯ
ಇರುಗಾಂಬಿಕೆ
ಬುಕಯ
ಮುದಯ
ಬಸವಪ್ಪ
ಪಾರ್ವತಿ
ತಿಂಮಣ
ಕಲಿಮಯ್ಯ
ದೇವಯ್ಯ
ಗಾಂಜುಲ್ಲನಾಗಯ್ಯ
ಪೆದಪ
ತಿಮ್ಮರಸ
ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕ
ಮಹಾದೇವಿ
ಮಲ್ಲಿಗಾವುಂಡಿ

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು

ವೀರಪಾಂಡ್ಯ
ಅಜೇಯರಾಮ
ಸೋವಲದೇವಿ
ಮುರಾರಿರಾವುತ
ವಿಸಣರಾವುತ
ದೇವಭಟ್ಟ
ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ
ವಖ್ಯಾಣಿದೇವ
ಸೋಮೇಶ್ವರ
ಗಲ್ಲೋಜ
ಸಿಂಗಮ್ಮ
ದೇವಪಯ್ಯ
ನಾಗದೇವಯ್ಯ
ಎರಕಪ್ಪಯ್ಯ
ಕಾಳಿದಾಸಭಟ್ಟ
ಚಾವರಾಜ
ಮಾದಿಯೋಜ
ಮಾರಮಯ್ಯ
ಹೈಮ್ಮೈಯನಾಯಕ
ಮೈಯದೇವ
ಮಾದೋಜ
ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ
ದಾದಿನಾಯಕ
ಹೊನ್ನನಾಗತ್ತಿ
ರಂಗರಾಜನಾಯಕ
ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ
ದಂಡಪ್ಪ
ನಾಗಪ್ಪ
ಮುದಿಯಪ್ಪ
ಕಲಿಯಪ್ಪ
ಮಾರನಾಯಕ
ಕಾಳಯನಾಯಕ
ಬಾದೆಯನಾಯಕ
ಜೋಧಾದರ
ಚೀಲಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬ್ರಮ್ಮದೇವಯ್ಯನಾಯಕ
ನಂಬಿಗಣ್ಣಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸೋವರಸ
ವಾಮಶಕ್ತಿ
ಕಂನ್ನಗೌಡ
ಮಾದಿಯಣ್ಣ
ನಾಕರಸ
ಪಸಯಿತ
ಮಲ್ಲಿಸೇನಮಲಧಾರಿ
ಕಣ್ಣಿಮಯ್ಯ
ಕರಿಗೋಡ (ಗೌಡ)
ಶಂಕರನಾಯಣ
ನಿನ್ನವೋಜ
ಮಲ್ಲೆನಾಯಕ
ವೀರನಾಯಕ
ಮಚಯ್ಯ
ನಾರಸಿಂಗದೇವ
ಕೇತನ
ದಾಸಿಯಣ್ಣ
ಕೇತಲದೇವಿ
ಅರಸಿಯಕ್ಕ
ಬಮ್ಮದೇವ
ಮುಟ್ಟಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕಡಂಬಿಸೆಟ್ಟಿ
ಸಿಂಗಯ್ಯ
ಹಂಪಸೆಟ್ಟಿ
ರುಕುಮಿನಿದೇವರಾಣೆ
ಬೂತಬ್ಬರಸಿ
ಕೋಕರಸ
ಪುಟ್ಟಿಯಣ್ಣ
ತೇಜೋನಿಧಿಪಂಡಿತ
ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಪಂಡಿತ
ಗೋವಿಂದವಲ್ಲಭ
ಪಡಿಗನೊಂಬಾ
ಅಯ್ಯಪಯ್ಯ
ಜಕ್ಕಿಗ
ದುಗ್ಗತಿಪಂಡಿತ
ಮಲ್ಲಿಕಯ್ಯ
ಗಂಗಯ್ಯ
ನಾಗಯ್ಯ
ಬಯಿರರಸದೇವ
ಬಸವದೇವ
ಕಂದರದೇವ
ಚಟ್ಟರಸ
ಏಚಯ
ಕೊತ್ತಗೌಡ
ತಿಕ್ಕಭಟ್ಟ
ತಿಕಣಯ್ಯ
ಈಶ್ವರಭಟ್ಟ
ಬಸವ್ವ
ಮಾಚಬೋವ
ಸಿಂಗಬೋವ
ಆಂಸ್ಕಂದರದೇವ
ಕೇತೋಜ
ಪುಣೋಜ
ಶಿವಕುಮಾರಚಕ್ಕೇಶ
ಕಲ್ಲೋಜ
ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯ
ವಾಸುದೇವ
ನಾಚರಸ
ಕನ್ನರದೇವ
ಹರಿದೇವ
ನಾಕರಸ
ಮಸದಿದೇವ
ಫದಿಗಪ್ಪ
ಮಲ್ಲಯ್ಯ
ಬುಕ್ಕರಾಜಯ
ಜಾಜ್ಜಿಗದೇವ
ಲಿಂಗದೇವರಾಣೆಯ
ಜಕ್ಕರಸ
ಕಲ್ಲೆಯಜೀಯ
ಹರಿಪಜೀಯ
ಜಗದಳನಾಚರಸ
ಮಲ್ಲಣ್ಣ
ಯಿರುಂಗರಸ
ಬಸವನಾಯಕ
ಅನಂತಪಾಲಯ್ಯ
ಮುದ್ದರಸ
ಕಲ್ಲಿಮಯ್ಯ
ಬರಿಸೆಟ್ಟಿ
ಆದಿಪೆಮೊ
ದಸವರ್ಮ್ಮ
ಆರ್ಯಸ್ವಾಮಿ
ಕಾಶ್ಮೀರಭಟ್ಟ
ದೇವಪಯ್ಯ
ಮಲ್ಲಿಸೆಟ್ಟಿ
ಮಾಚಿಸೆಟ್ಟಿ
ಶಿವಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತ
ಕಾಳಿಮಯ್ಯ
ಸುಪರ್ಣವೇಗಾಮೃತಪಟವರ್ಧನದೀಕ್ಷತರು
ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ

ಕಾಟರಸ
ಲಕ್ಕರಸ
ಸುಗ್ಗಲದೇವಿ
ಅತ್ತಿಮೆನಾಯಕ
ಧೋರಪಯ್ಯ
ಪುಟ್ಟಿಯಣ್ಣ
ಏಚ
ಚನ್ನೊಜ
ಸೋಮಸಿಂಘಭಟಾರ
ನರಸಿಂಘಯ್ಯ
ನಾರಣೋಝ
ಕಾಳಿಮಯ್ಯ
ಸೋಮಣ್ಣ
ಗಣಮಯ್ಯ
ನಾಯ್ಚಯ್ಯ
ಕಾಮವೆ
ನಾಗವೆ
ಸಿರಿಯವೆ
ಕಲಿಯಮಗೌಡ
ಪಿರಿಯಾಡಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ
ಬಾಚಲದೇವಿ
ಬೀರಭಟ್ಟ
ಮುದ್ದರಸ
ಶಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ
ನಾಕರಸ
ಬಾದಿಸೆಟ್ಟಿ
ಕೊಸಗಿಸೆಟ್ಟಿ
ಹಮ್ಮಕ್ಕ
ಬಮ್ಮಿಸೆಟ್ಟಿ
ಬರ್ಮ್ಮರಸ
ನಾದೇವಘೈಸ
ಮಹದೇವಿಕವ್ವೆ
ಸಿವಶಕ್ತಿ
ಇಶ್ವರಯ್ಯ
ಮಾಚಕ್ಕ
ವಿಠ್ಠಣ
ನಾಚಂಣ
ಚವಡಯ್ಯ
ಚವುಡಸೆಟ್ಟಿ
ಆನಮರಸ
ಫಣಿಯಪ
ನೀಲೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ
ಸೋವನಾಯಕ
ವಾವಣಯ್ಯ
ನಾರಸಿಂಹದೇವ
ಶಿವಮಯ್ಯ
ಸೋವರಸ
ಲಾಳಬ್ಬೆ
ದಾಸೆಯನಾಯಕ
ಮಾರ್ತಂಡಯ್ಯ
ದಾಸಯ್ಯನಾಯಕ
ಸಾಂತಿಕಬ್ಬೆ
ಮಾದಿಯಣ್ಣ
ಕೇತಬ್ಬರಸಿ
ನಾಗಿಯಾಂಡೆಯರಸಿ
ಸೋಮಯಾಜ್ಯಹಿರಿಯಣ್ಣ
ನಾಚಿದೇವ
ಹರಿಹರದೇವ
ಬಂಮಿದೇವರಸ
ಬಿಕಬಾಸ
ಕಲಿಗ
ಬಯ್ಯಪನಾಯಕ
ಕ್ರುಷ್ಣಪನಾಯಕ
ಹಳವಿನಾಯಕ
ಲಕ್ಕಿಸೆಟ್ಟಿ
ಲಿಂಗಂಮ
ಲಿಂಗಯ್ಯ
ದೇವರಾಸಿಜೀಯ
ಚಾಮಿನಾಯಕ
ನಾಗೆಕಲ್ಲಯ್ಯ
ಚಿಕಗೌಡ
ಬಾಚಗೌಡ
ಶ್ರೀದೋವಯ್ಯ
ಅಜವರ್ಮ
ಜಿಕೊಟ್ಟಭುವಣ್ಣ
ಮಹೇಂದ್ರದೇವಪಂಡಿತ
ಇನ್ದರವಲ್ಲಭ
ರಟ್ಟಕನ್ದರ್ಪ
ರೊಟ್ಟಂ ಬಾದಮ್ಮ
ಪೊನ್ಮೊರ್ಖ್ಬಸೆಟ್ಟಿ
ವೀರಣ
ಮಹಾದೇವರಸ
ರಿಷಿಯಣ್ಣಭಟ್ಟ
ಕಾವರಾಜ
ದೇವಸಿಂಗ
ರಾಚೋಜ
ಹಯಣ್ಣ
ಚಾಮಣ್ಣ
ಆಯ್ತವರ್ಮ
ದುಗ್ಗಿಮಯ್ಯ
ಕನ್ನಯ್ಯ
ಛನ್ನೊದ್ದೀಜ
ಹಂಪ
ಮಹಾದೇವಯ್ಯ
ರೇವಣಾರ್ಯ್ಯ
ನಾಕೋಜ
ಬೊಮ್ಮಯ್ಯಾ
ವಿಷ್ಣುಘೈಸ
ಚಾರ್ವ್ವಾಡಯ್ಯ
ಕುಮಾರಪಂಡಿತಯ್ಯ
ಆನಂದನಿಧಿಸ್ವಾಮಿ
ಜ್ಞಾನನಿಧಿಯಯ್ಯ
ವೀರಂಣ
ಕಾಳಿಓಜ
ಹೆಗ್ಗಡೆಮಲ್ಲಯ್ಯ
ಗೋಪಯ್ಯ
ಕಾಳಯ್ಯ
ಹಜಿಕಾಜಿದೇವಣ
ಬೊಂಮವೆ
ನಾಗದೇವ
ನಾರಣೋಝ
ಶಂಕರೊಝ
ನಾಚಿಮಯ್ಯ
ನರಸಿಂಘಯ್ಯ
ಸೋಮಸಿಂಘಭಳಾರ
ಬೀರಭಟ್ಟ
ಸಂಕರೋಜ
ಬೀರಣ
ಚಿಕದೇವಿಮಯ್ಯ
ಗೋಪಂಣ
ಸದಾಸಿವ
ಯಿಮ್ಮಡಿ ದೇವೊಡೆಯ
ಶಿವಮಯ್ಯ
ಅಷ್ಟೋಪವಾಸಿಮುನಿ
ನಾರಸಿಂಹದೇವ
ದೇವರಸ
ಗಂಗೆಯ
ಗಿರಿದೇವ
ನರಹರಿ

ಮಹದೇವನಾಗತ್ತಿ
ವಿರೋಜ
ಬಸವೋಜ
ಕಾಮಾಚ್ಯೈಯ
ಏಚರಸ
ಗೂಳಿದೇವಿ
ಏಚಮ್ಮ
ಗಗಯ್ಯ
ಸೋಮಸಿಂಗ
ಆವಸಿಂಗ
ಅರೆಅಬೆಲ
ಆಚಂಣ
ಬದಿರರಾಸಿ
ಚಂದ್ರಸಿಂಗ
ಅಯ್ಯಣ
ದಸವರ್ಮ
ಅಣ್ಣಮಯ್ಯ
ಮಲ್ಲಯ
ಕೊಮಾರ
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ
ಕಾವಯ್ಯ
ಕಣ್ಣಯ್ಯ
ನಕಯ್ಯ
ಕನ್ನಯ್ಯ
ಧವಳಸಿಂಗ
ಕೊಮರಯ್ಯ
ಕೊಣ್ಡಯಾಚಾರಿ
ಮಾರಸಿಂಗ
ಕಣ್ಡಯ
ಮಾದವಯ್ಯ
ಜೋಗಮ
ಮಾರ್ತ್ತಣ್ಡಯ
ಕೇಸವಯ್ಯ
ವಿರುಪಣವೊಡೆ
ಕಲಿಂಗರಸ
ಮಲ್ಲರಸ
ವತ್ಸರಸ
ಚಂದ್ರರಾಸಿಪಂಡಿತ
ವಿದ್ಯಾರಾಸಿಪಂಡಿತ
ಧರ್ಮರಾಸಿಮುನಿ
ಬಸವಣಭಟ್ಟ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಭಟ್ಟ
ಖಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ

ಹೊನ್ನಬಾಚಯ್ಯ
ಪದ್ಮಣ
ಶರ್ವದೇವ
ಚಿಕ್ಕಣ
ಮಾಹಣ್ಣ
ರೆಬ್ಬೋಜ
ಸಂಕಣ್ಣ
ಈಶ್ವಭಟ್ಟ
ಕಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿ
ನಾಗರಾಸಿಪಂಡಿತ
ಹೊನ್ನಬಾಚಯ್ಯ
ಮಾಚರಸ
ಬೆಟಿಯನಾಯಕ
ಚಂದಯ್ಯ
ಮಾಳಪಯ್ಯ
ಚಿದ್ದಣ
ಧರ್ಮವ್ವ
ಭದ್ರೋಜ
ತಿಮ್ಮೋಜ
ಕೊಂಡೋಜ
ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕ
ದೇಮರಸ
ಪೋಚೋಜನ
ದೇಮೋಜ
ರಂಗಯ್ಯ
ವಿಷ್ಣುನಾಯಕ
ಹರಿಯಣ್ಣ
ಬೊಪ್ಪಯ್ಯ
ಬಮ್ಮಯ್ಯ
ಯೆಜಪಗಉಡ
ಎಲೋಜ
ಪಾಚೋಜ
ಮಲೋಜ
ವೀರಪ ಒಡೆಯ
ಆಯಯ್ಯ
ಚಾವುಣ್ಡಮಯ್ಯನಾಯಕ
ಹರಿಯಣ್ಣ
ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತ
ವಾಮಸಕ್ತಿಪಂಡಿತ
ವರೇಶ್ವರಪಂಡಿತ
ಕಾಮರಸ
ಚಟ್ಟಬ್ಬೆ
ಸಿಂಗರಸ

ವೋಬ್ಬೈಯದೇವನಾಯಕ
ಬಸವನಾಯಕ
ತಿಂಮೋಜ
ಕಂಡೋಜ
ಭದ್ರೋಜ
ಗಿರಿಪಯ್ಯ
ಪಿರಿಯಂಣ
ಸೂರಬೋವ
ಮಯದಬೋವ
ಸೌದರೆಬಿರಬೋವ
ಚಂದಬೋವ
ಅಯಬೋವ
ನಂನಬೋವ
ಸಂಗಬೋವ
ರಾಮಬೋವ
ಗುಂಡಬೋವ
ನಂದಿಬೋವ
ಮಾರಯ
ಜನಯ್ಯಹೆಗಡೆ
ಉತ್ತರಕ್ಕಹೆಗಡೆ
ಮಲ್ಲರಸ
ರಾಮದೇವ
ನಾಗಲದೇವಿ
ಘಟ್ಟಿದೇವ
ನಾಚಿದೇವರಸ
ಗೋವಿನ್ದಭಟ್ಟ
ದೇವಣಭಟ್ಟ
ನಾಚ್ಯಣಭಟ್ಟ
ಕೇಶವಘೈಸ
ಶ್ರೀಧರಭಟ್ಟ
ಈಶ್ವರಘೈಸ
ಪದ್ಮಣಘೈಸ
ಆದಿತ್ಯಭಟ್ಟ
ಅಲ್ಲಮರಸ
ರಾಮದೇವರಾಯ
ಬಸವಪನಾಯಕ
ಸಂತರಾವುದ
ಗಿರಿಮಲ್ಲಂಣ
ಬಸವಯ
ಮಲಿರಾಮಹರಾಹುತ
ಹರಿದಾಸರಾವುತ
ಚಿಕ್ಕಗೌಡ
ನೇಮಗೌಡ

ಪುಬ್ಬರಸ
ಕುಡುಗಲಜೀಯ
ಆದಿತ್ಯಸಾಹಣಿ
ಬಮ್ಮಗಾವುಂಡ
ಪೊಂಮಯ
ತಿಂಮರಸ
ರಾಯಸದನಾರಾಣಪ್ಪ
ನಾಗರಸಯ
ರಂಗದಾಸ
ಅನನ್ತಪಾಲಯ್ಯ
ಮಾದಿರಾಜ
ಬಿಜ್ಜಲದೇವ
ಮದುದರದೇವಯ್ಯ
ಮಾಳಯ್ಯ
ಅಯ್ಯಪದೇವ
ಅಣ್ಣಿಗ
ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭ
ವೀರವೆಂಕಟಪತಿ
ಬಾಗುಲಿಬಸಪ್ಪನಾಯಕ
ತಿರುಕಪ
ಸುಬೇದಾರರಂಗಪ
ಬಸವಪ
ಸೇನಗೌಡ
ಬಸವ

ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕು

ಬೈಯಪ್ಪನಾಯಕ
ಕ್ರುಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕ
ಕಾಮರಸ
ಮಲ್ಲಾಚಾರ್ಯ
ಭರತಾರಾಧ್ಯ
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾಚಾರ್ಯ
ಮುಮ್ಮಡಿಸಿಂಗೆಯನಾಯಕ
ಖಂಡೆಯರಾಯ
ಧರಣೋಜ
ಬೈಯ್ಯಪ್ಪನಾಯಕ
ಕಾಳಪ್ಪನಾಯಕ
ಅವಸರದ ದೇಮರಸ
ಅಂಣಾಜಿ
ತಾಯತಿಂಮಂಣ
ಸಾವಿತಭಟ್ಟ
ವೀರೋಜ
ಕರಿಯತಿಪೋಜ
ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ
ವಿಜಯ ನಿರ್ಮಡಿ
ಹರಿಯರಸ
ಕೇತರಸ
ಕನಕಬೆಯರಸಿ
ನಾಗತಿಯರಸ
ಹಂಪರಸ
ಸತ್ತಿಯರಸ
ಕುಮಾರಕೇತರಸ
ದುಗ್ಗರಸ
ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ
ನಾಗೆಯನಾಯಕ
ಗೋಪೆಯನಾಯಕ
ಮಾಳದೇವ
ಗೋವಿಂದಸೇನಬೋವ
ಬೀರಯ್ಯ
ಚೌಡಹೆಗ್ಗಡೆ
ಅಣ್ಣಮವೆಗ್ಗಡೆ
ಸಿರಿಯವ್ವೆ
ಜಕ್ಕವೆ
ಹೊನ್ನಿಯವೆ
ತಿಕ್ಕಮದೇವ

ಶಾಸನೋಕ್ತ ಗ್ರಾಮ ನಾಮಗಳು

ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕು

ತಿಂಮಾಪುರ
ಚಿನಿತಿಮ್ಮಾಪುರ
ಮಂಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳ್ಯ
ಪೆದತಿಮ್ಮಾಪುರ
ಮಲಪುರ
ಎಲಬರಗಿ
ಮೊರಬ
ಕೊಟ್ಟೂರು
ಕೋಗಳಿ
ಚಿಕಕೊಟ್ಟೂರು
ದೇವಲಾಪುರ
ಅಮರಮಾಗಳೆ
ಉಜಿನಿ
ಆನೆಗೊಂದಿ
ಆದವಾನಿ
ಕೋಗಳಿ
ಕೊಟ್ಟೂರಸೀಮೆ
ನೇಱಿಲಕೆಱೆ
ಮಱಿಯೂರು
ನಾಗನೂರ
ಮಾವಿನಮಾಗೆ
ಕೊಟ್ಟೂರು
ಸಾಸವೆಯಹಳ್ಳಿ
ಕೊಂಬನಹಾಳ

ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ
ಕಿರಿಯಕೊಟ್ಟೂರು
ಹೆರಪ್ಪನಹಾಳು
ನೆಱಿಲಕೆರೆ
ತೆಗಡಿಯಹಳ್ಳಿ
ಮಾವಿನಮೊಗೆ
ಹಿಟ್ಟಿಯಗೋತನಹಳ್ಳಿ
ಚಿಕ್ಕಮೊರಂಬ
ಕಡಬಗೆರೆ
ಕೊಂಚನಹಳ್ಳಿ
ಮಂಗ್ಗನಹಳ್ಳಿ
ಜೋಳದಕೂಡ್ಲಿಗಿ
ಕೆಕನಹಾಳು
ಹಾರಿಕನಹಾಳು
ನಡುಮವ್ವನಹಳ್ಳಿ
ಶೇಷಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ
ಮಾದಿಹಳ್ಳಿ
ಮೊಲನೂರ
ಮಲ್ಲನಹೊಳೆ
ಕೂಣಕುಪ್ಪೆದುರ್ಗ
ಅರಹಳ
ಎಥಿನಹಾಳ
ಅಡಕೆಯಹಳ್ಳಿ
ಸಾತಗವುಡನಹಳ್ಳಿ

ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು

ಕೊಟ್ಟೂರು
ಚಿಕ್ಕಲಬ್ಬಗೆರೆ
ಬೆಂಣ್ಣೆಕಲ್ಲು
ಅಮ್ಮಳೆ
ಕಿರಿಯಕೊಟ್ಟೂರು
ಮೊಸಗೆಬಳಾರಿ
ಮೊಕೆ
ಸೊನ್ನ
ರಾಜಾಪುರ
ಸೂಗೂರು
ನೆಲ್ಲಿಕುದಿರು
ಪೆದತಿಮಾಪುರ
ಚಿಂನತಿಮ್ಮಾಪುರ

ಹಲುಮೆಯಿ
ಬಸಿಕೋಡು
ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು
ಮೊರಡಿ
ಚಿಂಚಗಟ್ಟ
ಬೆದ್ದಲೂರು
ಬಡಗಹಾಳ
ಮಾಡೂರು
ಮಾನಿಲಿ
ಕುದಿಹರವಿ
ಕರಿವಿಡಿ
ಸುಗುಂಟೆ
ಅರಸಿಕೆರೆ

ತೊಣಕಲಿ

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು

ಉಚ್ಚಂಗಿ
ಮಾಕೆರೆ
ಅರಸನಕೆರೆ
ಅಜೆಯಕೆಜೆ
ಚಟ್ಟನಹಳ್ಳಿ
ಗಂಟಿಗನಕೆರೆ
ಕೂಡಲೂರು
ಪಡವಳಗೆರೆ
ಅಣಜಿಗೆರೆ
ಕಂಚಿಕೆರಿ
ಅಣಜಿ
ಹಿರಿಯೂರು
ಕೂರುವಡಿಗೋಡ
ರಾಮಘಟ್ಟ
ಕೂಚಿಗೋಳ
ಹೊಸಗೆಜೆ
ಹುಳಿಬೆಯಘಟ್ಟ
ಕಂಚಿಕೆಜೆ
ಸತ್ತಿಯೂರು
ಮಾಸವಾಡಿ
ಮೇಗಣಗೆಜೆ
ತೆಲಗಿ
ಕಡತಿ
ದುಗ್ಗತಿ
ಕೂಡಲೂರು
ಕರಿವಿಡಿ
ಬಿಕ್ಕಿಗ
ತೆಲಿಗಿ
ಅರಗಿಲ್ವಾಡ
ಹೊಳಲಕೆರೆ
ಬಯ್ಯಗೆರೆ
ಸಿರಿವಾಡಿಹಳ್ಳಿ
ಕದಿರಿಮಿಡಿ
ಹುಲಿಗೆರೆ
ಹಲವಾಗಿಲು
ಕೊಂಚೂರು
ಕೊಟೂರು
ಬನವಸೆ
ಹಲಸಿಗೆ
ನೊಳಂಬವಾಡಿ
ಕದಂಬಳಿಗೆ

ಕೊಂಚಾಪುರ
ನಿರ್ಗುಂದ
ಮಾಚಿಯಹಳ್ಳಿ
ತಲವಾಗಿಲಹಳ್ಳಿ
ಬಾರಿಯಕೆಜೆ
ಹಳೆಯಹಾಳ
ಅರಹಟ
ಮೂಟ್ಟಿಗೆ
ನಿಲ್ಲಜಿಗೆ
ಮಿಂಡಹಳಿ
ಮೊಕ್ಕೆ
ಉರುಗೊಳ
ಕಲ್ಲಕೇರಿ
ಅರಸಿಯಕೆಜೆ
ಆವಲಗೆಜೆ
ಹೊಸಗೆಜೆ
ನೀರುಗುಂದ
ಬಾಳ್ಗುಳಿ
ಮದ್ದೂರು
ಹಾನುಂಗಲ್ಲು
ದೋಸಲೂರ
ನಂದಿಬೇಹೂರ
ಕೊಟ್ಟೂರು
ಸಿರಿಲಗೇರಿ
ಹೊಸವೂರು
ಅಮಿತಗಟ್ಟೆ
ಒಡ್ಡವಡಜ್ಗೆಲ
ಮಿಂಚುಗೆರೆ
ಕರ್ಪ್ಪನಕಟ್ಟೆ
ಭಂಡಗಟ್ಟ
ಮಣಲಪೊಟೆ
ತೊಣಕಲಿ
ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ
ಸೋಗೆ
ಚಂಗೋನಹಳ್ಳಿ
ಲೋಗೇಸ್ವರ
ಕಡಕೊಳ
ಪಡಗಲ್ಲು
ಕಸವನಹಳ್ಳಿ
ಉಜನಿ
ಗಡಿನಿಚಾಪುರ

ನಿರ್ಗುಂದ
ಹೊಸವೂರ
ಸಿಂಗನಹಾಳ
ನಂದಿಬೇಉರ
ಉಜಿನಿ
ಬಾಗಳಿ
ಬೊಮ್ಮನಹಾಳ
ಹಿಟ್ಟನಹಳ್ಳಿ
ಕರ್ಪ್ಪುಗೆಜೆ
ಕುಱುವತ್ತಿ
ಕಂಚವ್ವೆಯಗೆಜೆ
ಮುತ್ತಿಗೆ
ತಂಗೆಹಳ್ಳಿ
ನಂದಿಬೇವೂರು
ಮೈದೂರು
ಬೆಂಣೆವೂರ
ಚಿಗಟೇಱ
ಕೋಗಳಿ
ಹೊಳಗುಂದೆ
ಉಚ್ಚಂಗಿ
ಬೆಣ್ಣೆಊರ
ಕೊಟ್ಟಊರ
ಸಾಂತಳಿಗೆ
ನೆಱಿಲಕೆಜೆ
ನಿಲ್ಲಜ್ಜಿಗೆ
ಬೆಣ್ಣೆಗನೂರು
ಹೂಲಿಯ
ಮೋರಿಂಗೆಜೆ
ಬೆಣ್ಣೆವುರ
ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲ
ಹರಿಹರಕ್ಷೇತ್ರ
ಮಯಿಂದೂರ
ಬಡ
ಕೂಚಿಗೊಳ
ಹಣಂಜಿಗೆಜೆ
ನೊಣಬನರಸಿಗೆಜೆ
ಅರಸಿಕೆರೆ
ಹರುಪನಹಳ್ಳಿ
ಚಂನಂಮನಪೇಟೆ
ಹಾರಕನಹಾಳ
ಬುಕ್ಕಸಾಗರ

ಕೋಗಳಿ
ಅರಸಿಕೆರೆ
ಮೊಗಲರಹಟ್ಟಿ
ನೀರ್ಗುನ್ದ
ತಲವಗೆ

ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕು

ಗುತ್ತೊಳಲು
ಚಿಕಕುರುವತ್ತಿ
ಗುಂಗುರಾಲ
ಬೆಳವಳ
ಮುಕ್ಕುರಚ್ಚಿ
ಹುಲಿಗೆರೆ
ಕವಕುಂಟಿ
ನಂದಿಬೇಉರ
ಬೆಣ್ಣೆವೂರು
ನಿರುಗುಂದ
ಎರಡುಹಡಂಗಿಲೆಗಳು
ಮಾಂಗೊಳ
ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ
ಹಹನೂರು
ಹೊನ್ನವತ್ತಿ
ಕುರುವತ್ತಿ
ಬಾಳ್ಗುಳಿ
ಹಱುಹೆ
ಅಗ್ರಹಾರ ನರಗುಂದ
ಗೌಡಗೆಱೆ
ಗುತ್ತವೊಟಿಲು
ಗುತ್ತಿ
ತಳವನಪುರ
ವುಚ್ಚಂಗಿ
ಕೋಳಾಲ
ಏಳುಮಲೆ
ನಂಗಲಿ
ಬನವಸೆ
ಹುಲಿಗೆಱೆ
ಬೆಳವಲ
ಮಾಸವಾಡಿ
ಹೆದ್ದೊಱೆ
ಗುಲ್ಗವಳ್ಳಿ
ಕೋಗನೂರು
ಚಿಕ್ಕಬಿಳಲು
ಬಳ್ಳರೆ
ಬೇವಿನಕೆರೆ
ಕೊಳಚೆ
ಗೊಶವಗಟ್ಟ
ಆಲಗಟ್ಟ
ಅರಹಟ
ಚಿಪ್ಪಿನಕಟ್ಟ
ಇಡೆಯಗಟ
ಹಗಱನೂರು
ಸೋಗೆ
ಮೈಯಿಲಾರ
ಅಮರಗೆರೆ
ರಂಗಪುರ
ಗೂಳಿಗನಕಟ್ಟಿ
ಕೊಡೆಯಾಲ
ಮಾನಿ
ಮನ್ನೆಯಗಱೆ
ದೇವಿಂಗೆಱೆ
ತುಳುನಾಡು
ಕದಂಬಗೆರೆ
ಮಾಂಗೊಳ
ಮುತ್ತಗಿ
ಮೋರಿಂಗೆರೆ
ಗಂಜಿಗೆರೆ
ಪೊಳಲ್ಗುಂದೆ
ಮುದಿನೀರು
ಕೊಟ್ಟಿಗನೂರು
ಹೂವಿನಹಡಂಗಿಲೆ
ಸಂಕನಕೆರೆ
ಪೂವಿನಪಡಂಗಿಲೆ
ಬಾಳ್ಗುಳಿ
ಊರಚಲಗೇರಿ
ಉಚ್ಚುಲಗೇರಿ
ಮಾಸವಾಡಿ
ಕೋಗಳಿ
ಹಾಲ್ವೊಳ
ಕೊಟಿಗನೂರು
ನಗರೆಹಾಳ
ಪೂಲಿಕೆರೆ
ವಿಟಲ
ನಾಗಸಮುದ್ರ
ಹಕಹಂದಿಗನೂರು
ಬಿದಿರಪಳ್ಳಿ
ನಾಗರಕೆರೆ
ಬಾಗವಾಡಿ
ದೊಡ್ಡಗೋವಿಂದಹಳ್ಳಿ
ಕುತ್ತಂಗಿ

ಹರಿಹರ ತಾಲೂಕು

ಕೂಡಲೂರು
ಬೆಳವಡಿ
ಬಾನವಳ್ಳಿ
ವೇಲೂರು
ಗಂಗನರಸಿ
ಉಚ್ಚಂಗಿವೇಂಠೆ
ಹರಿಹರ
ಬೆಳುವಡಿ
ಉಚ್ಚಂಗಿ
ಮುದುಹದಡಿ
ಬಿಸಿಲಹಳ್ಳಿ
ಸೋಮನಾಥಪುರ
ಹಳ್ಳವೂರ
ಕೊಟ್ಟೂರು
ಉಚ್ಚಂಗಿ
ಗುತ್ತಿವೂರ
ಕುಪ್ಪಗುಡ್ಡೆ
ಬೇತೂರು
ಲೋಕೆಯಕೆರೆ
ಬನವಳ್ಳಿ

ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಶಾಸನ ಸಂಪತ್ತು

ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕು

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಶಾಸನದೊರೆತ ಊರು	ರಾಜವಂಶ / ರಾಜ	ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.	ವಸ್ತು	ಆಕರ
೧.	ಹುಲಿಗುಂಟ	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ	೧೫೫೬	ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಅಚ್ಚುತಮ್ಮನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಾಲಕೃಷ್ಣದೇವರಗುಡಿ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುತಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಕ.ವಿ.ವಿ.ಶಾ.ಸಂ.೧ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾ-೧
೨.	ಮೊರಬ	ವಿಜಯನಗರ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ	೧೫೨೮	ಎಲಬರಿಗೆಯ ಮಲ್ಲಪಣನೆಂಬುವನು ಮೊರಬದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿ ವೀರಮ್ಮನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮಲಪುರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨
೩.	ಹಳ್ಳ	ಚಾಲುಕ್ಯ ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ಕದಂಬರ ನಾಚಿದೇವರಸ	೧೫೫೪	ಇದರಲ್ಲಿ ತೈಲಪನಿಂದ ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನವರೆಗೆ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶಾವಳಿ ಮತ್ತು ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಾಮಂತನಾದ ನಾಚಿದೇವರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಯೆಳೆಯದ ಅಗಸ್ತೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩
೪.	ಗಜಾಪುರ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೨	ಸದಾಶಿವರಾಯನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ವೇಲೂರ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಾಯಕನ ಮಗ ರಾಮಪ್ಪನಾಯಕನು ಮೊರಬ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿನ ಪಂನಲು ನುಂಕನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ದೇವಲಾಪುರದ ವಸಂತ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೆ ಡೋಲು, ನಾಗಸ್ವರ ನಡೆಸುವಂತೆ ದಾನನೀಡಲಾಗಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೪
೫.	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಅಚ್ಯುತ ದೇವರಾಯ	೧೫೩೮	ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೫
೬.	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಜಗದ್ದಳ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಜಗದ್ದಳ ಪಾಂಡ್ಯನು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೬
೭.	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಯಾದವ ಅರಸು ಮಹಾದೇವ	ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಯಾದವ ಅರಸು ಮಹಾದೇವನು ಮಲ್ಲಿನಾಥ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೭

೮.	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಬಾಗಳಿನಾಯಕರು / ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸ್ಸನಾಯಕ	೧೭೧೨	ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕರು ಉಜ್ಜಿನಿಯ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಗಂಟೆ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೮
೯.	ಉಜ್ಜಿನಿ	ಯಾದವ ವೀರಮಹಾದೇವ	೧೨೬೮	ಯಾದವ ವೀರಮಹಾದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೋಗಯ ಎಂಬುವನು ಉಜ್ಜಿನಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೆ ಸುಂಕವನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೯
೧೦.	ಕೊಟ್ಟೂರು	ತಿಮ್ಮರಾಜ	೧೫೮೦	ಬಾಗಳಿಯ ಮಾಚಿನಾಯಕನ ಮಗನಾದ ಮಾದಿನಾಯಕನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯ ಕುರುಬರಿಗೆ ಕುರಿದೆರಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.	**ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೦**
೧೧.	ಕೊಟ್ಟೂರು	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೪೮	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ರಾಮರಾಜನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯ ನಾಯಿಂದರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ, ಬಿಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೧
೧೨.	ಕೊಟ್ಟೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುಮನಮಲ್ಲ/ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಘಟ್ಟಿಯರಸ	೧೧೧೨	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಘಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಘಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು ಮಲ್ಲಪರಾಜ, ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಮಾದಿಯೋಜ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೨
೧೩.	ಕೊಟ್ಟೂರು	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೧	ವೀರನರಸಿಂಹನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಕೇಶವದಂಡಾಧಿಪನು ಮಾವಿನಮಾಗೆಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು ಸೇನಬೋವ ಸೋಮಯ್ಯ, ಕಣ್ಡರಿಸಿದವನು ಕಲ್ಕುಟಿಗ ಅಣ್ಣೋಜ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೩
೧೪.	ಕೊಟ್ಟೂರು	–	೧೭ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೪

೧೫.	ಕೊಟ್ಟೂರು	–	೧೮ನೇ ಶತಮಾನ	–	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೫
೧೬.	ಕೊಟ್ಟೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ೬ನೇವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ/ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯ / ಘಟ್ಟಿದೇವರಸ	ತೃಟಿತ	ಚಾಲುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕದಂಬ ವಂಶದ ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಜಗದಳನೆಂಬುವನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೬
೧೭.	ಕೊಟ್ಟೂರು	–	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕೂಲಿ – ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣ ಎಂದಿದೆ.	ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೭
೧೮.	ಕೊಟ್ಟೂರು	–	೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೮
೧೯.	ರಾಜಬಾವನ ಹಳ್ಳಿ	ದೇವರಾಯ	೧೪೧೯	ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಖಪನ ಮಗ ಹರಿಯಣನೆಂಬುವನು ಪಾಂಡ್ಯ ನಾಡಿನನೊಣಬನರಸಿಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹರಿ ಸಮುದ್ರ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೧೯
೨೦.	ಚಿನ್ನೇನಹಳ್ಳಿ		೧೭೦೫	ಮುರಿಕಿನಾಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಗಂನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಮಗ ಚಿನ್ನಯ್ಯನಿಗೆ ಮಂಗ್ಗನಹಳ್ಳಿ, ಜೋಳದ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಗೌಡಿಕೆ, ಆಯಗಾರ, ಶಾನಬೋವಿಕೆ ಎಲ್ಲದರಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೦
೨೧.	ಲೋಕಿಕೆರೆ		೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೧
೨೨.	ಮಾಲನೂರು		೧೪ನೇ ಶತಮಾನ	ಹರಿಹರದೇವ, ಮುದರಸ, ಪೆಗ್ಗಡೆ ಗುಲಗರಸ ಮೊದಲಾದವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾಲನೂರು ಮತ್ತು ಮಲ್ಲನ ಹೊಳೆಯ ಹೊಲಗಳ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೨
೨೩.	ಕದಿರೆಡವು	–	೧೭೫೧	ತೃಟಿತ	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೩
೨೪.	ತೂಲಹಳ್ಳಿ	–	–	ತಂಮಳನಾಯ್ಕನ ಮಗ ಯರಪನಾಯಕನು ಕಣಕುಪ್ಪೆದುರ್ಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಬಸವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೪

೨೫.	ತೂಲಪಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೯೫	ಸೆಂಚಿಕನ್ನ ಎಂಬುವನು ನಾಗರಕಲ್ಲನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೫
೨೬.	ಹುರಾಳು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೧	ಶ್ರೀಮದರಹಳದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರು ಸುಪನ್ನಗದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದರು.	ಕ.ವಿ.ವಿ.ಶಾ.ಸಂ.೩ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೬
೨೭.	ಹುರಾಳು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮುತ್ತಗೆ ೩೦ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೭
೨೮.	ಹುರಾಳು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು 'ಗೋಪಣಮಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೮
೨೯.	ಹುರಾಳು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಲಿಪಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಶಾಸನ ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೨೯
೩೦.	ಹುರಾಳು	ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದ್ದು ರಾಜನ ಹೆಸರಿರುವ ಭಾಗ ತೃಟಿತ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಶಾಸನ ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩೦
೩೧.	ಹುರಾಳು	ಬಾಗಳಿಬಸಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಮಡದಿ ಹರಿಯಮ್ಮಾಜಿ	೧೭೧೨	ಬಾಗಳಿಯ ಹರಿಯಮ್ಮಾಜಿಯು ಕೊಟ್ಟೂರು ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಎಥಿನಹಾಳ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩೧
೩೨.	ಅಮ್ಮನಕೆರೆ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕೊಳಗದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩೨
೩೩.	ಗುಡೇಕೋಟೆ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಿಗೆಯ ಶಿರುವ್ವೆಯ ಎಂಬುವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ೩೩

ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು

೧.	ಹನಸಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ/ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೧೧	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ಹೊಳ್ಳೆಯವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ಪರಶುರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು ಸೇನಬೋವ ಸೋಮನಾಥಯ್ಯ ಕೆತ್ತಿದವನು ಕಂಚುಗಾರ ದಾಸೋಜ.	ಹಗರಿ ೧
೨.	ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲು	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೨೬	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಮರಸನ ಮಗನಾದ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಅಮಿತಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರ ಬೆಣ್ಣೆಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಮೇಲೇಶ್ವರ, ಅಮೃತೇಶ್ವರ, ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣ, ದಾಮೇಶ್ವರ, ಬಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ, ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ರಾಜಗುರುವಾದ ಖಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಗರಿ ೨
೩.	ಅಂಬಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೬	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೩೨೦೦೦ ಹೆಜ್ಜುಂಕದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಣುಕ ಪಲ್ಲವರಾಯನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಕಾಳಿಮರಸ ಮತ್ತು ಕೇಶಿರಾಜರು ಮಹಾಜನರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕೆರೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹಗರಿ ೩
೪.	ಅಂಬಳಿ	ಕದಂಬ ವಂಶದ ಜಗದ್ದಳ ಪಾಂಡ್ಯ	–	ಜಗದ್ದಳ ಪಾಂಡ್ಯನು ೪೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಮ್ಮಳೆಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬಸವೋಜನ ಮಗ ಕೇತೋಜ	ಹಗರಿ ೪
೫.	ಅಂಬಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ / ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೮೩	೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಗಂಗ ದುರ್ವಿನೀತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಮಳೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೂ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತನಾದ ಪಶುಪತಿಭಟ್ಟನ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಭೋಗದೇವನ ಮಗನಾದ ಶಿವರಾಜನು ಅಮ್ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತಪಾಲ ದಂಡನಾಯಕನು ಅದೇ ಗ್ರಾಮದ	ಹಗರಿ ೫

				ಧವಳಶಂಕರ ದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೇಶವದೇವರಿಗೆ ಸುಂಕವಿನಾಯ್ತಿ ಮತ್ತು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಂಶಾವಳಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದವನು ದಾಸೋಜ.	
೬.	ಅಂಬಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕ-ಮಲ್ಲ/ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲವೀರ ಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೪೩	ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕದಂಬ ವಂಶದ ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಮಗ ಚಿಬಿದೇವರಸನು ಅಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶ ಭಟ್ಟಾರಕರು ಮಾಡಿಸಿದ ನರಸಿಂಹದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹಗರಿ ೬
೭.	ಅಲಬೂರು	ಜಗದೇಕ ಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೪೭	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ನಾಚಿದೇವರಸನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅಲಬೂರಿನ ಮಹಾಜನರು ಸೋಗೆಯ ಕಳೇಶ್ವರಪಂಡಿತರ ಶಿಷ್ಯ ವಾಮಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಸ್ವಯಂಭೂದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹಗರಿ ೭
೮.	ಅಲಬೂರು	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ	೧೫೧೮	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಲೂರು ಬಸವಪನಾಯಕನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕನು ಅಲಬೂರಿನ ಹೊನ್ನತಿದೇವಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ	ಹಗರಿ ೮
೯.	ಕೋಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ / ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ	೧೦೪೭	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಏಚನಾಯಕನು ಘಟ್ಟಿದೇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಸೆದೆಬಡಿದು ಕೋಗಳಿಯ ಹಸುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ತಾನು ಸತ್ತನು. ಇವನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ವೀರಗಲ್ಲು.	ಹಗರಿ ೯
೧೦.	ಕೋಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫೩೧	ಕೋಗಳಿಯ ವೀರಭದ್ರದೇವರನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ತಿಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿಯೆಂಬುವನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ. ಇದರ ನಂದಾ ದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ಮೋಕೆಯ ಬಸೆಟ್ಟಿ, ತಿಪ್ಪಿಸೆಟ್ಟಿ, ಮಾಸಗೆಯ ಗುರುವಾಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಗರಿ ೧೦
೧೧.	ಕೋಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೧

೧೨.	ಕೋಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೮ನೇ ಶತಮಾನ	ಸೂರ್ಯನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಶಿವನಂದಿಯ ಮೊಮ್ಮಗ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೨
೧೩.	ಕೋಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ರಜಾಪುರದ ಚನ್ನಬಸವದೇವರು ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೩
೧೪.	ಕೋಗಳಿ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ	೯೦೮–೦೯	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸನ (ಹೆಸರು ಹಾಳಾಗಿದೆ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡೆ ತೊಮ್ಮನೆಂಬುವನು ಕಾದಾಡಿಸತ್ತ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಬಳಕ್ಕ ಶಾಸನ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಳು	ಹಗರಿ ೧೪
೧೫.	ಕೋಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೫	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ ಮುನೀಂದ್ರನು ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ದುರ್ವಿನೀತನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಬಸದಿಗೆ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಗರಿ ೧೫
೧೬.	ಕೋಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯ ಲೆಂಕ ನೊಳಂಬ ಸೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪದ್ಮಾವತಿಯಬ್ಬೆ ಮೊದಲಾದವರು ಛತ್ರಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಗರಿ ೧೬
೧೭.	ಕೋಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲದೇವ	೯೯೨	ಚಾಲುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಆದಿತ್ಯ ವರ್ಮರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಸುನ್ದವತ್ತಿ ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೋಗಳಿಯ ಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿ ಗಣಧರದೇವಭಟ್ಟಾರಕರು ಮೊದಲಾದವರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದ್ದನು, ಹಾದರ ಮುಂತಾದ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ದಂಡ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೭
೧೮.	ಕೋಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೭೫	ಕೋಗಳಿಯ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಜೈನ ಶ್ರಾವಕರು ಹಣ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೮
೧೯.	ಕೋಗಳಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಮನಾಥದೇವ	೧೨೭೬	ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ರಾಮನಾಥದೇವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜಿನಭಕ್ತರು ಕೋಗಳಿಯ ಚನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರಿಗೆ ಹಣ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಗರಿ ೧೯
೨೦.	ಕೋಗಳಿ	–	–	ಹಿಂದಿನ ಶಾಸನದ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷಯ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಭಕ್ತರು ಹಣ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೨೦

೨೧.	ಕೋಗಳಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೧೬೩	ಸೋಮನ ದಂಡನಾಯಕನು ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೋಮನಾಥ ದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು, ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಹರಿಹರದೇವ, ಶಿವಕೀರ್ತಿದೇವನ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೨೧
೨೨.	ಉಲುವತ್ತಿ (ಉಯ್ಯಲ್ವತ್ತಿ)	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ/ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಕದಂಬ ಮಾಚಿದೇವ	೧೧೪೬	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಶಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಕದಂಬ ಮಾಚಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಉಯ್ಯಲ್ವತ್ತಿಯ ನಾಳ್ಪ್ರಭುಸಿಂಗಗಾಮುಂಡನ ಮಗ ಅಜ್ಜಗಾಮುಂಡನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಸಿಂಗಗಾವುಂಡನಿಗೂ ತಾಯಿ ಶಾಂತಿಕವ್ವೆ ಗಾಮುಂಡಿಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೨೨
೨೩.	ಬನ್ನಿಕಲ್ಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೧೦	ಬಾಗಳಿ ತಿಮ್ಮಮ್ಮಾಜಿಯು ಬನ್ನಿಕಲ್ಲ ಬಸಯ್ಯನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ.	ಹಗರಿ ೨೩
೨೪.	ಮೋರಿಗೇರಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಲ್ಲ ಆಹಮಮಲ್ಲದೇವ/ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನನ್ನಿ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ.	೧೦೪೫	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಆಹಮಲ್ಲದೇವ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ನೊಳಂಬ ಘಟ್ಟಿಯಂಕಕಾರನ ಮಗ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಇವನ ಮಗ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಇರ್ಮಡಿ ನೊಳಂಬ ಇವನ ತಮ್ಮ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕುದಿಯಹರವಿ ೭೦ ಮತ್ತು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು ದಂಡನಾಯಕ ತಿಕಣ್ಣ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಲೆಂಕಸಾಸಿರ್ವರು ಅಮ್ಮಳೆ, ನೆಲ್ಲಿಕುದಿರು, ಸೊನ್ನ, ಸೂಗೂರು, ಮೋರಿಂಗೆರೆ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು ಉದಯಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷ ವಿನಯವಾಗಿ ಛತ್ರವನ್ನೂ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಲೆಂಕೇಶ್ವರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪೂಜೆಗೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಅರಸನಿಂದ ಸಂವಂಟಿಪಾಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಶಿವಪುರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಘಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೋಗಳಿಯ ಮಠದ ಮಲೆಯಾಳ ಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಸೂಳೆವಾಳನಿಗೆ, ಪರಿಕಾರನಿಗೆ, ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಗರಿ ೨೪

				ನೈಷ್ಠಿಕರಲ್ಲದ ತಪೋಧನರನ್ನು ಮಠದಿಂದ ಓಡಿಸಬೇಕೆಂದಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಬರೆದವನು ನಾಗಮಯ್ಯ ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಅಗ್ಗಣೋಜನ ಮಗ ಮಚ್ಚೋಜ.	
೨೫.	ಮೋರಿಗೇರಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೮೨	ರಾಜಗುರು ವಾಮರಾಸಿದೇವನು ಬೋವರಸ ಬಾವಿಗೆ ೧೨ ಮತ್ತರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೨೫
೨೬.	ಮೋರಿಗೇರಿ	ವೆಂಗಿಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯದೇವ	೧೦೬೪	ವೆಂಗಿಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮೊರಿಂಗೆಱೆಯ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ತಂತ್ರಪಾಲ ಮೈಲಯ್ಯನೂ ರಾಜನ ಆಣತಿಯಂತೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಗರಿ ೨೬
೨೭.	ಮೋರಿಗೇರಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ/ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ	೧೦೪೬	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವನು ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನನ್ನಿನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಬಲ್ಲಕುನ್ದೆ ೩೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕುದಿಹರವಿ ೭೦, ಕುರಿವಿಡಿ ೩೦, ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ದಂಡನಾಯಕ ತಿಕಣ್ಣನೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಲೆಂಕಸಾಸಿರ್ವರು ಅರ್ಮಳೆ, ನೆಲ್ಕುದುರೆ, ಸೊನ್ನ ಪೊಳಲ್ಗುನ್ದೆ, ಸೂಗೂರು, ಮೋರಿಂಗೆಱೆ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಊರುಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬಲ್ಲವರಸನ ಕೈಲಿ ಪಡೆದು ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದಂಡನಾಯಕ ಸೋವಿಮಯ್ಯ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸೋಮತೀರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ತೋಟವನ್ನು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನ ಬರೆದವನು ನಾರಾಯಣಯ್ಯನ ಮಗ ವಿಷ್ಣಯ್ಯ, ಕೆತ್ತಿದವನು ಮಚ್ಚೋಜನ ಮಗ ಕಲಿಯೋಜ.	ಹಗರಿ ೨೭

೨೮.	ಚಿಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ/ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ	೧೦೩೪–೩೫	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕದಂಬಳಿಕೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಕುದಿಯಹರವಿ ೭೦, ಕರಿವಿಡಿ ೩೦ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಮನೆವೆಗ್ಗಡೆ ಕೇತಯನಾಯಕ, ದುಗ್ಗರಾಜ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಗರಿ ೨೮
೨೯.	ಚಿಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ	ಯಾದವ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವೀರಮಹಾದೇವ	೧೨೬೫	ಸೋಯಿದೇವರಸನು ನೆಲ್ಕುದುರೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ರಾಜಗುರು ಮಧುರ ದೇವಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಗರಿ ೨೯
೩೦.	ಚಿಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೮೬	ಮನ್ನೆಯ ಬೆನ್ನರಸನು ಕಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ, ಹಾಡುಗಾರರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಗರಿ ೩೦
೩೧.	ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	–	ತೃಟಿತ ಶಾಸನ	ಹಗರಿ ೩೧
೩೨.	ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫ನೇ ಶ	ತೃಟಿತ ಶಾಸನ	ಹಗರಿ ೩೨
೩೩.	ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ ಶಾಸನ	ಹಗರಿ ೩೩
೩೪.	ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇಟಗಿಯ ಸೇನಬೋಗ ವಬರಸೈಯನ ಮಗ ಸುರೇಯರಾಮನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹಗರಿ ೩೪
೩೫.	ತಂಬ್ರಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಹಗರಿ ೩೫
೩೬.	ಸಿಗಿನಹಳ್ಳಿ ಕಾಲೊನಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೩೭೫	ತೃಟಿತ	ಹಗರಿ ೩೬
೩೭.	ಯೇಣಗಿ	ಸೇವುಣ ಕಂಧರದೇವ	೧೨೫೬	ಕಂಧರರಾಯನು ದೇವಗಿರಿಯ ನೆಲೆವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕುಂತಳ ದೇಶದ ನಾಸಿಕವಾದ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತಿದ್ದ ಕೋಗಳಿನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪೂವಿನ ಪಡಂಗಲಿಯ ಮಹಾಜನರು ಕುಸ್ಮನಾಥ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಗರಿ ೩೭
೩೮.	ಛತ್ರದಹಳ್ಳಿ	ವಿಜಯನಗರ ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೯	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಲ್ಯವಂತ ರಘುನಾಥದೇವ ಅಮೃತ ಪಡಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಛತ್ರದಹಳ್ಳಿಯ ಗೌಡರು ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೩೮

೩೯.	ಮಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೪	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಲಕ್ಕರಸಮ್ಮಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಕಾಮ ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅವನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ ಕೊಂಡವೀಟಿ ಸಿಂಗಯನ ಮಗ ಭಾವಯ, ಇವನ ಮಗ ರಾಮಮಂತ್ರಿ, ಇವನ ಪತ್ನಿ ತೆಲಗಮಾಂಬ, ಇವರ ಮಗ ಪೆದ್ದತಿಮ್ಮಯ್ಯ, ಪತ್ನಿ ಲಕ್ಕಾಂಬಿಕೆ, ಅವರ ಮಗನೆ ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ. ಇವನು ತಿಮ್ಮಾಪುರ, ಚಿನ್ನತಿಮ್ಮಾಪುರ ಮತ್ತು ಮಗಿಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಪೆದತಿಮ್ಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗೋಪಿನಾಥ, ಬಾಚೇಶ್ವರ, ಕೃಷ್ಣೇಶ, ಅಮ್ಮೇಶ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಹೊಳಗುಂದಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ. ತನ್ನ ಮಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುತಮ್ಮಾಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ. ಈತನು ಸುಮಾರು ೧೬ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈತ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನಾಗಿದ್ದನು.	ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೩, ಹಂಪಿಯ ಶಾಸನಗಳು ಹಗರಿ ೪೩
೪೦.	ಹಳೇಚಿಲಗೋಡು	ಚಾಲುಕ್ಯ ೬ನೇವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ / ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕಲ್ಯಾಣ ಪುರದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮತ್ತು ಇವರ ಮಹಾ ಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೪೪
೪೧.	ಅಂಬಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ವಸಿಷ್ಟ ಗೋತ್ರದ ಪಾಲಮಯ್ಯನೆಂಬುವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೪೫
೪೨.	ಚಿಕ್ಕಸುಗಟಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಸುಗುಂಟಿಯ ಕಲಿನಾಥದೇವರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಗರಿ ೪೬
೪೩.	ತಳಕಲ್ಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪೆರ್ಮಾನಡಿ	೧೦೫೨-೫೩	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರವನ್ನು ಬೀಳವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇವನ ಅಧೀನನಾದ ಸಿಂದಅರಸ ಬರ್ಮದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತೊಣಕಲಿ, ಹಲುಮಯಿ ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಚಾಮುಂಡಯ್ಯನು ಕೆರೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಗರಿ ೪೧
೪೪.	ತಳಕಲ್ಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೧೩	ತೊಣಕಲಿಯ ಊರೊಡೆಯನು ಸೋಗೆಯ ವಾಮದೇವಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಮೂಲಸ್ಥಾನ ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಗರಿ ೪೨

ಹಗಡಲಿ ತಾಲೂಕು

೧	ಕುರುವತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೯೯	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುರೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತದೇವನು ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕುರುವತ್ತಿಯ ಅಭಿನವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ತಪೋಧನರ ಆಹಾರ ದಾನಕ್ಕಾಗಿ ೨೦೦ ಮಹಾಜನರು ತಮ್ಮ ಮುಖಂಡ ಕಾಳದಾಸಯ್ಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕುರುವತ್ತಿಯ ಆಯಾತ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುವ ಧಾನ್ಯ, ಹತ್ತಿ, ಸೌದೆ, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕವನ್ನು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಕಾಳೋಜ	ಹಗಡಲಿ ೧
೨	ಕುರುವತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ / ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಶಂಕರದೇವ	ತೃಟಿತ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಶಂಕರದೇವನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨
೩	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೦೩	ಕುರುವತ್ತಿಯ ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿಯಲು ಲೋಕಾಭರಣ ದೇವನ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಪೊಳಲಿನ ಉಳಿಯ ಮುನ್ನೂರ್ವರು, ಉಗುರುಮುನ್ನೂರ್ವರು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಗಡಲಿ ೩
೪	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೧೯೭	ರಾಜನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಉತ್ತರಕ್ಕ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಮಹಾದೇವ ದಂಡನಾಯಕ ಮತ್ತು ಜನ್ನಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಈ ದಾನವನ್ನು ಲೋಕಾಭರಣ ಗುರುದೇವನಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಗಡಲಿ ೪
೫	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೫	ಪಟ್ಟ ಮಹಾದೇವಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯರ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಭಂಡಾರಿ ಸೋವರಸನು ಗುತ್ತೊಳಲಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಲೋಕಾಭರಣ ದೇವನ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಡಗಲಿ ೫

೬	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೬-೦೭	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ದಾಸಿಯಣನಾಯಕನು ರಾಜಗುರು ಲೋಕಾಭರಣ ದೇವರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು, ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಮುಕ್ಕುರಬ್ಬೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟನು.	ಹಡಗಲಿ ೬
೭	ಕುರುವತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ	೧೦೮೭	ಕುರುವತ್ತಿಯ ನೂರಿಪತ್ತು ಮಹಾಜನರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಚಾಲುಕ್ಯಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಹೂದೋಟಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕಾಳಾಮುಖ ಸರಸ್ವತಿ ಕರ್ಣವತಂಸ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ	ಹಡಗಲಿ ೭
೮	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೮	ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಪಂಡಿತಯ್ಯನು ಬೆಣ್ಣೆಯೂರು ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಗುರು ಲೋಕಾಭರಣ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೮
೯	ಕುರುವತ್ತಿ	ಯಾದವ ಸಿಂಹದೇವ	೧೨೨೫	ರಾಜನು ಮಹೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜ ಗುರು ಸೂರ್ಯಾಭರಣ ಪಂಡಿತರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯
೧೦	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಓಲೆಯ ಬರಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಗುಡಯ್ಯ ಸೆಟ್ಟಿ, ಕರ್ಣೆ ಸೆಟ್ಟಿಯರು ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ೨೬ ಮತ್ತರು ತೋಟದಾನ ನೀಡಿ, ಕೆರೆಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦
೧೧	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೪	ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಹಾಜನಗಳು ಲೋಕಾಭರಣ ದೇವರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೧
೧೨	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ನಂದಿಬೇವೂರ ನಾರಸ್ಯಭಟ್ಟನ ಮಗ ಪಣಿಯಪನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ	ಹಡಗಲಿ ೧೨
೧೩	ಕುರುವತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೪	ಮನ್ನೆಯ ಬೊಪ್ಪಯನೆಂಬುವನು ಹೊಳಲನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಪೊಳಲ ಮಹಾಜನರು ರಾಜನಲ್ಲಿ ದೂರು ನೀಡಿದಾಗ, ರಾಜನು ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ಅವನ ಸಂತತಿಯವರಿಗೆ ಮನ್ನೆಯವನ್ನು ನೀಡದಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಬೊಪ್ಪಯ್ಯನು ಎಲ್ಲರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ	ಹಡಗಲಿ ೧೩

				ದೇವರ ಬಳಿ ನೀರು ಕುಡಿದು ಈ ಶಾಸನ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ.	
೧೪	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೧೯೪	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಬಾಗಳಿಯ ನೆಲೆವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆವೂರ ೧೨ ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕುರಬ್ಬೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ರಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂಡರಸನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೪
೧೫	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೧	ಮಾದೇನಾಯಕ, ರಾಮೇನಾಯಕ, ವೀರಮನಾಯಕ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಗ್ರಾಮದವರೂ ಸೇರಿ ಯಾಹುವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನಾಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ರಾಜಗುರು ಲೋಕಾಭರಣ ದೇವರಿಗೆ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೧೫
೧೬	ಕುರುವತ್ತಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಇಮ್ಮಡಿಬಲ್ಲಾಳ	ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವೀರಗೋಮದೇವನು ಯಾದವರ ಕೀರ್ತಿಬೆಳಗಿಸಿ ಬೆಣ್ಣೆವೂರ ೧೨ ರ ಹಬುಹೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿ ಅದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಲೋಕಾಭರಣನಿಗೆ ವಹಿಸಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೧೬
೧೭	ಕುರುವತ್ತಿ	ಗುತ್ತ ವಂಶದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ	೧೧೮೧	ಗುತ್ತ ವಂಶದ (ಇಮ್ಮಡಿ) ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಬೆಳಹುಗೆ ೭೦ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯರಸನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಬಾಚರಸ ಮತ್ತು ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಹಾಜನಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಹಿರಿಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಸಮೇತವಾಗಿ ಆಹಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ೭೦ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಲೋಕಾಭರಣರು ಈ ದಾನವನ್ನು ಪಡೆದರು.	ಹಡಗಲಿ ೧೭
೧೮	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೯೫	ಲೋಕಾಭರಣರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೮
೧೯	ಕುರವತ್ತಿ	ಗುತ್ತ/ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕೈಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧ ಹಿಡಿದವರು ಶತೃಗಳಿಗೆ ಯಮನಂತಿರುವ ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರು ಕುರುವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಹವಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹೆಜ್ಜುಂಕದ ಒಂದು ಪಾಗವನ್ನು ಲೋಕಾಭರಣ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೧೯

೨೦	ಕುರುವತ್ತಿ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೨೦
೨೧	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ	೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ನಾಗರಕಲ್ಲು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨೧
೨೨	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೭–೧೮ನೇ ಶತಮಾನ	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಣನ ಮಗ ಗಂಗಣನ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾತ್ರವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨೨
೨೩	ಮೈಲಾರ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವಿಲ್ಲ	೧೦೪೬	ಮಹಾ ಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯರಸನು ಸಿಂಧವಾಡಿ ೧೦೦೦, ನರಗುಂದ ಅಗ್ರಹಾರ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆವೂರನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪೆರ್ಗಡೆ ಕಾಳಿಮಯ್ಯನು ಮೆಳಿಮಡುವಿನ ತೇಜೋರಾಸಿ ಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯ ಚಿಲಕಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು, ಮನೆಯನ್ನು ಸ್ವಯಂಭದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ತಪಸ್ವಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಲ್ಲದವರನ್ನು ಓಡಿಸಬೇಕು ಎಂದಿದೆ. ರಾಜನು ಉಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ, ಸುಂಕಬಿಟ್ಟನು, ಬೈದವನಿಗೆ, ಹೊಡೆದವನಿಗೆ, ಇರಿದವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಬೆದರಿಸಿದವನಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ದಂಡ ವಿಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾಸನವನ್ನು ನಾಗವಾರ ರಚಿಸಿದ, ನಾಗಮ್ಮನೆಂಬುವನು ಬರೆದ, ಚಾವುಂಡೋಜ ಕೆತ್ತಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೨೩
೨೪	ಮೈಲಾರ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಬರ್ಮದೇವಯ್ಯನ ಮಗ ಕಾಳಿಮಯ್ಯ (ಕಾಳಿದಾಸ) ಮೂಲ ಸ್ಥಾನ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨೪
೨೫	ಮೈಲಾರ	ಯಾದವ ದೊರೆ ವೀರರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವ	೧೨೮೨	ಕಲಿದೇವರ ಮುಂದೆ ನಂದಿಕೇಶ್ವರನನ್ನು ಜನುವನಾಯಕನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨೫
೨೬	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೮	ಮೈಲಾರ ದೇವರ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ	ಹಡಗಲಿ ೨೬
೨೭	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೪೧೨	ಮೈಲಾರ ದೇವರ ಭಂಡಾರಿಯಾದ ನಾಗರಸನ ಮಗನಾದ ಗಂಗರಸನು ಮಳಲದೇವಿಗೆ ಸುಖನಾಸಿ ಮತ್ತು ನವರಂಗ ಮಂಟಪ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೨೭
೨೮	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೪೪೩	ಮೈಲಾರ ದೇವರ ಭಂಡಾರ ಅಧಿಕಾರಿ ನಾಗಣ್ಣನ ಮಗ ಗಂಗಯ್ಯನು	ಹಡಗಲಿ ೨೮

				ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವರಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಟಪ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	
೨೯	ಮೈಲಾರ	ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ	೧೪೪೬	ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ದಂಡನಾಯಕ ಸಿಂಗಣನ ಆದೇಶದಂತೆ ನಾಗಪ್ಪಯನ ಮಗ ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವರಸನ ಸಹೋದರನಾದ ಗಂಗರಸನು ಶಿಲಾರಂಗ ಮಂಟಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೨೯
೩೦	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮೈಲಾರನನ್ನು ಮಲ್ಲಾರಿ ಶಂಕರನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೩೦
೩೧	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಗಂಗಣನು ಮೈಲಾರ ದೇವರಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಮಂಟಪ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ಮಂಟಪ, ರಂಗಮಂಟಪ, ಚಿತ್ರತೋರಣ, ವಾತಾಯನ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೈಲಾರನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಲಚೀಪತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೩೧
೩೨	ಮೈಲಾರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಯಿಲಾರನ ಮರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೩೨
೩೩	ಹೊಳಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ಹಾಗೂ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಪೊಳಲಿನ ಮಹಾಜನರನ್ನು, ಅವರ ಶೌರ್ಯ, ಧರ್ಮದ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೩೩
೩೪	ಹೊಳಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಪೊಳಲಿನ ಮಹಾಜನರು, ಉಗುರು ಮುನ್ನೂರ್ವರು ಆರಾಧಕನಾದ ಕೊಯ್ಲುಳಿದೇವರು ಕೋಟೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೩೪
೩೫	ಹೊಳಲು	ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೧೯೪	ಬಸವೆಯನಾಯಕನೆಂಬುವನು ಚೋರರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದನು ಊರಿನ ಮಹಾಜನರು ಬಸವೆಯನಾಯಕನ ಮಗ ಚೌಡೆಯ ನಾಯಕನಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದರು	ಹಡಗಲಿ ೩೫
೩೬	ಹೊಳಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕ ಮಲ್ಲದೇವ/ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೪೨	ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಣುಕ ಪಲ್ಲವರಾಯ ಮತ್ತು ಸಾವಿದೇವ ಮತ್ತು ಆತನ ತಂದೆ ಉಯ್ಯವಂದ ದಂಡನಾಯಕರು ೩ ಲಕ್ಷ ಅಡಿಕೆ ಸುಂಕವನ್ನು ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಹೊಳಲಿನ ಗವರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೩೬
೩೭	ಹೊಳಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ (ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ)	೧೦೭೪	ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಚತುರ್ವೇದಿ ಮಂಗಲದ ೧೨೦ ಮಹಾಜನರು ತೆಲ್ಲಿಗರು, ಮುಮ್ಮುರಿದಂಡಗಳು, ಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಸೇರಿ	ಹಡಗಲಿ ೩೭

				ಗವರೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದರು.	
೩೮	ಹೊಳಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೭೪	ವಿವರ ಸ್ಪಷ್ಟವಿಲ್ಲ	ಹಡಗಲಿ ೩೮
೩೯	ಹೊಳಲು	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೭೮	ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವನ ದಂಡನಾಯಕ ಶಂಕರನನ್ನು ಮಹಾಜನರನ್ನು ಮತ್ತು ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯನು ಗವರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಹೆಜ್ಜುಂಕದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾಗವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ಶಾಸನ ಬರೆದವನು ದೇವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆತ್ತಿದವನು ಮಾರಿಯೋಜ.	ಹಡಗಲಿ ೩೯
೪೦	ಹೊಳಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಂತ್ರಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟನ ಮಗ ಪೊತ್ಯಣ್ಣ ಭಟ್ಟನು ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೪೦
೪೧	ಹೊಳಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಬೋಕೋಜನ ಮಗ ಶ್ರೀಕರನಾಗನು ೬೪ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಾದ (ಕಟ್ಟಡ) ವಿಶಾರದನೆಂದೂ; ನಾಗರ ಕಳಿಂಗಾಂಧ್ರ ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ವೇಸರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತ ನಾಲ್ಕು ಕಂಭಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ೯೦ ಗದ್ಯಾಣ ಪಡೆದನೆಂದಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೪೧
೪೨	ಹ್ಯಾರಡ	ಯಾದವದೊರೆ ಮಹಾದೇವ	೧೨೬೩	ಮಹಾದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರ್ವತದಲ್ಲಿನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೪೨
೪೩	ಹ್ಯಾರಡ	ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬಾಗಳಿ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಮದಪನಾಯಕನು ಹೆರಡದ ಸೇನ ಬೋವನ ಮಗನಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೪೩
೪೪	ಹ್ಯಾರಡ	ಬಾಗಳಿ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ	೧೮೫೦	ಬಾಗಳಿ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ, ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕನು ಶ್ರೀಗುರುಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೪೪
೪೫	ಹ್ಯಾರಡ	ಬಾಗಳಿ ಬಸವಪ್ಪ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೪೫
೪೬	ಹ್ಯಾರಡ	ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು ತಳವಾರನೊಬ್ಬನು ಬಾವಿತೆಗೆದಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಳವಾರಿಕೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೪೬
೪೭	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹ	೧೦೨೫	ಜಯಸಿಂಹನ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಧುವರ್ಮದೇವನು ಬೆಣ್ಣೆವೂರು ೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಮನ್ನೆಯ ಮಲ್ಲಪ್ಪನನ್ನು	ಹಡಗಲಿ ೪೭

				ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	
೪೮	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಪಾಲ ಮಾಚಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಭೂದಾನಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೪೮
೪೯	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬೆನ್ನೂರಿನ ಕಮ್ಮಾರ ಪರುವೋಜನ ಮಗ ಆಲೋಜನು ಹನುಮಂತ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಊರೊಳಗಿನ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಜೈನ ಬಸದಿಯ ಧಾರವಟ್ಟವನ್ನು ಮತ್ತು ಕೊಂಡದ ಕಟ್ಟೆಯ ಭೋಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ೪ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೪೯
೫೦	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವೀರಗಲ್ಲು ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ	ಹಡಗಲಿ ೫೦
೫೧	ಕತ್ತೆಬೆನ್ನೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವೀರಗಲ್ಲು ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ	ಹಡಗಲಿ ೫೧
೫೨	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೭	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯ ಮಹಾಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ದೇವನೆಂಬುವನಿಗೆ ನಕಲಿಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಮರಸನೆಂಬ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಅಮಾತ್ಯನಾದ ದೇಮರಸನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದನು. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಅನಂತಪಾಲಯ್ಯನ ಅಳಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಮಾಚಿದೇವ ಸುಂಕದ ಆದಾಯವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ದಂಡನಾಯಕ ಅತ್ತಿಮರಸ, ಚಾಕರಸನ ಮಗನಾದ ಉದಯಾದಿತ್ಯರಸ, ಚಂದ್ರರಸನ ಮಗ ಶಂಕರಮಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಕೂಡ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೫೨
೫೩	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೧೨	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಹಳ್ಳವುರ ಅಥವಾ ವಿಜಯ ಸಮುದ್ರದ ನೆಲೆನೀಡಿನಿಂದ ಬನವಾಸಿ ೧೨೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಹುಲಿಗೆರೆ ೩೦೦, ಬೆಳುವಲ ೨, ಮಸವಾಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಹಿರಿಯ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿ ಹೊಸ ಹಡಂಗಿಲೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು.	ಹಡಗಲಿ ೫೩
೫೪	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಮತ್ತು	ಹಡಗಲಿ ೫೪

				ಕೋಗಳಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಪತ್ನಿ ಬಾಚಲದೇವಿ ಮತ್ತು ಮಗಳು ಮಹಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲೆಂದು ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು.	
೫೫	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೬೦	ದೇಮನೆಂಬುವನನ್ನು ಆಂಜನೇಯನಿಗೆ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೫೫
೫೬	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವಿನಮಲ್ಲ	೧೧-೧೨ ಶತಮಾನ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕ ಮಹೇಂದ್ರನು ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯ ಮಹಾಜನರ ಮುಂದೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣನ ತಂದೆ ಬಾಚಿಮಯ್ಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೫೬
೫೭	ಹಿರೇಹಡಗಲಿ	ಪಲ್ಲವರ ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ ನೇ ಶತಮಾನ	ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನ, ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮನು ಚಿಲ್ಲರೇಕ ಕೋಡುಂಕ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತೋಟವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಮೊದಲು ಬಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದನು, ಆ ದಾನವನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೫೭
೫೮	ತುಂಬಿಗೆರೆ	ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಹೆಸರು ತೃಟಿತ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಮಾಂಡಲಿಕ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಇಮ್ಮಡಿ ನೊಳಂಬ .... ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕರಿವಿಡಿ ೩೦ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪೆರ್ಗಡೆ ಚನ್ದಿಮಯ್ಯ ನಾಯಕನು ರಾಜನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ತುಂಬಿಗೆರೆ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನ ದೇವರಿಗೆ ೪೦೦ ಕಮ್ಮ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ೩೦೦ ಕಮ್ಮ, ಮಠಕ್ಕೆ ಆರು ಮತ್ತರನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೫೮
೫೯	ತುಂಬಿಗೆರೆ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೮೧	ಮಾಚಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಚಟ್ಟಯ್ಯ ನಾಯಕ, ದಂಡನಾಯಕ ಮೇಳಮಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ದೇವರ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ಸುಂಕದ ಆದಾಯವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹಡಗಲಿ ೫೯
೬೦	ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹ	೧೦೩೬	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯು ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕೋಗಳಿ	ಹಡಗಲಿ ೬೦

				೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅಯ್ಯಣ ಭೀಮಜೋಗರಸ, ಮಾರಗಾವುಂಡ ಮತ್ತಿತರರು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ರಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಸಳೆಮಡನ್ನು ಗುರುದೇವನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದರು.	
೬೧	ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೮೩	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ (ಈ ಕಾಲಕ್ಕಗಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದನು) ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಲಚೂರ್ಯದೊರೆ ರಾಯನಾರಾಯಣ ಆಹಮಲ್ಲದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ನೊಳಂಬ ವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸನೊಡಗೂಡಿ ಕೆಲವು ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳೂ, ಗಾವುಂಡಗಳು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದ ದಾನವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿ, ಕಲ್ಯಾಣ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಇದರ ಪಾರುಪತ್ಯವಹಿಸಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೬೧
೬೨	ಮಾನ್ಯರ ಮಸಲವಾಡ	ಯಾದವದೊರೆ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೯೭	ರಾಮಚಂದ್ರದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಂಘದ ನೇಮಿಚಂದ್ರರಾವುಳನ ಶಿಷ್ಯ ವಿನಯಚಂದ್ರದೇವನಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಾವಂತ ಪಂಡಿತನ ಮಗ ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನು ಮೊಸಳೆವಾಡದ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದಾಗ, ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತನಾದ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಭೈರವ ದೇವರಸನು ಕೆಲವು ಗೌಡರೊಡಗೂಡಿ ಈ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಮೊಸಳೆವಾಡದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನ ತಾಯಿ ಕನ್ನಾಯಿ ಮಾಡಿಸಿದಳು.	ಹಡಗಲಿ ೬೨
೬೩	ಬಸರಕೋಡು	ಬುಕ್ಕರಾಯ	೧೩೭೨	ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿ ಕೇಚರಿದೇವನು ನಡೆಸಿದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಚಂದಪ್ಪನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೬೩
೬೪	ಹಗರನೂರು	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೪೨	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮರಸನಾಯಕನ ಮಗ ಬೆಮ್ಮನಾಯಕನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿನ ಅಮರಗೆರೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಯಿಲಾರದ ಕಪಿಲಮುನಿ ಹೆಗ್ಗಪ್ಪ ಶಿವಾಚಾರ್ಯವೊಡೆಯನ ಮಗ ವರುಣಕಾಂತ ವೊಡೆಯರಿಗೆ ಬಯಪನಾಯಕನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕನು ತನ್ನ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೬೪

೬೫	ಮಾಗಳ	ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೧೪-೧೫	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಊರೊಡೆಯರು ಮತ್ತು ಗೋವಿಂದ, ಮಾಂಗೊಳದ ಮಹಾಜನರೊಡಗೂಡಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮನೆಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದರು. ಹರಿಹಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗೋವಿಂದದೇವನ ಭಾವ ವಿರುಪಯ್ಯರು ಮಾಗಳದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಳ ದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೬೫
೬೬	ಮಾಗಳ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೩೩-೩೪	ಗೋಪಾಲ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೂದೋಟದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ವಾಸುದೇವ ನಾಯಕನು ೨ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೬೬
೬೭	ಮಾಗಳ	ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೯	ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಬಲ್ಲಾಳ (ಇಮ್ಮಡಿ)ನು ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಬನವಸೆ ೧೨೦೦೦, ಹುಲಿಗೆರೆ ೩೦೦, ಬೆಳವಳ ೨ ಮೊದಲಾದವನ್ನು, ವಿಜಯಸಮುದ್ರ (ಹಳವೂರು)ದ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾಂಗೊಳದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಾಳಿಮಯ್ಯನ ಮಗ ಮರ್ಮರಸನು ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯರಿಗಾಗಿ ತ್ರಿಕೂಟ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರಿ ಸಿಂಗಯ್ಯ ಮಾಂಗೊಳದ ೨೦೦ ಮಹಾಜನರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೬೭
೬೮	ಮಾಗಳ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೧೧೬	ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ದೀಪಾವಳಿ ದಿವಸ ಮಹಾಜನಗಳು ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೬೮
೬೯	ಮಾಗಳ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬಂವೋಜನಿಗೆ ಮಂಮರಸನು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೬೯
೭೦	ರಂಗಾಪುರ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೮	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಗೊಳದ ಮಹಾಜನಗಳು ೨೩ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಗಣಪತಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೭೦
೭೧	ರಂಗಾಪುರ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೬	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ರಾಣಿ ಪದುಮಲದೇವಿಯು ಮಾಂಗೊಳ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಮಹಾಜನರ ವಿನಂತಿಯಂತೆ, ರಾಣಿ ಪುಳಿಯಮನಾಯಕನಿಗೆ ೧೧ ಮತ್ತರು	ಹಡಗಲಿ ೭೧

				ಭೂಮಿಯನ್ನು ನರಸಿಂಹದೇವರ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಲು ಆದೇಶಿಸಿದಳು. ಬಿದಿರಪಳ್ಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ಅದೇ ದೇವರಿಗೆ ೨೫ ಗದ್ಯಾಣ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟರ ಮಗ ಇಜ್ಜಿಯನಾಯಕ ಆತನ ಸಹೋದರ ಬಲದೇವಘೈಸಾಸರು ಆ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	
೭೨	ರಂಗಾಪುರ	ತೃಟಿತ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೭೨
೭೩	ರಂಗಾಪುರ	ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೮	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮನೆವೆರ್ಗಡೆ ಚಿಕ್ಕನನರಸಿಂಗಯ್ಯನು ಮಾಂಗೊಳದ ಮಹಾಜನರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಮೇರೆಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಚಿಯಣ್ಣನ ಮಗ ಗುಂಡದೇವ ಪೆದ್ದಿಯಿಂದ ೨ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಅದನ್ನು ನರಸಿಂಹದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೭೩
೭೪	ರಂಗಾಪುರ	ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೧೪	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮನೆವೆರ್ಗಡೆ ಚಿಕ್ಕನರಸಿಂಗಯ್ಯನು ಚಂದ್ರಮಂಚಿಯಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಚಿಕ್ಕಪೆದ್ದಿಆಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಮಾಧವ ದೇವನಿಂದ ನಾಗರ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ೨ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ನರಸಿಂಹದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದರು	ಹಡಗಲಿ ೭೪
೭೫	ರಂಗಾಪುರ	ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೫	ಪೋಳಾಲ್ವ ದಂಡನಾಯಕನು ಮಾಂಗೊಳದ ೨೦೦ ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹದೇವರ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಎಣ್ಣೆಗಾಣವನ್ನು ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೭೫
೭೬	ರಂಗಾಪುರ	ಯಾದವ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವ	೧೨೮೮	ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ, ಗೋವಿಂದದೇವ, ಮದ್ದಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವನು ನರಸಿಂಹ ದೇವರಿಗಾಗಿ ಮಾಲೆಗಾರನಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೭೬
೭೭	ರಂಗಾಪುರ	ಯಾದವ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಚರ್ಸನ ಮಗ ಜಕ್ಕರಸ ಎಂಬುವನು ರಾಮನಾಥದೇವರಿಗೆ ಪುಷ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೭೭
೭೮	ರಂಗಾಪುರ	ಯಾದವ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ರಾಮನಾಥದೇವರ ದೀಪದ ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ರಾಮಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಸೋಮಯ್ಯನಿಗೆ ಎರಡು ಗದ್ಯಾಣ ನೀಡಿದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೭೮
೭೯	ದೊಡ್ಡ ಗೋವಿಂದನ ಹಳ್ಳಿ	ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪ ನಾಯಕ	೧೭೫೬	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೭೯

೮೦	ತಿಮ್ಮಲಾಪುರ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೫	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ವಿದ್ಯಾನಗರದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಜಅರಸ ಮತ್ತು ವಿಠಲಪ್ಪಒಡೆಯನು ಗುತ್ತವೊಳಲ ಸೀಮೆಯ ಹಕಹಂದಿಗನೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ವಿಟಲದ ಸಮೀಪವಿದ್ದು ಆಳ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೮೦
೮೧	ಕೋಟ್ನಿಕಲ್ಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೪೮	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ವಂಶಾವಳಿ, ಈತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಮತ್ತು ಆತನ ತಾಯಿ ಸೋವಲದೇವಿ ಉಲ್ಲೇಖ, ಹೂವಿನಹಡಂಗಿಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕೋಟಿಶಂಕರದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕೊಟ್ಟಿಗನೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ಶಂಕರದೇವನು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. – ಮಹಾಜನಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೪ ರಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಶಂಕರದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದರು. – ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೯ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೀರಕೇಶವದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದರು. – ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮ರಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಶಂಕರದೇವರಿಗೆ ಮನೆ ಮತ್ತು ೩೮೦ ಕಂಬ ತೋಟ ಬಿಟ್ಟನು.	ಹಡಗಲಿ ೮೧
೮೨	ಕೋಟ್ನಿಕಲ್ಲು	ಯಾದವ ಮಹಾದೇವ	೧೨೬೨	ಮಹಾದೇವನು ದೇವಗಿರಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೋಟಿಗನೂರು ಮದುವಯನು ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕೌರವ ಗ್ರಾಮದ ೫೦೦ ಮಹಾಜನರಿಂದ ೫ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟಿಶಂಕರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಇಂದೋಜನ ಮಗ ಚಾವೋಜನು ಇದನ್ನು ಕೆತ್ತಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೮೨

೮೩	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೯೦	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸೇನಾಪತಿ ರವಿಗನ ಪತ್ನಿಯಾದ ರೆಬ್ಬಲದೇವಿಯು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಪೂವಿನ ಪೊಸವಡಂಗಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಅದರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಹಾರಕ್ಕೆ, ಹೂದೋಟಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದಳು, ಎರಡನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರವಿಗ ಮತ್ತು ಆತನ ಪತ್ನಿಯ ವಂಶಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಾಸನ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ರವಿಗನ ವಿನಂತಿಯಂತೆ ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲನು ಕೇಶವ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಊರಚಲಗೇರಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು (೧೦೯೨ರಲ್ಲಿ) ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಮೂರನೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಯ್ಕೇಯಷಣಂಗಿಯು ೩ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು (೧೧೨೬ರಲ್ಲಿ) ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಸಾಯಣ್ಣನ ಮಗಳು ಸೂರಿಕವ್ವೆ ಲೋಕೇಯಷಣಂಗಿಯ ಮಗ ೬೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು (೧೧೨೮ರಲ್ಲಿ) ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೮೩
೮೪	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೭೧	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಮಹಾಜನಗಳ ವಿನಂತಿಯಿಂದ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ರಾಮೇಶ್ವರದ ಮಲೆಯಾಳ ಪಂಡಿತದೇವರ ಸಂತತಿ ಲಕುಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಮಠದ ಯತಿಗಳ ಆಹಾರಕ್ಕೆಂದು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರಕ್ಕೆ, ಸೇವಕರಿಗೆ, ಹಾಡುಗಾರರಿಗೆ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ರರ ಹಾಲ್ವೊಳ ೧೨ ರಲ್ಲಿನ ಕೋಟಿಗನೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ರಾಜನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ದಾನ ಮಾಡಿದ ಗ್ರಾಮದ ಆದಾಯವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದರು. ಅದೇ ದೇವರಿಗೆ ಕೋಟಿಗನೂರಿನ ಮನ್ನೆಯ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಮಹಾಸಾಮಂತ ಘಟ್ಟಿಯರಸ ದಾನಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೮೪
೮೫	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೦	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಮುದ್ದರಸನು ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ	ಹಡಗಲಿ ೮೫

				ತೆರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಹೂವಿನಹಡಂಗಿಲೆಯ ೧೨೦ ಮಹಾಜನರ ಮುಂದೆ ಕಲಿದೇವರ ಸ್ಥಾನಿಕ ಖಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಪನ್ನಾಯದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಕಂಠಾಭರಣನು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದನು.	
೮೬	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ (೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ)	೧೦೬೨	೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಕಲ್ಯಾಣದ ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಕಂಪಿಲೆಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ಘಟ್ಟಿಯರಸ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಪ್ಪರಸನು ಪೂಲಿಯ ಕೆರೆಯ ಮನ್ನೆಯನ್ನು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನಹಡಗಲಿಯ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಯ ಕೆಸರುಗಲ್ಲು ಹಾಕಿದ ಮಾರೋಜನಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೮೬
೮೭	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೬೨	ಈತ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪೂವಿನಹಡಂಗಿಲೆಯ ಕಲಿಸ್ವಾಮಿದೇವರಿಗೆ ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೮೭
೮೮	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ತೃಟಿತ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೮೮
೮೯	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ತೃಟಿತ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೮೯
೯೦	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಅಚ್ಯುತರಾಯ	೧೫೩೫	ಅಚ್ಚುತರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಹಡಗಲಿಯ ಹನುಮಂತ ದೇವರಿಗೆ ಸಿರಿಯಪ್ಪನು ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೯೦
೯೧	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧ನೇ ಶತಮಾನ	ಕೆಡಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಕತ್ತಿಮಯ್ಯನು ನಾಗಗೋಸಾಸ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೧
೯೨	ಹೂವಿನಹಡಗಲಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೮–೧೯ನೇ ಶತಮಾನ	ಶಿವರಾತ್ರಿ ಮತ್ತು ಶಿವನ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೨
೯೩	ಹೊಳಗುಂದಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೯೭	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಸನ ಮಗ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಗಂಗರಸನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಾಳೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಎರಕಗಾವುಂಡನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ	ಹಡಗಲಿ ೯೩

				ಮಾಡಿಸಿದನು. ದಾನವನ್ನು ಲಕುಲೀಶ ಪಂಥದ ಮಲಯಾಳ ಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ, ಆತನ ಶಿಷ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ, ಆತನ ಶಿಷ್ಯ ಸಂತರಾಸಿಪಂಡಿತ, ಆತನ ಶಿಷ್ಯ ಖಿಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ರಾಜನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದು ಈ ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	
೯೪	ಹೊಳಗುಂದಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೬೯	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಮಾಂಡಲಿಕ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯಪೆರ್ಮಾನಡಿ, ಆತನ ಮನ್ನೆಯ ನಾಚಿದೇವನ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಳಗುಂದಿಯನ್ನು ಆಳಿದ ಮಲ್ಲನಾಥ ಎಂಬುವನು ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಬಸದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೪
೯೫	ನಂದಿಹಳ್ಳಿ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	ಕಾಲಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬಯಕಾರ ರಾಮಪ್ಪನು ಮಾಡಿಸಿದ ಬಂದೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಗೋಪಿನಾಥ ದೇವರ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವೊಳಲಗುಂದಿ ಗ್ರಾಮ ಬಯಿರಾಪುರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಾಮವಾದ ಗೋಪಿನಾಥಪುರವನ್ನು ಸದಾಶಿವರಾಯನು ದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೫
೯೬	ಸೋಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೦೩೮	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಕೆಲವು ನಾಡುಗಳನ್ನು (ನಾಡಿನ ಹೆಸರು ತೃಟಿತ) ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಡಿ ನೊಳಂಬನು ಮಾಸೆಯವಾಡಿ ೧೪೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆಂದು ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೬
೯೭	ಸೋಗಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೬	ರಾಜನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಬೊಮ್ಮೆಯ ದಣನಾಯಕನ ಆದೇಶದಂತೆ ಗೋಪರಸ, ಭೂತರಸ, ದೇಮಯ್ಯ, ಸಿರಿಪಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಸೋಗಿಯ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪಾಂಡ್ಯನಾಡಿನ ಸುಂಕದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಗ್ಗಡೆಹೇಮಯ್ಯ ೨ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೯೭
೯೮	ಸೋಗಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೬	ಸೋಗಿಯ ಕೋಡಿಯ ಸೋಮನಾಥದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೯೮

೯೯	ಸೋಗಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೧೮	ಮಲಯಾಳ ಪೊರಯಚ್ಚಸೆಟ್ಟಿ ತನಗೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಕುಮರಚ್ಚ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ೨೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾರಗೊಂಡನಿಂದ ಖರೀದಿಸಿ, ಕಲಿದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೯೯
೧೦೦	ಸೋಗಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕಲಿಮಯ್ಯನ ಮಗ ತಿಳಕಯ್ಯನು ಕೋಗಳಿಯ ಉಭಯಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಜೈನ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೦
೧೦೧	ಸೋಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೦	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ದಂಡಾಧಿಪತಿ ಮುದ್ದರಸ ಅಥವಾ ಮುದ್ದರಾಜನು ಸೋಗೆಯ ಬಳಿಯ ನಾಗಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ದಾನ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೧
೧೦೨	ಸೋಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಬರ್ಮದೇವರಸನು ಹೊಂದಿರುವ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೨
೧೦೩	ಸೋಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೧೨೧	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇವನ ಮಹಾ ಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಘಟ್ಟಿಯರಸನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕಲಿದಂಡಾಧಿಪ ನಾಗವರ್ಮನ ಮಗನಾದ ಮಾರಸಿಂಗನಾಯಕ ಆತನ ಮಗನಾದ ಬಸಂತಿಮಯ್ಯನಾಯಕ, ಆತನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೂರು ಜನ ಸಹೋದರರಾದ ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯನಾಯಕ, ಕಾಳಿಮಯ್ಯನಾಯಕ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವಯ್ಯನಾಯಕರು ವತ್ಸಗೋತ್ರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿದ್ದು, ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೇಶವ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೩
೧೦೪	ಸೋಗಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬುಕಯ ಮತ್ತು ಮುದಯನ ಹೆಸರು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೪
೧೦೫	ಸೋಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೧೧೦	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ದಂಡನಾಯಕರಾದ ನಾಗವರ್ಮಯ್ಯನಾಯಕ ಮತ್ತು ಸೋಗೆಯ ಮಹಾದೇವಯ್ಯ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೫
೧೦೬	ಸೋಗಿ	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ	೧೫೧೬	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಅಧಿಕಾರಿ ಇಮ್ಮಡಿಬಸವಪ್ಪ	ಹಡಗಲಿ ೧೦೬

				ಒಡೆಯನ ತಾಯಿ ಪಾರ್ವತಿಅಮ್ಮನ ಆದೇಶದಂತೆ ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ಪ್ರಧಾನ ಅರುಹತಿಮ್ಮಣನಾಯಕನು ದಣಾಯಕಪುರ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸೋಗೆಯ ಧರ್ಮದ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಅರಸನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಏತದ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕಿದ ಹಣವನ್ನು ಸೋಗೆಯ ಕಲಿನಾಥದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಎಂದಿದೆ.	
೧೦೭	ಉತ್ತಂಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೫೦	ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನು ಕಲ್ಯಾಣಪುರದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕುತ್ತಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಸೌದರ ಬಸವಯ್ಯನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸವೇಶ್ವರದೇವರ ದೇವಾಲಯದ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೭
೧೦೮	ಉತ್ತಂಗಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೬	ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿನರಸಿಂಹನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಬೊಮ್ಮಯದಣ್ಣಾಯಕನ ಆದೇಶದಂತೆ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕರು ಗೋಪ(ರಸ), ಹೆಗ್ಗಡೆದೇವಯ್ಯ, ಮೈಲಾರ ಮತ್ತು ಕೆಲವರು ಕುಂತಿಲೋಯದ ರಾಮನಾಥದೇವರ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಹೆಗ್ಗಡೆ ದೇವೋಜ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದನು.	ಹಡಗಲಿ ೧೦೮
೧೦೯	ಉತ್ತಂಗಿ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೧೦೯
೧೧೦	ಉತ್ತಂಗಿ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಹಡಗಲಿ ೧೧೦
೧೧೧	ನಕ್ಕರಹಾಳು	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೬೨	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಜುಲ್ಲನಾಗಯ್ಯನ ಮಗ ಪೆದಪ ಮತ್ತು ನಗರೆಹಾಳದ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಗರೆಹಾಳದ ಕಾಲುವೆಯ ದಸವಂದವನ್ನು ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಿದ ಗೌಡ, ತಳವಾರ, ಜೋಯಿಸ ಮತ್ತು ಸೇನಬೋವ ತಿಮ್ಮರಸರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀಡಿದರು.	ಹಡಗಲಿ ೧೧೧

೧೧೨	ನಕ್ಕರಹಾಳು	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೪೮	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕನು ಕೋಗಳಿ ವಳಿತದ ನಗರೆಹಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಾಮದ ನಗರೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದನು.	ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ೩ ಹಡಗಲಿ ೧೧೨
೧೧೩	ಮುದೇನೂರು	ರಾಜವಂಶ ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು ೮ನೇ ಶತಮಾನ	ಪ್ರಕಟವಾದ ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮನೆಂಬುವನು ಮುದಿನೀರನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪನ್ನಸುಮತ್ತರು ಹೊಲವನ್ನು ವೀರನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೧೩
೧೧೪	ಮಾಟ್ಯರಮಸಲವಾಡ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತವಾಗಿದ್ದು ದ್ವಾರಾವತೀ ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹಡಗಲಿ ೧೧೪
೧೧೫	ಕುರುವತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಗುಲಗೋಜನ ಮಗ ಚಾವುಂಡೋಜ ಎಂಬುವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈತನನ್ನು ಕುರುವತ್ತಿಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ.	

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಶಾಸನ ದೊರೆತ ಗ್ರಾಮ	ರಾಜವಂಶ	ಕಾಲ	ವಸ್ತು	ಆಕರ
೧.	ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ	ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೪೬	ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ದಂಡ ನಾಯಕನು ನೊಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ರಾಯಪಾಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಸೋವಲದೇವಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು, ನೊಯ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸತ್ರಕ್ಕೆ, ಹದಿನಾರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಕೆರೆಯ ಕಲಿದೇವರ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಗೋಣಿ ಜೀಯನೂ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಕ.ವಿ.ವಿ. ಶಾಸಂ೧ ಹರಪ ೧
೨.	ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೭೩-೭೪	ಉಯ್ಯೇಶ್ವರದೇವರ ರಾಜಗುರು ದಂಡಪಾಣಿದೇವನು ಮಲ್ಲವ್ವೆ ಮತ್ತು ಚಂದವ್ವೆಯರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨

೩.	ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿ	ವಿಜಯನಗರ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ	೧೫೨೪	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಆರ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲದ ಮುರಾರಿ ರಾವುತನ ಮಗನಾದ ವಿಸಣರಾವುತನು, ದೇವರು ಭಟ್ಟನ ಮಗನಾದ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನಿಗೆ ಉಚ್ಚಂಗಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಟ್ಟನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩
೪.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿದೇವ	೧೦೭೦	ನೊಳಂಬರಾಜನಾದ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾಡಿದೇವನು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಮೇಲಿರುವ ತೈಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಗಂಟಿಗನ ಕೆರೆಯನ್ನು ದತ್ತಿ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಇವನ ಸಾಮಂತ ದಾಮಪಯ್ಯನು ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದು ಈ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೪
೫.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೬೫	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗವನ್ನು ಮತ್ತು ನೊಳಂಬವಾಡಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ದಂಡನಾಯಕ (ಹೆಸರು ತೃಟಿತ) ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು, ಭೂಮಿಯನ್ನು ದೇವರಿಗೆ (ದೇವರ ಹೆಸರು ತೃಟಿತ) ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೫
೬.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಅಹವಮಲ್ಲ / ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೬೪	ಚಾಲುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಮಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ದಂಡನಾಯಕ ಮೂಕರಾಜನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳ ದೇವನು ಕಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಪಾದತೊಳೆದು ಗಳೇಶ್ವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದೇವಪಯ್ಯನು ಕಲಿದೇವರ ಆಲಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಠ ಮತ್ತು ಬಾವಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಂಡನಾಯಕರಾದ ನಾಗದೇವಯ್ಯ, ಎರಕಪ್ಪಯ್ಯ, ಮಾರಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ಕಾಳಿದಾಸಭಟ್ಟರು ರಾಜನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದು ರಾವಿಘಟ್ಟವನ್ನು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೬
೭.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೦	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚಂಗಿದೇವಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೂರ ಶಂಕರಣನಾರಾಯಣ ದೇವರ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಬರೆದವನು ಸೇನಬೋವ ಚಾವರಾಜ, ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಮಾರಿಯೋಜ	ಹರಪ ೭
೮.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಹೊಯ್ಸಳ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಹರಪ ೮

೯.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಲ್ಲನ ಮಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೬೪	ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸೂಳೆವಾಳ ಮಾರಮಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಮಾಹೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಉಚ್ಚುಂಗಿಯ ಖಿಳೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತರ ಪಾದ ತೊಳೆದು, ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೯
೧೦.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತೃಟಿತ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ	ಈ ಶಾಸನವು ಉಚ್ಚಂಗಿಕೋಟೆಯ ಕಲ್ಲಕೆರೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯನ್ನು (ಹೆಸರು ಹಾಳಾಗಿದೆ) ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ.	ಹರಪ ೧೦
೧೧.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತೃಟಿತ	೧೨೮೫	ಇದೊಂದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇಡರು ಅಣಜಿಗೆರೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಹೈಮೈಯನಾಯಕನ ಮಗ ಮೈಯದೇವನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧
೧೨.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತೃಟಿತ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ	ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತವಾಗಿದ್ದು ಶಾಪಾಶಯ ಭಾಗ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ಕಾಳಸೋವಿದ್ಯರ ಮಾದೋಜ.	ಹರಪ ೧೨
೧೩.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೬೪	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಿ ಬಿಜ್ಜಲದೇವನು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಕಂತ್ತಾರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ನಕರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೩
೧೪.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ	ಹರಪ ೧೪
೧೫.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇಶತ	ತೃಟಿತ	ಹರಪ ೧೫
೧೬.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಚರಂತಿಮಠದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೬
೧೭.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೬೭	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನರಸಿಂಹದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೭
೧೮.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಮುಮ್ಮಡಿಬಸಪ್ಪನಾಯಕ	೧೭೦೯	ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮನಿಗೆ ಗಂಟೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮
೧೯.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ದಾದಿನಾಯಕ	೧೭೦೦	ದಾದಿನಾಯಕನ ಹೆಂಡತಿ ಹೊನ್ನನಾಗುತ್ತಿಯು ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮದೇವಿಗೆ ಗಂಟೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಒಡೆದು ಹೋದಾಗ ಕುಮಾರ ರಂಗರಾಜನಾಯಕನ ಮಗ, ಕುಮಾರಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಮಗ ಕುಮಾರ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಗಂಟೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೂ ಒಡೆದು ಹೋದಾಗ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಗಂಟೆ ಮಾಡಿಸಿದನು ಗಂಟೆ ಮಾಡಿದವನು ಕಂಚುಗಾರ ಗೌಡ ದಂಡಪ್ಪನ ಮಗ ನಾಗಪ್ಪ, ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದವನು ಅಕ್ಕಸಾಲಿ ಮುದಿಯಪ್ಪನ ಮಗ ಕಲಿಯಪ್ಪ.	ಹರಪ ೧೯

೨೦.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೪ನೇ ಶತಮಾನ	ಇದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು, ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಸೇನಬೋವನನ್ನು ಮತ್ತು ಕಿತೋಜ ಎಂಬುವನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೦.
೨೧.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ		೧೭ನೇ ಶತಮಾನ	ಬಲ್ಲಾಳನು ಎಕ್ಕನಾದಿ ದೇವತೆಗೆ ಸಿಬಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧
೨೨.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ರಾಮರಾಜ	೧೫೫೪	ರಾಮರಾಜಯ್ಯನು ಉಚ್ಚಂಗೆಮ್ಮನ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ 'ತಾಳವರಿ' ಹಣವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೨
೨೩.	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಹಿರಿಯೂರು ಮಾಯಾಚಾರಿ ರುದ್ರಪ್ಪ ಎಂಬುವನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೩
೨೪.	ರಾಮಘಟ್ಟ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೨೨	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲರಾಯ ಪಾಂಡ್ಯ ದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಆನೆಯ ಸಾಹಣಿ ಪಸಾಯ್ತ ಕೆಂಗಣನು ಪಾಲಮ ಅಥವಾ ಹಾಲಮರಸನು ಸ್ವಂತ ಹಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲರಾಯನಿಗೆ ಕೇಳಿ ರಾಮಘಟ್ಟದ ರಾಮೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಘಟ್ಟದ ಊರೊಡೆಯ ತಿಕಮಯ್ಯನು ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ತ್ರಿಕೂಟಾಚಲಯವನ್ನು ಸ್ವಂತ ಹಣದಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಯಿರನಾಡ ಮನ್ನೆಯ ಭಟ್ಟರಸನು ಕೂಡ ಕೆಲವು ದತ್ತಿ ನೀಡಿರುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೨೪
೨೫.	ಅಣಜಿಗೆರೆ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹ	೧೨೨೨	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಅಯಣ್ಣದಣ್ಣಯಕನು ಸಮಸ್ತ ದೇಶಾಧಿಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಸಗೋಡ ಪಲ್ಲವ ಸಾಮಂತನು ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ರಲ್ಲಿನ ಕೂಚಿಗೊಳದ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನ ಪಾದ ತೊಳೆದು ನಿವೇಶನ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೫
೨೬.	ಮಣಬಗಟ್ಟ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಒಂದನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ	೧೦೫೨	೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸಾಮಂತ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಇರಿವನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿನಾರಸಿಂಘದೇವನ ರಾಣಿ ನೊಳಂಬಮಹಾದೇವಿಯು ಹೊಸಗೆರೆಯ ಮಹಾದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೬
೨೭.	ನಂದಿಕಂಬ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೩	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕೈಕೆಳಗೆ ನಾಗಾತ್ಯರಸ ಎಂಬುವನು ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾಗಾತ್ಯರಸ, ಪೆರ್ಗಡೆ ಮಾಕಿಮಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಹುಳಿಬೆಯ ಘಟ್ಟದ ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ. ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ ಮಾಣಿಕಾಚಾರಿಗೆ ೫ ಕೊಳಗ	ಹರಪ ೨೭

				ಹಿರಿಯ ಚಾವುಂಡನಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಚಾವುಂಡನಿಗೆ ಹತ್ತು ಕೊಳಗ ಗದ್ದೆ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	
೨೮.	ಕಂಚೀಕೇರಿ	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ	೧೦೩೯	ನೊಳಂಬರಾಜ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾನಡಿ ದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಪೆರ್ಗಡೆ ಬಾಚಿಮಯ್ಯನು ಕಂಚಿಕೆರೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಿ ಅರಿದಾಸಯ್ಯ ಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೮
೨೯.	ಸತ್ತೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ	೧೦೪೪	೧ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಗದೇಕ ಮಲ್ಲನನ್ನಿ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾಡಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ ಮತ್ತು ಕಣೆಯಕಲ್ಲು ೩೦೦ ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸತ್ತಿಯೂರೊಡೆಯ ಸೋವಿಮಯ್ಯ ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ ರ ಮನ್ನೆಯ ಕುಪ್ಪರಸನು ಸತ್ತಿಯೂರು ಮಹಾದೇವನಿಗೆ, ದವದಸಿಗನ ಮಗ ಧರ್ಮಶಿವನಿಗೆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ಗಾಣವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೯
೩೦.	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹ	೧೦೨೧-೨೨	೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹನ ದಂಡನಾಯಕ ಪೊಳಲಮಯ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮರಾಶಿಜೀಯರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿರಾಜ ಎಂಬುವನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೪) ಸ್ವಯಂಭು ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೦
೩೧.	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನೊಳಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿರಾಜ	೧೦೫೪	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿರಾಜನು ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಚಂದ್ರಭೂಷಣ ಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಬದ ನಾಲ್ವರು ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ಮನೆವಣ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿವಣವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹರಪ ೩೧
೩೨.	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೯	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ರ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಸಿಂಘಣದೇವನು ಮೇಗಣಗೆರೆಯ ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಆರ್ಯದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮೂರುಜಾವಿಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.	ಹರಪ ೩೨
೩೩.	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೬೧	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ದಲ್ಲಿನ ಮೇಗಣಗೆರೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದಂಡನಾಯಕ ಕಾಸಿಮಯ್ಯನು ಸ್ವಯಂಭು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ರಚಿಸಿದವನು ಬರ್ಮ್ಮದೇವ.	ಹರಪ ೩೩
೩೪.	ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ	೧೧೨೭	ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ,	ಹರಪ ೩೪

				ಮಹಾಪ್ರಧಾನ, ಕನ್ನಡಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ, ಸೇನಾಧಿಪತಿ, ಭೋಗಭಟ್ಟಯ್ಯನು ಬನವಾಸಿ ೧೨೦೦೦ ನಾಡಿನ ಏಳುವರೆ ಲಕ್ಷ ವಡ್ಡರಾವುಳ ಸುಂಕವನ್ನು ಪಡೆದು ಆಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಹವಾಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪಿನ ದಂಡನಾಯಕ ಯಿನ್ದರಾಣಿಭಟ್ಟಯ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಪೆರ್ಗಡೆ ಉಜ್ಜಿಭಟ್ಟ ಇವರು ರತ್ನ ಭೂಷಣ ವಿನಾಯಕನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು. ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಾವಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ದಂಡನಾಯಕ ಚೊಳಾಂಡರನು ಪಾಂಡ್ಯನಾಡಿನ ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಹೆಗ್ಗಡೆ ಜೋಗದೇವಯ್ಯ, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು, ಮಸಣನಾಯಕ, ಮಾರನಾಯಕ, ಕಾಳಯನಾಯಕರೂ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	
೩೫.	ರಾಗಿಮಸಲವಾಡ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೦೮೫–೮೬	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನನ್ನು ಮತ್ತು ಇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಮತ್ತು ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೩೫
೩೬.	ದುಗ್ಗವತಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೧೨೬	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಬೇಲುರು ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಮಲೆಯಾಳವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ನಂಬಿಗಣ್ಣಸೆಟ್ಟಿಯು ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರಲ್ಲಿಯ ದುಗ್ಗತಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಂಡನಾಯಕ ಇಂದರಾಣಭಟ್ಟಯ್ಯ, ಕೋಗಳಿ ಸುಂಕಾಧಿಕಾರಿ ದಂಡನಾಯಕ ಜೋಧಾದರರು ದುಗ್ಗತಿಯ ಮಹಾದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿ, ಹಲವು ತೆರಿಗೆ ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಶಾಸನ ಬರೆದ ಕವಿ ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣ, ಕಂಡರಿಸಿದವನು ಅನ್ನೊಜ.	ಹರಪ ೩೬
೩೭.	ದುಗ್ಗವತಿ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೬೨	ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವನನ್ನು, ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ಮತ್ತು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಿಮಯ್ಯನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಇವನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಸೋವರಸನು ವಾಮಶಕ್ತಿಗಳ ಪಾದ ತೊಳೆದು ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರಲ್ಲಿಯ ದುಗ್ಗತಿಯ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೭
೩೮.	ದುಗ್ಗವತಿ	ಪಾಂಡ್ಯದೊರೆ ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಪಾಂಡ್ಯದೊರೆ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪಸಾಯಿತ ದೊಳೆಯ ಸಾಹಣಿಯು ದುಗ್ಗತಿಯ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೩೮
೩೯.	ದುಗ್ಗವತಿ	ಪಾಂಡ್ಯದೊರೆ ಹೆಸರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಜೈನಗುರು ವಾದಿರಾಜ, ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ಮಲ್ಲಿಸೇನ ಮಲಧಾರಿದೇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೯

		ತ್ರುಟಿತ		ಬಸದಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಅಜ್ಜಿಯರ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	
೪೦.	ತೆಲಿಗಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹ	೧೦೩೦	ಚಾಲುಕ್ಯ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಮತ್ತು ಇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವಪೆರ್ಮಾಡಿ ದೇವನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕುದಿಪರವಿ ೭೦, ಮತ್ತು ಕರಿವಿಡಿ ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತೆಲಗಿಯಲೂರೊಡೆಯನಾದ ಕಣ್ಣೆಮಯ್ಯನು ಬಿಕ್ಕಿಗನ ಕೆರೆಯ ಕರಿಗೌಡನಿಗೆ ಕೂಡಲೂರ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೪೦
೪೧.	ತೆಲಗಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೯ನೇ ಶತಮಾನ	ದುಗ್ಗತಿ ನಾಡಿನ ಚರಂತಿಜಂಗಮರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೪೧
೪೨.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫ನೇ ಶತಮಾನ	ಮಲ್ಲಿನಾಯಕನ ತಮ್ಮ ವೀರನಾಯಕನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೪೨
೪೩.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ (೨ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ) ಮತ್ತು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೪೩
೪೪.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜನ ಹೆಸರು ತ್ರುಟಿತ	೧೦೩೨	ಇದು ತ್ರುಟಿತವಾಗಿದ್ದು, ರಾಜನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ	ಹರಪ ೪೪
೪೫.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಮಚಯ್ಯನ ಅಳಿಯ ನಾರಸಿಂಗದೇವನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೪೫
೪೬.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ನಾಗರಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.	ಹರಪ ೪೬
೪೭.	ಗುಂಡಗತ್ತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಶಾಸನ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ	ಹರಪ ೪೭
೪೮.	ಅಲಗಿಲವಾಡ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೬೯	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಪೆರ್ಮಾಡಿ ದಂಡನಾಥನನ್ನೂ, ಇವನ ದಂಡನಾಥ ಕೇತನನ್ನು, ಇವನ ಪೆರ್ಗಡೆ ದಾಸಿಯಣ್ಣನನ್ನು ಈತನ ಹೆಂಡತಿ ಕೇತಲದೇವಿಯನ್ನು, ಈಕೆಯ ತಂಗಿ ಅರಸಿಯಕ್ಕಳ ಮಗ ಬಮ್ಮದೇವನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೪೮

೪೯.	ಅಲಗಿಲವಾಡ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೪೫	ಈ ಶಾಸನ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇದೊಂದು ತ್ರುಟಿತ ಶಾಸನ	ಹರಪ ೪೯
೫೦.	ಅಲಗಿಲವಾಡ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೮೭	ಇದೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲು, ಅಲಗಿಲವಾಡದ ಊರಳಿವಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಲಕೆರೆಯ ಬಣಜಿಗ ಸಿಂಗಯ್ಯನ ತಮ್ಮನಾದ ಹಂಪಸೆಟ್ಟಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೦
೫೧.	ಅಲಗಿಲವಾಡ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತ್ರುಟಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ರುಕುಮಿನಿದೇವರಾಣಿ'ಯವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೫೧
೫೨.	ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೫೦	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಾಮಂತ ಪಲ್ಲವ ನರಸಿಂಹದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಬೂತಬ್ಬರಸಿರ ಕೋಕರಸನು ಮತ್ತು ಊರೊಡೆಯ ಪುಟ್ಟಿಯಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಸಿರವಡೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಶಂಕರದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ತೇಜೋನ್ನಿಧಿಪಂಡಿತರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವಿದ್ಯಾನಿಧಿ ಪಂಡಿತರ ಪಾದತೊಳೆದು ಗಾಣವನ್ನು ಹೂವಿನ ತೋಟವನ್ನು ದಾನಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.	ಹರಪ ೫೨
೫೩.	ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ (ವೀರಗಲ್ಲು)	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ೪ನೇ ಗೋವಿಂದ	೯೩೧-೩೨	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಗೋವಿಂದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಪಡಿಗನೊಂಬಾ' ಎಂಬ ವೀರನು ಊರದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತಾಗ ಮಾಸವಾಡೆ ೧೪೦ ಮತ್ತು ಕೋಗಳಿ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅಯ್ಯಪಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ಸತ್ತವನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೩
೫೪.	ಚಿರಸ್ತಹಳ್ಳಿ	ಇಮ್ಮಡಿನೊಳಂಬ	ಸ್ವಭಾನು ಸಂವತ್ಸರ	ಇಮ್ಮಡಿನೊಳಂಬನು ಕೋಗಳಿ ಮತ್ತು ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದುಗ್ಗತಿ ಪಂಡಿತರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮಲ್ಲಿಕಯ್ಯನು ಆದಿತ್ಯ, ಮಾತೃಕೆ, ವಿನಾಯಕ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಿರಿಪುಟ್ಟಿಗಂಗಯ್ಯ ಇವನ ಮಗ ನಾಗಯ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿರಿವಾಡಿಹಳ್ಳಿಯ ಪುಟ್ಟಿಯಣ್ಣನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೫೪
೫೫.	ಕಡತಿ (ವೀರಗಲ್ಲು)	ಯಾದವ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೮೨	ಇದೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲು, ಬಯಿರರಸದೇವನ ಮಗ ಬಸವದೇವನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೫
೫೬.	ಕಡತಿ (ವೀರಗಲ್ಲು)	ಯಾದವ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೯೩-೯೪	ಯಾದವದೊರೆ ವೀರರಾಮಚಂದ್ರದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕಂದರದೇವನ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂನೆಯಗೊಡಿತಿ ಚಟ್ಟರಸನು ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೬
೫೭.	ಕಡತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಇದೊಂದು ತ್ರುಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಪಂಡಿತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೭

೫೮.	ಕಡತಿ (ವೀರಗಲ್ಲು)	ತೃಟಿತ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ.	ಹರಪ ೫೮
೫೯.	ಕಡತಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೯ನೇ ಶತಮಾನ	ಈಶ್ವರ ಲಿಂಗದ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮುಖವಾಡದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ. ಈ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಬಸವ್ವ ಮಾಡಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೫೯
೬೦.	ಯರಬಾಳು	ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೨೨	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಒಡೆಯನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ರತ್ನಪುರದ ರಾಜನನ್ನು ಸದೆಬಡಿದನೆಂದು ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಮಾಚಬೋವ, ಸಿಂಗಬೋವರು ಮಹಾದೇವರಿಗೆ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಶಾಸನ ಕವಿ ತುಂಬಿಗೆರೆಯ ಊರೊಡೆಯ ಆಸ್ಕಂದದೇವರು, ಕೆತ್ತಿದವನು ಕೇತೋಜ.	ಹರಪ ೬೦
೬೧.	ನಿಟ್ಟೂರು	ರಾಯಪಾಂಡ್ಯ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲರಾಯ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೬೧
೬೨.	ನಿಟ್ಟೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಯ ಮತ್ತು ಬೋನರ ಮಾನ್ಯ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೬೨
೬೩.	ನಿಟ್ಟೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೩ನೇ ಶತಮಾನ	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾಗಿಲ ಬಡಗಮಟ್ಟಿ ಪ್ರಹೋಜಣ ಎಂಬುವನು ಕದಿರೆ ಮಿಡಿಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ. ಶಿವಕುಮಾರ ಚಿಕ್ಕೇಶನು ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ಕಲ್ಲೋಜ ಕೆತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೬೩
೬೪.	ನಿಟ್ಟೂರು	ತೃಟಿತ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಇದೊಂದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನವಾದ್ದರಿಂದ ವಿವರ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.	ಹರಪ ೬೪
೬೫.	ನಿಟ್ಟೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ತೃಟಿತ	ಹರಪ ೬೫
೬೬.	ಹಲುವಾಗಿಲು	ಯಾದವ ದೊರೆ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೨	ಕಲ್ಲಿನಾಥದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾನಿಕ ಜೋಗರಾಸಿಗೆ ಹಲವಾಗಿಲ ಬಳಿಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿ ವಾಸುದೇವ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಖಂಡ ನಾಚರಸ, ಎಂಟು ಹಿಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಜನರು ಸೇರಿ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲಿಗೆರೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಅನೇಕ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಕನ್ನರದೇವನ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಪವಸರಿಯ ಹರಿದೇವನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಈ ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ನಾಕರಸ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡರೂ ಈ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೬೬

೬೭.	ಹಲುವಾಗಿಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೬೫	ಮಸದಿದೇವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಘದಿಗಪ್ಪನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಹಲುವಾಗಿಲು ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಮೂಲಿಗ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೬೭
೬೮.	ಹಲುವಾಗಿಲು ವೀರಗಲ್ಲು	ಯಾದವ ದೊರೆ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೮೭-೮೮	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸೆಜಿಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯನು ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೬೮
೬೯.	ಹಲುವಾಗಿಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೪ನೇ ಶತಮಾನ	ಹೆಚ್ಚು ತ್ರುಟಿತವಾಗಿದೆ, ಬುಕ್ಕರಾಜ, ಪಾಂಡುನಾಡು, ಕೊಟ್ಟೂರು, ಮುಂಮುರಿದಂಡ ಹಲುವಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೬೯
೭೦.	ಹಲುವಾಗಿಲು	ತ್ರುಟಿತ	೮ನೇ ಶತಮಾನ	ತ್ರುಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.	ಹರಪ ೭೦
೭೧.	ಕುಂಚೂರು	ರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೮೬	ರಾಮಚಂದ್ರದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಂಡಳಿಕ ಜಾಜ್ಜಿಗ ದೇವನ ಮಗನಾದ ಲಿಂಗದೇವರಾಣಿಯ ನಿರೂಪದಂತೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಜಕ್ಕರಸನು ಮತ್ತವೂರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರ್ಯ ಕಲ್ಲೆಯ ಜೀಯ, ಹರಿಪ ಜೀಯನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಊರೊಡೆಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣ, ಎಂಟು ಹಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಜನ ಹಾಜರಿದ್ದರು.	ಹರಪ ೭೧
೭೨.	ಕುಂಚೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ತ್ರುಟಿತ	ತ್ರುಟಿತವಾದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಂಶದ ರಾಣಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೭೨
೭೩.	ಕುಂಚೂರು	ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	ತ್ರುಟಿತ	ತ್ರುಟಿತವಾದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೭೩
೭೪.	ಕುಂಚೂರು	ತ್ರುಟಿತ	ತ್ರುಟಿತ	ತ್ರುಟಿತವಾದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತವೂರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಹೆಸರು, ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಜಕ್ಕರಸನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೭೪
೭೫.	ಕುಂಚೂರು	ಯಾದವ ವೀರರಾಮಚಂದ್ರ	೧೨೭೯	ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ನವಖಂಡೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಂಧಾರದೇವ ಖೆಯಿದೇವರಾಣಿಯ ಮತ್ತು ಹಲುವಾಗಿಲ ಮನ್ನೆಯ ಜಗದ್ದಳ ನಾಚಿದೇವರಸ, ಕೊಂಚೂರು ಊರೊಡೆಯ ಮಲ್ಲಮ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಾನ್ಯಕಾರರು ಸೇರಿ ಸ್ವಯಂಭುಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದು, ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದವನು ಹದಿನೆಂಟು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹೊರಗೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.	ಹರಪ ೭೫

೨೬.	ಕುಂಚೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನ ಆಳ್ವಕೆಯಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಾವಿರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದು ಇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನನ್ನು ಹಾಗೂ ಮಹಾನಾಳ್ಪ್ರಭು ಯಿರುಂಗರಸನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೬
೨೭.	ಕೆ. ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ	ತೃಟಿತ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ತೃಟಿತವಾದ ಈ ಶಾಸನ ಖರಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬಸವನಾಯಕನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೭
೨೮.	ನೀಲಗುಂದ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೦	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನು ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ದಂಡನಾಯಕರಾದ ಅನಂತಪಾಲಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮುದ್ದರಸರು, ಕಿರ್ಬ್ಬಟ್ಟಿಯ ಸುಂಕವನ್ನು ಪಡೆದು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿರ್‍ಗುಂದದ ಸ್ವಯಂಭು ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೮
೨೯.	ನೀಲಗುಂದ	ಕಲಚುರ್ಯ ಬಿಜ್ಜಳದೇವ	೧೧೬೨	ಕಲಚುರ್ಯ ಬಿಜ್ಜಳದೇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರನಾದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ದೇವನು 'ಕಾಂಚಿಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುತಾನೆ. ಈ ಅರಸನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಕೋಗಳಿ ಮತ್ತು ಕದಂಬಳಿಗೆಯ ಸುಂಕದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕಲ್ಲಿಮಯ್ಯನು, ನಿರ್‍ಗುಂದದ ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ನಿರ್‍ಗುಂದದ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೯
೩೦.	ನೀಲಗುಂದ	ಹೊಯ್ಸಳ ೨ನೇ ನರಸಿಂಹ	೧೨೨೪	ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ ೨ನೇ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ತಂದೆ ಬಲ್ಲಾಳನು ಸೇವುಣರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೊರಟೂರಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ ನದಿಯ ದಡದವರೆಗೂ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಆನೆಯಿಂದ ತಳ್ಳಿದನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೦
೩೧.	ನೀಲಗುಂದ	ಬಿಜ್ಜರಸ (ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ)	೧೩೪೯	ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಬಿಜ್ಜರಸ ಅಚ್ಚುತದೇವನು ತಲವಾಗಿಲ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಹರಿಹರದೇವರಿಗೆ ಕ್ರಯವಾಗಿ ಕೊಂಡು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೧
೩೨.	ನೀಲಗುಂದ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೭	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕನೊಬ್ಬನು ವೀರೇಶ್ವರದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೩೨
೩೩.	ನೀಲಗುಂದ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೦೨	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರಿಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬುವನು ಬಾರಿಯಕೆರೆಯ ತೂಬನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗುಂದದ ಮಹಾಜನಗಳು	ಹರಪ ೩೩

				ಬರಿಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	
೮೪.	ನೀಲಗುಂದ	ಮಹಾಸಾಮಂತ ಆದಿಪೆಮೊ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	೧೨ನೇಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗ್ಗುಂದದ ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ ಆದಿಪೆಮೊ ಮತ್ತು ಇವನ ಮಗ ಮಹಾಬಲಿವಂಶದ ದಸವರ್ಮನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೮೪
೮೫.	ನೀಲಗುಂದ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಭೀಮದೇವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೮೫
೮೬.	ನೀಲಗುಂದ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ನೀರ್ಗ್ಗುಂದ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾಬಲಿವಂಶದ ಆದೆಪೆಮೊನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೮೬
೮೭.	ನೀಲಗುಂದ	ತ್ರುಟಿತ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶದ ಬಿರುದಾವಳಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ.	ಹರಪ ೮೭
೮೮.	ನೀಲಗುಂದ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ	೧೦೭೯	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಮತ್ತು ಕಣೆಕಲ್ಲು ೩೦೦ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ರಾಯಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಉಳುವ ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಹಳೆಯಹಾಳ ಸ್ವಾಯಂಭುದೇವರಿಗೆ ನೀರ್ಗ್ಗುಂದದ ಮಹಾಜನರು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವಿದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಐನೂರು ಬಣಜಿಗರು ಅಡಕೆಯ ಒಂದು ಎಲೆಯ ಹೇರಿಗೆ ಒಂದು ಕಾಣಿಕೆಯಂತೆ ಸುಂಕದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೬ರಲ್ಲಿ ತೋಟಿಗರು, ತೆಲ್ಲಿಗರು, ಕೊನೆಕಾರರು ಈ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ದೇವರಿಗೆ, ಪಾಗ, ಉಳಿಗೆ, ಏಣಿಗ ಪಾಗ ಪ್ರತಿಗಾಣಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದ ಉಲ್ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೪ ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ದೇವರಿಗೆ ಮಹಾಜನರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಎರಡೂ ದಾನಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನವಾಗಿವೆ.	ಹರಪ ೮೮
೮೯.	ನೀಲಗುಂದ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೮೭ ಮತ್ತು ೧೧೨೩	ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ	ಹರಪ ೮೯
೯೦.	ಹಾರಕನಾಳು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೬೬	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು, ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇವನ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ದಂಡನಾಯಕ ದೇವಪಯ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರರು ಅರಹಟದ ಸ್ವಯಂಭು ಕಲಿದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮುಟ್ಟಗೆ ೩೦ ರಲ್ಲಿಯ ನಿಲ್ಲಜಿಗೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದರು	ಹರಪ ೯೦
೯೧.	ಹಾರಕನಾಳು	ತ್ರುಟಿತ	೧೦೮೭	ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜನ ಬಿರುದಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೯೧

೯೨.	ಮಾಡಲಗೇರಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೭೧	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾದ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ ವಿಜಯ ಹೆಮ್ಮಾಡಿಯು ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಐವತ್ತು ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಗೌಡನು ಮಿಂಡಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕ್ರಯವಾಗಿಕೊಂಡು ಆ ಊರಿನ ಮಿಂಡೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಾಚಜೀಯನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೯೨
೯೩.	ಮಾಡಲಗೇರಿ	ತ್ರಿಭುವನ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	ಕಾಲ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದೆ	ತ್ರಿಭುಮವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ನಾಕರಸ ಮತ್ತು ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅತ್ತಿಮೇಶ್ವರದೇವರ ನೈವೇದ್ಯ, ಅಂಗಭೋಗ, ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ದಾನಬಿಟ್ಟ ವಿವರವಿದೆ. ಅಯಿನೂರ್ವರರ ಸಂಘ, ಜಿನ ಗಂಧೋದಕ, ಅತ್ತಿಮೆನಾಯಕರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೯೩
೯೪.	ಬಾಗಳಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೭೪	ಅಕಾಲವರ್ಷ ಕನ್ನರದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ರೊಟ್ಟಯ್ಯನು ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಕುಕ್ಕನೂರು ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತ ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಊರೊಡೆಯ ಪಶುಪತಿಭಟ್ಟನಿಗೆ ಬಾಬನ್ದಿಯ ಎಲ್ಲ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ದಾನ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಧೊರಪಯ್ಯ ಎಂಬುವನೂ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೯೪
೯೫.	ಬಾಗಳಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೭೪	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ (ಹೆಸರು ತ್ರುಟಿತ) ಚಾಮೆಯನ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೪ರಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿಯಣ್ಣನು ಸೋಮನನಾಥದೇವರ ಅಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವಿದೆ.	ಹರಪ ೯೫
೯೬.	ಬಾಗಳಿ	ಆದಿತ್ಯವರ್ಮರಸ ಆಹವಮಲ್ಲದೇವ	೯೯೧	ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆದಿತ್ಯವರ್ಮರಸನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸುಂಕವನ್ನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಜನರು, ಸಿದ್ದಿಸೆಟ್ಟಿ, ಸೋಭನಯ್ಯ, ಮಲ್ಲಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿ, ತಂಬುಲಿಗರು ಮೊದಲಾದವರು ಚಾಲುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲದೇವನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಆತನು ಹಿಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಕನ್ನರದೇವನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನೇ ನೀಡಿರೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಾರಿಕ ಏಚ ಎಂಬುವನಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಕೆತ್ತಿದವನು ಚನ್ನೋಜ.	ಹರಪ ೯೬

೯೭.	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಜಯಸಿಂಹದೇವ	೧೦೧೮ ಉಲ್ಲೇಖಿತ ಕಾಲ ಸರಿ ಇಲ್ಲ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸವಾಡಿ ೧೪೦ ರೊಳಗಣ ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕುದಿಹರವಿ ೭೦, ಎಡದೊರೆ ೨೦೦೦ವನ್ನು ಕಂಪಿಲಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈತನು ಸೋಮಸಿಂಘ ಭಟಾರರ ಪಾದ ತೊಳೆದು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವೆಗೆ, ಸೂಳೆಯರಿಗೆ, ಸೂಳೆವಳಂಗೆ, ಘಟಿಕಾರರಿಗೆ, ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ, ದೇಸಿಗ ಛಾತ್ರರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡೆ ನರಸಿಂಘಯ್ಯನೂ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೯೭
೯೮.	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೪೭	ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಗೋತ್ರದ ಕಾಳಿಮಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ಸೋಮಣ್ಣನು ಕಲಿದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೯೮
೯೯.	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ೨ನೇ ಜಯಸಿಂಹ	೧೦೩೫	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಕಲಿದೇವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಅಚ್ಚವಳ್ಳಿಯದ ಗಣಮಯ್ಯನ ತಮ್ಮ ನಾಯ್ಕಯ್ಯನ ಕೈಯಿಂದ ಅಕ್ಕಸಾಲಿ ಆಯವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಧಾನ್ಯ, ಉಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ಪೊನ್ನಿಗೆ ಎರಡು ಬಳ್ಳವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ೧೦೩ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದರ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ನಾಲ್ಕು ಜನರಿಗೆ ಸತ್ರ ನಡೆಸುವಂತೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ಹಾಡುಗಾರ್ತಿ ಕಾಮವ್ವೆ ನಾಗವೆಯ ಮಗಳಾದ ಪಾತ್ರದ ಸಿರಿಯವೆಯು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪಣವನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೯೯
೧೦೦	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ	೧೦೭೯	ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು ಬಾಗುಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರಸಿಕೆರೆಯ ಕಲಿಯಮಗೌಡನ ಮಗಳೂ ಪಿರಿಯಾಡ ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಆದ ಬಾಚಲದೇವಿಯು ಬಾಗಳಿಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದಳು. ಪಿರಿಯಾಡ ಪೆರ್ಗಡೆ ೧೩ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೦
೧೦೧	ಬಾಗಳಿ	ತೃಟಿತ	೧೧೮೦	ತೃಟಿತ ಶಾಸನ, ೪೦೦ ಕಮ್ಮ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೧

೧೦೨	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೩	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ದಂಡನಾಯಕ ಮುದ್ದರಸನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಶಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು, ಐವತ್ತು ಮಹಾಜನರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಹೇರಿನ ಸುಂಕ ೧೨ ಪಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಗೆ ಎರಡು ಹಣ, ಪುರಾಣ ಓದುವವರಿಗೆ ಒಂದು, ಹೂವಿನ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹಣ ಎರಡರಂತೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೨
೧೦೩	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೦೭	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ದಂಡನಾಯಕ ಬರ್ಮರಸನು ಹಿರಿಯ ಕೆರೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪನ್ನಾಯದ ಸುಂಕದಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣ ಹೊನ್ನನ್ನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಸ್ವಾಯಂಭು ಕಲಿದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೩
೧೦೪	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದರಲ್ಲಿ ನಾದೇವಭ್ಯೆಸನ ಹೆಂಡತಿ ಮಹಾದೇವಿ ಎಂಬುವರು ವೀರಕೇಶವ ದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ, ರಂಗಭೋಗ, ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೧೦೪
೧೦೫	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ / ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೦೮	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಕೊಮರ ಮೂರ್ಕನು ಸ್ವಯಂಭೂ ಕಲಿದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ಐದು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಅದರ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ನಂದಾದೀವಿಗೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೫
೧೦೬	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ / ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೧೫	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯೆಲೆಕಲ ಬೊಂಜಗರ ಈಶ್ವರಯ್ಯನ ಮಾಚಕ್ಕ ಎಂಬುವಳು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಐವತ್ತು ಮಹಾಜನರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕಲಿದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ೩೦ ಗದ್ಯಾಣ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ.	ಹರಪ ೧೦೬
೧೦೭	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೧೫	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ದಂಡನಾಯಕ ತಿಕ್ಕಭಟ್ಟನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರ ಮತ್ತು ಶಿವ ಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಗ್ರಾಸ, ಸತ್ರದಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಐವರ ಊಟಕ್ಕೆ ಆಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಹಣವನ್ನು ಊರಿನ ಪಿರಿಯ ಕೆರೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲು ಹೇರಿಗೆ ಒಂದು ಹಾಗವನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮಜಿನಾಲಯದ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಪಣವನ್ನು	ಹರಪ ೧೦೭

				ಶಿವಮಯ್ಯನ ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಿಂಕಣದಂಡನಾಯಕನು ವೀರಕೇಶ್ವದೇವರ ಅಂಗಭೋಗ ರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ೨೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರು ಪುರಾಣದ ಈಶ್ವರಚಟ್ಟೋಪಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ೬೦ ಕಮ್ಮ ತೋಟವನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	
೧೦೮	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೨೨	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕ ಬನ್ನಿಗೊಳದ ಸೋವರಸನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ದ ವಡ್ಡರಾವುಳದ ಸುಂಕವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದು ದೇವರ ಗ್ರಾಸದ ಸತ್ರಕ್ಕೆ ವಡ್ಡರಾವುಳದ ಸುಂಕ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆರು ಪಣ ಮುಪ್ಪಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಗ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೧೦೮
೧೦೯	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೮೮	ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ದಾಸೆಯನಾಯಕನ ಕೆರೆಯ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮತ್ತರು ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೦೯
೧೧೦	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೨೨	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಾರ್ತಣ್ಣಯ್ಯನ ಮಗ ದಾಸಯ್ಯ ನಾಯಕನು ಮಹಾಜನರ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ಖಂಡಿಕಕ್ಕೆ ೩ ಮತ್ತರು ಮತ್ತು ೩೦೦ ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೧೧೦
೧೧೧	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ತೃಟಿಕ	ಇದೊಂದು ತೃಟಿತ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಾಮಂತ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧೧
೧೧೨	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೨೨	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಮಾಂಡಳಿಕ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ವ್ರಿದ್ದಗೋತ್ರದ ಗುಜ್ಜರ ಶಾಂತಿಕಬ್ಬೆಯು ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕಲಿದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣ ಓದುವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ಕಮ್ಮ ತೋಟ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ.	೧೧೨
೧೧೩	ಬಾಗಳಿ	ತೃಟಿತ	೧೩೮೭	ಐವತ್ತು ಮಹಾಜನ ದೋಸಊರ ಕೆರೆ ಕೆಳಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	೧೧೩
೧೧೪	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೮೪	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಭಟ್ಟರ ಮಾದಿಯಣ್ಣನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಐವತ್ತು ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ	ಹರಪ ೧೧೪

				ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಹಲವು ಸೇವೆಗಾಗಿ ಏಳು ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ೪೫ ಕಮ್ಮ ತೋಟವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.	
೧೧೫	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೫೩	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಮಾವ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸನು ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ೧೭೩ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದರ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ೧೩ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಪಡಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡುವಂತೆ, ಕಲಿದೇವರ ಒಂದು ನಂದಾದೀಪ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹದೇವರ ಒಂದು ನಂದಾದೀಪ ನಡೆಸಲು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಾನದ ಫಲ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ದೇವನ ಅತ್ತೆ ಕೇತಬ್ಬರಸಿ ಹಾಗೂ ಅವನ ಪತ್ನಿ ನಾಗಿಯಾಂಡೆಯರಸಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧೫
೧೧೬	ಬಾಗಳಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವಿರಬಲ್ಲಾಳ	೧೧೯೩	ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಬಾಗಳಿ ನೆಲೆ ವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಲಿದೇವರ ಖಂಡಸ್ಫುಟಿತ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ೫೦ ಮಹಾಜನರ ಕಾಲುತೊಳೆದು ನಂದಿಬೇಹೂರ ಸೀಮೆಯೊಳಗಣ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧೬
೧೧೭	ಬಾಗಳಿ	ವೀರಜಗದಾಳ ಬಮ್ಮಿದೇವರಸ (ಕೊಟ್ಟೂರ ನಾಚಿದೇವರಸನ ಮೊಮ್ಮಗ)	೧೨೧೨	ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಕೊಟ್ಟೂರ ನಾಚಿದೇವರಸನ ಮೊಮ್ಮಗನೂ, ಹರಿಹರದೇವನ ಪುತ್ರನೂ ಆದ ವೀರಜಗದಾಳ ಬಂಮಿದೇವರಸನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯರು ಅರಸಿಯ ಬೀಡಿನ ಸೋಮಯಾಜ್ಯ ಹಿರಿಯಣ್ಣನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಂದಿಯಬೇವೂರ ಸೀಮೆಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹರಪ ೧೧೭
೧೧೮	ಬಾಗಳಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ	ತೃಟಿತ	ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯನ ಅಣ್ಣ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧೮
೧೧೯	ಬಾಗಳಿ		೯೮೬	ಬಿಕಬಾಸನು ಕಲಿಗನನ್ನೂ ಅವನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ೧೨ ಜನರನ್ನು ಕೊಂದಾಗ ಸಾಸಿರ್ವರು ಚಿಕಬಾಸನಿಗೆ ಇರ್ಮ್ಮಡಿ ಗದಂಬನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಹಾಗೂ ಅವನಿಗೆ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳಿಂದ ವಿನಾಯ್ತಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೧೯

೧೨೦	ಬಾಗಳಿ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೦	ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಹಡಪದ ಬಯ್ಯಪನಾಯಕನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕನು ಕೋಗಳಿ ಬಳಿಯ ಕೊಟ್ಟೂರನ್ನು ೩೨೦೦೦ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ಹಳವಿನಾಯಕನು ಬಾಗಳಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬಾಗಳಿ ಪಟ್ಟಣ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅಕ್ಕಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಲಿಂಗಮ್ಮನು ತನ್ನ ಮಗ ಲಿಂಗಯ್ಯನಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲೆಂದು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಸ್ಥಾನಿಕ ದೇಸಿರಾಜಿಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ.	ಹರಪ ೧೨೦
೧೨೧	ಬಾಗಳಿ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೧	ಸದಾಶಿವರಾಯನು ವಿದ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಹಡಪದ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ನಾಯಕನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಬಾಗಳಿಯ ಚಾಮಿಯ ನಾಯಕನು ಬಾಗಳಿಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪಗ್ರಾಮಗಳ ಕುರುಬರಿಗೆ ಕುರಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಮನ್ನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೨೧
೧೨೨	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೦೭೯	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ನಾಗೆಕಲ್ಲಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೨೨
೧೨೩		ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ಚಿಕಗೌಡ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಕೆಲವು ಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೧೨೩
೧೨೪	ಬಾಗಳಿ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮೂರನೆಕೃಷ್ಣ	೯೪೪-೪೫	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕೃಷ್ಣದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಕತೇರನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸಿವಾಡಿ ೧೪೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೋವಯ್ಯನು ಪೆರ್ಗಡೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಜವರ್ಮನೆಂಬುವನು ಒಡ್ಡವಡಂಗಲ ಊರಿನ ದಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು.	ಹರಪ ೧೨೪
೧೨೫	ಬಾಗಳಿ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಖೊಟ್ಟಿಗ	೯೭೨	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಖೊಟ್ಟಿಗದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಗಂಗಪೆರ್ಮಾನಡಿಯಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮಠವೊಂದಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಜೈನಗುರು ಮಹೇಂದ್ರದೇವಪಂಡಿತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೨೫
೧೨೬	ಬಾಗಳಿ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭ	ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ.	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದೊರೆ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭನಿಗೆ ರಟ್ಟ ಕಂದರ್ಪ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇದ್ದುದನ್ನು, ಇವನ ಸಾಮಂತ 'ರೊಟ್ಟ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸಿವಾಡಿ ೧೪೦ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಬಳಿಯ ಬಾದಮ್ಮ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಬೂದುಗೂಳನ್ನು ಇತ್ತರು. ಬಾದಮ್ಮನು ತೆರಿಗೆ ದತ್ತಿ ಇತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೨೬

೧೨೭	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೩	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಐವತ್ತು ಮಹಾಜನರ ಸಾನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಲೆಯಾಳ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಪೊನ್ನೂರ್ಖ್ಯ ಸೆಟ್ಟಿಯು ಶಿವಶಕ್ತಿಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕಲಿದೇವರಸ್ವಾಮಿಯ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೧೨೭
೧೨೮	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	ತೃಟಿತ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಾಳಿಮಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ, ಸತ್ರಕ್ಕೆ ಬಾವಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೨೮
೧೨೯	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೦೯	ಸುಪರ್ಣ ವೇಗಾಮೃತಪಟ್ಟವರ್ಧನ ದೀಕ್ಷಿತರು ಸುಪರ್ಣವೇಗಾಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಹರಿಯಣ್ಣನ ಮಗ ಚಾಮಣ್ಣನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಅದರ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೋಟದ ಭಾಗವನ್ನು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹರಪ ೧೨೯
೧೩೦	ಬಾಗಳಿ	ಆಹವಮಲ್ಲ	೯೮೭	ಆಹವಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಆಯ್ತವರ್ಮ ಕಿಸುಕಾಡು ೭೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಆದಿತ್ಯ ದೇವರಿಗೆ ತೋಟ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹರಪ ೧೩೦
೧೩೧	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ	೧೦೪೮	ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಾಮಂತ (ಹೆಸರು ತೃಟಿತ) ಪಳಿಯಣ್ಣ ನಾಲ್ಸಾಸಿರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದು ೧೨ ಮತ್ತರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದೆ.	ಹರಪ ೧೩೧
೧೩೨	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ	೧೦೬೮	ಭುವನೈಕಮಲ್ಲನ ಮಾಂಡಳಿಕ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾಡಿ ಜಯಸಿಂಹದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರು ಸೇರಿದ್ದು ತೊಣಕಲಿಯ ಮಹಾದೇವಯ್ಯನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶೂದ್ರನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವೀಸಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪಣವನ್ನು ನೀಡುವಂತೆಯೂ, ಹಿಂದೆ ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದ ೫೨ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಇತರರು ದುರುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತ್ತರಲು ಅದನ್ನು ತಾನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಊರಿನ ಹಿರಿಕೆರೆಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನದ ರೂವಾರಿ ನಾಕೋಜ.	ಹರಪ ೧೩೨

೧೩೩	ಬಾಗಳಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ೨ನೇನರಸಿಂಹ	೧೨೨೮	೨ನೇನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಮ್ಮಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನು ಬಾಗಳಿಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ೨ನೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೭ರಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಜನರು ಬಿದರಹಳಿಯ ಸ್ವಾಮಿದೇವರಿಗೆ ತೋಟ, ಗದ್ದೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೯೧ರಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ವಿಷ್ಣುಘೈಸರಿಗೆ ತೋಟ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ೪ನೇ ಕಾಲ ೧೩೩೬ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮನೆಯನ್ನು ಆತ್ಮರಾಮಸ್ವಾಮಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ದಿನ ಆನಂದಸ್ವಾಮಿಗೆ ಮನೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ೫ನೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರನರಸಿಂಹನ ದಂಡನಾಯಕ ಚಾರ್ವಾಡಯ್ಯನು ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಆರನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೫೦ ಮಹಾಜನರು ಮತ್ತು ಕುಮಾರ ಪಂಡಿತಯ್ಯ ಸೇರಿ ಅಪ್ಪರಸಹಿರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನನಿಧಿಮಯ್ಯನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹರಪ ೧೩೩
೧೩೪	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೩೨	ಹೆಗ್ಗಡೆಯೆಂಬುವನು ೧೧೩೨ರಲ್ಲಿ ಕಲಿನಾಥದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗೆ ಎಲೆಯ ಹೇರಿನ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಶಾಸನದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲ ೧೨೯೨ರಲ್ಲಿ ಮಹಾಜನಗಳ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ನಾನಾದೇಶಿ ತಂಬುಲಿಗರು ಬಾಗುಳಿಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.	ಹರಪ ೧೩೪
೧೩೫	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೩೨	ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರು ಅಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಗ್ರಾಮಸಾಮ್ಯದಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ೨ನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ ಓಜನು ವೀರಣ್ಣನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ೩ನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೧೨೩೨ರಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮನೋಹರ ದೇವನಿಗೆ ಮನೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ೪ನೇ ಶಾಸನ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹನು ಬಾಗಳಿಯ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ೪೪೨ ಕಂಬ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ೫ನೇ ಶಾಸನ ಬಾಗಳಿಯ ೫೦ ಮಹಾಜನರ ಮತ್ತು ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಗೋಪಯ್ಯನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಕಾಳಯ್ಯನೆಂಬುವನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಜಾತಿ ಸಂಕರವಾದಾಗ ಕಲಿದೇವರಿಗೆ ದಂಡವಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ೬ನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹರಕಾರ ದೇವಣನ ಮಗಳು ಸೂಳೆ ಬೊಯವೆ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ.	ಹರಪ ೧೩೫
೧೩೬	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೦೧೮	ಜಯಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ	ಹರಪ ೧೩೬

		ಜಯಸಿಂಹ		ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಉದಯಾದಿತ್ಯದೇವನು ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬೦೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸಿವಾಡಿ ೧೪೦ರ ೫ ಗ್ರಾಮಗಳು, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಎಡದೊರೆ ೨೦೦೦ದಲ್ಲಿ ಕುದಿಹರವಿ ೭೦ನ್ನು ಕಂಪುಲಿಯ ಬೀಡಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಪಂಪಾಪುರ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಪೆರ್ಗಡೆ ನರಸಿಂಹನು ಬಾಳ್ಗುಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೋಮಸಿಂಘಭಳಾರರ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಬಾಳ್ಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರ ಮನ್ನೆಯ ಬಿಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಬೀರಭಟ್ಟನ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ತಪೋಧನರ ಸತ್ರಕ್ಕೆ, ಛಾತ್ರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದನು.	
೧೩೭	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೨೬	ಹೆಚ್ಚು ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ ಚಿಕ್ಕದೇವಿಮಯ್ಯನು ಎಡೆವ ಬೀರಣನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೧೩೭
೧೩೮	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೪೬	ಸದಾಶಿವ ದೇವರ ಅಂಗರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಬಾಗಳಿಯ ಮಹಾಜನರು, ಗೋಪಣನ ಮಗ ಸದಾಶಿವ, ವಿಠ್ಠಣ, ಕೊಳಗದ ಚವುಡಯ್ಯನವರು ಸೇರಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.	ಹರಪ ೧೩೮
೧೩೯	ಬಾಗಳಿ	ಯಾದವ ಕದಂಬದೇವ	೧೨೫೦	ಚವುಡಸೆಟ್ಟಿಯ ನಿರೂಪದಂತೆ ಜನ್ನಮರಸನು ಬಾಗುಳಿಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಸಿಂಗನಹಾಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೩೯
೧೪೦	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ನಂದಿಬೇವೂರಿನ ಫಣಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೦
೧೪೧	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ತೋಟವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಗಡಿಬದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೧
೧೪೨	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ನಂದಿಬೇವೂರಿನ ಕವಕುಂಟೆ ಫಣಿಯಪ್ಪನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೨
೧೪೩	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಬೊಮ್ಮನಹಾಳ ಬಸವೋಜನು ಉಜನಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೩
೧೪೪	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಜನಿ ನರಸನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೪
೧೪೫	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ	ಗದುಗಿನ ಕಾಮಾಚ್ಯಯನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಬಾಗಳಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮಾಡಿದ	ಹರಪ ೧೪೫

			ಶತಮಾನ	ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.	
೧೪೬	ಬಾಗಳಿ	ಮಹಾಬಲಿವಂಶ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಬಲಿವಂಶದ ಏಚರಸನ ಮಗ ಗೂಳಿದೇವನು ಚೋಳರ ಕುದುರೆಯಾಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸತ್ತ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೬
೧೪೭	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨ನೇ ಶತಮಾನ	ಕಲ್ಲೇಶ್ವರದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹಿಂಬದಿಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಳೆ ಏಚಮ್ಮ ಮಾಡಿದ ಎಂದಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೭
೧೪೮	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮತೇಯರ್ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಎಂದಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೮
೧೪೯	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಸರಸ್ವತಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಗಗಯ್ಯ ಮಾಡಿಸಿದ ಎಂದಿದೆ.	ಹರಪ ೧೪೯
೧೫೦	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ಸೋಮ ಸಿಂಗರ್ ಮತ್ತು ಜಯಸಿಂಗರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೧೫೦
೧೫೧	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ಕೆರೆ ಅಬೆಲನ ಮಗ ಅಚಂಗಾನೆಂಬುವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೫೧
೧೫೨	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಶಿಲ್ಪ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೫೨
೧೫೩	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ಶಿಲ್ಪಿ ಅಯ್ಯಣನ ಹೊಗಳಿಕೆಯಿದೆ.	ಹರಪ ೧೫೩
೧೫೪	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ	ನೀರ್ಗುಂದ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾಬಲಿವಂಶದ ದಸವಮದ ಉಲ್ಲೇಖ.	ಹರಪ ೧೫೪
೧೫೫	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧ನೇ ಶತಮಾನ	ಸೇನಬೋವ ಅಣ್ಣಮಯ್ಯನ ಹೊಗಳಿಕೆಯಿದೆ.	ಹರಪ ೧೫೫
೧೫೬	ಬಾಗಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೪೦೦	ವಿರುಪಣವೊಡೆಯನ ನಿರೂಪದಂತೆ ವೀರಣನು ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಕಲಿದೇವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೧೭೮
೧೫೭	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೯	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಮಹದೇವರಸನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ದಂಡನಾಯಕ ರಿಷಿಯಣ್ಣಭಟ್ಟ ಎಂಬುವನು ನೀಲೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಎಲೆಯ ಹೇರಿಗೆ ಸುಂಕಬಿಟ್ಟನು. ಮಹಾಜನರು ಕೆರೆಯ ಸುಂಕದಲ್ಲಿ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಣ ನೀಡಿದರು. ಪೆರ್ಗಡೆ ಕಾವಣನು	ಹರಪ ೧೭೯

				ದೀಪಾವಳಿ ದಿನ ದೇವರ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ೨ ಗದ್ಯಾಣ ಬಿಟ್ಟನು.	
೧೫೮	ಬಾಗಳಿ	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೦೮	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ನಿಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೦
೧೫೯	ಬಾಗಳಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೧೦	ಮಹಾಜನರ ಪ್ರೀತಿಯ ಪಾತ್ರನಾದ ಸೇನಬೋವ ಸಂಕಣನು ನೀಲೇಶ್ವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ, ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ತೋಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೧೮೧
೧೬೦	ಬಾಗಳಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ೩ನೇ ನರಸಿಂಹ	೧೨೯೧	ಮೊಗವಾಡ ಮಾಚರಸನ ಹರಿಕಾರ ಬೆಟಿಯನಾಯಕನ ಮಗ ಹೆಗಡೆ ಚಂದಯ್ಯ ನೀಲಗಿರಿಯ ನಿಲೇಶ್ವರದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೧೮೨
೧೬೧	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ / ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವೀರಕೇಶವದೇವರ ಪುರಾಣವೃತ್ತಿಗೆ ಆರು ಆಯಿಂದ್ರವನ್ನು ಹಾಡಲು ನಾಲ್ಕು ಹೊನ್ನು ನೀಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೩
೧೬೨	ಬಾಗಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ/ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೬೦	ಮಹಾಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾಳಪಯ್ಯನ ಮಗ ಚಿದ್ದಣನ ಪತ್ನಿ ಧರ್ಮವ್ವ ಎಂಬುವಳು ತಾನು ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಹೇಳುವವನಿಗೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವನಿಗೆ, ಅಗ್ರಾಸದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ವ್ಯಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೪
೧೬೩	ಬಾಗಳಿ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೪೭	ಸದಾಶಿವರಾಯನು ರಾಜನಿಯೋಗದ ನಾಯಿಂದರಾದ ಭದ್ರೋಜ, ತಿಮ್ಮೋಜ, ಕೊಂಡೋಜ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ, ಬಿರಾಡ ಮೊದಲಾದ ತೆರಿಗೆಗಳಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೫
೧೬೪	ಮುತ್ತಗಿ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೭	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನಾಯಕಾಚಾರ್ಯನಾದ ಕೃಷ್ಣಪನಾಯಕನು ಮುತ್ತಗಿಯ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು ತಾವು ಸಾಕುವ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಗೊಬಳಿಯ ಬಾವಿಯ ದೇವರಸನ ಮಗ ಬರೆದನು. ಶಾಸನವನ್ನು ಪೋಚೋಜನ ಮಗ ದೇವೋಜ ಎಂಬುವನು ಕೆತ್ತಿದನು.	ಹರಪ ೧೮೬
೧೬೫	ಮುತ್ತಗಿ	ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೧೩	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಯ್ಯನ ಹೆಗ್ಗಡೆ ವಿಷ್ಣುನಾಯಕನ ಮಗ ಹರಿಯಣ್ಣ ನೆಂಬುವನು ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡೆತನ ಮಾಡುವಾಗ ಬೊಪ್ಪಯ್ಯ ಬಮ್ಮಯ್ಯನಿಂದ ಭೂದಾನ ಪಡೆದು, ನೀರಿನ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೭

೧೬೬	ಮುತ್ತಿಗಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಯರಪಗೌಡನು ತನ್ನ ವಂಶ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದ. ಈ ದೇವರನ್ನು ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಿ ದೇಮೋಜ.	ಹರಪ ೧೮೮
೧೬೭	ನಂದಿಬೇವೂರು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫೫೮	ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಾಗಿ ವೀರಪ್ಪ ಒಡೆಯ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವೊಡೆಯ ಎಂಬುವರು ನಂದಿಬೇವೂರು ಗ್ರಾಮ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೮೯
೧೬೮	ನಂದಿಬೇವೂರು	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ / ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾಡಿ	೧೦೫೪	ನೊಳಂಬಪಲ್ಲವ ಶ್ರೀಪೆರ್ಮಾಡಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೫೦೦, ಕಣಿಕಲ್ಲು ೩೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಊರೊಡೆಯ ಶಿವಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಜನರು ಸೇರಿ ಘಟ್ಟಿಯರಸ ಇರಿವನೊಳಂಬ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಪಂಚಪ್ರಧಾನರ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ದೇಸಿಗಣದ ಅಷ್ಟೋಪವಾಸಿ ಭಟಾರರು ಮಾಡಿಸಿದ ಬಸದಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದರು.	ಹರಪ ೧೯೦
೧೬೯	ಮೈದೂರು	ವೆಂಕಟಪತಿ ದೇವರಾಯ	೧೬೪೪	ವೆಂಕಟಪತಿ ದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಳಿ ಪೋಬ್ಬೈಯನಾಯಕನ ಕುಮಾರ ಮಹಾನಾಯಕಾಚಾರ್ಯ ಬಸವೈನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈದೂರಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಯಾತ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲದೋಣಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೯೨
೧೭೦	ಮೈದೂರು	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ಹರಪ ೧೯೩
೧೭೧	ಮೈದೂರು	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೪೮	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿಂಮೋಜ, ಕೊಂಡೋಜ, ಭದ್ರೋಜರಿಗೆ ನಾಯಿಂದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೈದೂರು ನಾಯಿಂದರಿಗೂ ನಾವಿದ ಕಾಣಿಕೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಇಲ್ಲ ಎಂದಿದೆ.	ಹರಪ ೧೯೪
೧೭೨	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	೩ನೇನರಸಿಂಹ	೧೨೮೨	ಹೊಯ್ಸಳ ೩ನೇನರಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಪಯ್ಯ ಪಿರಿಯಣ್ಣನೆಂಬುವನು ಬೆಣ್ಣೆಯೂರಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ, ೧೨ ಜನರ ಭೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಹಸು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೧೯೫
೧೭೩	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	೩ನೇ ನರಸಿಂಹ	೧೨೮೨	ಹೊಯ್ಸಳ ೩ನೇ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲನಾಡಿನ ಜನರು ಮಹಾನಾಡಾಗಿ ಸೇರಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಿಗೆ ದಾನವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.	ಹರಪ ೧೯೬
೧೭೪	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೧೯೭-೯೮	ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಉತ್ತರಕ್ಕಹೆಗಡೆ, ಜನಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳು, ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಲಕ್ಷ ಗಡುಗೆಗೆ, ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಮೂಲಿಗದೆರ, ಪಂಚಕದೆರ, ಮಗದೆರ, ಗಾಣದೆರ ಮೊದಲಾದ ಕಿರುಕುಳಗಳನ್ನು ಕೋಗಳಿ ನಾಡ	ಹರಪ ೧೯೭

				ಪ್ರಭುಗೌಡಗಳ ಮುಂದೆ ಚಂಡೇಶ್ವರದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.	
೧೭೫	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬೆಣ್ಣೆವೂರ ಮಲ್ಲರಸ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಮದೇವನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು.	ಹರಪ ೧೯೮
೧೭೬	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ/ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೪೯	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲವೀರಪಾಂಡ್ಯನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ನೆಲೆವೀಡಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೆಣ್ಣೆಗನೂರನ್ನು ಸ್ವಾಯಂಭುದೇವರಿಗೆ ನೀಡಿದ, ವತ್ಸರಾಜ, ಮನ್ನೆಯ ನಾಚಿದೇವ, ಅಲ್ಲಮರಸ, ಕಲಿಂಗರಸ ಮತ್ತು ಊರೊಡೆಯ ಮಲ್ಲರಸ ಮುಖ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ೧೨ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ, ಆಚಾರ್ಯ ಚಂದ್ರರಾಸಿಪಂಡಿತರಿಗೆ ಸರ್ವ ನಮಸ್ಯೆವಾಗಿ ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ನಾಚಿದೇವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟೂರು ೧೨ನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು.	ಹರಪ ೧೯೯
೧೭೭	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ಯಾದವ ವೀರರಾಮಚಂದ್ರದೇವ	೧೨೮೦	ರಾಜಗುರು ಉಭಯಿತವಾಹಿ ದೇವರಾಣಿಯನು ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ ೧೨ ಜನ ಮಹಾಜನರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ೮ ಗದ್ಯಾಣ ನೀಡಿದನು. ರಮಾಬಾಯಿಯು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅರವಂಟಿಗೆ ನಡೆಸಲು ಕಲಜೀಯನಿಗೆ ಎರಡು ಮತ್ತರು ಭೂದಾನ ನೀಡಿದನು.	ಹರಪ ೨೦೦
೧೭೮	ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ವಾಮರಾಸಿದೇವನು ಮಾಡಿದ ಭೂದಾನದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಖಳೇಶ್ವರದೇವನನ್ನು ಅಭಿನವ ಪಾಶುಪತ ಸಮಯವರ್ಧನ ಸುಧಾಕರ, ಸರಸ್ವತಿ ಕರ್ಣವತಂಸ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.	ಹರಪ ೨೦೧
೧೭೯	ಬಾಡ	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೪೪	ಪುಬ್ಬರಸನು ನೊಳಂಬೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೦೨
೧೮೦	ಬಾಡ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ	೧೧೭೩	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ನೊಣಂಬೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.	ಹರಪ ೨೦೩
೧೮೧	ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ/ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ	೧೧೪೭	ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತನಾದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಕೂಚಿಗೊಳದ ಐತೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನಾರ್ಥವಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.	ಹರಪ ೨೦೪
೧೮೨	ಚಿಗಟೇರಿ	ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೯	ಇದೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆಂಡೂರೊಡೆಯ ಪೊಂಮಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.	ಹರಪ ೨೦೫
೧೮೩	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ವಿಜಯನಗರ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೭	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಂನಭಂಡಾರದ ತಿಂಮರಸನ ಮಗ	ಹರಪ ೨೦೬

		ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ		ರಾಯಸದ ನಾರಣಪ್ಪನು ಕೊಟ್ಟೂರ ಸೀಮೆವಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನೊಣಬನರಸಿಕೆರೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನಾದ ನಾಗರಸಯ ಎಂಬುವನು ಕೊಟ್ಟೂರು ಸೀಮೆಯ ಪಾರು ಪತ್ಯಮಾಡುವಾಗ ಇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ರಂಗದಾಸನ ಮಗ ತಿಂಮರಸನು ಅರಸಿಕೆರೆ ಅಧಿಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅರಸಿಕೆರೆಯ ತೂಬು ಮುರಿದಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	
೧೮೪	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ	೧೧೧೨	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ ಅನಂತಪಾಲಯ್ಯನು ಸುಂಕಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅಳಿಯ ಮಾದಿರಾಜರಸನು ಬನವಾಸೆ ೧೨೦೦೦, ಹಲಸಿಗೆ ೧೨೦೦೦, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಹಾಗೂ ಪಾಲಿಯರಸನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ದ ವಡ್ಡರಾವುಳ ಸುಂಕಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಚಾವುಂಡಯ್ಯನಾಯಕನು ಮುತ್ತಗೆ ೩೦ ರ ಬಳಿಯ ಅರಸಿಕೆರೆಯ ನೊಳಂಬೇಶ್ವರದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ವರೇಶ್ವರಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ವಡ್ಡರಾವುಳ ಸುಂಕವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೨೦೭
೧೮೫	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವ	೧೧೧೧	ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲದೇವನ ಸಾಮಂತ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಕಾಮರಸ ಮತ್ತು ಚಟ್ಟಬ್ಬೆಯ ಮಗನಾದ ಸಿಂಗರಸನು ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪೂಜೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ, ಮುನಿಗಳ ಭೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕಾಗಿ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವಾಮಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವರೇಶ್ವರಪಂಡಿತರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೦೮
೧೮೬	ಕೆರೆಗುಡಿಹಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವ / ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೬೫	ಚಾಲುಕ್ಯ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನು ರಾಜ್ಯವಾಳುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕದಂಬಳಿಕೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಸಾಮಂತ ಬಿಜ್ಜಲದೇವ ಎಂಬುವನು ರಾಜನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ದಿಗ್ವಿಜಯವಾಗಿ ಅರಸಿಕೆರೆಯ ಬೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುತ್ತಿಗೆ ೩೦ರ ಕಂಪಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಡಕೊಳವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ನೊಳಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಲಾಕುಳಾಗಮವಂತನಾದ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ ದೇವನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹರಪ ೨೦೯

೧೮೭	ಕಡಬಗೆರೆ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ನಿತ್ಯವರ್ಷ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೩	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಬಿಜ್ಜನೆಂಬುವನು ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಮಾಸಿವಾಡಿ ೧೪೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕದಂಬವಂಶದ ಮುದ್ದುದರದೇವಯ್ಯನ ಮಗ ಮಾಳಯ್ಯನು ನೊಳಂಬ ಅಯ್ಯಪದೇವನ ಮಗ ಅಣ್ಣಿಗನು ಪಡುಗಲ್ಲನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಕಾದಾಡಿ ಸತ್ತನೆಂಬ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೦
೧೮೮	ಕಡಬಗೆರೆ	ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ನಿತ್ಯವರ್ಷ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವರ್ಷನ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಬಿಜ್ಜನು ಮಾಸಿವಾಡಿ ೧೪೦ ಕೋಗಳಿ ೫೦೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕದಂಬ ವಂಶದ ನಾಕಲೋಕನ ಮಗ (ಹೆಸರಿನ ಭಾಗ ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ) ಅಯ್ಯಪದೇವನ ಮಗ ಅಣ್ಣಿಗನು ಪಡಗಲ್ಲನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೧
೧೮೯	ಕಸವನಹಳ್ಳಿ	ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ	೧೬೭೦	ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಕಸವನಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಳುಬಿದ್ದುದ್ದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಗಿರಿಮಲ್ಲಪನ ಮೊಮ್ಮಗ ಹಾಗೂ ಬಸವಯ್ಯನ ಮಗನಾದ ತಿರುಕಪ್ಪನಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.	ಹಪರ ೨೧೨
೧೯೦	ನಿಚ್ಚವನಹಳ್ಳಿ	ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ	೧೭೨೯	ಸುಬೇದಾರ ರಂಗಪ್ಪನವರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಗಡಿನಿಚಾಪುರ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೩
೧೯೧	ಮುಸವನಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ	ವಿಜಯನಗರದ ಅಚ್ಚುತರಾಯ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಇದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತರಾಯನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಅಣ್ಣಾಜಿ ಎಂಬುವನು ಯಜುಶಾಖೆಯ ಆಪಸ್ತಂಭ ಸೂತ್ರದ ಲಿಂಗಭಟ್ಟನ ಮಗ ಸಿಂಗಭಟ್ಟನಿಗೆ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೪
೧೯೨	ಅರಸಿಕೆರೆ	ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ	೧೬೬೧	ಬಾಗಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ ಅರಸಿಕೆರೆ ಮುರಿಗೆ ಸಾಂತರಾವುತನಮಗ ಗಿರಿಮಲ್ಲಣ್ಣನ ಮಗ ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ ರಾವುತ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೫
೧೯೩	ಹೊಸಕೋಟೆ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೫೧೨	ಮಲಿರಾಮಹರಾಹುತನ ಮಗ ಹರಿದಾಸರಾಹುತನು ವಿಠರಸ್ಸಯನ ಮಗ ಚೆಂನರಸನಿಗೆ ಬುಕ್ಕಸಾಗರವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೬

೧೯೪	ತಲವಾಗಿಲು	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ / ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಉದಯಾದಿತ್ಯ	೧೦೩೪	ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಉದಯಾದಿತ್ಯದೇವನು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦, ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦, ಕೋಗಳಿ ೫೦೦, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ ೩೦೦, ಕುದಿಹರವಿ ೭೦, ಕರಿವಿಡಿ ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರ ತಲವಗೆಯ ಭೋಗೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗದ ಪರೆಕಾರಗೆ, ಹಾಡುವವರಿಗೆ ಪೂಜಾರಿಗೆ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೭
೧೯೫	ತಲವಾಗಿಲು	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೯೩	ತಲವಾಗಿಲ ಭೋಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸತ್ತಾಗ ಚಿಕಗೌಡ, ನೇಮಗೌಡ, ಅರವತ್ತೊಕ್ಕಲು, ಹನ್ನೆರಡು ಹಿಟ್ಟು ಸೇರಿ ಪೂಜಾರಿ ನಾಗಯ್ಯನಿಗೆ ಆ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೧೮
೧೯೬	ಯಲ್ಲಾಪುರ		೧೬ನೇ ಶತಮಾನ	ಮಾಧವಪುರದ ಬಸವನು ಸತ್ತಾಗ ಹರಿಯಣ್ಣನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನರಹರಿದೇವನು ಬಸವರಾಜನ ಅಮೃತ ಪಡಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ.	ಹರಪ ೨೧೯
೧೯೭	ಯರಬಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೧೦	ದೇವರಸ ಮತ್ತು ಗಂಗೆಯ ಮಗನಾದ ಗಿರಿದೇವನೆಂಬುವನು ಯೋಗ ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೨೦
೧೯೮	ಹಿರೇಮ್ಯಾಗಳಗೇರಿ	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ	೧೧೭೩	ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯನ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರ ವಂಶಾವಳಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೨೧
೧೯೯	ಮಾಡಲಗೇರಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೯ನೇ ಶತಮಾನ	ಕಾಶಿಯ ನೀಲಕಂಠಯೋಗೀಶ್ವರನಿಗೆ ಕೆಲವು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೨೨
೨೦೦	ಯರಬಳ್ಳಿ	ಚಾಲುಕ್ಯ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನ	ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯ ಧರ್ಮಸೇನನು ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಮುಡಿಪಿ ಸತ್ತಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಣಂದಿ, ಶಿವಣನಂದಿ, ಜಯಣನಂದಿ, ಥಾಣಿ ಆಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿರಿಣಂದಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ಹರಪ ೨೨೩

ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಶಾಸನ ದೊರೆತ ಗ್ರಾಮ	ರಾಜವಂಶ	ಕಾಲ	ವಸ್ತು	ಆಕರ
೧.	ವಡ್ಡನಹಳ್ಳಿ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೦೪೪	ಊರೊಡೆಯ ಮಾರಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ೧೨೦ ಜನರು ಬೆಳ್ವಲದ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿಗೆ ಹಿರಿಯಕೆರೆಯ ಗದ್ದೆ, ತೋಟವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಹರಿಕಾರರಿಗೆ, ಪಾತ್ರಕ್ಕೆಂದು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ತಿಪ್ಪಣ್ಣನೆಂಬುವನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.	E.C. XI ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕು೨೦
೨.	ಆರವಳ್ಳಿ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ತೃಟಿತ	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೧
೩.	ಹರಿಹರ	ಸದಾಶಿವರಾಯ	೧೫೫೫	ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಡಳಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಣಿನಾಗ ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರನಾದ ಬೈಯಪ್ಪ ನಾಯಕರ ಮಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ನಾಯಕನೆಂಬುವನು ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಬೈಯಪ್ಪನಾಯಕರಿಗೆ ತಾಯಿ ಕೊಂಡಮ್ಮರಿಗೂ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಬೆಳವಡಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸತ್ರಕ್ಕೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೨
೪.	ಹರಿಹರ	ವೀರನಾರಸಿಂಹ	೧೪೪೦	ಹೊಯ್ಸಳರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಜೊತೆಗೆ ವೀರನರಸಿಂಹನ ದಂಡಾಧಿಪತಿ ಪೊಲಾಳ್ವನೆಂಬುವನು ಭಾನುವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಹರಿಚಾರಿತ್ರವೆಂಬ ಷಟ್ಪದಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೫
೫.	ಹರಿಹರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಮುಮ್ಮಡಿಸಿಂಗೆಯ ನಾಯ್ಕನ ಮಗ ಖಂಡೆಯರಾಯ ಹರಿಹರವನ್ನು ಪುನರ್ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಹಾಜನರಿಗೆ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೬
೬.	ಹರಿಹರ	ಅಚ್ಯುತರಾಯ	೧೫೩೦	ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟೂರು ಚಾವಡಿಯೊಳಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಉಚ್ಚಂಗಿವೇಂಠೆಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಹರಿಹರ ಸೀಮೆಯೊಳಗಿನ ಬುಳ್ಳಾಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತಿಮ್ಮರಸರ ಮಗ ನಾರಾಯಣದೇವ ಎಂಬುವನು ಹರಿಹರ ದೇವರ ಸತ್ರಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೨೮
೭.	ಹರಿಹರ	ಅಚ್ಯುತರಾಯ	೧೫೩೧	ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿವೇಂಠೆಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಹರಿಹರ ಸೀಮೆಯೊಳಗಣ ಬೆಳವಡಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದೇಮರಸನೆಂಬುವನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೩೧

೮.	ಹರಿಹರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೧೭೩	ಮಹಾದೇವಿ ಎಂಬುವಳು ಶ್ರೀಮದನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರ ಕೂಡಲೂರಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೩೩
೯.	ಹರಿಹರ	ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	೧೨೯೯	ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶಾವಳಿ ವಿವರವಿದೆ. ಸೋಮದಂಡನಾಯಕನೆಂಬುವನು ಸೊಮನಾಥಪುರವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ದೇವತಾಭವನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಸ್ಠಾಪಿಸಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೩೬
೧೦.	ಹರಿಹರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	ಶಾಸನ ತೃಟಿತವಾಗಿದೆ. ಸೋಮಣ್ಣ ದಂಡನಾಯಕನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೩೮
೧೧.	ಹರಿಹರ	ಸೇವುಣರು	೧೨೭೭	ಸೇವುಣರ ವಂಶಾವಳಿ ನೀಡಿದೆ. ಹರಿಹರದ ಮಹಾಜನಗಳು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ಸಮಸ್ತ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಶಿರೋಮಣಿಯಂತೆ ಉಚ್ಚಂಗಿ, ಬೇತೂರುಗಳಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೫೯
೧೨.	ಹರಿಹರ	ಉಕ್ತವಿಲ್ಲ	೧೨೨೦	ಮಾಣಿಕಣ್ಣನೆಂಬುವನು ಮಾಣಿಕೇಶ್ವರದೇವರಿಗೆ ತೆಂಕಲು ಮತ್ತರು-೧ನ್ನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೬೯
೧೩.	ಹರಿಹರ	ವೀರಪಾಂಡ್ಯ		ಕೋಗಳಿ ನಾಡಿನ ಕಂಪಣಂ ಬಿಕ್ಕಿಗ ೭೦ರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ತುಂಗಭದ್ರಾ ದೇವಿಯ ಬ್ರಹ್ಮತೀರ್ಥದ, ಅರಸಿಕೆರೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರದೇವರ ಅಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ನೀಡಿರುವ ವಿಷಯವಿದೆ.	ದಾವಣಗೆರೆ ೮೫